

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)

ปริญญา

ภาษาไทย	ภาษาไทย
สาขา	ภาควิชา
เรื่อง	การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึง พ.ศ. ๒๕๕๑
	Function and Semantic Extension of the Word /tua/ from the Sukhothai Period to B.E. 2551
นามผู้วิจัย	นางสาวเมธาวิ ยุทธพงษ์ธาดา
ได้พิจารณาเห็นชอบโดย	
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	(รองศาสตราจารย์วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, Ph.D.)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	(ศาสตราจารย์อุดม วโรตม์สิขดิตถ์, Ph.D.)
หัวหน้าภาควิชา	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกวิทย์ พิมพวง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

สืบสีงธี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึง พ.ศ. ๒๕๕๑

Function and Semantic Extension of the Word /tua/
from the Sukhothai Period to B.E. 2551

โดย

นางสาวเมธาวี ยุทธพงษ์ธาดา

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)
พ.ศ. ๒๕๕๕

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เมธาวี ยุทธพงษ์ธาดา ๒๕๕๕: การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัย
สุโขทัย ถึง พ.ศ. ๒๕๕๑ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย) สาขาวิชาภาษาไทย
ภาควิชาภาษาไทย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์วิไลศักดิ์ กิ่งคำ,
Ph.D. ๒๕๕๕ หน้า

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัย
ถึง พ.ศ.๒๕๕๑ เพื่อให้ทราบพัฒนาการการขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” และอธิบาย
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายหน้าที่และความหมายที่เกิดขึ้น ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้แบ่งออกเป็น ๖
สมัยได้แก่ (๑) สมัยสุโขทัย (๒) สมัยอยุธยา (๓) สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ (๔) สมัยรัชกาลที่ ๔
ถึงรัชกาลที่ ๕ (๕) สมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ และ (๖) สมัยปัจจุบัน

ผลการศึกษาพบว่า คำว่า “ตัว” ในสมัยสุโขทัยมีหน้าที่ ๔ ประการ คือ (๑) ทำหน้าที่เป็น
คำนามเดี่ยว (๒) ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสม (๓) ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม และ
(๔) ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย ส่วนในสมัยอยุธยา สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ สมัยรัชกาล
ที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ สมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ และสมัยปัจจุบัน มีหน้าที่ ๕ ประการ คือ
(๑) ทำหน้าที่เป็นคำนามเดี่ยว (๒) ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสม (๓) ทำหน้าที่เป็น
คำลักษณนาม (๔) ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย และ (๕) ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม

ในด้านความหมายนั้น พบว่า คำว่า “ตัว” มีการขยายความหมายจากความหมายหลักหรือ
ความหมายพื้นฐานว่า “ร่างกาย” ของคนหรือสัตว์ ไปสู่ความหมายที่เป็นนามธรรมมากขึ้น โดยการ
ขยายหน้าที่และความหมายนั้น สามารถอธิบายได้ว่าเกิดจากปัจจัย ๔ ประการ ได้แก่ อุปลักษณ
นามนัย การขยายความหมายจากต้นแบบและการใช้แนวเทียบ

Methawee Yuttapongtada 2012: Function and Semantic Extension of the Word /tua/ from the Sukhothai Period to B.E. 2551. Doctor of Philosophy (Thai Language), Major Field: Thai Language, Department of Thai Language. Thesis Advisor: Associate Professor Wilaisak Kingkham, Ph.D. 245 pages.

The objectives of this research were to study the function and semantic extension of the word /tua/ from the Sukhothai period to B.E. 2551 in order to understand its development and explain the quantifying factors caused the function and semantic extension. Data collected in the research was divided into six periods namely; (1) Sukhothai (2) Ayutthaya (3) the reigns of King Rama I to King Rama III (4) the reigns of King Rama IV to King Rama V (5) the reigns of King Rama VI to King Rama VIII and (6) the present.

It was found that the word /tua/ in Sukhothai period consisted of four functions namely; (1) simple noun (2) compound word beginning with the word /tua/ (3) classifier and (4) intensifier. The following five functions; (1) simple noun (2) compound word beginning with the word /tua/ (3) classifier (4) intensifier and (5) pronoun, were found obviously in Ayutthaya period, the reigns of King Rama I to King Rama III, the reigns of King Rama IV to King Rama V, the reigns of King Rama VI to King Rama VIII and the present.

Regarding the semantic feature, it was found that the word /tua/ extended the main or basic meanings “body” of human or animal to the abstract ones more and more. The function and semantic extension could be explained from the four concerned causes namely; metaphor, metonymy, prototype and analogy.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลศักดิ์ กิ่งคำ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก เป็นอย่างยิ่ง ที่กรุณาให้โอกาสในการศึกษา ต่อระดับดุษฎีบัณฑิต ให้ความรู้ในด้านต่างๆ ตลอดจนให้คำแนะนำและคอยตรวจแก้งานวิจัยชิ้นนี้ เพื่อความถูกต้องจนกระทั่งสำเร็จลุล่วง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.อุดม วโรตม์สิขิตต์ ราชบัณฑิต อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ร่วม เป็นอย่างสูง ที่กรุณาชี้แนะและให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้ พร้อมทั้งกรุณาตรวจแก้เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ของงานวิจัยด้วยดีตลอดมา

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชลธิชา บำรุงรักษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิจาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่กรุณาตรวจและแก้ไขวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งได้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ อย่างยิ่ง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ทางด้านเนื้อหาของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอขอบพระคุณสำหรับ ความรัก ความห่วงใย ความเมตตา ความปรารถนาดีที่มีให้ศิษย์มาโดยตลอด ซึ่งเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ให้ ศิษย์ได้ประสบความสำเร็จ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.สุพัตรา อินทนะ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ กรุณาตรวจแก้และให้คำแนะนำอันมีค่าอย่างยิ่งในการแก้ไขวิทยานิพนธ์เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์สกลสุภา ทองน้อย และ นางสาวศรินภา สงวนสุข ที่คอยช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานระหว่างที่ผู้วิจัยได้ศึกษา รวมทั้งเป็นกำลังใจให้ตลอดมา พร้อมกันนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ นางสาวนฤมล ภูมิภมร ศิษย์สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่กรุณาช่วยเหลือในการค้นหาเอกสาร จัดพิมพ์ และช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน เมื่อผู้วิจัยต้องการ ความช่วยเหลือ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณพ่อเฉลิมศักดิ์ ยุทธพงษ์ธาดา และ คุณแม่ยุภาณี ยุทธพงษ์ธาดา บิดามารดาผู้เป็นที่รักและเคารพยิ่งของผู้วิจัย ผู้ให้ชีวิต ให้ความรัก การอบรมเลี้ยงดูและคอยให้ กำลังใจ สนับสนุนบนเส้นทางการศึกษาตลอดมา รวมทั้งน้องชายทั้งสองที่คอยให้กำลังใจและดูแล พี่สาวด้วยความรักและความห่วงใยมาโดยตลอด

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พิมพวง สามีสู่แผ่นดินที่รักยิ่ง ผู้เป็น แบบอย่างแห่งความเพียรและความอดทน ผู้คอยเป็นกำลังใจ ดูแลเอาใจใส่ เป็นที่พึ่งทั้งทางกายและ ใจ ช่วยสนับสนุนเกื้อกูลผู้วิจัยในทุกๆ ด้านมาโดยตลอดอันนำมาซึ่งความสำเร็จของงานวิจัยนี้

เมธาวี ยุทธพงษ์ธาดา

พฤษภาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(๓)
สารบัญภาพ	(๔)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
ขอบเขตของการวิจัย	๖
กรอบแนวคิดและทฤษฎี	๗
คำนิยามศัพท์	๗
บทที่ ๒ ทบทวนวรรณกรรม	๑๐
การจำแนกหมวดคำในภาษาไทย	๑๐
แนวคิดเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์	๒๘
อุปลักษณะและนามนัย	๓๓
ทฤษฎีต้นแบบ	๔๔
คำประสม	๔๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๕
การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๕
การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๒
การนำเสนอข้อมูลและผลการวิจัย	๗๑
บทที่ ๔ หน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน	๗๒
สมัยสุโขทัย	๗๒
สมัยอยุธยา	๘๑
สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓	๘๘
สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕	๙๓
สมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘	๙๘
สมัยปัจจุบัน	๑๐๒
บทที่ ๕ พัฒนาการและปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน	๑๑๐
การขยายหน้าที่ของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน	๑๑๐
การขยายความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน	๑๒๒

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน	๑๓๖
บทที่ ๖ สรุปล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๓๘
สรุป	๑๓๘
อภิปรายผล	๑๓๙
ข้อเสนอแนะ	๑๔๒
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	๑๔๔
ภาคผนวก	๑๕๖
ภาคผนวก ก คำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับต่างๆ	๑๕๗
ภาคผนวก ข คำประสมที่มีคำว่า “ตัว” ประกอบหน้าคำในสมัยต่างๆ	๒๐๕
ภาคผนวก ค การเปรียบเทียบคำลักษณนาม “ตัว” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กับหนังสือลักษณนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	๒๑๕
ภาคผนวก ง ลักษณนาม “ตัว” ที่ปรากฏใช้กับคำนามตั้งแต่สมัย สุโขทัยถึงปัจจุบัน	๒๔๒
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	๒๔๕

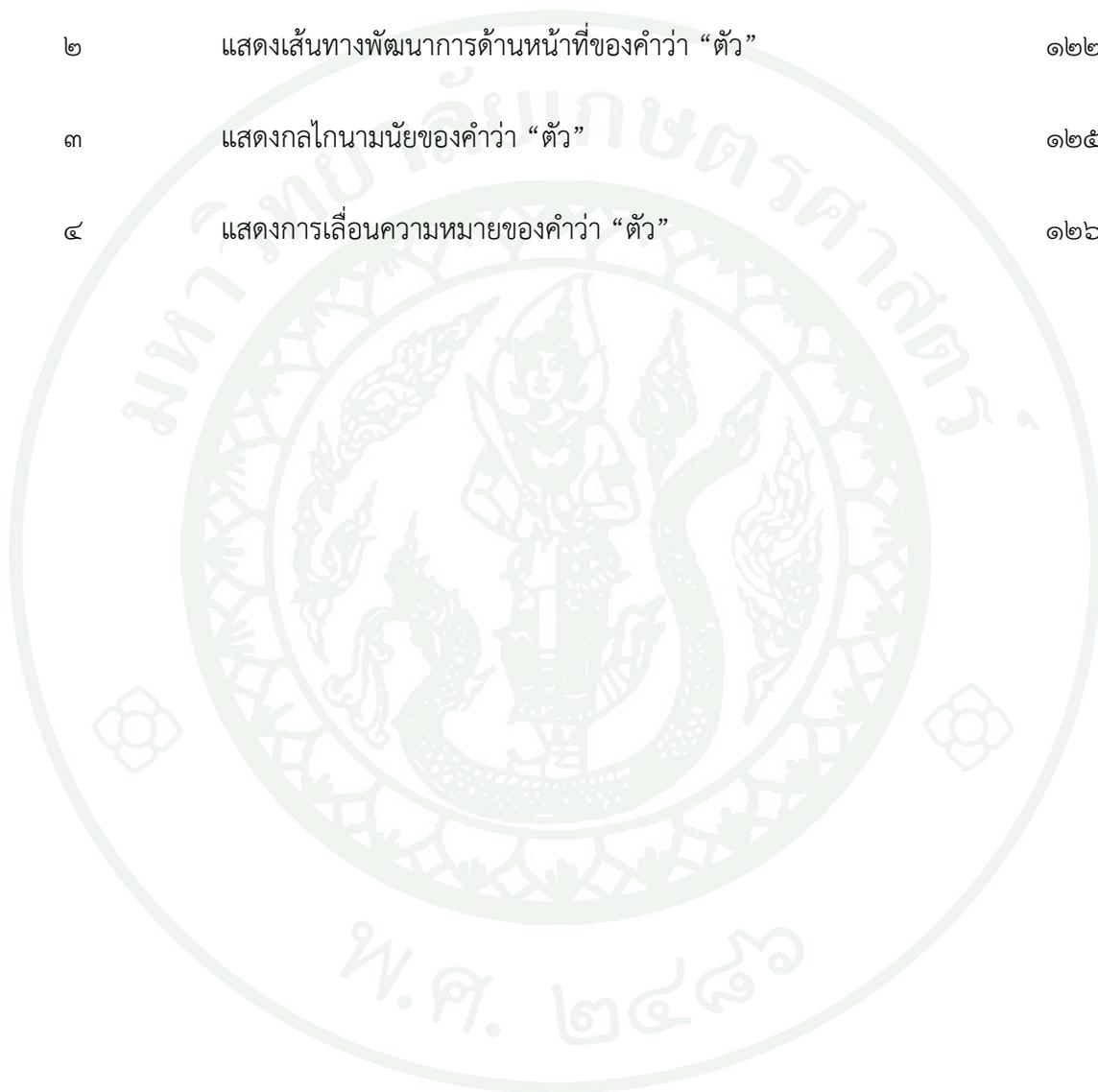
สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	ตัวอย่างประเภทของคำหลักและคำเสริม	๒๒
๒	หน้าที่ของคำว่า “ตัว” ในสมัยต่างๆ	๑๐๘

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑	แสดงการผสมผสานของต้นแบบและการเชื่อมโยงของคำลักษณนาม “ตัว”	๔๕
๒	แสดงเส้นทางการพัฒนาการด้านหน้าที่ของคำว่า “ตัว”	๑๒๒
๓	แสดงกลไกรามนัยของคำว่า “ตัว”	๑๒๕
๔	แสดงการเลื่อนความหมายของคำว่า “ตัว”	๑๒๖

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ภาษา” เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงของภาษานั้นอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงของคำที่มีอยู่เดิมในภาษา เช่น การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำ การใช้คำในบริบทที่ต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของคำ เป็นต้น นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางภาษาอาจเป็นการสร้างคำใหม่ขึ้นมาใช้ในภาษา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางภาษาดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นกับคำจำนวนมากในภาษาไทย

คำว่า “ตัว” เป็นคำหนึ่งที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหลายลักษณะ กล่าวคือ คำว่า “ตัว” เป็นคำที่ใช้เป็นคำลักษณนามมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน โดยในสมัยสุโขทัยนั้น คำลักษณนาม “ตัว” จะใช้ประกอบกับคำนามที่เป็นสัตว์เท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น

ฝูงแร้งและกาอันอยู่ในนรกนั้นใหญ่เท่าเกวียนทุกๆ ตัว

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๒)

เหนือจักรแก้วมีราชสีห์ทอง ๒ ตัว ประดับนี้ด้วยแก้วสัตตพิริรัตนะ

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๒)

ในสมัยอยุธยา คำว่า “ตัว” ใช้กับสัตว์และมีการใช้เพิ่มขึ้น ยกตัวอย่างเช่น

...กิตติศัพท์ที่พระมหาจักรพรรดิได้ช้างเผือกถึง ๗ ช้างนั้น ปรากฏไปในนานาประเทศ พระเจ้าช้างเผือกหงสาวดีมีพระราชประสงค์จะใคร่ได้ช้างเผือกบ้าง จึงรับสั่งให้พวกอาลักษณ์จารึกพระราชสาสน์ในพระสุพรรณบัฏเป็นอักษร ๓ ตัว ตัว ๑ ความว่า ต้องการช้างเผือกตัว ๑ ความว่า เชือก ตัว ๑ ความว่า ถ้าไม่ให้ จะเอาเชือกผูกจับเอา ๑ ครั้นจารึกแล้ว จึงให้ราชทูตเชิญพระราชสาสน์ไปถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระมหาจักรพรรดิทรงทราบพระราชสาสน์ของพระเจ้าหงสาวดีตั้งนั้นก็ทรงพระพิโรธ จึงรับสั่งให้อาลักษณ์จารึกพระราชสาสน์ตอบเป็นอักษร ๓ ตัวบ้าง ตัว ๑ ความว่า ถ้าขอทานแล้วจะให้ ตัว ๑ ความว่า ไม่กลัว ตัว ๑ ความว่า เราผูกจับก็เป็น...

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๗๖)

เหตุตั้งนี้จึงว่า อกุลสลีตัวนี้เป็นอาจารย์แล สมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้าตรีเศนา
ในสังยุตตนิกาय ดังนี้

(ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค ๑ หน้า ๕๑)

ต่อมาในสมัยอยุธยา คำลักษณะนาม “ตัว” นอกจากจะใช้ประกอบกับคำนามสัตว์แล้ว
ยังใช้ประกอบกับคำนามอื่นๆ ได้แก่ สมอเรือ ตัวหนังตะลุง หุ่น เสื่อ ยกตัวอย่างเช่น

พระเจ้าลูกยาเธอพระยาวรรษา อภิรม กليبทอง กั้น กั้นยุง หุ้มผ้าแดง พระยาวรรษา
ช่างตัวหนัง ม้าตัวหนึ่ง คน ๒๐

(กฎหมายตราสามดวง หน้า ๗๑)

ผ้าขาว ๕ คืบ ๒ ผืน เปด ๒ ตัว ไก่ผู้ ๒ ตัว หม้อข้าวใหม่ ๔ ใบ

(กฎหมายตราสามดวง หน้า ๑๐๗)

เกิดลมพายุใหญ่ตัดต้นมะพร้าว ต้นหมาก ต้นไม้ใหญ่ หักเป็นอันมาก เรือทอดสมอ ๔ ตัว
สูบลมอยู่ประมาณ ๓ ยามเศษ จึงหายลมพายุ

(คำให้การจังก๊กเรื่องเมืองบาหลี่ จ.ศ. ๑๒๐๘ หน้า ๔)

ตัวหนังเขาปักไว้กับหยวกกล้วย ๕ ท่อน ท่อนละ ๑๐ ตัว เป็น หนัง ๕๐ ตัว

(คำให้การจังก๊กเรื่องเมืองบาหลี่ จ.ศ. ๑๒๐๘ หน้า ๑๓)

หุ่นนั้นเอาไม้มาทำเป็นรูปคนชายบ้างหญิงบ้าง รูปยักษ์บ้าง รูปลิงบ้าง รูปสัตว์ต่างๆ บ้าง
สูงประมาณศอก คืบ มีคนชักสายกระดิกรำได้เหมือนคน โรงหนึ่ง ๔๐ ตัว ๕๐ ตัว คนเล่นประมาณ
๕๐ คน ๖๐ คน

(คำให้การจังก๊กเรื่องเมืองบาหลี่ จ.ศ. ๑๒๐๘ หน้า ๑๕)

มีเสื่อถักด้วยรจังกัตัวหนึ่ง กับหมวกทำด้วยไม้ไผ่เป็นซี่ๆ เหมือนหมวกไหหลำวางอยู่บนศิลา
ด้วยกัน

(คำให้การจังก๊กเรื่องเมืองบาหลี่ จ.ศ. ๑๒๐๘ หน้า ๒๓)

ในสมัยปัจจุบัน มีการนำคำว่า “ตัว” ไปใช้เป็นคำลักษณะนามที่ใช้ประกอบคำนามเป็น
จำนวนมากทั้งในการพูดและการเขียนในสถานการณ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวอย่างเช่น

พายุตัวนี้จะส่งผลให้ภาคเหนือและภาคอีสานมีน้ำใช้อย่างเหลือเฟือถ้าเก็บกักได้

คอมพิวเตอร์ตัวนี้ ราคาถูก ประหยัดไฟ ความเร็วสูง

ท่านใช้ไม้ค้ำก็ตัวนี้ ดีกว่าครับ

หุ่นตัวนี้ร้อนแรงมาก

หนูยังไม่จบค่ะอาจารย์ ยังสอบไม่ได้อีกหลายตัว
 คุณลองกินยาตัวนี้ดูนะครับ
 เราแนะนำประชาชนให้ปลูกพืชใหม่ๆ อีกหลายตัว
 เราขอเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่อีก ๑ ตัว คือ เครื่องดับเพลิง
 เราเลือกมาตรฐานสำคัญบางตัวมาใช้
ซอฟต์แวร์ตัวนี้ค่อนข้างจะซับซ้อน
 เราสร้าง**ฐานข้อมูล**ขึ้นมาหลายตัว
 เราส่งเสริม**สินค้า**อีกหลายตัว เช่น กาแฟและกระเทียม
 เรื่องนี้มี**องค์ประกอบ**หลักเพียง ๒ ตัวเท่านั้น คือ คนกับของ
 ตอนนี้นึกได้ว่า ธุรกิจตัวนี้น่าจะทำเงินให้กับบริษัทได้
คิดตัวนี้รักษายาก
 วันนี้จะมาแนะนำให้เพื่อนๆ รู้จักกับ**โวหาร**ในภาษาไทยซึ่งมีทั้งหมด ๔ ตัว

จากตัวอย่างการใช้ลักษณนาม “ตัว” ที่ปรากฏในตัวอย่างข้างต้นนี้ มีนักวิชาการและนักภาษาหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องการใช้ลักษณนามดังกล่าว เช่น นิตยา กาญจนะวรรณ (๒๕๔๗: ๗๕-๗๖) เป็นต้น กล่าวว่า

“...ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงนั้นมีลักษณนามใช้อยู่เพียง ๓ คำ คือ คน ใช้สำหรับคน ตัว ใช้สำหรับสัตว์ และอัน ใช้สำหรับสิ่งไม่มีชีวิตไม่ว่าจะเป็นขนาดใด แต่เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น ภาษาก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง มีคำแปลกๆ ใหม่ๆ มาใช้เพิ่มขึ้นเป็นธรรมดา แม้แต่ในสมัยสุโขทัยเองก็ยังมีคำลักษณนามอื่นๆ อีก เช่น ผุง ท่า (ในคำว่า แม่นางแก้ว แสนท่า ท่าคน ท่าฝน)

ปัจจุบันภาษาไทยมีคำลักษณนามอยู่นับร้อยคำ ขนาดเขียนเป็นวิทยานิพนธ์กันได้เป็นเล่มหนาๆ ผู้ใช้ภาษาจึงสับสน คำที่เคยใช้บ่อยๆ ก็ยังใช้ได้ แต่ถ้าไม่ค่อยได้ใช้ก็ต้องอาศัยค้นคว้าจากตำรา ถ้าเป็นคำใหม่ก็ต้องใช้ความรู้สึกตัดสินใจว่าจะใช้คำลักษณนามอย่างไรดี... เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ใช้ภาษาไทยชอบใช้คำว่า ตัว เป็นลักษณนามของคำใหม่ๆ หรือความคิดใหม่ๆ ที่แฝงอยู่ในคำ เช่น สินค้า ผลิตภัณฑ์ หุ่น ต้นทุน โปรแกรม ซอฟต์แวร์ ฐานข้อมูล ลิฟท์ ฯลฯ...”

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (๒๕๓๗: ๕๖) ก็ได้กล่าวถึงลักษณนามคำว่า “ตัว” ไว้ดังนี้

“...สำหรับคำว่า “ตัว” นั้น โดยทั่วไปใช้กับสิ่งที่มีชีวิต เช่น สัตว์ทั้งหลาย หรือถ้าใช้กับสิ่งที่ไม่มีชีวิต สิ่งนั้นก็ต้องมีส่วนที่เทียบได้กับ “อวัยวะ” เช่น ขา (โต๊ะ) คอ (เสื้อ) แต่ “สินค้าออก” ไม่มีชีวิตและไม่มีอวัยวะ จึงต้องนับว่าขอบเขตของการใช้ลักษณนาม “ตัว” ได้ขยายออกไป และการขยายนี้ไม่ได้จำกัดอยู่กับ “สินค้า” เท่านั้น แต่ได้ใช้กับสิ่งที่ไม่มีชีวิตไม่มี “อวัยวะ” ได้หลายอย่าง เช่น แผ่นกระดาน ลอตเตอรี่ หวยเบอร์ รางวัล ข้าวแต่ละเรื่อง สิ่งเหล่านี้

อาจจะไม่มี “อวัยวะ” แต่สิ่งอาจมีความสำคัญ หรือมี “ชีวิต” สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องก็ได้ จึงได้ถูกนับเป็น “ตัว”

คำว่า “ตัว” นอกจากจะใช้เป็นคำลักษณนามแล้ว ยังมีการนำคำว่า “ตัว” มาใช้เป็นคำสรรพนามได้อีกด้วย จากหลักฐานเบื้องต้นที่ผู้วิจัยพบการใช้คำว่า “ตัว” เป็นสรรพนามนั้น คือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ตัว” ว่าใช้เรียกคนอื่น โดยไม่ยอกออกชื่อผู้ที่พูดด้วย เช่น **ตัวทำไม่จริงไม่ทำ** มักใช้นำหน้าคำประสม แปลว่า “ผู้” ในสมัยปัจจุบันได้พบการใช้คำว่า “ตัว” เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๒ ด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น

ตัวเห็นใจเราบ้างซิ **ตัว**จะให้เราทำงานนี้คนเดียวหรือ

หรือในกรณีที่น่าคำว่า “ตัว” มาประกอบกับ “เอง” เป็น “ตัวเอง” ก็พบว่า สามารถใช้เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑ หรือสรรพนามบุรุษที่ ๒ ก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น

ถ้าเป็น**ตัวเอง**นี้...ไม่ซื้อ (สรรพนามบุรุษที่ ๑)
 เพราะ**ว่า...ตัวเอง**ไม่กินไม่ทานของประเภทนี้**นะฮะ** (สรรพนามบุรุษที่ ๑)
ทำไมตัวเองไม่โทรหาเรา (สรรพนามบุรุษที่ ๒)
เรื่องนี้ตัวเองว่าไง (สรรพนามบุรุษที่ ๒)

นอกจากคำว่า “ตัว” จะเป็นคำลักษณนามและคำสรรพนามแล้ว คำว่า “ตัว” ยังสามารถใช้ประสมกับคำอื่นได้อีกซึ่งคำประสมที่ใช้คำว่า “ตัว” นี้ พบว่ามีใช้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เช่น

กูได้**ตัว**เนื้อ **ตัว**ปลา กูเอามาแก่วอก

(ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๑)

ดูจดังนยกยงทั้งหลาย มีแต่**ตัว**เมีย แล้วหา**ตัว**มิได้ เมื่อใดแลเขาได้ยินเสียงฟ้าร้องไล่ เขาหากไข่เองแลดูจดังแม่ไก่แลได้ยินเสียงไก่**ตัว**ผู้ร้องขัน และมีเมื่ดั่งนั้นก็มี

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๗๘)

จากตัวอย่าง “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยสุโขทัยจะมีความหมายว่า “ร่างกาย” ซึ่งใช้ประกอบหน้าคำชื่อ “สัตว์” และความหมายเกี่ยวกับสัตว์เท่านั้น แต่จากการศึกษาคำว่า “ตัว” ในคำประสมที่ปรากฏใช้ในสมัยต่อๆ มานั้น พบว่า มีการใช้คำว่า “ตัว” ปรากฏเป็นคำประสมมากขึ้นซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเบื้องต้นจากพจนานุกรมสมัยต่างๆ พบคำประสม “ตัว” ปรากฏเพิ่มมากขึ้นทั้งคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” ประกอบหน้าคำและประกอบหลังคำ นอกจากนี้ ปัจจุบันมีการสร้างคำประสมโดยใช้คำว่า “ตัว” เกิดขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก โดยที่คำเหล่านี้ยังไม่ได้บรรจุไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๒ ตัวอย่างเช่น **ตัวชีวิต** **ตัวก่อการ** **แตกตัว** **ประกาศตัว** **ปรับตัว** **ยืมตัว** **ซื้อตัว** **กระจุกตัว** เป็นต้น

นอกจากจำนวนคำประสมที่เพิ่มมากขึ้นนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า คำประสมที่มีคำว่า “ตัว” ประกอบ ซึ่งเป็นคำเดียวกันนั้น เมื่อต่างสมัยกันก็มีการเปลี่ยนแปลงทางความหมายเกิดขึ้นอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น

“ตัวเก่ง”

คำว่า “ตัวเก่ง” ในอักษรธาภิธานศรับ ให้เป็นคำนาม (น.) หมายถึง ตัวคนที่มีฝีมือนั้น, เช่น นายทหารที่มีฝีมือเข้มแข็ง ส่วนพจนานุกรมฉบับมติชนให้นิยามว่าเป็นภาษาปาก (ปาก) เสื้อผ้า ตัวที่นิยมใส่อยู่เสมอ

“ตัวเปล่า”

คำว่า “ตัวเปล่า” ในพจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๔ ให้เป็นคำวิเศษณ์ (ว.) หมายถึง ไม่มีอาวุธ ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ และพจนานุกรมฉบับมติชน ให้เป็นคำวิเศษณ์เช่นกัน หมายถึง ลำพัง ตัวไม่ได้มีอะไรมาด้วย เช่น มาตัวเปล่า เดินตัวเปล่า

“ตัวตายตัวแทน”

คำว่า “ตัวตายตัวแทน” ในพจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๔ ให้เป็นคำนาม (น.) หมายถึง ตัวหนึ่งตายไปก็มีตัวหนึ่งแทน ต่อมาพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ และพจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๒ ให้นิยามว่า ผู้ที่รับช่วงทำงานติดต่อกันไปไม่ขาดสาย

ส่วนพจนานุกรมฉบับมติชน ให้เป็นคำนาม (น.) และเป็นสำนวน (สำ) ให้นิยามว่า บุคคลที่มีความสามารถในด้านเดียวกันมารับช่วงต่อไปไม่ขาดสาย

จากปรากฏการณ์การใช้คำว่า “ตัว” ซึ่งมีการใช้ที่หลากหลายและมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ นี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์การใช้คำว่า “ตัว” ในประเด็นต่างๆ อย่างละเอียด เนื่องจากที่ผ่านมาผู้กล่าวถึงและศึกษาคำว่า “ตัว” ในประเด็นต่างๆ อยู่บ้าง เช่น การใช้คำว่า “ตัว” เป็นคำลักษณนามที่เพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยพบงานวิจัยที่อธิบายปรากฏการณ์นี้อย่างชัดเจน ได้แก่ Plazek (๑๙๗๘, ๑๙๙๒); Carpenter (๑๙๘๗) ซึ่งงานวิจัยทั้งสองงานนี้ได้อธิบายปัจจัยที่ทำให้คำว่า “ตัว” ใช้กับคำนามที่หลากหลาย

นอกจากการศึกษาคำว่า “ตัว” ที่ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนามแล้ว ยังมีการกล่าวถึงคำว่า “ตัว” ที่ใช้เป็นคำสรรพนามและคำสรรพนามสะท้อน (reflexive pronoun) ด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่เกี่ยวกับคำว่า “ตัว” ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาษาสมัยปัจจุบัน ยังไม่มีการศึกษาคำว่า “ตัว” ในช่วงเวลาต่างสมัยหรือเชิงประวัติ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า คำว่า “ตัว” ที่ปรากฏใช้ในบริบทต่างๆ สามารถโยงหาความสัมพันธ์และสามารถอธิบายเหตุผลที่ทำให้คำว่า “ตัว” มีการขยายหน้าที่และความหมายนี้ได้ ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะหาคำอธิบายปรากฏการณ์ของการใช้

คำว่า “ตัว” ที่เกิดขึ้นนี้ เพื่อให้เห็นภาพพัฒนาการทั้งทางด้านหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึง พ.ศ. ๒๕๕๑ ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อวิเคราะห์หน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๑
๒. เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๑

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้เข้าใจถึงปรากฏการณ์การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ในภาษาไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๑
๒. เป็นแนวทางในการศึกษาและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของภาษาไทย
๓. เป็นประโยชน์ในการจัดทำบทเรียนการสอนภาษาไทยทั้งสำหรับชาวไทยและชาวต่างประเทศ
๔. เป็นประโยชน์ในการจัดทำพจนานุกรมภาษาไทย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ศึกษาข้อมูลตั้งแต่สมัยสุโขทัยต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารที่คัดเลือก (รายละเอียดเอกสารในบทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย)
๒. ศึกษาข้อมูลคำว่า “ตัว” ในเอกสารที่ตีพิมพ์แล้วเท่านั้น โดยการเก็บข้อมูลจะไม่เจาะจงทำเนียบภาษา และเก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้วเท่านั้น เนื่องจากข้อมูลที่มีลักษณะการเขียนแบบร้อยกรองเป็นการเขียนที่มีการบังคับฉันทลักษณ์ ซึ่งอาจมีผลทำให้คำว่า “ตัว” ปรากฏในบริบทที่แตกต่างไปจากการเขียนแบบร้อยแก้วทั่วไป

๓. ในสมัยปัจจุบัน ผู้วิจัยไม่เก็บข้อมูลจากภาษาพูดที่ไม่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือบันทึกเป็นเอกสาร เนื่องจากภาษาพูดที่พูดในชีวิตประจำวันจะต้องพิจารณาน้ำเสียงของผู้พูด บริบทสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะที่พูด ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้พูดและผู้ฟัง ฯลฯ ซึ่งต้องใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างออกไปจากข้อมูลสมัยอื่นๆ ที่ไม่สามารถพิจารณาในข้อมูลสมัยเก่าได้ อันเป็นข้อจำกัดในการศึกษาภาษาเชิงประวัติ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะเก็บข้อมูลภาษาสมัยปัจจุบันที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

๔. ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะวิเคราะห์จากรูปภาษาและปริบทภาษาที่คำว่า “ตัว” ปรากฏใช้ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงประวัติซึ่งต้องใช้ข้อมูลจากเอกสารสมัยต่างๆ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ข้อมูลจากรูปภาษาที่ปรากฏเท่านั้น

๕. คำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในคำประสม ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสมเท่านั้น

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. แนวคิดเรื่องการจำแนกหมวดคำ (word categorization)
 - ๑.๑ แนวคิดที่จำแนกหมวดคำออกจากกันอย่างเด็ดขาด
 - ๑.๒ แนวคิดที่ไม่จำแนกหมวดคำออกจากกันอย่างเด็ดขาด
๒. แนวคิดเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization)
๓. แนวคิดเรื่องอุปลักษณ์และนามนัย (metaphor and metonymy)

คำนิยามศัพท์

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้คำนิยามศัพท์ที่สำคัญ ดังนี้

คำหลัก/คำบอกเนื้อความ (content word) คือ คำที่มีความหมายประจำคำอ้างถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม เหตุการณ์ การกระทำ สภาพ คุณสมบัติโดยสามารถสื่อความหมายได้ตามลำพัง ไม่ต้องอาศัยคำอื่นมาช่วย คำบอกเนื้อความส่วนใหญ่จะจัดอยู่ในหมวดคำนาม (noun) คำกริยา (verb) คำคุณศัพท์ (adjective) และคำวิเศษณ์ (adverb) คำบอกเนื้อความเป็นคำที่อยู่ในหมวดคำเปิด อาจเพิ่มจำนวนได้ไม่จำกัด

คำไวยากรณ์/คำหน้าที่ (functional word) คือ คำที่ใช้แสดงลักษณะไวยากรณ์ เช่น พจน์ (number) หรือบุรุษ (person) หรือบอกความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ระหว่างคำหลักและอนุพจน์ เป็นต้น คำไวยากรณ์นี้ไม่อาจสื่อความหมายตามลำพังได้ ต้องอาศัยคำหลักหรือบริบทมาช่วยและมีข้อจำกัดในการปรากฏร่วมกับคำอื่นๆ ด้วย คำไวยากรณ์ ได้แก่ คำลักษณนาม คำสรรพนาม คำสันธาน คำเชื่อมอนุพจน์และคำบุพบท คำไวยากรณ์เป็นคำที่อยู่ในหมวดคำปิด มีจำนวนจำกัดและไม่ค่อยเพิ่มปริมาณ

คำนาม คือ คำที่มีความหมายประจำ (lexical meaning) หมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ (entity) ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

คำลักษณนาม คือ คำที่ปรากฏร่วมกับคำบอกจำนวนหรือคำแสดงปริมาณ ปรากฏร่วมกับคำบ่งชี้ เช่น นี้ นั้น โน่น ได้ คำลักษณนามไม่มีความหมายประจำคำ (lexical meaning)

คำสรรพนาม คือ คำที่ทำหน้าที่แทนนามและไม่มีความหมายประจำคำที่ชัดเจน (lexical meaning) ไม่สามารถสื่อความหมายด้วยตัวเองได้ ได้แก่ คำที่ใช้แทนชื่อตนเอง แทนชื่อผู้ที่พูดด้วย แทนชื่อผู้ที่พูดถึง แทนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน แทนการกล่าวถึงสิ่งที่มีมาข้างหน้า แทนการกระทำด้วยตนเอง เป็นต้น

คำเน้นความหมาย (intensifier) คือ คำที่ทำหน้าที่ขยายหน่วยหลักแล้วแสดงการเน้นความหมาย โดยเป็นการย้ำความชัดเจน

การกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) คือ กระบวนการที่คำบอกเนื้อความ ได้สูญเสียความหมายที่เป็นเนื้อความไปและมีหน้าที่ทางไวยากรณ์เพิ่มขึ้นมาในบางบริบทจนพัฒนา กลายเป็นคำไวยากรณ์ ในบางกรณีคำที่เป็นคำบอกเนื้อความนั้นจะยังคงปรากฏในภาษาควบคู่กับ คำไวยากรณ์ แต่อาจมีการใช้ลดน้อยลง

ตัวอย่าง	แม่ปวดหลัง	(คำนาม)
	เขานั่งหลังฉัน	(คำเชื่อมบอกสถานที่)
	เขาจะมาหาฉันหลังเลิกงาน	(คำเชื่อมบอกเวลา)

คำว่า “หลัง” เดิมทำหน้าที่เป็นคำนาม หมายถึง ส่วนของร่างกาย ต่อมาได้หน้าที่ทางไวยากรณ์เพิ่มขึ้น คือ เป็นคำเชื่อมแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำหลักเพื่อบอกสถานที่และต่อมามีหน้าที่ทางไวยากรณ์เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหน้าที่ คือ เป็นคำสันธาน แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอนุพจน์เพื่อบอกเวลา หรือเหตุการณ์ นอกจากนี้ การกลายเป็นคำไวยากรณ์ยังหมายถึงกระบวนการที่ทำให้คำไวยากรณ์ได้ หน้าที่ทางไวยากรณ์เพิ่มขึ้นอีกด้วย

การศึกษาเชิงประวัติ คือ การศึกษาภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงภาษาเดียวในเวลาต่างสมัยกัน (diachronic study) โดยย้อนไปในอดีตเท่าที่มีเอกสารเป็นหลักฐานปรากฏอยู่ แล้วนำข้อมูลมาเปรียบเทียบภาษาแต่ละสมัยเพื่อจะได้ทราบการเปลี่ยนแปลงของภาษาจากสมัยหนึ่งสู่อีกสมัยหนึ่ง และได้ทราบการเปลี่ยนแปลงของภาษาจากยุคแรกที่มีหลักฐานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

บทที่ ๒

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารั้วนี้ โดยแบ่งเป็น ๕ หัวข้อ คือ (๑) การจำแนกหมวดคำในภาษาไทย (๒) การกลายเป็นคำไวยากรณ์ (๓) อุปลักษณะและนามนัย (๔) ทฤษฎีต้นแบบ และ (๕) คำประสม มีรายละเอียด ดังนี้

การจำแนกหมวดคำในภาษาไทย

นักภาษาศาสตร์สนใจจำแนกคำในภาษาออกเป็นชนิดหรือหมวดคำ เรียกว่า การจำแนกหมวดคำ การศึกษากระบวนการและเกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำนั้นเป็นที่สนใจและศึกษากันมานาน เริ่มตั้งแต่นักไวยากรณ์แนวเดิม นักไวยากรณ์โครงสร้าง ฯลฯ ซึ่งนักไวยากรณ์แต่ละกลุ่มต่างมีเกณฑ์ในการจำแนกคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันออกไป

สำหรับภาษาไทย นักไวยากรณ์ไทยได้มีการศึกษาคำและจำแนกคำออกเป็นหมวดต่างๆ แต่ต่างมีเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกแตกต่างกันไป ดังนี้

พระยาอุปกิตศิลปสาร (๒๕๒๒) ได้เขียนตำราสยามไวยากรณ์ เป็นตำราชุด ๔ เรื่อง ประกอบด้วย อักษรวิธี วลีวิภาค วากยสัมพันธ์ และฉันทลักษณ์ ตำราชุดนี้มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “หลักภาษาไทย” ได้จำแนกคำออกเป็นหมวดคำต่างๆ ๗ หมวด ลักษณะของการจำแนกคำคล้ายคลึงกับไวยากรณ์แนวเดิมของภาษาอังกฤษ ซึ่งแบ่งชนิดของคำออกเป็น ๘ ชนิด แต่พระยาอุปกิตศิลปสารได้จำแนกเป็น ๗ ชนิด โดยรวมคำคุณศัพท์กับคำวิเศษณ์ไว้เป็นคำประเภทเดียวกัน คำแต่ละชนิดนี้ พระยาอุปกิตศิลปสาร ได้ให้คำจำกัดความไว้ ดังนี้

๑. คำนาม คือ คำบอกชื่อสิ่งมีรูป เช่น คน สัตว์ บ้านเมือง หรือที่ไม่มีรูป เช่น อายุ ใจ
๒. คำสรรพนาม คือ คำที่เป็นชื่อได้ทุกอย่าง ใช้แทนคำนาม หรือข้อความต่างๆ ที่เข้าใจกันอยู่แล้วหรือที่กล่าวมาข้างต้น
๓. คำกริยา คือ คำที่แสดงอาการของนามหรือสรรพนาม เพื่อให้รู้ว่านามหรือสรรพนามนั้นๆ ทำอะไร หรือเป็นอย่างไร
๔. คำวิเศษณ์ คือ คำที่ใช้ประกอบคำอื่นให้มีเนื้อความแปลกออกไป
๕. คำบุพบท คือ คำที่ใช้นำหน้านาม สรรพนาม หรือกริยาบางพวก ที่เรียกว่า กริยาสภาวะมาลาเพื่อบอกตำแหน่งของคำนาม สรรพนามหรือกริยาเหล่านั้นว่า มีหน้าที่อะไร

๖. คำสันธาน คือ คำซึ่งใช้เชื่อมต่อถ้อยคำให้ติดต่อกันเป็นเรื่องเดียวกัน

๗. คำอุทาน คือ คำที่ผู้พูดเปล่งออกมา แต่ไม่มีคำแปลเหมือนกับคำชนิดอื่น เป็นแต่ให้ทราบความต้องการ

จากการแบ่งชนิดของคำออกเป็น ๗ ประเภทนี้ จะเห็นว่า พระยาอุปกิตศิลปสารใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ในการจำแนกชนิดของคำ ดังนี้

๑. เกณฑ์ความหมาย ในการพิจารณาว่า คำจะเป็นคำนามหรือคำกริยาหรือคำอุทานใช้เกณฑ์ความหมาย คือ ดูว่า คำนั้นๆ มีความหมายอย่างไร

๒. เกณฑ์หน้าที่ ใช้เกณฑ์หน้าที่ในการพิจารณาว่า คำจะเป็นคำสรรพนาม หรือคำวิเศษณ์หรือคำสันธานจะดูว่า คำนั้นๆ มีหน้าที่อย่างไรในประโยค มีความสัมพันธ์กับคำอื่นอย่างไร

๓. เกณฑ์ตำแหน่ง ใช้เกณฑ์ตำแหน่งในการพิจารณาคำบุพบท คือ ดูว่าคำนั้นๆ มีตำแหน่งอย่างไร ปรากฏที่ใดในประโยค

การจำแนกชนิดของคำด้วยการใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ ทำให้การวิเคราะห์เป็นไปอย่างไม่เป็นระบบ ซึ่งทำให้นักไวยากรณ์โครงสร้างถือเป็นข้อบกพร่องและใช้เกณฑ์ใหม่ในการจำแนกชนิดของคำในเวลาต่อมา

วิจิตร ภาณุพงศ์ (๒๕๒๔) ได้เขียนตำรา เรื่อง “โครงสร้างของภาษาไทย: ระบบไวยากรณ์” กล่าวถึงระบบไวยากรณ์ไทยซึ่งประกอบด้วยเรื่องเสียง คำ วลี อนุพยางค์ และประโยค โดยอาศัยแนวคิดของไวยากรณ์โครงสร้างในส่วนที่ว่าด้วยการจำแนกหมวดคำ

วิจิตร ภาณุพงศ์ ได้ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของการจำแนกคำในภาษาไทยตามไวยากรณ์แนวคิดเดิมว่าเป็นการใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ปนกัน มีทั้งเกณฑ์ทั้งทางความหมาย หน้าที่และตำแหน่ง โดยใช้เกณฑ์หนึ่งกับคำบางชนิด และใช้อีกเกณฑ์หนึ่งกับคำชนิดอื่น ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ถ้าหากจะใช้เกณฑ์ใด ควรจะใช้ให้ตลอด ดังนั้นจึงได้เสนอเกณฑ์การจำแนกหมวดคำที่แตกต่างจากพระยาอุปกิตศิลปสาร โดยได้เสนอเกณฑ์การจำแนกหมวดคำ ๒ เกณฑ์ คือ เกณฑ์ตำแหน่งและเกณฑ์หน้าที่ โดยเฉพาะหน้าที่ของคำในฐานะที่เป็นส่วนของประโยค แต่ไม่ใช่เกณฑ์ความหมายในการจำแนกหมวดคำ เนื่องจากเห็นว่าการศึกษาในขณะนั้น เรื่องของความหมายยังมีข้อบกพร่อง เพราะความรู้เรื่องความหมายเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความรู้สึกของแต่ละคน ซึ่งเป็นเรื่องที่ซับซ้อนทำให้ยากที่จะกำหนดความหมายให้แน่นอนตายตัวลงไป

การใช้เกณฑ์ตำแหน่ง วิจันตน์ ภาณพงศ์ (๒๕๒๔) ได้ใช้กรอบประโยคทดสอบเป็นหลักในการจำแนกหมวดคำ ซึ่งมีจำนวน ๒๖ หมวดด้วยกัน ได้แก่

๑) หมวดคำนาม	๒) หมวดคำกริยาอาการ
๓) หมวดคำกริยากรรม	๔) หมวดคำกริยาทวิกรรม
๕) หมวดคำกริยากรรมย่อ/คำคุณศัพท์	๖) หมวดคำช่วยหลังกริยา
๗) หมวดคำช่วยหน้ากริยา	๘) หมวดคำปฏิเสธ
๙) หมวดคำหน้ากริยา	๑๐) หมวดคำหลังกริยา
๑๑) หมวดคำลงท้าย	๑๒) หมวดคำกริยาวิเศษณ์
๑๓) หมวดคำพิเศษ	๑๔) หมวดคำสรรพนาม
๑๕) หมวดคำลักษณนาม	๑๖) หมวดคำจำนวนนับ
๑๗) หมวดคำลำดับที่	๑๘) หมวดคำหน้าจำนวน
๑๙) หมวดคำหลังจำนวน	๒๐) หมวดคำบอกกำหนดเสียงตรีและจัตวา
๒๑) หมวดคำบอกกำหนดเสียงโท	๒๒) หมวดคำบอกเวลาประเภทที่ ๑
๒๓) หมวดคำบอกเวลาประเภทที่ ๒	๒๔) หมวดคำบุพบท
๒๕) หมวดคำเชื่อมนาม	๒๖) หมวดคำเชื่อมอนุภาคย์

นอกจากจำแนกตามเกณฑ์ของตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นแล้ว วิจันตน์ ภาณพงศ์ ยังได้จำแนกคำโดยอาศัยหน้าที่ของคำในประโยคเป็นเกณฑ์โดยให้เหตุผลว่า

“เนื่องจากคำในภาษาไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อแสดงหน้าที่ หรือความเกี่ยวข้องของคำในประโยค ดังเช่นในภาษาบางพวก เป็นต้นว่า บาลี สันสกฤต อังกฤษ คำแต่ละคำในภาษาไทยที่มีรูปเดียวเป็นส่วนใหญ่ แต่จะแสดงหน้าที่โดยการปรากฏร่วมกับคำอื่นในประโยค”

(วิจันตน์ ภาณพงศ์, ๒๕๒๖: ๗๖)

ดังนั้น ในส่วนที่ใช้เกณฑ์หน้าที่ โดยเฉพาะหน้าที่ของคำในฐานะที่เป็นส่วนของประโยค จึงได้แบ่งประเภทของคำออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. คำหลัก

คำหลัก หมายถึง คำที่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคตามลำพังในประโยคเริ่มได้ มี ๗ หมวด ได้แก่

- (๑) คำนาม
- (๒) คำกริยาอาการ

- (๓) คำกริยากรรม
- (๔) คำกริยาทวิกรรม
- (๕) คำสรรพนาม
- (๖) คำบอกเวลาประเภทที่ ๑
- (๗) คำพิเศษ

๒. คำไวยากรณ์

คำไวยากรณ์ หมายถึง คำที่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของประโยคตามลำพังในประโยคเริ่มได้ จะต้องทำหน้าที่นั้นๆ ร่วมกับคำหลัก แบ่งเป็น ๒ พวก คือ คำขยายกับคำเชื่อม

คำขยาย แบ่งออกเป็น คำขยายนามกับคำขยายกริยาและคำขยายนามมี ๑๑ หมวด คือ

- (๑) คำลักษณนาม
- (๒) คำคุณศัพท์
- (๓) คำจำนวนนับ
- (๔) คำลำดับที่
- (๕) คำหน้าจำนวน
- (๖) คำหลังจำนวน
- (๗) คำบอกกำหนดเสียงโท
- (๘) คำบอกกำหนดเสียงตรีและจัตวาและคำไม่บอกกำหนด
- (๙) คำบอกเวลาประเภทที่ ๒
- (๑๐) คำลงท้าย
- (๑๑) คำพิเศษ

คำขยายกริยามี ๗ หมวด คือ

- (๑) คำช่วยหน้ากริยา
- (๒) คำช่วยกริยา
- (๓) คำปฏิเสธ
- (๔) คำหน้ากริยา
- (๕) คำหลังกริยา
- (๖) คำกริยาวิเศษณ์
- (๗) คำลงท้าย

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า คำพิเศษ เป็นไปได้ทั้งคำหลักและคำไวยากรณ์ ส่วนคำลงท้ายก็เป็นได้ทั้งคำขยายนามและคำขยายกริยา

คำเชื่อมมี ๓ หมวด คือ

- (๑) คำเชื่อมนาม
- (๒) คำเชื่อมอนุพากย์
- (๓) คำบุพบท

นworรณ พันธูเมธา (๒๕๒๓: ๒-๙๒) เขียนหนังสือ “ไวยากรณ์ไทย” ซึ่งประกอบด้วยเรื่อง คำ วลี หน่วยประโยค ประโยค กลุ่มประโยค ตลอดจนกล่าวถึงเรื่องราวที่พูด เจตนาที่พูด อารมณ์และท่าทีที่ผู้พูดมีต่อผู้ฟังและท่าทีที่ผู้พูดมีต่อเรื่องที่พูด นworรณ พันธูเมธา ได้จำแนกคำตามหน้าที่ในการสื่อสารออกเป็นหมวดใหญ่ๆ จำนวน ๖ หมวด ได้แก่ คำหลัก คำแทน คำขยาย คำเชื่อม คำเสริม และคำเรียกร้อง จากนั้นจึงแบ่งประเภทย่อยในแต่ละหมวดคำตามความหมาย เหตุผลที่จำแนกคำด้วยเกณฑ์ดังกล่าว ผู้เขียนให้เหตุผลว่าเกณฑ์ที่ควรจะใช้จำแนกคำได้ถูกต้องที่สุด คือ “ความหมาย” แต่มีปัญหาเพราะว่าความหมายกำหนดให้คำๆ หนึ่งใช้ร่วมกับคำอีกคำหนึ่งได้ แต่ใช้ร่วมกับอีกคำหนึ่งไม่ได้ ถ้าจำแนกตามความหมายจะได้คำที่มีที่ใช้เหมือนกันอยู่ในหมวดเดียวกัน ดังนั้น นworรณ พันธูเมธา จึงจำแนกคำตามหน้าที่ในการสื่อสารก่อนแล้วจึงจำแนกประเภทย่อยตามความหมาย คำแบ่งหน้าที่ตามการสื่อสารมี ๖ หมวด ได้แก่

๑. คำหลัก คือ คำสำคัญใช้บอกเนื้อความซึ่งผู้พูดสื่อสารไปยังผู้ฟัง แบ่งเป็น

๑.๑ คำนาม คือ คำที่หมายถึงสิ่งต่างๆ นั้นที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

๑.๑.๑ คำนามสามัญ เช่น คน จิตใจ ความรัก

๑.๑.๒ คำนามวิสามัญ เช่น กาญจนบุรี

๑.๒ คำกริยา คือ คำที่ใช้แสดงอาการหรือสภาพ หรือเหตุการณ์ต่างๆ

๑.๒.๑ กริยาเปรียบเทียบ เช่น เป็น เหมือน คล้าย เท่า

๑.๒.๒ กริยาแสดงสภาพ เช่น สกปรก กลม ยาว ดี

๑.๒.๓ กริยาแสดงประสบการณ์ เช่น โกรธ เสียใจ

๑.๒.๔ กริยาแสดงอาการ เช่น หัวเราะ นั่ง

๑.๒.๕ กริยาที่เป็นสาเหตุให้เปลี่ยนแปลง เช่น ผลัก กวาด ให้ กระชาก

๒. คำแทน คือ คำที่ใช้แทนคำนาม

- ๒.๑ คำบอกบุรุษ เช่น ฉัน เขา
- ๒.๒ คำบ่งชี้ เช่น นี่ นั่น โน่น
- ๒.๓ คำไม่ชี้เฉพาะ เช่น ใคร ที่ไหน
- ๒.๔ คำบอกจำนวน เช่น บ้าง
- ๒.๕ คำบอกความต่าง เช่น ต่าง
- ๒.๖ คำบอกผู้ทำร่วม เช่น กัน

๓. คำขยาย คือ คำที่ใช้ขยายคำหลักหรือขยายคำขยายด้วยตัวเอง

- ๓.๑ คำที่ขยายได้ทั้งคำนามและคำกริยา ได้แก่ คำแยกประเภท เช่น เล่ม อย่าง คำกริยา คำบ่งชี้ คำบอกจำนวน เช่น ๒ ทุก หลาย คำบอกลำดับ เช่น ที่หนึ่ง ก่อน หลัง คำบอกความสำคัญ เช่น แต่ ถึง และคำไม่ชี้เฉพาะ
- ๓.๒ คำที่ขยายคำนาม ได้แก่ คำนาม คำบอกบุรุษ
- ๓.๓ คำที่ขยายกริยา ได้แก่ คำวิเศษณ์ เช่น อุบอิบ วาบ คำบ่งเวลา เช่น ได้ เคย แล้ว คำบอกความถี่ เช่น บ่อย เสมอ คำบอกผู้ทำร่วม คำบอกความเห็น เช่น ต้อง ควร คำบอกโอกาส เช่น ประกติ บังเอิญ และคำปฏิเสธ
- ๓.๔ คำที่ขยายคำบอกจำนวน ได้แก่ คำเสริมคำบอกจำนวน เช่น เกือบ ราวๆ ทั้งคำบอกความสำคัญ เช่น แต่ ตั้ง เท่านั้น

๔. คำเชื่อม คือ คำที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ หรือระหว่างเหตุการณ์ต่างๆ หรือระหว่างสิ่งต่างๆ กับเหตุการณ์

- ๔.๑ คำเชื่อมเดี่ยว เช่น กว่า ถึง เพราะ
- ๔.๒ คำเชื่อมผสม เช่น ถ้าเมื่อ จนกระทั่ง หรือถ้า

นอกจากนี้ ถ้าพิจารณาแบ่งคำเชื่อมตามตำแหน่งจะได้เป็น ๖ ประเภท หรือ ถ้าพิจารณาแบ่งคำเชื่อมตามความหมายจะได้เป็น ๑๗ ประเภท

๕. คำเสริม คือ คำที่เสริมเข้าไปในประโยคเพื่อนำเจตนาของผู้พูดว่า ต้องการบอกเล่า สั่ง ขอร้องหรือถาม หรือบอกสถานภาพระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

- ๕.๑ คำบอกมลา เช่น นะ นี่ แหละ ซี
- ๕.๒ คำบอกการถาม เช่น ไหม หรือ
- ๕.๓ คำบอกสถานภาพ เช่น คะ ครีบ

๖. คำเรียกร้อง คือ คำที่ผู้พูดใช้เรียกผู้อื่นหรือเปล่งเสียงแสดงอารมณ์

๖.๑ คำเรียก คือ คำที่ใช้เรียกผู้อื่นให้เกิดความสนใจ เช่น คุณ ลูก

๖.๒ คำอุทาน คือ คำที่เกิดจากการเปล่งเสียงแสดงอารมณ์ เช่น โอ๊ย ว้าย

จะเห็นได้ว่า การจำแนกคำของ นววรรณ พันธุมธา จำแนกคำโดยใช้เกณฑ์ที่เป็นหน้าที่ของคำในภาษาแล้วจึงจำแนกเป็นประเภทย่อยๆ ตามความหมาย เนื่องจาก นววรรณ พันธุมธา เห็นว่า เกณฑ์ที่ควรใช้จำแนกคำได้ถูกต้องที่สุด คือ ความหมาย ทั้งนี้ เพราะความหมายของคำเป็นเครื่องกำหนดให้คำคำหนึ่งใช้ร่วมกับอีกคำหนึ่งได้ แต่ใช้ร่วมกับอีกคำหนึ่งไม่ได้ ดังนั้น หากจำแนกตามความหมาย ก็มักจะได้คำที่มีที่ใช้ทำนองเดียวกันอยู่ในหมวดเดียวกัน

อุดม วโรตม์สิกขิตต์ (๒๕๔๒) เขียนตำราชื่อ “ไวยากรณ์ไทยในภาษาศาสตร์” ซึ่งเป็นการศึกษาไวยากรณ์ไทยตามแนวทฤษฎีปวิวรรต โดยได้แบ่งประเภทของคำในภาษาไทยออกเป็น ๑๐ ประเภท ดังนี้

๑. นาม

นาม ได้แก่ คำที่สามารถตามด้วยนิยมลักษณณ์ นั้น นี นู้น และโน้น แบ่งออกเป็น ๔ ชนิด ได้แก่

๑.๑ สามานยนาม ได้แก่ นามต่างๆ ไป ที่มนุษย์ใช้เรียกสรรพสิ่งรอบๆ ตัวมนุษย์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ช้าง ชีวิต นก นอก นิโกร บน แบบ ปริมาณ ฝรั่ง อย่าง อุดมการณ์ ฯลฯ แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ

๑.๑.๑ อนิยมสามานยนาม ได้แก่ สามานยนามที่ใช้เป็นชื่อกกลาง มิได้จำแนกประเภทหรือแบ่งชนิดย่อย เช่น ช้าง แยก นก ใน ฯลฯ

๑.๑.๒ นิยมสามานยนาม ได้แก่ สามานยนามที่จำแนกประเภทย่อยโดยการนำอนิยมสามานยนามมาเป็นส่วนหลัก และชื่อประเภทย่อยเป็นส่วนขยาย เช่น นกกิ่งโครง นกขมิ้น นกคู้เหว่า ปลาสวย ปลาอินทรีฯลฯ

ส่วนลักษณนามนั้น ถือว่าเป็นลักษณะหรือลักษณะประจำคำ (features) ที่ติดอยู่กับสามานยนามที่มาข้างหน้าหรือกริยาของประโยค เป็นส่วนที่ไร้อิสรภาพต้องอยู่ในบงการของนามหรือกริยาที่ควบคุมมัน เช่น พระ จะมีลักษณะประจำคำ คือ <+ลักษณ><+รูป>

ลักษณะประจำคำอื่นๆ ที่ปรากฏกับนาม มีตัวอย่าง เช่น

<+รูปธรรม>	=	เป็นรูปธรรม
<-รูปธรรม>	=	เป็นนามธรรม
<+มีชีวิต>	=	สิ่งมีชีวิต
<-มีชีวิต>	=	สิ่งไม่มีชีวิต
<+มนุษย์>	=	มนุษย์
<-มนุษย์>	=	ไม่ใช่มนุษย์
<+กลไก>	=	มีกลไก
<-กลไก>	=	ไม่มีกลไก

ในตำรานี้ถือว่าลักษณะนามเป็นเพียงส่วนประกอบของسامานยนามและกริยาที่จะอนุพัทธ์มาเป็นอาการนามเท่านั้น แต่سامานยนามบางคำก็ไม่มีลักษณะนาม เช่น แค ด้วย สันติภาพ อากาศ ฯลฯ

ลักษณะนามอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด คือ

- ๑) ลักษณะนามแบ่งกลุ่ม เช่น กอ กอง กระบวน ฯลฯ
- ๒) ลักษณะนามทั่วไป เช่น คน ชื่น ตัว กัณฑ์ กลีบ กระบอก ฯลฯ

ลักษณะนามใช้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) การใช้ตามหลังนามที่บ่งการว่านามใดจะต้องใช้ลักษณะนามใด เช่น ช้าง <+سامานยนาม>, <+รูปธรรม>, <+สิ่งมีชีวิต>, <+ลักษณะ>, <+เชือก> หมายความว่า “ช้าง เป็น سامานยนาม มีรูปธรรม เป็นสิ่งมีชีวิต มีลักษณะนาม คือ เชือก”

๒) การใช้กับประโยค เช่น “แม่ใจร้ายคนนั้นตีลูก ๓๐ ที” ที เป็นลักษณะประจำคำ ที่ติดมากับคำกริยา ตี เมื่อ ตี เปลี่ยนมาเป็นอาการนามว่า การตี ลักษณะประจำคำว่า ที ก็จะมาด้วย เป็น การตี<+อาการนาม>, <-รูปธรรม>, <+ลักษณ>, <+ที> หมายความว่า “การตี” เป็นอาการนาม เป็นนามธรรมหรือไม่ใช่รูปธรรม มีลักษณะนาม คือ “ที”

๑.๒ วิسامานยนาม ได้แก่ นามที่ตั้งชื่อขึ้นหรือสมมติชื่อเฉพาะขึ้นสำหรับคน ยานพาหนะ สถานที่ สัตว์ สิ่งของ เพื่อจำแนกให้รู้ว่าเป็นชื่อเฉพาะตัว ไม่ปะปนกับชื่ออื่นเพื่อสะดวกแก่การแบ่งจำแนกและจดจำ เช่น กมล กัลยา ดนัยเดช ฯลฯ

๑.๓ สรรพนาม ได้แก่ คำที่ใช้แทนชื่อตนเอง แทนชื่อผู้ที่พูดด้วย แทนชื่อผู้ที่พูดถึง แทนการแบ่งส่วนการกระทำ แทนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน แทนการกล่าวถึงสิ่งที่มีมาข้างหน้า แทนการกระทำด้วยตนเอง เป็นต้น สรรพนามแบ่งย่อยออกเป็น ๖ ชนิด คือ

๑.๓.๑ บุรุษสรรพนาม ได้แก่ คำที่ใช้แทนตัวผู้พูด เรียกว่า สรรพนามบุรุษที่ ๑ คำที่ใช้แทนตัวผู้ที่พูดด้วย เรียกว่า สรรพนามบุรุษที่ ๒ คำที่ใช้แทนตัวผู้ที่พูดถึง เรียกว่า สรรพนามบุรุษที่ ๓

๑.๓.๒ ประพันธสรรพนาม เป็นคำที่ใช้แทนนามหรือนามวลีที่อยู่ติดกันข้างหน้า ได้แก่ ซึ่ง ดัง ที่ ผู้ ผู้ซึ่ง ผู้ที่ อัน

๑.๓.๓ วิภาคสรรพนาม เป็นคำที่ใช้แทนนามที่กล่าวถึงมาก่อน แต่ไม่จำเป็นต้องอยู่ติดกันหรือจะอยู่ติดกันก็ได้และอ้างถึงการแบ่งส่วนของแต่ละคน แต่ละพวก แต่ละสิ่ง หรือทั้งหมด ได้แก่ ต่าง ทั้ง บ้าง

๑.๓.๔ อันนโยนสรรพนาม เป็นคำใช้แทนนามที่มาข้างหน้าเพื่อถึงการกระทำด้วยตนเอง ร่วมกันหรือต่อกันและกัน ทั้งผู้กระทำการและผู้รับการกระทำจะต้องมีดัชนีร่วม หมายถึงว่าเป็นบุคคลเดียวกัน สรรพนามดังกล่าว คือ กัน และ เอง สำหรับ กัน มีความหมายเป็นพหูพจน์และกริยาที่เกิดขึ้นก็เป็นการกระทำร่วมกันหรือเกิดกับกันและกัน เช่น

(๑) เอรักกัน

อนุพันธ์มาจาก

(๒) เรา ๑ รักเรา ๑

(๓) นาฏยา ๑ เอง โกรธนาฏยา ๑

ในแง่ตรรกศาสตร์หมายความว่า

(๔) นาฏยา ๑ โกรธตัวเอง ๑

ย้าย เอง มาท้ายประโยค นาฏยา ตัวหลังเปลี่ยนเป็นตัว ใช้คู่กับ เอง

แต่ประโยค

(๕) นาฏยาโกรธเอง ฉันไม่ได้โกรธเธอ

เอง ขยายโกรธ ถือว่าเป็นวิเศษณ์ ไม่ใช่อันนโยนสรรพนาม เพราะมิได้มีดัชนีร่วมกัน (หมายความว่า เอง เป็นคำพ้อง คำหนึ่งเป็นสรรพนาม คำหนึ่งเป็นวิเศษณ์)

๑.๓.๕ อนินยมสรรพนาม เป็นคำใช้แทนนามที่มีได้กำหนดแน่นอน ให้ความหมายเป็นกลางๆ ไม่ใช่เป็นคำถาม แต่เผชิญรูปลักษณะของคำไปพ้องกับคำที่เป็นคำถาม เช่น ใคร ทำไม เท่าไร ผู้ใด เมื่อไร ไหน อย่างไร อะไร อันใด ตัวอย่างเช่น

- (๖) ผมไม่รู้จะไปหาใคร
- (๗) เขาจะมาทำไมก็ไม่รู้
- (๘) คุณจะต้องการสักเท่าไรก็ได้
- (๙) ผู้ใดดีเราก็ตีด้วย

คำเหล่านี้เมื่อแสดงคำถามจะถือว่าเป็นคำปฏิเสธและคำกังขา แต่ลักษณะภาษาไทยและสยามไวยากรณ์ถือว่าเป็นปฏิเสธสรรพนาม

๑.๓.๖ นิยมสรรพนาม เป็นคำใช้แทนนามวลีที่มีนิยมนิยมลักษณะขยายให้เหลือเพียง นั้น นี นุ่น และ โนน แต่ก็มีบางคนใช้ นั้น นี นุ่น โนน เหมือน นั้น นี นุ่น โนน เช่น

- (๑๐) มานีหน้อยได้ไหม
- (๑๑) โนนคือดอยอินทนนท์

๑.๔ อากาณนาม ได้แก่ นามที่อนุพันธ์มาจากประโยชนกริยา ภวกริยา วิกตรรถกริยา วิเศษณกริยา สกรรมกริยา สันธานกริยา สาเหตุกริยาและอกรรมกริยา เช่น

- (๑๒) รักตีหามจั่ว รักชัวหามเสา
ตี และ ชัว อยู่ในตำแหน่งของนาม มีหน้าที่หลักเป็นจุดประสงค์

นอกจากนี้ ยังมีลักษณะสำคัญอื่นของนาม กล่าวคือ นามยังเกี่ยวข้องกับลักษณะทางไวยากรณ์อื่นที่ปรากฏในภาษาไทย หรือภาษาอื่นบางภาษา ได้แก่ พจน์ เป็นลักษณะที่บอกจำนวนของนาม ลิงค์ (หรือลิงก์) เป็นลักษณะที่บอกเพศของนาม การก เป็นการบอกหน้าที่ของนามในวลี และประโยคและหน้าที่หลักของนามในประโยค

๒. กริยา

กริยา ได้แก่ คำแสดงอาการของนาม แบ่งเป็นกริยากัมมันต์หรือกริยาที่มีอาการ (active verb) กริยาสภาวะหรือกริยาที่ไม่มีอาการ (stative verb) ซึ่งต่างก็ทำเป็นปฏิเสธได้ และกริยารองซึ่งทำเป็นปฏิเสธไม่ได้

๓. วิเศษณ์

วิเศษณ์ ได้แก่ คำที่เป็นบริวารของกริยาและมีหน้าที่ขยายกริยาเพียงอย่างเดียว

๔. นิยมลักษณะ

นิยมลักษณะ ได้แก่ นั้น นี นุ่น โนน มีเพียง ๔ คำเท่านั้นในภาษาไทย ใช้เป็นส่วนบ่งชี้เฉพาะซึ่งคู่กับนิยมสรรพนาม นี้ นั้น นุ่น โนน

๕. สัจขยา

สัจขยา ได้แก่ บริวารของนาม เป็นส่วนขยายนามหรือนามวลีเช่นเดียวกันกับวิเศษณ์ที่เป็นบริวารของกริยา

๖. สันธาน

สันธาน ได้แก่ คำเชื่อมคำกับคำ คำกับวลี วลีกับวลี ประโยคกับประโยค แต่จะไม่นับรวมประพันธสรรพนามเป็นสันธานเนื่องจากประพันธสรรพนามทำหน้าที่เป็นสรรพนามแทนนามที่นำมาข้างหน้าแล้ว สันธานอาจจะเป็นคำเดียว คำประสมหรือคำที่แยกกันก็ได้

๗. คำท้ายประโยค

คำท้ายประโยคเป็นบริวารของประโยคจะปรากฏท้ายสุดของประโยค

๘. ปฏิเสธ

ปฏิเสธเป็นการบ่งบอกว่าคำใดเป็นกริยาในลักษณะเดียวกับที่นิยมลักษณะบ่งบอกว่า คำใดเป็นนามและรูปของปฏิเสธที่ใช้กันทั่วไป คือ ไม่ มิ บ่อ และก็ยังมียุบอื่นอีก เช่น ใช...ไม่ บ่มีได้ ฯลฯ

๙. คำพुจฉา/คำกังขา

คำพุจฉา/คำกังขา ได้แก่ คำถามและคำกังขา เช่น ก็ หรือ กรรมัง เกิด นะ

๑๐. คำอุทานและอालปนะ

คำอุทานและอาลปนะเป็นคำที่เปล่งออกมาเมื่อเกิดอารมณ์ต่างๆ เช่น โกรธ ดีใจ ฯลฯ และเป็นคำเรียกขอความช่วยเหลือ ขานรับหรือตอบรับ

นอกจากนี้ อุดม วโรตม์สิขิตติ์ (ม.ป.ป.: ๑๗๐) ยังได้กล่าวถึงเรื่องประเภทและหน้าที่ของคำไว้ ดังนี้

“นักภาษาศาสตร์ไทยหลายท่านมักจะสับสนประเภทของคำกับหน้าที่ของคำ มักจะนำมาปะปนเสมือนเป็นสิ่งเดียวกัน เมื่อกล่าวถึงประเภทของคำ จะต้องดูว่าคำดังกล่าว นั้น มีลักษณะเหมือนคำอื่นที่เราแน่ใจว่าเป็นคำประเภทนั้นๆ แน่แน่นอนแล้ว เช่น คำ ขาว ทุกคนรู้ว่าสองคำนี้โดยทั่วไปถือว่าเป็นวิเศษณ์กริยา หรือเทียบกับคุณศัพท์ (adjective) ในภาษาอังกฤษ แต่เมื่อปรากฏเป็น นายดำ นายขาว สถานะของคำทั้งสอง ก็คือ วิสามานยนาม (proper noun) เพราะเป็นชื่อเฉพาะของชายสองคน ฉะนั้น คำๆ เดียว อาจจะเป็นหลายประเภทก็ได้ สิ่งนี้นักภาษาศาสตร์มักจะเกี่ยวกับวิเศษณ์กริยาซึ่งตำราทั่วไปมักจะเรียกว่า วิเศษณ์ (แต่ตำราเล่มนี้ขอเรียกว่า วิเศษณ์กริยา) เช่น ม้าดำ และม้าน้ำ ทุกคนเห็นตรงกันว่า ม้า เป็นนาม คำ เป็นวิเศษณ์กริยาขยายม้า และบางท่านก็เรียก น้ำ เป็นวิเศษณ์กริยาไปด้วย เพราะขยาย ม้า ใครก็ตามที่มีความคิดเช่นนี้ เราถือว่าเป็นความคิดที่สับสน เพราะน้ำ มีประเภทของคำเป็นนาม เช่นเดียวกับ ม้า แต่ในที่นี้ น้ำ ทำหน้าที่ขยายม้า แต่ไม่เป็นวิเศษณ์กริยา トラบใดที่นักภาษายังสับสนเรื่องประเภทของคำกับหน้าที่ของคำ ความเข้าใจเรื่องภาษาจะไม่พัฒนา ตัวอย่างความเข้าใจผิดเช่นนี้ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อยู่เกือบตลอดเล่ม เช่น เซลยศักดิ์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ไว้ว่าเป็นวิเศษณ์ (วิเศษณ์กริยา) มีความหมายว่า อยู่นอกทำเนียบนอกทะเบียน ที่จริงคำนี้มีความหมายว่า มีศักดิ์เป็นเซลย หมอเซลยศักดิ์ กิติ นักสืบเซลยศักดิ์ กิติ ต่างมีเซลยศักดิ์เป็นตัวยาย หมอ และ นักสืบ แต่ตัวมันเองไม่ใช่วิเศษณ์กริยา มันเป็นนาม แต่นักภาษาบางท่านไปเหมาเอาว่า อะไรที่ทำหน้าที่ขยายคำอื่นต่างเป็นวิเศษณ์ หรือวิเศษณ์กริยา ทั้งสิ้น”

อุดม วโรตม์สิขิตติ์ (ม.ป.ป.: ๑๗๑) ได้แบ่งประเภทของคำตามหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ ออกเป็น ๒ ประเภท คือ คำหลัก และคำเสริม ดังนี้

คำหลัก สำหรับวากยสัมพันธ์มี ๔ ชนิด คือ นาม (น) กริยา (ก) วิเศษณ์กริยา (วก) และ วิเศษณ์ (ว) ส่วนคำเสริม จัดว่าเป็นคำปรุงแต่งประโยคให้กระชับ แม้จะไม่มีคำเสริมก็สามารถสื่อสารกันได้ ในสมัยที่การสื่อสารยังไม่พัฒนาเช่นทุกวันนี้ โทรเลขยังเป็นสื่อสำคัญในการติดต่อสื่อสาร ในโทรเลขมักจะละคำเสริม (ยกเว้นคำปริมาณอันเป็นเลขจำนวน) ออกเพื่อลดค่าใช้จ่าย แต่ผู้รับก็เข้าใจได้ว่าผู้ส่งต้องการอะไร จะเห็นได้ว่าการนิยามคำเสริมจะยากกว่าการนิยามคำหลักซึ่งค่อนข้างเป็นรูปธรรมมากกว่า ควร ซึ่งเป็นกริยานุเคราะห์จะนิยามยากกว่า ขวด เป็นต้น โดยได้ยกตัวอย่าง ดังตารางแสดงตัวอย่างประเภทของคำหลักและคำเสริมไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๑ ตัวอย่างประเภทของคำหลักและคำเสริม

คำหลัก	ตัวอย่าง
นาม (น)	ความรัก, แค้, นโยบาย, มงโกรย, มณีการ, มะยม, แม่
กริยา (ก)	
กริยากัมมันต์ (กก)	ค้ำ, จาก, ชอบ, ชบ, ตม, เดิน, ตอก, ตาม, ถึง,
กริยาสภาวะ (กส)	แก่, ผอม, ยาว, สวย
วิเศษณ์ (ว)	เจียบ, ต้อ, ปี้, เพ็ย, หวด
คำเสริม	
นิยมลักษณะ (นล)	นั้น, นี้, อยู่น, โน้น
เวสยะ (วส)	กำลัง...อยู่, ได้...แล้ว
ศักยะ (ศ)	คง, ควร, ค่อย, เคย, ต้อง, นำ, มัก, อาจ
ปริมาณ (ป)	เพียง, กี่, เกือบ, ตั้ง, นัก, ราว, สัก, หนึ่ง, สอง, ล้าน
สันธาน (ส)	กับ, แต่, ทั้ง...และ, ไม่...ก็, และ หรือ
คำท้ายประโยค (ทป)	ด้วย, เลย, เล่า
คำในปฏิบัติการควบ	
ปฏิเสธ (ปส)	บ, บ่, ไม่
คำปุจฉา/คำกังขา (ปค)	บ่, หรือ, กระจม้ง, ม้ง

ที่มา: อุดม วัโรตม์สิกขิตต์ (ม.ป.ป.: ๑๗๑)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า นักไวยากรณ์แต่ละคนได้เลือกใช้เกณฑ์การจำแนกหมวดคำแตกต่างกัน ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบที่สร้างขึ้นโดยอาศัยหลักการของ วิจิตร ภาณุพงศ์ (๒๕๒๔) ร่วมกับการทดสอบทางวากยสัมพันธ์ที่ประมวลได้จากงานวิจัยต่างๆ และใช้เกณฑ์ทางอรรถศาสตร์ช่วยในการตัดสินหมวดคำด้วย นอกจากนี้ จากการแบ่งหมวดคำและประเภทของคำตามแนวคิดของนักภาษาศาสตร์ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นพบว่า มีลักษณะร่วมกันของการจำแนกหมวดคำ กล่าวคือ งานทุกชิ้น ยกเว้นของพระยาอุปกิตศิลปสาร จะจำแนกคำออกเป็น คำหลัก และคำอื่นๆ ที่ไม่ใช่คำหลักซึ่งส่วนใหญ่จะเรียกว่า “คำไวยากรณ์” ความหมายของคำหลักที่แต่ละท่านให้ไว้เป็น ดังนี้

วิจิตร ภาณุพงศ์ (๒๕๒๔): คำหลัก คือ คำที่สามารถปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของประโยคตามลำพังในประโยคเริ่ม

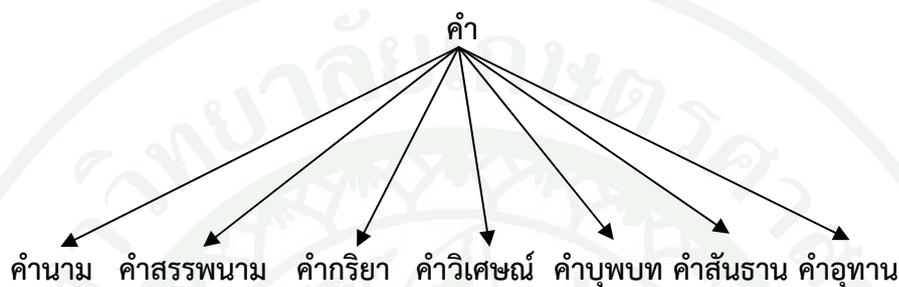
นวรรณ พันธุมธา (๒๕๒๕): คำหลัก เป็นคำสำคัญที่ผู้พูดใช้บอกเนื้อความซึ่งสื่อสารไปยังผู้ฟัง
คำไวยากรณ์: (ไม่ได้กล่าวถึง)

อุดม วัโรตม์สิกขิตต์ (๒๕๓๙): คำหลัก สำหรับวากยสัมพันธ์ มี ๔ ชนิด คือ นาม กริยา วิเศษณ์กริยาและวิเศษณ์

คำเสริม เป็นคำปรุ้งแต่งประโยคให้กระชับ แม้จะไม่มี
คำเสริมก็สามารถสื่อสารกันได้

เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบของการจำแนกคำข้างต้น สามารถแสดงได้ ดังนี้

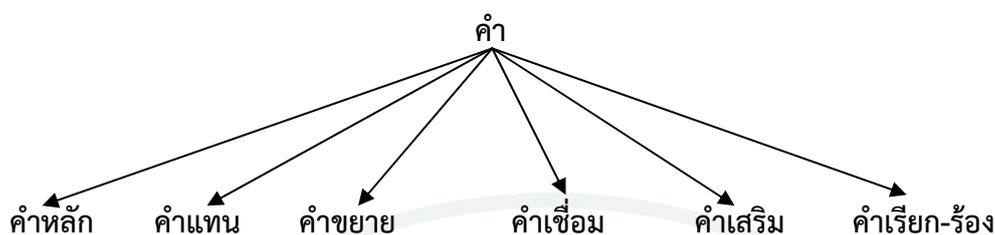
๑. พระยาอุปกิตศิลปสาร จำแนกคำเป็น

๒. วิจิตร ภาณุพงศ์ จำแนกคำเป็น

๓. นววรรณ พันธุมธา จำแนกคำเป็น

๔. อุดม วโรตม์สิขขิตต์ จำแนกคำเป็น

ตัวอย่างการจำแนกหมวดคำในภาษาไทยตามทฤษฎีไวยากรณ์ดั้งเดิม ได้แก่ การจำแนกหมวดคำของ พระยาอุปทิศศิลปสาร (๒๕๓๕: ๗๐) ซึ่งจำแนกหมวดคำในภาษาไทยออกเป็น ๗ หมวด ได้แก่ หมวดคำนาม หมวดคำสรรพนาม หมวดคำกริยา หมวดคำวิเศษณ์ หมวดคำบุพบท หมวดคำสันธาน หมวดคำอุทาน การจำแนกหมวดคำเช่นนี้ ใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ เช่น ใช้เกณฑ์ความหมายของคำ จำแนกคำนาม กริยา หรือคำอุทาน ใช้เกณฑ์หน้าที่ของคำจำแนกคำสรรพนาม คำวิเศษณ์ หรือคำสันธาน และใช้เกณฑ์ตำแหน่งของคำมาจำแนกคำบุพบท การใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำ เป็นลักษณะของไวยากรณ์แนวเดิมซึ่งนักไวยากรณ์โครงสร้างถือเป็นข้อบกพร่อง

ตัวอย่างการจำแนกหมวดคำในภาษาไทยตามทฤษฎีโครงสร้างใหม่ ทฤษฎีไวยากรณ์ไทยของ วิจิตรนั ภาณุพงศ์ (๒๕๓๔: ๕๒-๕๔) ซึ่งให้เกณฑ์จำแนกคำโดยพิจารณาจากตำแหน่งในกรอบประโยค ตำแหน่งของคำในกรอบประโยคทดสอบจะบอกได้ว่าคำนั้นๆ เป็นคำในหมวดคำใด

นอกจากนี้ ยังมีเกณฑ์การปรากฏร่วมกับคำอื่น เช่น คำกริยาสามารถปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ ไม่ และคำช่วยกริยา เช่น กำลัง เพิ่ง แต่คำในหมวดอื่นๆ ไม่สามารถทำได้ เกณฑ์ความหมายของคำ เมื่อแยกประโยคที่จะจำแนกกริยาออกจากหมวดคำอื่นๆ โดยคำกริยา คำที่สอง เมื่อมาใช้กับคำที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยประธานของประโยคแล้วยังมีความหมายเหมือนเดิม หรือใกล้เคียงกัน เกณฑ์หน้าที่ของคำในประโยคจะพิจารณาหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ของคำ เช่น คำกริยาทำหน้าที่เป็นภาคแสดงของประโยคโดยจะบอกการกระทำของหน่วยประธานและเกณฑ์การแทนที่ของคำในหมวดเดียวกัน โดยยึดหลักว่าคำที่อยู่ในหมวดเดียวกัน ย่อมแทนที่กันได้เพราะมีหน้าทางวากยสัมพันธ์เหมือนกัน เป็นต้น

แนวคิดของทฤษฎีไวยากรณ์โครงสร้างเห็นว่าหมวดคำต่างๆ แยกจากกันโดยเด็ดขาด ดังนั้นหมวดคำหนึ่งจะมีหน้าที่เพียงหน้าที่เดียว หากพบว่าคำคำหนึ่งมีรูปเดียวกันแต่ทำหน้าที่ได้มากกว่า ๑ หน้าที่ ก็จะตัดสินว่าคำนั้นจัดอยู่ในหลายหมวดคำซึ่งทำให้ต่อมานักภาษาศาสตร์สนใจว่า คำที่สามารถจัดอยู่ในหลายหมวดคำนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไร กล่าวคือ อาจเป็นคำคนละคำที่มีรูปพ้องกันหรืออาจเป็นคำเดียวกันแต่มีหลายหน้าที่ ประเด็นนี้นำไปสู่การศึกษาเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในลำดับต่อมา

จากการสรุปแนวคิดของนักไวยากรณ์ไทยข้างต้น แสดงให้เห็นแนวทางการจำแนกหมวดคำ นักไวยากรณ์แบ่งคำออกเป็นอะไรบ้าง ใช้เกณฑ์ใดบ้างในการศึกษาซึ่งพบทั้งจุดที่คล้ายกันและแตกต่างกัน

จากการที่ภาษามีการจำแนกหมวดคำนั้น Robins (๑๙๘๘: ๒๑๐-๒๒๙) กล่าวว่า คำในภาษาจำแนกออกเป็นหมวดคำ (word class) ต่างๆ กัน ตามหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ที่คำนั้นมีความสัมพันธ์กับคำอื่นในประโยค ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า หลักการจำแนกหมวดคำมี ๒ แนวทางตามแนวปรัชญาเกี่ยวกับการจำแนกหมวดหมู่ คือแนวทางที่จำแนกหมวดคำออกจากกันอย่างเด็ดขาด (discrete categorization) และแนวทางที่ไม่จำแนกหมวดคำออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่หมวดคำมีลักษณะสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน (fuzzy edged categorization)

๑. แนวคิดทางที่จำแนกหมวดคำออกจากกันอย่างเด็ดขาด (discrete categorization)

ทฤษฎีไวยากรณ์ที่จำแนกหมวดคำออกจากกันอย่างเด็ดขาด ได้แก่ ทฤษฎีไวยากรณ์ดั้งเดิมกับทฤษฎีไวยากรณ์โครงสร้าง ตามแนวคิดของทฤษฎีไวยากรณ์ดั้งเดิมซึ่งการจำแนกประเภทใดๆ เป็นไปโดยชัดเจนและเด็ดขาด ดังนั้น การจำแนกหมวดหมู่ของคำก็ย่อมเป็นไปโดยเด็ดขาดด้วย Lyons (๑๙๖๙: ๒๗๓) กล่าวว่า นักปราชญ์กลุ่มเพลโตและอริสโตเติล แบ่งหมวดคำออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ หมวดคำหลัก (major part of speech) และหมวดคำรอง (minor part of speech) หมวดคำหลักประกอบด้วยคำ ๔ ชนิด ได้แก่ คำนาม คำกริยา คำวิเศษณ์และคำคุณศัพท์ คำเหล่านี้สื่อความหมายถึงสรรพสิ่ง (substance) ในขณะที่หมวดคำรองไม่อาจสื่อความหมายถึงสรรพสิ่งได้ด้วยตัวเอง เป็นเพียงรูปภาษาที่มีหน้าที่แสดงลักษณะไวยากรณ์ (grammatical category) ของคำหลัก เช่น แสดงเพศ พจน์ กาล หรือแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ (grammatical relation)

ของคำหลักกับคำอื่นๆ เช่น คำบุพบท คำสันธาน เป็นต้น แนวคิดนี้สืบทอดในไวยากรณ์ปัจจุบันในเรื่องของการจำแนกความหมายระหว่างคำหลักกับคำไวยากรณ์ (lexical/grammatical meaning)

๒. แนวทางที่หมวดคำมีลักษณะสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน (fuzzy edged categorization) แนวคิดที่ว่าคำในหมวดหนึ่งๆ อาจทำหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ได้มากกว่าหนึ่งหน้าที่มีมาตั้งแต่สมัย De Saussure สำหรับแนวคิดที่ว่าหมวดคำมีการจำแนกอย่างไม่ตัดขาดต่อกัน มี ๒ แบบ คือ การจำแนกหมวดหมู่แบบสุดขั้วของวิทเกินสไตน์ (extreme Wittgensteinean categorization) และการจำแนกหมวดหมู่ตามแนวทางทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory) (จรัสดาว อินทรทัศน์, ๒๕๓๙: ๒๑)

๒.๑ การจำแนกหมวดหมู่แบบสุดขั้วของวิทเกินสไตน์ (extreme Wittgensteinean categorization) เป็นแนวคิดที่เน้นลักษณะร่วมกันประจำหมวดหมู่ (family resemblance) เช่น สมาชิก A มีความคล้ายกับสมาชิก B สมาชิก B มีความคล้ายคลึงกับสมาชิก C สมาชิก C มีความคล้ายคลึงกับ D ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ ในที่สุดแล้วสมาชิก A อาจไม่เหมือนกับสมาชิก D เลย แต่ก็ยังนับว่าเป็นหมวดคำเดียวกัน

เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในการจำแนกหมวดคำทำให้เห็นลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก หมวดคำต่างๆ มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ประการที่สอง ขอบเขตของหมวดคำไม่แยกจากกันแบบเด็ดขาด เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกันตามหมวดหมู่ แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับลักษณะที่มีพัฒนาการยาวนานและค่อยเป็นค่อยไปซึ่งเหมาะสมสำหรับใช้ในการศึกษาเชิงประวัติ

๒.๒ การจำแนกหมวดหมู่แบบทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory) เป็นแนวคิดที่เห็นว่าการจำแนกหมวดหมู่ใดๆ ไม่ได้เป็นไปโดยเด็ดขาด (Rosch, ๑๙๗๗) แต่สิ่งจะถูกจัดเป็นสมาชิกของหมวดหมู่ใดขึ้นอยู่กับว่าสิ่งนั้นมีคุณสมบัติซึ่งเป็นต้นแบบของหมวดหมู่นั้นๆ หรือไม่ เพราะการกำหนดหมวดหมู่ในความคิดของมนุษย์นั้น มิได้กำหนดโดยคุณสมบัติเดียวๆ แต่กำหนดโดยคุณสมบัติหลายประการประกอบกัน

เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับการศึกษาหมวดคำจะเห็นว่าการจำแนกหมวดคำตามทฤษฎีต้นแบบมีหลักการสำคัญ คือ หมวดคำแต่ละหมวดมิได้จำแนกออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่สมาชิกทั้งหมดในหมวดคำมีคุณสมบัติตามหมวดคำนั้นๆ ไม่เท่ากัน สมาชิกที่มีคุณสมบัติของหมวดคำนั้นครบก็นับว่าเป็นตัวแทนของหมวดคำนั้น เรียกว่า สมาชิกต้นแบบ (prototypical member) ส่วนสมาชิกที่มีคุณสมบัติของหมวดคำนั้นลดลงหรือน้อยลงจะเรียกว่า สมาชิกกรอบนอก (peripheral member) ยิ่งสมาชิกมีคุณสมบัติตามหมวดคำนั้นๆ น้อยลงเท่าใด ระดับความเป็นสมาชิกในหมวดคำก็น้อยลงเท่านั้น

แนวทางในการจำแนกหมวดคำที่กล่าวมาข้างต้น นำไปสู่แนวทางการศึกษาปรากฏการณ์ของภาษาที่รูปคำบางรูปคำเป็นได้ทั้งคำนาม คำลักษณนาม คำสรรพนาม และคำเชื่อมนั้น อาจเป็นคำพ้องรูปพ้องเสียง (homonym) หรือการที่นักไวยากรณ์จัดคำที่มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ทำหน้าที่ต่างกันหรือที่เรียกว่า คำหลายหน้าที่ (polysemy) ไว้อย่างไร อันจะนำไปสู่ปัญหาและแนวทางการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของคำเหล่านั้น ในการศึกษาคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบันก็เป็นประเด็นปัญหาในลักษณะเดียวกันนี้

เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์ (๒๕๔๗: ๓๑๒-๓๑๓) อธิบายว่า คำหลายหน้าที่ (polysemy) มีลักษณะที่อาจจะทำให้สับสนกับคำพ้องเสียงได้ คำหลายหน้าที่กับคำพ้องเสียงมีข้อแตกต่างกัน กล่าวคือ คำหลายหน้าที่เป็นปรากฏการณ์ปกติในการใช้คำในภาษา เป็นแนวโน้มของคนที่จะใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ได้มากที่สุด เนื่องจากคำคำเดียวกันมีความหมายแก่น เอื้อให้นำไปใช้ในการทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายอย่าง ส่วนคำพ้องรูปพ้องเสียงนั้นเป็นเหตุบังเอิญทางภาษา เราอธิบายไม่ได้ว่าการพ้องเสียงเกิดเพราะอะไร เพราะไม่มีความสัมพันธ์ทางด้านความหมายต่อกัน

ตัวอย่างคำหลายหน้าที่ในภาษาไทย คำหลัก คือ คำว่า ที่ ซึ่งมีหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ต่างๆ ดังนี้

- ก. เขาชื่อที่มากอีกแปลง (ที่ดิน-นาม)
- ข. เขาชี้ที่เกิดเหตุให้ตำรวจ (สถานที่-นาม)
- ค. ลูกสองได้ที่สองคะ (อันดับ-นาม)
- ง. คุณแม่อยู่ที่บ้าน (บุพพทบอกสถานที่)
- จ. ขอน้ำชาสองที่ (ลักษณนามสำหรับอาหาร)
- ฉ. ฉันทูเปื้อที่เขาบ่นแก่ง (สันธานนำนามในประโยค)
- ช. น้ำที่แข็งก็จะกลายเป็นน้ำแข็ง (สันธานนำคุณานุประโยค)

“ที่” ทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ถึง ๔ อย่าง คือ นาม บุพพท ลักษณนาม และสันธาน แต่เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า ที่ แล้ว ก็จะทำให้เห็นว่าคล้ายคลึงกัน เป็นลักษณะการใช้คำด้วยความหมายหลัก (ที่-นามและลักษณนาม) ความหมาย เปรียบ (บุพพทและสันธาน) ทั้งนี้ ก็ด้วยเหตุที่ความหมายแก่นของคำกว้างพอจะเอื้อให้ใช้ได้

Hopper and Traugott (๒๐๐๓: ๗๗) กล่าวว่า คำหลายหน้าที่ที่มีความแตกต่างจากคำพ้องรูปพ้องเสียง (homonymy) ในเรื่องความสัมพันธ์ทางความหมายของคำ ที่มีรูปเดียวกัน เพราะคำพ้องรูปพ้องเสียง คือ คำที่มีรูปเดียวกันแต่ความหมายแต่ละความหมายมีความแตกต่างกัน หรือไม่มีความเกี่ยวข้องกัน ส่วนคำหลายหน้าที่ (polysemy) หมายถึง “certain forms share conceptually related meaning” หรือการที่คำซึ่งมีรูปเดียวกัน มีความหมายเกี่ยวข้องกัน โดยแสดงความหมายมโนทัศน์ร่วมกัน

นอกจากนี้ ฮอปเปอร์และทรอกอตต์ เห็นว่าคำหลายหน้าที่เกี่ยวข้องกับกรกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) ดังนี้

“In general, from the perspective of grammaticalization it is methodologically essential to assume polysemy if there is a plausible semantic relationship...”

(Hopper and Traugott, ๒๐๐๓: ๗๗)

ข้อความข้างต้นแปลได้ความหมายว่า “จากมุมมองของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เราจะสรุปได้ว่า คำที่มีรูปเดียวกันเป็นคำหลายหน้าที่ (polysemy) หากคำที่มีรูปเดียวกันนั้นมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย...”

แนวคิดเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์

“การกลายเป็นคำไวยากรณ์” (grammaticalization) นั้น Hopper (๑๙๙๑: ๑๗) กล่าวว่า ผู้ที่คิดคำว่า grammaticalization ขึ้นใช้เป็นคนแรก คือ อังตวน มิลเย่ (Antoine Meillet) ในปี ๑๙๑๒ มิลเย่เป็นคนแรกที่เห็นความสำคัญว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางภาษา และได้ให้ความหมายว่าเป็นการเพิ่มคุณสมบัติทางไวยากรณ์ให้กับคำอิสระและคำอิสระที่เป็นแหล่งเดิมของคำไวยากรณ์นี้มักจะเป็นคำบอกเนื้อความ (lexical word) เขามองว่าการเกิดคำไวยากรณ์มีรากฐานมาจากวิวัฒนาการในการพูดของมนุษย์นั่นเอง นอกจากนี้ การกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นกระบวนการที่คำอ่อนแอลงจากการถูกนำไปใช้ในบริบทเดิมอยู่เสมอๆ จนทำให้มีการสูญเสียทางความหมายและคุณสมบัติทางเสียงของคำไป

Heine and Reh (๑๙๘๔: ๑๕) กล่าวว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นวิวัฒนาการที่หน่วยทางภาษาสูญเสียความซับซ้อนทางความหมาย นัยสำคัญทางวจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) ความอิสระทางวากยสัมพันธ์และคุณสมบัติบางประการทางสัทศาสตร์ ตามลำดับ

Heine, Claudi and Hunnemeyer (๑๙๙๑) กล่าวว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์ คือ การที่หน่วยคำหลักหรือหน่วยสร้างที่มีคำหลักนั้นประกอบอยู่กลายเป็นคำไวยากรณ์ หรือกระบวนการที่คำที่มีสถานภาพเป็นไวยากรณ์อยู่แล้วกลายไปสู่สถานภาพที่มีความเป็นไวยากรณ์มากขึ้น

Hopper and Traugott (๑๙๙๓: xv) กล่าวว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นกระบวนการที่คำหลักหรือหน่วยสร้างที่มีคำหลัก (construction) นั้นแสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ในบริบทหนึ่ง และต่อมาก็ได้พัฒนาจนกลายเป็นมีหน้าที่ทางไวยากรณ์ใหม่เพิ่มขึ้นมา ทั้งสองได้กล่าวว่า ไวยากรณ์เป็นคำที่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคตามลำพังในประโยคเริ่มได้ จะต้องทำหน้าที่ร่วมกับคำหลัก โดยมีอยู่สองกลุ่ม คือ คำขยายและคำเชื่อม คำขยายแบ่งออกเป็นคำขยายนามและคำขยายกริยา คำเชื่อมแบ่งเป็น ๓ หมวด คือ หมวดคำเชื่อมอนุพากย์ หมวดคำเชื่อมคำนามและหมวดคำบุพบท

นักวิจัยทางภาษาศาสตร์มองว่าการกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นเรื่องของกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงทีละน้อยและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

Heine, Claudi, and Hunnemeyer (๑๙๙๖b); Hopper and Traugott (๑๙๙๓: xv) มองว่าการกลายเป็นคำไวยากรณ์มีลักษณะเป็นกระบวนการ (process) แบบทิศทางเดียว คือ จากความเป็นไวยากรณ์น้อยไปสู่ความเป็นไวยากรณ์ที่มากขึ้น

Hopper and Traugott (๑๙๙๓: ๙๔-๙๕) กล่าวว่า การที่คำหลัก หรือคำที่ให้เนื้อความ หรือวลีถูกนำไปใช้ในการพูดในสังคมอย่างเฉพาะเจาะจงในบริบทหนึ่งๆ อยู่เสมอจนถูกวิเคราะห์หรือจัดคุณสมบัติใหม่ (reanalysis) ให้มีหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์และหน้าที่ทางหน่วยคำที่สามารถแสดงทิศทางได้ว่า

Lexical item used in specific linguistic contexts > syntax > morphology

โดยพวกเขาบอกว่า สาเหตุของการกลายเป็นไวยากรณ์ที่สำคัญ คือ ความต้องการใช้คำในการพูดเพื่อการสื่อสารของคนที่ทำให้มีการใช้คำๆ หนึ่งในตำแหน่งหรือความหมายที่ต่างไปจากเดิม จนต่อมาการใช้ในลักษณะนั้นกลายเป็นหน่วยสร้างแบบหนึ่งทางวากยสัมพันธ์ และหลังจากนั้น อาจกลายเป็นวิภัตปัจจัยในหน่วยสร้างนั้น หรือหน่วยสร้างนั้นอาจถูกรวมเป็นหน่วยคำเดียวกันไปได้ โดยเป็นกระบวนการที่มีทิศทางเดียวเท่านั้น Hopper and Traugott (๑๙๙๓: ๗) ยังกล่าวอีกว่า นักภาษาศาสตร์ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า โดยส่วนใหญ่แล้วลำดับขั้นตอนในกระบวนการที่คำๆ หนึ่งการกลายเป็นคำไวยากรณ์มีลักษณะ ดังนี้

Content item > grammatical word > clitic > inflectional affix

โดยที่ขั้นตอนนี้เป็นเพียงข้อสรุปที่ให้แนวทางโดยทั่วไปเท่านั้น คำทุกคำที่เข้าสู่กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ไม่ได้ผ่านกระบวนการจนจบขั้นตอนทุกคำ บางคำอาจหยุดอยู่ที่ขั้นตอนหนึ่ง และไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงต่อก็ได้และบางคำอาจมีทิศทางที่ไม่แน่นอนและไม่สามารถระบุทิศทางและสาเหตุที่แน่ชัดได้

Givon (๑๙๗๙: ๒๐๙) มองว่า การพูดของมนุษย์เป็นสาเหตุที่สำคัญของการกลายเป็นคำไวยากรณ์เช่นกันกล่าวถึงลักษณะทิศทางที่เกิดกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ไว้ ดังนี้

Discourse → Syntax → Morphology → Morphophonemic → Zero

กระบวนการสำคัญที่เกิดขึ้นกับคำหลักในการกลายเป็นคำไวยากรณ์ คือ การเปลี่ยนแปลงทางวากยสัมพันธ์ อันได้แก่ การวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) การสูญเสียลักษณะการเป็นหมวดคำเดิม (decategorization) และการบังคับการปรากฏ (obligatorification) และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงทางอรรถศาสตร์ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่เกิดคู่กับการกลายเป็นคำไวยากรณ์อยู่เสมอ ซึ่ง Givon (๑๙๗๓); Fleischman (๑๙๘๒ cited in Hopper and Traugott, ๑๙๙๓: ๙๖) กล่าวว่า ความหมายทางไวยากรณ์พัฒนามาจากความหมายที่บอกเนื้อความ โดยการเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในลักษณะจากความหมายที่เป็นรูปธรรมกว่าไปสู่ความหมายที่มีความเป็นนามธรรมกว่า ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงทางความหมายที่สำคัญ คือ การทำให้ความหมายจางลง (bleaching of meaning) การเกิดความหมายที่กว้างขึ้นหรือความหมายทั่วไป (generalization) และการคงเค้าความหมายเดิม (persistence) การเกิดคำหลายความหมาย (polysemy)

สิ่งหนึ่งในปัจจุบันนักภาษาศาสตร์โดยเฉพาะนักภาษาศาสตร์ปริชานหันมาให้ความสำคัญมากว่าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ คือ การขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ (metaphorical extension) เพราะพบว่าคำไวยากรณ์ที่พัฒนาไปจากคำหลักใช้มนทัศน์ที่อยู่ในคำหลักเป็นพื้นฐานทางรูปธรรมไปอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมกว่าเมื่อกลายเป็นคำไวยากรณ์ Heine, Claudi, and Hunnemeyer (๑๙๙๑: ๕๕) กล่าวว่า ลักษณะหนึ่งให้เห็นได้ชัดในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ คือ มีการถ่ายโอนอุปลักษณ์ (metaphorical transfer) ที่เป็นพื้นฐานของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ซึ่งการถ่ายโอนนี้ก็มีลักษณะเป็นไปในทิศทางเดียว (unidirectionality) คือ จากรูปธรรมมากกว่าไปสู่นามธรรมหรือจากนามธรรมน้อยไปสู่นามธรรมมากโดยที่สามารถแสดงลำดับหมวดหมู่ทางอุปลักษณ์จากความเป็นนามธรรมจากน้อยไปหามากได้ ดังนี้

Person (มนุษย์) → object (วัตถุ) → process (กิจกรรม/กระบวนการ) → space (พื้นที่)
→ time (เวลา) → quality (คุณสมบัติ/ลักษณะนามธรรม)

แต่ละหมวดแสดงขอบเขตของการสร้างมนทัศน์ (domain of conceptualization) ซึ่งสัมพันธ์กับการเรียงเรียงประสบการณ์ของมนุษย์ที่มักจะเรียนรู้สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวหรือที่เป็นรูปธรรมได้ง่ายและดีกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม แต่ละหมวดสัมพันธ์กันในลักษณะที่สามารถเป็นแหล่งมนทัศน์พื้นฐานให้แก่หมวดที่อยู่ถัดมาทางขวามือได้ ตัวอย่างการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ของคำในภาษาไทย ได้แก่ คำช่วยหน้ากริยา “ควร” ที่ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ ปรากฏร่วมกับประธานที่มีความหมายเป็นรูปธรรมได้เพียงอย่างเดียว แต่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา พบว่า คำว่า “ควร” สามารถปรากฏร่วมกับประธานที่มีความหมายเป็นนามธรรมได้ด้วย ไพทยา มีสตัย (๒๕๔๐: ๑๖๘-๑๖๙); Bybee, Perkins, and Pagliuca (๑๙๙๔: ๒๙๗) กล่าวว่า ในลำดับแรกของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ คือ การเปลี่ยนแปลงทางอุปลักษณ์ ต่อมาจึงเกิดการอนุมาน (inference) คือ การที่คำซึ่งสามารถปรากฏในตำแหน่งเดียวกันและมีคุณสมบัติทางอรรถศาสตร์ที่แสดงให้รู้ว่า คำเหล่านั้นอยู่ในชุดเดียวกันนั้น สามารถอนุมานความหมายเดิมของคำคำนั้นได้ เพราะคำแต่ละคำยังคงเค้าความหมายเดิมของคำหลักให้เห็นอยู่ เพื่อขยายความหมายของอุปลักษณ์

ในบริบทจนเกิดการกลมกลืนกับความหมายของบริบทแล้วดูดซับความหมายของบริบทที่มันปรากฏ
รวมในลำดับสุดท้าย

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางอรรถศาสตร์ในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์แล้ว
ยังมีการเปลี่ยนแปลงทางสัทศาสตร์ร่วมได้อีกด้วย เช่น การกร่อนทางเสียงของคำ Bybee and
Pagliuca (๑๙๘๕: ๕๙-๖๐ cited in Hopper and Traugott, ๑๙๙๓: ๙๖) มีความเห็นที่สอดคล้อง
กับเรื่องนี้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางความหมายมักมีเส้นทางการเกิดร่วมกับการกร่อนทางเสียง ลักษณะ
การเปลี่ยนแปลงทางเสียงที่พบ เช่น จากเสียงที่ยาวกว่าและได้รับการเน้นเสียงเป็นเสียงที่สั้นลงและ
ไม่ได้รับการเน้น เช่น คำว่า will กับ shall ในภาษาอังกฤษปัจจุบันมีการกร่อนของเสียงเป็น ‘ll
เนื่องจากไม่ได้รับการเน้นหรือลงน้ำหนักเสียง (stress)

ผู้วิจัยจะยกงานวิจัยที่เกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยที่เป็นกรการกลายจาก
คำนามเป็นคำไวยากรณ์ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับกรการวิจัยครั้งนี้ คือ งานวิจัยของ ปราณี กุลละวณิชย์
(Pranee Kullavanijaya, ๒๐๐๒) ศึกษาเรื่อง A Historical Study of /thii/ in Thai ซึ่งมี
วัตถุประสงค์ในการศึกษา ๓ ประการ ประการแรก เพื่อศึกษาคำว่า “ที่” ที่ปรากฏในบริบทต่างๆ
ในภาษาไทยปัจจุบันว่าทำหน้าที่อย่างไรบ้าง ประการที่สอง เพื่อศึกษาพัฒนาการของคำว่า “ที่”
ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันแล้วนำมาเปรียบเทียบกับเส้นทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า
“ที่” ที่ Bisang (๑๙๙๖) ได้เสนอไว้ และประการสุดท้าย เพื่อศึกษาคำว่า “ที่” ในภาษาตระกูลไท
(Tai language) อีก ๒ ภาษา ได้แก่ ภาษาถิ่นลาวในเมืองเหียม (Mueang Hiam) และภาษาถิ่นจ้วง
ในซ่างซือ (Shangsi)

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น ๔ สมัย ได้แก่ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์
ตอนกลาง (รัชกาลที่ ๔-๕) และสมัยปัจจุบัน การศึกษาเริ่มจากศึกษาหน้าที่ของคำว่า “ที่” ในภาษาไทย
สมัยปัจจุบันก่อนแล้วจึงดูพัฒนาการในสมัยต่างๆ จากการศึกษาพบว่า ในภาษาไทยสมัยปัจจุบัน คำว่า
“ที่” ทำหน้าที่ได้ ๙ หน้าที่ ได้แก่ คำนามสามัญ (simple noun) คำนามบอกหมวดหมู่ (class noun)
คำประสม (compound noun) คำลักษณนาม (classifier) คำบอกลำดับที่ (an ordinal numeral
marker) คำบุพบท (preposition) คำเชื่อมอนุประโยค (relative clause marker) นามวลีแปลง
(nominalizer) และอนุประโยคขยายนาม/กริยา (complementizer) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ทำหน้าที่เป็นคำนามสามัญ “ที่” หมายถึงส่วนของแผ่นดิน มักใช้ร่วมกับคำขยายเป็น
ที่ดินหรือใช้ร่วมกับคำลักษณนาม ผืน, แปลง เช่น ที่ดินแปลงนี้ ที่ดินสองแปลง เป็นต้น

๒. ทำหน้าที่เป็นคำนามบอกหมวดหมู่ เช่น ที่ตากอากาศ ที่ว่าการอำเภอ ที่ชายตัว ที่บำบัด
น้ำเสีย ที่פקผู้โดยสาร เป็นต้น เมื่อคำว่า “ที่” ทำหน้าที่เป็นคำนามบอกหมวดหมู่จะเห็นว่าไม่มี
ความหมายเกี่ยวกับที่ดิน แต่ยังคงมีความหมายเกี่ยวกับสถานที่อยู่

๓. ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบของคำประสม คำประสมที่ประกอบด้วยคำว่า “ที่” จะไม่มี ความหมายเกี่ยวกับสถานที่อีกต่อไป ตัวอย่าง ถ้าเป็นคำนามจะหมายถึงคนหรือกลุ่มคน เช่น ที่ปรึกษา ที่ประชุม ที่พึ่ง ที่บ้าน หรือหมายถึงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ เช่น ที่เย็บกระดาษ ที่เป่าผม ที่นอน ถ้าเป็น คำกริยาจะมีความหมายเชิงเปรียบเทียบ เช่น กินที่ คงที่ ถึงที่ เป็นต้น

๔. ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม จะปรากฏในตำแหน่งหลังคำบอกจำนวน มักพบในภาษาพูด เช่น ขอน้ำชาสองที่ จองที่ไว้ให้สองที่ด้วย

๕. ทำหน้าที่เป็นคำบอกลำดับที่ จะปรากฏในตำแหน่งหน้าคำบอกจำนวน เช่น ลูกคนที่สอง ของเขาเก่ง คราวที่แล้วเขาไม่ได้มา

๖. ทำหน้าที่เป็นคำบุพบท จะปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลี เช่น เด็กๆ ที่บ้าน เขาไม่สบายบ่อย มันได้รับเชิญไปออกงานที่เชียงใหม่ มีข้อสังเกตว่าเมื่อ “ที่” เป็นคำบุพบทอาจจะได้ ถ้าตามหลังคำกริยาบ่งชี้การกสถานที่ เช่น เขาอยู่ที่โรงเรียน หรือ เขาอยู่โรงเรียน

๗. ทำหน้าที่เป็นคำเชื่อมอนุประโยค เช่น หุ่นละครเล็กที่เขาหลงไหล เด็กที่มีอาการดังกล่าว คำว่า “ที่” จะปรากฏหลังคำนามที่เป็นหน่วยหลักในประโยคซับซ้อน ทำหน้าที่ทั้งเชื่อมคำนามที่มา ข้างหน้า (antecedent noun) เข้ากับอนุประโยคและอ้างถึงคำนามนั้น คำว่า “ที่” ในหน้าที่ดังกล่าว จะมีความสัมพันธ์กับคำกริยาในประโยคใหญ่ในฐานะที่เป็นประธานหรือกรรม

๘. ทำหน้าที่เป็นนามวลีแปลง หมายถึง อนุประโยคที่ทำหน้าที่เป็นประธานของประโยค ซับซ้อน ตัวอย่าง **ที่เขาไม่เลี้ยงทำให้เธอโกรธ**

ทำหน้าที่เป็นอนุประโยคขยายนาม/กริยา ตัวอย่างอนุประโยคขยายนาม เช่น เรื่องที่เขาไม่พูด กับใครเลยเป็นเรื่องเก่า ถึงเวลาที่กระทรวงศึกษาธิการจะต้องทบทวนเรื่องนี้ มีข้อสังเกตว่า “ที่” ที่เป็นอนุประโยคขยายนามจะแตกต่างกับ “ที่” ที่เป็นคำเชื่อมอนุประโยค แม้ว่าจะปรากฏหลังคำนาม ในประโยคซับซ้อนเช่นเดียวกัน เมื่อเป็นอนุประโยคขยายนาม คำนามที่มาข้างหน้าจะไม่มีความสัมพันธ์ ทางไวยากรณ์กับคำกริยาในประโยคใหญ่ ตัวอย่างอนุประโยคขยายกริยา เช่น เขาคิดที่จะออกจากงาน เด็กนิยมนที่จะเข้าเรียนสายสามัญ เมื่อทำหน้าที่เป็นอนุประโยคขยายกริยามักปรากฏร่วมกับคำช่วย กริยา “จะ” และพบว่ากริยาที่ปรากฏในอนุประโยคขยายกริยามักเป็นคำกริยาแสดงอาการและ กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้น

ปราณี กุลละวณิช ได้ใช้หน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์หน้าที่ของคำว่า “ที่” ในสมัยอื่นๆ อีก ๓ สมัยและพบว่าในสมัยสุโขทัยและอยุธยา “ที่” ทำหน้าที่ได้เพียง ๓ หน้าที่ ได้แก่ คำนามสามัญ คำนามบอกหมวดหมู่ และส่วนประกอบของคำประสม ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนกลางทำหน้าที่ได้ ๘ หน้าที่ ได้แก่ คำนามสามัญ คำนามบอกหมวดหมู่ ส่วนประกอบของคำประสม

คำบอกลำดับที่ คำบุพบท คำเชื่อมอนุประโยค อนุประโยคขยายนาม/กริยา และนามวลีแปลง การศึกษาเชิงประวัติสามารถนำมาอธิบายเส้นทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์ได้ ดังนี้

คำนามสามัญ → คำนามบอกหมวดหมู่ → ส่วนประกอบของคำประสม →
อนุประโยคขยายนาม/กริยา → นามวลีแปลง → คำเชื่อมอนุประโยค → คำบุพบท →
คำลักษณนาม

ส่วน “ที่” ที่ทำหน้าที่เป็นคำบอกลำดับที่นั้น ปราณี กุลละวณิชย์ แสดงความเห็นไว้ว่าอาจ เป็นได้ ๒ ประการ คือ อาจเป็นคำที่พัฒนามาจากคำนามสามัญหรืออาจเป็นคำที่ยืมมาจากภาษาจีน ก็เป็นได้ เนื่องจากหน้าที่นี้เริ่มปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางเป็นต้นมา และพบว่าในภาษาจีน ปัจจุบัน คำว่า /ti/ เป็นคำพ้องรูปพ้องเสียงที่พัฒนาจากคำเดิมในภาษาจีนโบราณ ๒ คำ คือ di ‘place’ กับ diei ‘number one’ ประเด็นนี้เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาไท ถิ่นอื่นๆ ต่อไป

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านความหมายจะเห็นว่า มีการขยายความหมายจากคำนามสามัญ ซึ่งเป็นความหมายเชิงรูปธรรม คือ ที่ดิน มาเป็นคำที่มีความหมายทั่วไป เช่น หมายถึง คน สิ่งของ สถานที่ และกลายมาเป็นคำที่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์ เช่น คำเชื่อม คำลักษณนาม เป็นต้น

งานวิจัยของ ปราณี กุลละวณิชย์ เอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้วิจัยในด้านแนวทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาด้านหน้าที่ทางไวยากรณ์และความหมายในเชิงประวัติ หรือการศึกษาเรื่องเส้นทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์

อุปลักษณและนามนัย

๑. อุปลักษณ (Metaphor)

ในอดีตอุปลักษณและนามนัยเป็นรูปภาษาที่เชื่อกันว่าปรากฏอยู่ในเฉพาะงานเขียนเท่านั้น แต่ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า อุปลักษณและนามนัยเป็นสิ่งที่พบได้ทั่วไปในภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันและยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทางความคิด มโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาได้ด้วย อุปลักษณและนามนัยได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักวิจัยหลายสาขาโดยเฉพาะนักภาษาศาสตร์ปริชาน จึงมีการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณและนามนัยอย่างต่อเนื่องและแพร่หลาย

อุปลักษณเป็นรูปภาษาที่ได้รับการกล่าวถึงมานานเกือบ ๒,๐๐๐ ปีแล้ว ในสมัยนั้นนักปรัชญา มองอุปลักษณว่าเป็นเรื่องของรูปภาษาชนิดหนึ่งที่ใช้ในงานประพันธ์เพื่อประดับประดาให้งานประพันธ์ ขึ้นนั้นดูแปลกใหม่ ยิ่งใหญ่ หรรษา มีคุณค่า สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกให้กระทบต่ออารมณ์ของผู้อ่านได้อย่างลึกซึ้ง และแสดงถึงความสามารถและจินตนาการของผู้ประพันธ์ (poetic

imagination) สำหรับกวีและนักวรรณคดีแล้ว อุปุปลักษณ์จึงเป็นเหมือนเครื่องมือ (poetic and rhetoric) ที่พวกเขานำมาใช้ในการประพันธ์โดยนำคำหรือกลุ่มคำที่มีความหมายหนึ่งมาใช้นอกขอบเขตความหมายปกติของคำนั้น เพื่อแสดงถึงโมทัศน์ที่พวกเขาต้องการจะสื่อหรือจินตนาการ

การวิเคราะห์อุปุปลักษณ์ในสมัยนั้น จึงเป็นการวิเคราะห์อุปุปลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมต่างๆ เพื่อประเมินคุณค่าของงานประพันธ์และความสามารถของผู้ประพันธ์ การประเมินคุณค่าของงานประพันธ์จึงขึ้นอยู่กับการตีความของผู้วิเคราะห์เป็นสำคัญทำให้มีความเป็นอัตวิสัยสูง

อริสโตเติลมองว่าอุปุปลักษณ์เป็นศิลปะในการสร้างสรรค์งานประพันธ์ที่สำคัญมาก เพราะก่อให้เกิดความงามทางภาษาที่ลึกซึ้งกินใจและแสดงถึงความรู้ความสามารถ ความมีปัญญาเป็นเลิศของนักประพันธ์ผู้ที่จะใช้ภาษาแบบอุปุปลักษณ์ได้จะต้องเป็นผู้ที่ฉลาดและมีพรสวรรค์เท่านั้น เพราะความสามารถนี้จะไม่พบในคนธรรมดาทั่วไป โดยได้กล่าวไว้ว่า

“But the greatest thing, by far, is to be a master of metaphor. It is the one thing that cannot be learnt from others; and it is also a sign of genius since a good metaphor implies an intuitive perception of similarity of dissimilarities. Through resemblance, metaphor makes things clearer.”

(Aristotle, Poetics, and Ross, ๑๙๔๙: ๕-๗ cited in Kittay, ๑๙๘๗)

อริสโตเติลจึงเป็นผู้หนึ่งที่ใช้อุปุปลักษณ์ในงานของเขาทั้งทางด้าน poetic และ rhetoric และได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับอุปุปลักษณ์ไว้ว่า อุปุปลักษณ์เป็นสิ่งที่มีความหมายเบี่ยงเบนไปจากความหมายตามตัวอักษร เพราะเป็นการถ่ายโอนชื่อหนึ่งให้กับวัตถุหนึ่งซึ่งไม่ได้มีชื่อนั้น อุปุปลักษณ์เป็นกลุ่มคำเพราะการถ่ายโอนความหมายเชิงอุปุปลักษณ์จะเกิดขึ้นระดับคำ ไม่ใช่ในระดับประโยคและอุปุปลักษณ์มีลักษณะที่สำคัญ คือ การเปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันของสองสิ่ง จะเห็นได้จากการให้คำจำกัดความอุปุปลักษณ์ไว้ว่า

“Metaphor is the application of an alien name by transference either from genus to species, or from species to genus, or from species to species, or by analogy, that is proportion.”

(Aristotle, ๑๔๕๗)

อาจกล่าวได้ว่า อริสโตเติลได้แสดงมุมมองทางปรัชญาต่ออุปุปลักษณ์ไว้ด้วยว่า อุปุปลักษณ์มีพื้นฐานในเรื่องความคล้ายคลึงกันของสองสิ่ง และเป็นเรื่องของความสามารถทางความคิดส่วนบุคคลในการเปรียบเทียบความคล้ายระหว่างสิ่งที่ต่างกันได้ซึ่งการรับรู้ความคล้ายคลึงกันเป็นความสามารถทาง ปรัชญาของบุคคลนั้นที่แสดงออกมาทางอุปุปลักษณ์ และเนื่องจากอริสโตเติลเป็นผู้ที่มองว่า analogy เป็นสิ่งสำคัญในการให้เหตุผล (reasoning) จึงมองว่า analogy เป็นพื้นฐาน

ของอุปลักษณ์ที่ช่วยให้เราสามารถจัดให้สองสิ่งที่แตกต่างกันมาเหมือนกันหรืออยู่ในประเภทเดียวกัน หรือภายใต้ชื่อเดียวกันได้ (Kittay, ๑๙๘๗)

IA Richard (๑๙๓๖ cited in Kittay, ๑๙๘๗) ผู้ศึกษางานทางด้านวรรณคดีเสนอว่า อุปลักษณ์เป็นรูปภาพที่แสดงการเปรียบเทียบที่มีองค์ประกอบ ๒ ส่วน คือ สิ่งนำมาเปรียบกับ สิ่งที่ถูกเปรียบและเป็นคนแรกได้ตั้งชื่อให้กับองค์ประกอบ ๒ ส่วนในอุปลักษณ์ให้เป็น vehicle (พาหนะ) และ tenor (ผู้โดยสาร) และความสัมพันธ์ระหว่างพาหนะและผู้โดยสารเรียกว่า ground โดยที่ vehicle คือ สิ่งนำมาเปรียบและถูกดึงเอาคุณสมบัติออกมาเปรียบและ tenor คือ สิ่งที่ถูกเปรียบที่คุณสมบัติของมันถูกอธิบายด้วยคุณสมบัติของ vehicle นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงเรื่อง ความแตกต่างระหว่าง tenor และ vehicle โดยใช้คำว่า Incompatibility ว่า ยิ่งความแตกต่างกัน มีมากเท่าไร ก็ทำให้เกิด tension มากขึ้น หรือทำให้อุปลักษณ์นั้นประสบความสำเร็จมากขึ้น โดยได้เคยกล่าวไว้ว่า “As the two things put together are more remote, the tension created is, of course greater”

ตัวอย่างเช่น อุปลักษณ์จากงานเขียน เรื่อง As you like it ของวิลเลียม เชกสเปียร์ที่ว่า

All the world a stage,
And all the men and women merely players.
They have their exits and their entrances

จากข้อความนี้ the world ถูกนำมาเปรียบเทียบกับ a stage, men and women ถูกนำมาเปรียบกับ player ดังนั้น the world และ men and women จึงเป็น tenor และ a stage กับ vehicle และ คุณสมบัติของ vehicle ถูกนำมาใช้อธิบายหรือเปรียบเทียบกับคุณสมบัติของ tenor ซึ่งคุณสมบัติที่มีร่วมกันเรียกว่า the ground of the metaphor ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจ อุปลักษณ์ได้ แต่ในบางอุปลักษณ์ก็ไม่ได้มีการปรากฏของทั้ง ๒ องค์ประกอบของอุปลักษณ์เช่นนี้ อุปลักษณ์ส่วนใหญ่ก็มีแต่ vehicle ปรากฏอยู่ แต่ tenor ไม่ได้ปรากฏออกมาเป็นรูปภาพที่ชัดเจน ตัวอย่างเช่น นางฟ้าของพ่อ พระเอกของฉัน หรือ my spirits rose. That booted my spirits, I am felling up. (Lakoff and Johnson, ๑๙๘๐) โดยในส่วนของ tenor นั้นจะถูกปล่อยให้ผู้อ่าน หรือผู้ฟังต้องตีความเอาเอง

ต่อมาการศึกษาภาษาแนวทางภาษาศาสตร์เป็นที่นิยมอย่างมาก และจากการที่ภาษาศาสตร์ เป็นการพยายามศึกษาภาษาในทางวิทยาศาสตร์ อุปลักษณ์ถูกนำมาศึกษาในลักษณะที่เป็นภววิสัย (objective) มากขึ้น และมีพื้นฐานแนวคิดที่ว่าอุปลักษณ์นั้นเป็นการนำสองสิ่งมาเปรียบเทียบกัน โดยสองสิ่งนั้นมีความคล้ายคลึงกันในบางลักษณะ

นักอรรถศาสตร์ก็สนใจว่าอุปลักษณ์มีความหมายอย่างไร มีโครงสร้างเป็นอย่างไร และมีประเภท จึงศึกษาอุปลักษณ์ในด้านความหมายและโครงสร้าง ในฐานะที่เป็นรูปภาพที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนปกติทั่วไป ในมุมมองนี้อุปลักษณ์จึงไม่ใช่แค่รูปภาพที่ใช้สะท้อนอารมณ์ในงานประพันธ์เท่านั้น แต่มีการใช้ในชีวิตประจำวันด้วยเพื่อแสดงความหมายแฝงต่างๆ เช่น ขาโต๊ะ หัวไหล่ ในภาษาไทย และ Head of Department ในภาษาอังกฤษ ซึ่งอุปลักษณ์เหล่านี้แสดงถึงการนำเอาคำที่มีอยู่แล้วในภาษาที่มีความหมายอ้างอิงถึงสิ่งหนึ่งมาใช้เพื่ออ้างอิงถึงอีกสิ่งหนึ่ง เช่น การเอาคำว่า “หัว” ที่หมายถึงสิ่งที่อยู่สูงสุดหรือปลายด้านบนของร่างกายมาเปรียบเทียบกับส่วนปลายด้านบนของเตียงว่าเป็นหัวเตียง

นักอรรถศาสตร์ เช่น อุลแมน (Ullmann, ๑๙๗๐) มีแนวคิดว่าอุปลักษณ์แสดงถึงการนำเอาโมโนทัศน์ที่มีอยู่แล้วในสัญลักษณ์หนึ่งในภาษาไปใช้กับการรับรู้สิ่งใหม่หรือใช้ในมุมมองใหม่โดยไม่ต้องมีการสร้างรูปภาพเพิ่มขึ้นมาซึ่งเป็นการช่วยลดความจำและเป็นการใช้สัญลักษณ์เดิมในภาษาให้เกิดประโยชน์มากขึ้นโดยไม่ต้องสร้างรูปใหม่ขึ้นมาอีก และมองว่าอุปลักษณ์เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้คำมีความหมายเพิ่มขึ้น (polysemy) และจุดสำคัญของอุปลักษณ์อยู่ที่ความคล้ายคลึงกันทางความหมาย (similarity of sense) ของสิ่งที้นำเปรียบสิ่งที่ถูกเปรียบ

จากแนวคิดของ ไอ เอ ริชาร์ดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอุปลักษณ์ Ullmann (๑๙๗๐) กล่าวว่า ความคล้ายคลึงกันของ tenor และ vehicle อาจเป็นได้ทั้งในลักษณะของ objective และ emotive อุปลักษณ์ที่มีความคล้ายคลึงแบบ objective เช่น การที่ในภาษาอังกฤษเรียกสันเขาว่า crest เพราะว่ามีลักษณะรูปร่างเหมือนกับสันหลังของสัตว์ ส่วนอุปลักษณ์ที่เป็น emotive เช่น A bitter disappointment เพราะความผิดหวังทำให้เกิดความรู้สึกที่คล้ายคลึงกับรสขม นอกจากนี้ประสิทธิภาพในการสื่อความหมายของอุปลักษณ์จะขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่าง tenor กับ vehicle ซึ่งอาจใช้คำว่า “Angle of Image” กล่าวคือ สิ่งที้นำมาเปรียบกันควรจะเป็นคนละสิ่งกัน เช่น สันเขากับหลังของสัตว์ข้างต้น เพราะหากทั้งสององค์ประกอบมีความแตกต่างกันน้อยเช่นน่านกชนิดหนึ่งไปเปรียบกับนกอีกชนิดหนึ่ง ก็จะไม่สื่อความหมายที่ชัดเจนหรือกินใจเท่าที่ควร ดังที่ริชาร์ดกล่าวไว้ว่า

“As two thing put together are more remote, the tension created is, of course, greater. That tension is the spring of the bow, the source of the energy of the shot, but we ought not to mistake the strength of the bow for the excellence of the shooting; or the strain for the aim.”

(IA Richard cited in Ullmann, ๑๙๗๐)

การวิเคราะห์อุปลักษณ์ของนักอรรถศาสตร์ในช่วงแรกเป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบอรรถลักษณ์ใน vehicle และ tenor ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเปรียบเทียบอรรถลักษณ์มีใจความสำคัญว่าการตีความความหมายอุปลักษณ์ต้องการการยกเลิก การถ่ายโอน การรวมหรือการแลกเปลี่ยนอรรถลักษณ์ระหว่าง tenor และ vehicle การวิเคราะห์อุปลักษณ์จึงต้องมีการวิเคราะห์ความหมาย

ย่อยหรืออรรถลักษณะ (semantic feature) ขององค์ประกอบแต่ละส่วนของ อุปุปลักษณ์ด้วยวิธีวิเคราะห์หน่วยประกอบย่อยทางความหมายของคำ (componential analysis)

ในเรื่องการจัดประเภทของอุปุปลักษณ์นั้น Ullmann (๑๙๗๐) เสนอว่าอุปุปลักษณ์ มี ๔ ชนิด ได้แก่

๑. อุปุปลักษณ์คำเรียกอวัยวะของร่างกาย (Anthropomorphic metaphors) เป็นอุปุปลักษณ์ที่เป็นสิ่งเรานำมาเปรียบ (vehicle) เป็นร่างกายหรืออวัยวะในร่างกายมนุษย์ เช่น the brow of a hill, the ribs of a vault, the mouth of a river, the lungs of a town, the hands of clock และ the heart of the matter. นอกจากนี้ ยังมีอุปุปลักษณ์ที่เป็นอวัยวะของร่างกายคนเหล่านี้ เป็นสิ่งที่เราต้องการสื่อ (tenor) ด้วย เช่น Apple of the eye, ear-drum, Adam's apple.

๒. อุปุปลักษณ์สัตว์และอวัยวะของสัตว์ (Animal metaphors) เป็นอุปุปลักษณ์ที่เป็นสิ่งเรานำมาเปรียบ (vehicle) เป็นสัตว์ซึ่งถูกนำไปเปรียบกับสิ่งที่เราต้องการสื่อ (tenor) ที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตพืช และมนุษย์ ในกลุ่มสิ่งไม่มีชีวิตจะเห็นได้จากชื่อในการเรียกเครื่องมือ เครื่องกลต่างๆ เช่น cock of a gun, cat's head, crane (ปั้นจั่น/นกกระเรียน), crab (เครื่องยกของหนัก/ปู) ในการเปรียบเทียบกับพืชจะเห็นได้จากในชื่อพืชต่างๆ เช่น goat's beard, cock's foot, dog's tail ส่วนในการเปรียบเทียบเทียบกับมนุษย์จะใช้เพื่อประชดประชัน เพื่อความขบขัน เช่น parrot their words, ape those he admires, dog a criminal หรือ He behaves in a catty, dogged, sheepish, owlsh, fishy, or mulish way.

๓. อุปุปลักษณ์รูปธรรมไปสู่นามธรรม (From concrete to abstract) เป็นอุปุปลักษณ์ที่นำสิ่งที่เป็นนามธรรมที่เข้าใจและอธิบายยากไปเปรียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น เช่น to throw the light on, to enlighten, และ time flows softly.

๔. อุปุปลักษณ์ประสาทสัมผัส (Synaesthetic metaphors) เป็นอุปุปลักษณ์ที่เป็นการข้ามประสาทสัมผัส เช่น เสียงกับการมองเห็นหรือการสัมผัสกับเสียง เช่น warm/cold voice, sweet voice, piercing sounds, loud colors.

Barfield (๑๙๗๓) อ้างใน กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, ๑๙๘๘) มองว่าอุปุปลักษณ์ที่คนเราใช้กันในภาษาพูด ไม่ใช่ในบทกวีมี ๒ ประเภท คือ

๑. อุปุปลักษณ์ที่ใช้กันในชีวิตประจำวัน เช่น clear head, brilliant wit, และ see somebody's meaning เป็นต้น

๒. อุปุปลักษณ์ที่ตายแล้ว (dead metaphor) ได้แก่ รากศัพท์ของคำที่อ้างถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม ที่ครั้งหนึ่งเคยมีความหมายอ้างถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้คำเดิมในความหมายใหม่ซึ่งเป็นลักษณะของอุปุปลักษณ์และแสดงให้เห็นวิวัฒนาการของภาษาและกระบวนการทางความคิดของมนุษย์

Ungerer and Schmid (๑๙๙๖) กล่าวถึงเส้นทางของอุปุปลักษณ์ ในภาษาว่าในระยะแรกของการใช้อุปุปลักษณ์ในภาษาอาจจะใช้กันในวงจำกัด ต่อมาผู้ใช้ภาษาคนอื่น ๆ รู้จักและนำไปใช้กันมากขึ้น เช่น มีการใช้คำว่า “หัว” ที่แปลว่า ศีรษะ ในมนทัศน์ใหม่กันแพร่หลาย เช่น หัวเตียง หัวเรือน หัวไหล่ หัวใจ และหัวถนน เมื่อ “หัว” ในมนทัศน์ใหม่นี้ถูกใช้อยู่บ่อยๆ อยู่เสมอเป็นปกติวิสัยหรือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการใช้ภาษา (conventionalized) ในชีวิตประจำวันไปจนมีการใช้โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นอุปุปลักษณ์ ก็จะทำให้คำศัพท์ว่า “หัว” นี้ มีความหมายใหม่เพิ่มขึ้นอีกความหมายหนึ่ง (lexicalized) และอาจมีการบันทึกลงพจนานุกรมของภาษานั้นด้วย ทำให้บทบาทของความเป็นอุปุปลักษณ์หมดไป เพราะมีการใช้ในชีวิตประจำวันบ่อยมากจนคนส่วนใหญ่ใช้โดยที่ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นอุปุปลักษณ์ไปแล้ว อุปุปลักษณ์ที่พัฒนาจนมาถึงจุดนี้จึงถูกเรียกว่า dead metaphor หรือเป็นอุปุปลักษณ์ที่ตายแล้วนั่นเอง

กลุ่มอรรถศาสตร์คำศัพท์ (lexical semantics) ในยุคหลังๆ มองว่า อุปุปลักษณ์เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดคำที่มีหลายความหมาย polysemous word เช่น กรณีของคำว่า stand ในภาษาอังกฤษที่มีการขยายความหมายจากลักษณะการเคลื่อนไหวทางกายภาพ เช่น The house stands in the field. ไปยังความหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวกับความคิด เช่น He couldn't stand the pressure of his job. ความหมายเกี่ยวกับการต่อต้าน เช่น He stood up to the verbal attacks against his theory. ความหมายเกี่ยวกับยืนหยัด เช่น The law still stands. (Gibbs, ๑๙๙๔)

นักภาษาศาสตร์เปรียบเทียบเชิงประวัติให้ความสนใจอุปุปลักษณ์ในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) ซึ่ง Hopper and Traugott (๑๙๙๓) กล่าวว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นกระบวนการที่คำหลักหรือหน่วยสร้างที่มีคำหลักนั้น (construction) แสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ในบริบทหนึ่ง และต่อมาก็ได้พัฒนาจนกลายเป็นมีหน้าที่ทางไวยากรณ์ใหม่เพิ่มขึ้นมา

Traugott and Heine (๑๙๙๑) กล่าวว่า อุปุปลักษณ์เป็นกระบวนการที่ทำงานอยู่เบื้องหลังให้กับกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ จากการที่นำคำ ก ที่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์หนึ่งและมีความหมายอย่างหนึ่งไปใช้ในเชิงอุปุปลักษณ์ทำให้คำนั้นถูกใช้ในอีกความหมายหนึ่งและมีหน้าที่ทางไวยากรณ์อีกแบบหนึ่ง และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์ก็เป็นผลมาจากกระบวนการนี้ เช่น การนำคำว่า “Back” หรือหลังที่เป็นคำนามหมายถึงอวัยวะคน ไปใช้ในความหมายแบบอุปุปลักษณ์ว่า “Behind” ซึ่งเป็นมนทัศน์เรื่องพื้นที่ (spatial concept) และนำไปใช้ในมนทัศน์เรื่องเวลาด้วย (temporal concept) ในความหมายว่า “After” ซึ่งเป็นการใช้ source (คำนามหลังที่เป็นอวัยวะ) ไปทำความเข้าใจมนทัศน์ของ Target (behind and after concept) ทำให้คำ “Back” นอกจาก

จะมีความหมายเพิ่มขึ้นแล้ว ยังมีหน้าที่ทางไวยากรณ์เพิ่มขึ้นด้วย กล่าวคือ นอกจากจะเป็นคำนามแล้ว (เช่น He stood with his back to the door.) ก็เป็นคำกริยาที่มีความหมายว่า “Behind” เช่น ใน The house is backed by the fields. และเป็นคำวิเศษณ์ เช่น ใน There was a few years back เป็นต้น

คำที่จะมาเป็น source ให้กับกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์จึงมักเป็นคำที่มีความหมายอ้างอิงถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรม (หรือเป็นรูปธรรมกว่า) เช่น วัตถุ สถานที่ อวัยวะในร่างกาย และผลของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์จะได้คำที่มีความหมายเป็นนามธรรมมากกว่าแบบ metaphorical abstraction ซึ่งบางครั้งก็มีความห่างไกลจากความหมายของ source จนไม่สามารถบอกที่มาได้ และลำดับของความเป็นนามธรรมสามารถเรียงลำดับจากความเป็นนามธรรมมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

Person (มนุษย์) → object (วัตถุ) → process (กิจกรรม/กระบวนการ) → space (พื้นที่)
→ time (เวลา) → quality (คุณสมบัติ/ลักษณะนามธรรม)

แต่ละหมวดสัมพันธ์กันในลักษณะที่หมวดทางซ้ายสามารถเป็นแหล่งมโนทัศน์พื้นฐานแก่หมวดที่อยู่ถัดมาทางขวามือได้ เช่น back (อวัยวะ) มีความเป็นนามธรรมมากกว่าและอยู่ในหมวด object จึงถูกนำมาเป็นแหล่งมโนทัศน์พื้นฐานให้กับ behind concept ซึ่งอยู่ในหมวด Space นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างหมวดเป็นแบบทิศทางเดียว (unidirectional) ไม่มีจากขวาไปซ้าย

Lakoff and Johnson (๑๙๘๐) เป็นผู้เสนอแนวทางการศึกษาอุปลักษณ์ (metaphor) ในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบปริชาน (cognition) ของมนุษย์ โดยอธิบายว่าอุปลักษณ์มีได้จำกัดเฉพาะในเรื่องของการใช้ภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความงดงามให้กับงานประพันธ์เท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของการใช้ภาษาที่สะท้อนระบบวิคิดหรือปริชานของมนุษย์โดยการมองสิ่งหนึ่งเทียบผ่านอีกสิ่งหนึ่ง อุปลักษณ์ช่วยสื่อความหมายของสิ่งที่เป็นนามธรรมให้มีความชัดเจนโดยการนำสิ่งนั้นไปเปรียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่า อุปลักษณ์ช่วยเพิ่มหรือขยายความหมายของคำและความหมายที่เพิ่มยังช่วยสะท้อนระบบวิคิดและวิธีการมองโลกของผู้ใช้ภาษาด้วย

Lakoff (๑๙๘๗) อธิบายว่าอุปลักษณ์ประกอบด้วย (๑) ขอบเขตต้นเค้า (source domain) หรือสิ่งที่ใช้เป็นแบบเปรียบ และ (๒) ขอบเขตเป้าหมาย (target domain) หรือสิ่งที่ต้องการสื่อสารถึง โดยการเปรียบอาจเกิดขึ้นระหว่างองค์ประกอบภายในโครงสร้างของสิ่งที่ใช้เป็นแบบเปรียบและสิ่งที่เป้าหมายในการเปรียบ หรือเกิดจากการเปรียบเทียบจินตภาพระหว่างกัน ในแง่โครงสร้างอุปลักษณ์เป็นการเปรียบข้ามขอบเขตมโนทัศน์ เวลาใช้อุปลักษณ์เรานำมโนทัศน์ของสิ่งที่ใช้เป็นแบบเปรียบมาเทียบหรือเชื่อมโยง (mapping) เข้ากับอีกมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นเป้าหมาย ทั้งนี้ โดยอาศัยประสบการณ์ของเราที่เห็นถึงความคล่องจองในระหว่างมโนทัศน์ทั้งสอง (correspondence) มาเป็นตัวเชื่อมมโนทัศน์ทั้งสองเข้าด้วยกัน นั่นคือ การใช้อุปลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นเองแต่มีสาเหตุหรือที่มา (motivation)

จากประสบการณ์ที่เรามีต่อโลกจากการสัมผัสทางกายภาพ จากการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสหรือจากการได้รับประสบการณ์ที่สิ่งสองสิ่งหรือเหตุการณ์สองอย่างเกิดขึ้นพร้อมกันบ่อยครั้ง

กลไกสำคัญในการขยายความหมายของคำโดยอุปลักษณ์ คือ การทำให้องค์ประกอบความหมายบางอย่างในมโนทัศน์ของสิ่งที่ใช้เป็นแบบเปรียบเด่นขึ้นมา (highlighting) มากกว่าองค์ประกอบอื่นๆ ที่มีเพื่อนำองค์ประกอบดังกล่าวมาช่วยในการสื่อความในมโนทัศน์เป้าหมาย เช่น

(๙) Saddam Hussein is a modern Hitler.

รูปภาพแสดงอุปลักษณ์ในประโยค (๙) เน้นความเหมือนระหว่าง Saddam Hussein กับ Hitler ในแง่ของการมีพฤติกรรมละเมิดสิทธิมนุษยชน การนิยมใช้ความแข็งแกร่งทางทหารและความโหดร้ายทารุณ โดยบดบังหรือไม่สนใจ (hiding or downplaying) ความต่างระหว่างความเป็นผู้นำชาติมหาอำนาจฝั่งยุโรปของ Hitler และความเป็นผู้นำประเทศโลกที่ ๓ ของ Saddam Hussein ตลอดจนจุดจบของผู้นำทั้งสองที่แตกต่างกัน

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการขยายความหมายคำโดยอุปลักษณ์ที่เกิดจากการเปรียบเทียบความคล้ายคลึงหรือความคล้องจองระหว่างมโนทัศน์ต้นเค้าและมโนทัศน์เป้าหมาย โดยเป็นความคล้ายคลึงกันเฉพาะบางส่วน Kovecses (๒๐๐๒: ๑๕๘) พบว่า การขยายความหมายของคำด้วยกลไกนี้บางกรณีเกิดจากการที่มโนทัศน์ต้นเค้าเป็นตัวเงื่อนไขที่ทำให้เกิดมโนทัศน์เป้าหมาย (precondition for the event) แต่เป็นเงื่อนไขที่มีน้ำหนักอ่อน (weak kind of causation) เพราะเงื่อนไขดังกล่าวไม่ใช่สาเหตุโดยตรงที่ทำให้เกิดผลลัพธ์ดังกล่าว เพียงแต่มีความเป็นไปได้ที่เงื่อนไขนี้จะทำให้เกิดผลลัพธ์ดังกล่าว เช่น มโนทัศน์ knowing is seeing ที่การมองเห็นอาจช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือไม่ก็ได้ เช่น

(๑๐) เขาเป็นคนเห็นการณ์ไกล

การขยายความหมายโดยอุปลักษณ์อาจเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างเหตุการณ์ ๒ เหตุการณ์ที่มาสัมพันธ์กันในลักษณะเหตุการณ์ที่ต้องเกิดขึ้นพร้อมกัน หรือร่วมกัน (correlation) เช่น เรามีประสบการณ์ว่าเมื่อเวลาที่เรากอกร่างกายก็จะมีอุณหภูมิที่สูงขึ้นเหงื่อออกมา ความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์และสภาพร่างกายในลักษณะนี้จึงเป็นที่มาของอุปลักษณ์ ANGER IS HEAT เช่น คำว่า “เดือด” ในประโยค (๑๑) หมายถึง อารมณ์ “โกรธ”

(๑๑) เขาเดือดสุดๆ

จินตภาพ (imagery) มีบทบาทสำคัญเช่นกันในการทำให้เกิดการขยายความหมายของคำ Cienki (๑๙๙๘) ศึกษาบทบาทของจินตภาพ “เส้นตรง” (straight lines) ที่มีต่อการรับรู้ทางตาพบว่า straightness และ สิ่งที่ตรงข้าม (คด โค้ง งอ ไม่ตรง) สามารถนำมาอธิบายมโนทัศน์ต่างๆ

มากมาย เช่น เวลา เหตุการณ์ ปริเฉท (ความสัมพันธ์ระหว่างข้อความ) ความคิด การอยู่ในความควบคุมและแบบแผนทางสังคม ศีลธรรม และกฎหมาย เป็นต้น ตัวอย่างเช่น I can't even think straight (อธิบายมโนทัศน์ ความคิด) Your behavior is really out of line (พฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม) หรือ “เขาเป็นคนตรง” (คนซื่อสัตย์) ในภาษาไทย เป็นต้น

๒. นามนัย (Metonymy)

โดยทั่วไปแล้ว นามนัย คือ การใช้คำหรือวลีซึ่งบ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่งและบางครั้งนามนัยนั้นก็เป็นการใช้วลีบางส่วนหนึ่งของสิ่งหนึ่งมากล่าวให้หมายถึงส่วนทั้งหมดเช่น การใช้นามวลี “เมืองโอ่ง” เพื่อหมายถึงจังหวัดราชบุรี หรือในประโยค I am reading Shakespeare. เป็นการใช้คำว่า Shakespeare ใช้แทน Shakespeare's works (Kovecses, ๒๐๐๒)

คำว่า “metonymy” หรือนามนัย มาจากภาษากรีกโบราณที่มีความหมายว่า “change of meaning” พบครั้งแรกในงานของเพลโต แต่อริสโตเติลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้มีการใช้อย่างแพร่หลาย และอริสโตเติลเองมองว่านามนัยเป็นส่วนหนึ่งของอุปลักษณ์ ในช่วงแรกๆ นามนัยถูกมองว่าเป็นความเปรียบซึ่งเป็นเครื่องมือทางภาษาอย่างหนึ่งที่ใช้ในงานประพันธ์เพื่อทำให้งานประพันธ์น่าสนใจมากขึ้น ในช่วงนั้นนักประพันธ์รู้จักนามนัยว่าเกี่ยวข้องกับความใกล้ชิด (closeness) หรือความเข้ากัน (contiguity) กล่าวคือ หากสิ่งหนึ่ง (ก) มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอีกสิ่งหนึ่ง (ข) เราอาจใช้ชื่อของ (ก) เพื่อเรียกหรือสื่อถึง (ข) ได้ซึ่งปัจจุบันแนวคิดนี้ยังมีอยู่ในนักประพันธ์สมัยนี้

ในอดีตนามนัยไม่ได้รับการยกย่องเท่าอุปลักษณ์ เพราะในขณะที่อุปลักษณ์แสดงให้เห็นถึงความสามารถของนักกวี ในการใช้คำแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งสองสิ่งในลักษณะที่คนอื่นมองไม่เห็นความสัมพันธ์นั้นหรือคาดไม่ถึงมาก่อน แต่นามนัยเป็นการใช้คำที่สัมพันธ์กันอยู่แล้วจึงไม่ได้แสดงถึงความสามารถของผู้ประพันธ์มากเท่ากับอุปลักษณ์ และบางคนมองว่านามนัยเหมือนกับอุปลักษณ์ เพราะแสดงถึงการเปรียบเทียบระหว่างสองสิ่งเหมือนกัน (Gibbs, ๑๙๙๔) นามนัยจึงไม่ได้รับความสนใจมากนัก

นักอรรถศาสตร์อย่างอูลแมน (Ullmann, ๑๙๗๐) มองว่าลักษณะเด่นของนามนัย คือ ทำให้มีคำที่มีความหมายเป็นนามธรรมมีความเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้ เรียกว่า “Thickening of Meaning” เช่น การที่เราเรียกของบางสิ่งที่มีความสวยงามว่าเป็น a beauty (เช่น ใน beauty and the best) หรือการที่เราเรียกบุคคลที่ครอบครัวภาคภูมิใจในตัวเขาว่า “The pride of his family”

อีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญของนามนัย คือ บทบาทในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย (semantic change) และการทำให้เกิดคำหลายความหมาย (polysemy) โดยอูลแมนเสนอว่าประเภทของนามนัยที่เป็นกลไกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความหมาย (metonymic change) ตามความสัมพันธ์ที่พบในนามนัย เช่น

- ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (spatial relation) เช่น การย้ายที่ของความหมายของคำในภาษาละติน coxa “hip” ไปเป็นคำว่า cuisse “thigh” เกิดจากกลไกทางนามนัยจากการที่สะโพกและต้นขาอยู่ใกล้ชิดกันและไม่สามารถแบ่งขอบเขตที่ชัดเจนได้
- ความสัมพันธ์เชิงเวลา (temporal relation) เป็นนามนัยที่มีการใช้ชื่อของการกระทำหรือเหตุการณ์แทนสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนหรือเกิดตามหลัง เช่น คำว่า collation ใช้ในความหมายว่า “light repast” “เพราะในอดีตบทสวดมนต์บทสุดท้ายในโบสถ์ก่อนที่จะพักรับประทานอาหารว่างชื่อ cassians” collationes patrum
- ความสัมพันธ์เชิงการเป็นส่วนประกอบแทนทั้งสิ่ง (part for whole relation) เป็นนามนัยที่นำเอาชื่อของส่วนหนึ่งมาเรียกแทนทั้งหมด เช่น การเรียกนก robin ที่มีอกสีแดงว่า redbreast ซึ่งอกเป็นเพียงส่วนหนึ่งของนกทั้งตัว

Hopper and Traugott (๑๙๙๓: ๘๑) เรียกการเปลี่ยนแปลงของความหมายโดยมีนามนัยเป็นกลไกสำคัญว่า metonymic change โดยกล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงของความหมายของคำๆ หนึ่งเกิดจากการใกล้ชิดกันหรือปรากฏร่วมกันกับคำๆ อื่นในโครงสร้างหนึ่งในภาษาอยู่เสมอ ทำให้มีการรับเอาความหมายของคำที่มันปรากฏร่วมมาเป็นส่วนหนึ่งของความหมายของตัวเอง และมีผลทำให้เกิดการละคำที่ไม่จำเป็นในโครงสร้างออกไปได้ นั่นคือ ต่อมาคำนั้นจะสามารถปรากฏเพียงลำพังโดยไม่ต้องอาศัยโครงสร้างเดิม

นามนัย (metonymy) เป็นกลไกทางปริชานที่สำคัญยิ่งต่อการขยายความหมาย เห็นได้จากงานส่วนใหญ่ที่มุ่งศึกษาบทบาทของนามนัยที่เกี่ยวข้องกับการมีหลายความหมายและการเปลี่ยนแปลงความหมายในระดับคำ (Taylor, ๑๙๙๕)

นามนัยมีหน้าที่หลักเพื่อการอ้างอิง (referential function) โดยการนำสิ่งหนึ่งมากระตุ้นให้เกิดการตีความหมายไปยังอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ขอบเขตในมโนทัศน์เดียวกัน การที่สิ่งหนึ่งถูกนำมาใช้แทนที่อีกสิ่งหนึ่งเพราะในมโนทัศน์หนึ่งๆ ย่อมประกอบไปด้วยองค์ประกอบมากมายที่มาสัมพันธ์ใกล้ใกล้ชิดต่อกัน และการกล่าวถึงองค์ประกอบหนึ่งทำให้นำไปสู่ความเข้าใจในอีกองค์ประกอบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันได้ (Ungerer and Schmid, ๑๙๙๖: ๑๒๘; Kovecses, ๒๐๐๒: ๑๔๔)

Ruiz de Mendoza (๒๐๐๒) สรุปกลไกการขยายความหมายโดยใช้นามนัยว่ามี ๒ กลไกแบบแรก คือ นามนัยที่ใช้สิ่งที่เป็นต้นเค้า (source) เพื่ออ้างอิงถึงสิ่งที่เป็นเป้าหมาย (target) ในลักษณะที่ต้นเค้าเป็นองค์ประกอบย่อยของเป้าหมายและถูกนำมาใช้เพื่อขยายความสู่เป้าหมาย (source-in-target metonymies) เช่น

(๑๒) We are always in need of some new hands in the farm.

คำว่า “hands” ในประโยค (๑๒) ผู้พูดใช้เพื่ออ้างถึงคนงาน (laourers) ที่ทำงานหัตถกรรม กลไกทางการขยายความหมายโดยใช้นามนัยแบบที่สอง คือ นามนัยที่ใช้สิ่งที่เป็นต้นเค้าเพื่ออ้างถึง สิ่งที่เป็นเป้าหมายในลักษณะที่เป้าหมายเป็นองค์ประกอบย่อยของต้นเค้า (target-in-source metonymics) เช่น

(๑๓) She’s learning to tie her shoes.

คำว่า “Shoes” ในประโยค (๑๓) ใช้อ้างถึง เชือกกรองเท้า (shoelaces) กลไกประเภทที่สองนี้ มักจะถูกนำมาใช้ในกรณีและผู้พูดไม่สามารถระบุสิ่งที่เป็นเป้าหมายได้อย่างถูกต้องชัดเจน เช่น ในประโยคต่อไปนี้

(๑๔) The White House isn’t doing anything

“White House” ในที่นี้อาจหมายถึง ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาหรือบุคคล/คณะบุคคล ในรัฐบาลก็ได้

นักภาษาศาสตร์หลายคนที่สนใจศึกษาเรื่องกลไกนามนัย พบว่า นามนัยมีบทบาทต่อการขยายความหมายของคำมากที่สุดเมื่อเทียบกับกลไกอุปลักษณ์ กลไกอนุนามนัยจะทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างขอบเขตต้นเค้าและขอบเขตเป้าหมายซึ่งเป็นฐานให้เกิดกลไกการขยายความหมายในหลายๆ อุปลักษณ์ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ มีอุปลักษณ์เป็นจำนวนมากที่เกิดขึ้นจากกลไกการขยายความหมายแบบนามนัย (Taylor, ๑๙๙๕; Ungerer and Schmid, ๑๙๙๖; Ruiz de Mendoza, ๑๙๙๗; Nicholas, ๑๙๙๘; Turner and Fauconnier, ๑๙๙๘; Cruse, ๒๐๐๐; Kovecses, ๒๐๐๒)

การศึกษาระบบกลายเป็นคำไวยากรณ์ในช่วงต้นปี ค.ศ. ๑๙๘๐ ส่วนใหญ่มุ่งศึกษากลไกหรือชนิดของการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำที่ผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และหาเหตุจูงใจทางปริชาณที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความหมายดังกล่าว เช่น Sweetser (๑๙๙๐) ศึกษา กลไกอุปลักษณ์ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย Traugott and Konig (๑๙๙๑) ศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำที่มีสาเหตุมาจากกลไกอุปลักษณ์และนามนัย Heine, Claudi, and Hunnemeyer (๑๙๙๑) พบว่า นามนัยเป็นกลไกที่มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยพบว่า การขยายความหมายโดยอุปลักษณ์ที่แท้แล้วเกิดขึ้นภายใต้กลไกการขยายความหมายโดยนามนัย

ทฤษฎีต้นแบบ

Rosch (๑๙๘๗: ๓๗) นักจิตวิทยาได้เสนอทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory) เป็นแนวคิดในการจำแนกประเภท กล่าวคือ ภายในสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มจะมีคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติของกลุ่ม (family resemblance) คุณสมบัติของกลุ่มนั้นอาจมีไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยต่างกันไป สมาชิกบางตัวที่มีคุณสมบัติของกลุ่มมากที่สุดจะเป็นต้นแบบของกลุ่ม สมาชิกอื่นๆ ที่จะอยู่ในกลุ่มเดียวกันได้จะต้องมีความคล้ายคลึงกับสมาชิกอื่นๆ ด้วย อย่างไรก็ตามขอบเขตของกลุ่มหรือประเภทเป็นขอบเขตที่ไม่ชัดเจน (fuzzy boundary) สมาชิกบางตัวของกลุ่มหนึ่งอาจมีคุณสมบัติบางตัวที่ทำให้เป็นสมาชิกของกลุ่มอีกกลุ่มหนึ่งได้ รอชได้วิจัยเรื่องการจำแนกประเภทตามแนวคิดนี้โดยให้นักศึกษาดูรูปภาพของสัตว์ปีกชนิดต่างๆ เช่น นกฟลามิงโก นกอีมู เป็ด นกยูง นกกระจอกเทศ นกروبิน เพนกวิน ค้างคาว นกกระจอก นกแก้ว นกพิราบ ฯลฯ และให้นักศึกษาตอบคำถามว่า สัตว์ปีกที่เห็นในรูปตัวใดจัดเป็นสัตว์ประเภท “นก” มากที่สุด และสัตว์ปีกตัวใดเป็นต้นแบบได้ดีที่สุด ผลก็คือ นกروبิน มีคุณสมบัติของนกมากที่สุดและเป็นต้นแบบของสัตว์ปีกส่วนค้างคาวจัดให้อยู่ในลำดับสุดท้าย ซึ่งอาจจะถือว่าอยู่ในกลุ่มนกหรือไม่ได้อยู่ในกลุ่มก็ได้

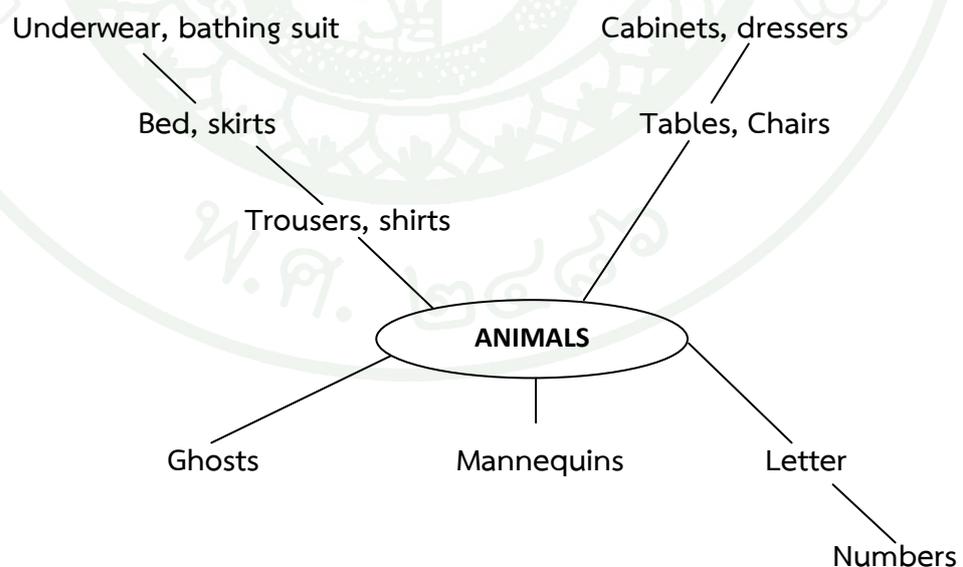
รอชแสดงให้เห็นว่า การจัดประเภทสิ่งของโดยมนุษย์ไม่ได้อาศัยเกณฑ์เงื่อนไขแห่งความจำเป็นและพอเพียงตามแนวทฤษฎีดั้งเดิม แต่มนุษย์จัดประเภทสิ่งของโดยอาศัยความคล้ายคลึงของสิ่งของดังกล่าวเทียบกับสมาชิกที่เป็นต้นแบบของประเภทนั้นๆ ความเป็นสมาชิกของคำในประเภทหนึ่งๆ จะมีระดับของความเป็นสมาชิกมากน้อยต่างกันตามลำดับของความหมายที่เป็นต้นแบบ (degrees of typicality) ต้นแบบหมายถึงตัวอย่างที่ดีที่สุดประเภทนั้นๆ การจัดประเภทในระบบ ปริชาณียोग กับต้นแบบที่มีลักษณะเด่นชัดเชิงมโนทัศน์ รอชแสดงให้เห็นว่าต้นแบบมีความสำคัญในระบบคิดของมนุษย์ (Taylor, ๑๙๙๕) ความเป็นต้นแบบไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเอง (arbitrary) แต่เป็นไปตามธรรมชาติและแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่องต้นแบบถูกนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์การมีหลายความหมายของคำในแง่ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันในระหว่างความหมายหลักกับความหมายอื่นๆ ที่ขยายออกมาจากความหมายหลัก เป็นการศึกษาความหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในระบบปริชาน (cognitive process) ที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ทางกายภาพ (bodily experience)

การศึกษาความหมายของคำตามแนวปริชาน (cognitive theory) พิจารณาให้คำที่มีหลายความหมายจัดอยู่ในลักษณะประเภทคำ (category) โดยที่การขยายความหมายของคำเกิดขึ้นจากกลไกปริชานในลักษณะต่างๆ เช่น อุปลักษณ์ นามนัย เป็นต้น กลไกเหล่านี้ทำให้ความหมายต่างๆ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในลักษณะความคล้ายคลึงแบบสมาชิกในครอบครัวโดยมีลักษณะการขยายความหมายจากความหมายที่เป็นต้นแบบซึ่งอยู่ตรงกลางและขยายความหมายออกไปในรูปแบบของเครือข่ายที่แผ่รัศมีออกไป (radial network) (Gibbs and Matlock, ๒๐๐๑)

โครงสร้างภายในของคำหลายความหมายประกอบด้วยความหมายต่างๆ ที่มาสัมพันธ์กัน ในลักษณะห่วงโซ่ความหมาย (meaning chain) นั่นคือ ความหมาย ก สัมพันธ์กับความหมาย ข ในลักษณะของการมีคุณลักษณะบางอย่างร่วมกันหรือมีความคล้ายคลึงบางประการร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันความหมาย ข ก็จะกลายเป็นต้นเค้าให้เกิดการขยายความหมายออกไปเป็นความหมาย ค โดยมีกระบวนการขยายความหมายที่สามารถแสดงได้ในรูปแบบของ ก→ข→ค→ง→จ ฯลฯ ความสัมพันธ์ภายในระหว่างสมาชิกที่อยู่ติดกันจะมีมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่อยู่ห่างกัน ซึ่งจะมีลักษณะร่วมกันน้อยกว่าสมาชิกที่อยู่ติดกัน สมาชิกของประเภทจึงมีทั้งสมาชิกที่เด่นที่เป็นตัวแทนของสมาชิกที่ดีเพราะมีลักษณะที่ใกล้เคียงหรือเหมือนต้นแบบและสมาชิกชายขอบที่มีลักษณะห่างไกลจากความเป็นต้นแบบซึ่งจะถือว่าเป็นสมาชิกที่เลวของประเภทคำนั้นๆ (Taylor, ๑๙๙๕)

การศึกษาปรากฏการณ์การมีหลายความหมายของคำตามแนวทฤษฎีต้นแบบให้ความสำคัญกับการยอมให้คำมีหลายความหมาย โดยอธิบายว่าการขยายและการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำเกิดขึ้นจากกระบวนการทางปริชาน ทำให้ความหมายต่างๆ ของคำสัมพันธ์กันในลักษณะของห่วงโซ่ความหมาย เป็นความคล้ายคลึงแบบสมาชิกในครอบครัวแล้วนำเสนอการขยายความหมายของคำในรูปของผังภูมิเครือข่ายความหมายของคำ โดยที่มีความหมายหลักของคำที่มีคุณลักษณะความเป็นต้นแบบอยู่ตรงกลางและความหมายหลักจะถูกขยายเปลี่ยนแปลงจากต้นแบบมาน้อยตามลำดับคุณสมบัติการเป็นต้นแบบกระจายออกไปเป็นรัศมีโดยรอบความหมายหลัก ทฤษฎีต้นแบบนี้ คาร์เพนเตอร์ (Carpenter, ๑๙๘๗) ก็ได้นำมาใช้ในการอธิบายเรื่องคำลักษณะนาม “ตัว” ในภาษาไทย และพบว่าโครงสร้างภายในของคำลักษณะนาม คำว่า “ตัว” เป็นการผสมผสานของต้นแบบและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์โดยได้เสนอแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ ๑ แสดงการผสมผสานของต้นแบบและการเชื่อมโยงของคำลักษณะนาม “ตัว”
ที่มา: Carpenter (๑๙๘๗: ๔๖)

กล่าวคือ แต่เดิมคำลักษณนาม “ตัว” เป็นคำลักษณนามที่ใช้กับสัตว์ซึ่งมีลักษณะของการมีสี่ขาพร้อมอยู่ได้ขยายไปใช้กับคำนามโต๊ะและเก้าอี้ที่มีสี่ขาหรือมีลักษณะของการมีแขนขาเช่นเดียวกัน ต่อมาก็ขยายการใช้ไปสู่เครื่องเรือนชนิดอื่นๆ เนื่องจากมีลักษณะการใช้สอยเหมือนกันกับโต๊ะและเก้าอี้ ในส่วนของกางเกงและเสื้อก็เช่นเดียวกัน คือ มีลักษณะของแขนขาแล้วขยายไปใช้กับเสื้อผ้าชนิดอื่นๆ รวมไปถึงการใช้คำลักษณนาม “ตัว” กับตุ๊กตา ตัวหนังสือ และตัวเลข นั่นก็เป็นเพราะการมีรูปร่างลักษณะร่วมกันนั่นเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าสามารถใช้คำลักษณนาม “ตัว” กับคำนามได้หลากหลายกลุ่ม ด้วยเหตุนี้เองคาร์เพนเตอร์จึงกล่าวว่าคำลักษณนามคำนี้แสดงคุณสมบัติเหมือนกับคำลักษณนามทั่วไป (general classifier) และตีความ คำลักษณนามคำนี้ว่าเป็นคำลักษณนามที่ถูกกำหนดโดยวิจณลีลาที่ใช้ในวิจณกรรมกรรมการสนทนา โดยอ้างหลักฐานจากการใช้ภาษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมของคนหนุ่มสาว (youth culture) เกี่ยวกับเรื่องนี้ สุจริตลักษณ์ ดิผดุง (Deepadung, ๑๙๗๗) กล่าวว่า ในปัจจุบันการใช้คำลักษณนาม “ตัว” ได้ขยายวงกว้างออกไปสู่กลุ่มคนทุกๆ ไปด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากการติดต่อและรับวัฒนธรรมตลอดจนเทคโนโลยีใหม่ๆ จากต่างประเทศเข้ามา โดย สุจริตลักษณ์ ดิผดุง ได้ให้ความเห็นว่า การใช้คำลักษณนามในภาษาไทยมีแนวโน้มที่ใช้คำลักษณนาม “ตัว” เพื่อจำแนกระหว่างคำนามที่เป็นสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต

คำประสม

การประสมคำเป็นกระบวนการสร้างคำที่เป็นสากล ปรากฏในภาษาทุกภาษา คำที่เกิดจากการประสมคำ ภาษาไทยเรียกว่า “คำประสม” ภาษาอังกฤษเรียกว่า compound ส่วนภาษาบาลีและสันสกฤตเรียกว่า สมาส (สถาบันภาษาไทย, ๒๕๔๙: ๑๑)

จางงศ์ ทองประเสริฐ (๒๕๒๘: ๒๖๑-๒๖๙) กล่าวถึง เรื่องคำประสมไว้ว่า แม้ว่าภาษาไทยจะเป็นภาษาคำโดด แต่ก็ปรากฏว่าเรามี “คำประสม” ใช้อยู่ในภาษาไทยมากมาย ทั้งนี้ ย่อมแสดงให้เห็นความฉลาดสามารถของบรรพบุรุษของเราที่ท่านมีวิธีสร้างคำใหม่ๆ ขึ้นมาได้มากมาย ทั้งจากภาษาไทยล้วนๆ หรืออาจประสมกับคำภาษาอื่น หรืออาจเอาคำภาษาอื่นมาผสมเป็นคำไทยก็ได้

“คำประสม” ได้แก่ คำที่เกิดจากการนำเอาคำมูลหรือคำหลักตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมาประสมกันจะเป็นคำภาษาเดียวกัน คือ จะเป็นคำไทยกับคำไทย คำบาลีกับคำบาลี คำสันสกฤตกับคำสันสกฤต หรือจะเป็นคำไทยกับคำภาษาอื่นๆ เช่น ไทยกับบาลี ไทยกับสันสกฤต ไทยกับเขมร หรือจะเป็นภาษาต่างประเทศด้วยกัน เช่น บาลีกับบาลี สันสกฤตกับสันสกฤต บาลีกับสันสกฤต เขมรกับบาลี หรือเขมรกับสันสกฤต เป็นต้น ก็ได้

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (๒๕๓๓: ๓๓) ได้ให้นิยามคำประสมไว้ว่า คำประสม (compounds) คือ คำที่ประกอบขึ้นด้วยหน่วยคำอิสระ (free morphemes) ตั้งแต่สองหน่วยขึ้นไป ตัวอย่างในภาษาไทย เช่น พัดลม ตู้เย็น น้ำหวาน ฟ้าผ่า ฝ่าหม้อ ลูกม้า ม้าหมุน รถไฟ ห้องน้ำ ทางเสือ สนามเด็กเล่น เข็มฉีดยา ห้องนั่งเล่น เล็บมีอนาง ฯลฯ คำที่ยกตัวอย่างมานี้ประกอบขึ้นด้วยหน่วยคำอิสระทั้งสิ้นซึ่งหมายถึงว่าแต่ละหน่วยเมื่อโดนแยกออกจากกันสามารถเกิดได้เองตามลำพัง เป็นคำว่า

พัด ลม ตู๋ เย็น น้ำ หวาน ฟ้า ผ่า ผา หม้อ ลูก ม้า หมุน รถ ไฟ ห้อง น้ำ หาง เสือ สนาม เด็ก เล่น เข็ม ฉีด ยา นิ่ง คำที่ยกมานี้ เป็นคำนามทั้งสิ้น ที่เป็นคำกริยาก็มี เช่น ร้องเพลง เล่นน้ำ ปิ้งปลา แกง ไก่ ท่องจำ ตัดขาด ทำงาน วางตัว ฯลฯ ซึ่งคำเหล่านี้แยกออกมาหน่วยเดียวๆ ได้เช่นกัน คือ ร้อง เพลง เล่น น้ำ ปิ้ง ปลา แกง ไก่ ท่อง จำ ตัด ขาดทำ งาน วาง ตัว

เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์ (๒๕๒๕: ๓๓๐) ได้นิยามคำประสมไว้ว่า “คำประสม คือ คำที่ส่วนย่อยทุกส่วนมีความหมาย ไม่ว่าจะเกิดอยู่โดยลำพังหรือเป็นส่วนประกอบของคำอื่น คำประสมเป็นคำประกอบที่มีความหมายใหม่เป็นคุณสมบัติประจำรูปของคำ” และได้แยกประเภทของคำประสมออกเป็น ๓ ประเภทได้แก่ คำประสมแบบขยายความ คำประสมแบบภาคแสดง และ คำประสมแบบรวมความ ซึ่งเป็นการแยกประเภทตามความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยของคำประสมในเชิงวากยสัมพันธ์

วินัย ภูระหงษ์ (๒๕๒๕: ๗๗-๗๙) กล่าวถึงความหมายของคำประสมไว้ว่า คำประสมเมื่อสร้างขึ้นแล้วมีความหมายใหม่เฉพาะคำ บางคำมีความหมายเหมือนหน่วยคำแต่ต่างด้วยนัย บางคำก็มีความหมายต่างจากความหมายเดิม แต่มีเค้าหรือนัยของความหมายของหน่วยคำที่นำมาประกอบกัน อาจเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมด ความหมายของคำประสม มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑) ชนิดของความหมาย

คำประสมมีความหมายเฉพาะคำ จะเป็นอย่างไรอย่างหนึ่ง ดังนี้

ก) คำประสมมีความหมายอย่างหน่วยคำหลักและมีหน่วยคำประกอบเสริมแสดงลักษณะเฉพาะของความหมายของคำประสม

ตัวอย่าง

ตัดเสื้อ หมายถึงความว่า ตัดเย็บผ้าเป็นเสื้อ (หรือกางเกง) มิใช่เอาเสื้อที่เป็นตัว มาตัดให้ขาด

ตัดทาง หมายถึงความว่า ทำถนน มิใช่ตัดทางหรือถนนที่มีอยู่แล้ว

ยิงปืน หมายถึงความว่า ยิงด้วยปืน มิใช่หมายถึงไปถึงที่ปืน อย่ายิงสัตว์หรือยิงคน

ข) คำประสมมีความหมายจำกัดเฉพาะคำนั้น คือ มีความหมายอย่างความหมายของหน่วยคำหลัก ส่วนหน่วยคำประกอบจะช่วยแสดงลักษณะ สภาพ คุณสมบัติ หรืออย่างไรอย่างหนึ่ง เป็นการเสริมให้มีความหมายเฉพาะยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง

พ่อตา	คือ	พ่อภรรยาที่เป็นพ่อของฝ่ายชายโดยกฎหมาย
รถไฟ	คือ	รถชนิดหนึ่ง เดิมใช้ไฟต้มน้ำ
บุตะเล	คือ	บุชนิดหนึ่งที่อาศัยอยู่ในทะเล
โรงเรียน	คือ	สถานที่ที่ก่อสร้างเพื่อใช้ในการศึกษา
ผ้าไหว้	คือ	ผ้าสำหรับฝ่ายชายนำไปแสดงความเคารพญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ในเวลาแต่งงาน
โต๊ะกินข้าว	คือ	โต๊ะที่ใช้สำหรับกินข้าวโดยเฉพาะ
ผ้ากันเปื้อน	คือ	ผ้าชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นใช้สำหรับกันเปื้อน

ค) คำประสมที่มีความหมายใหม่ แต่แสดงนัยของความหมายของหน่วยคำที่มาประกอบกันทั้งสองส่วน

ตัวอย่าง

ลูกเสือ	คือ	เด็กหรือผู้ที่อยู่ในคณะที่ตั้งขึ้นสำหรับอบรมเป็นพลเมืองดี
แม่ทัพ	คือ	นายทัพ ผู้เป็นใหญ่ในกองทัพ
หางเสือ	คือ	เครื่องถือท้ายเรือ
เบี้ยล่าง	คือ	อยู่ใต้อำนาจ
เรียงเบอร์	คือ	ใบตรวจเลขสลากกินแบ่งรัฐบาลที่มีเลขที่ถูกรางวัลเรียงตามลำดับ
ต้มยำ	คือ	อาหารชนิดหนึ่ง

ง) คำประสม มีความหมายย่อใจความ แต่ยังแสดงนัยของความหมายของหน่วยคำที่เป็นส่วนประกอบหลัก

ตัวอย่าง

เรือนต้นไม้	คือ	สิ่งที่ปลูกสร้างเป็นเรือนหรือโรงสำหรับไว้หรือเพาะชำต้นไม้
เก้าอี้ดนตรี	คือ	การเล่นชิงเก้าอี้โดยมีดนตรีประกอบเป็นสัญญาณ
คนไข้	คือ	คนที่เจ็บป่วยอยู่ในความดูแลของแพทย์
คนกลาง	คือ	คนที่ไม่เข้าข้างฝ่ายใด คนที่ติดต่อบริเวณผู้ซื้อและผู้ขาย
ความหลัง	คือ	เรื่องราวที่ผ่านมาแล้วของแต่ละบุคคล

จ) คำประสมที่มีความหมายแสดงลักษณะ หรืออาคาร หรือสถานที่

ตัวอย่าง

กลางบ้าน	ใช้ประกอบ <i>ยา</i> เป็นยากกลางบ้าน หมายถึง ยาที่ชาวบ้านใช้อยู่เป็นประจำ
กลางแปลง	ใช้ประกอบมหรสพ เช่น โขนกลางแปลง หรือหนัง กลางแปลง หมายถึง มหรสพชนิดนั้นๆ ที่เล่นกันกลางแจ้ง หรือ กลางสนาม
ข้างถนน	ใช้ประกอบ <i>เด็ก</i> เป็นเด็กข้างถนน หมายถึง เด็กที่ไม่มีพ่อแม่เอาใจใส่
ในใจ	ใช้ประกอบ <i>เลข</i> เป็นเลขในใจ หมายถึง เลขที่คิดทำอยู่ในใจไม่ต้องแสดงให้เห็น ต้องการ เฉพาะคำตอบ
นอกครู	ใช้ประกอบ <i>หัวล้าน</i> เป็นหัวล้านนอกครู หมายถึง บุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งสอน
ชั้นต่ำ	ใช้ประกอบ <i>คน</i> เป็นคนชั้นต่ำ หมายถึง คนที่ไม่มีฐานะ ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม

ฉ) คำประสมมีความหมายในเชิงอุปมา คือ หน่วยคำที่มาประกอบกันจะแนะ หรือเปรียบเทียบให้เห็นว่ามีลักษณะหรืออาการอย่างนั้น

ตัวอย่าง

ใจกว้าง	มีความหมายว่า มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบรู้จักคนมาก มิใช่วัตรระยะ
ใจแข็ง	มีความหมายว่า ไม่คิดใจอ่อนไปตามเหตุการณ์ มิใช่แสดง สภาพของใจ
ใจเพชร	มีความหมายว่า มีความเข้มแข็งกล้าหาญ มิใช่ใจเป็นเพชร
หลายใจ	มีความหมายว่า เปลี่ยนใจ หรือเปลี่ยนคนรักบ่อยๆ มิใช่แสดงจำนวน
กินใจ	มีความหมายว่า สงสัยไม่วางใจสนิท มิใช่แสดงการบริโภค
องค์การไต่ดิน	มีความหมายว่า องค์การลับที่ปฏิบัติงานมิให้เป็นที่ปรากฏ

๒) ความหมายของคำประสม ไม่อาจแทนได้ด้วยความหมายของหน่วยคำซึ่งเป็นส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของคำประสม โดยให้มีความหมายเหมือนเดิม ทั้งระดับของนัยและความหนักเบาของความหมายได้

ตัวอย่าง

- ก) เขาชอบกิน *ปูทะเล*
เขาชอบกิน *ปู*
- ข) ทหารรับคำสั่งจาก *แม่ทัพ*
ทหารรับคำสั่งจาก *แม่*
- ค) นักเรียนไป *โรงเรียน*
นักเรียนไป *เรียน*
- ง) นายพรานฝึกหัด *ยิงปืน*
นายพรานฝึกหัด *ยิง*

เกณฑ์การพิจารณาคำประสม

การนำหน่วยคำอิสระหรือคำที่มีความหมายสมบูรณ์ในตัวเองมาประกอบเข้าด้วยกันและเกิดเป็นคำหรือกลุ่มคำใหม่นั้น มิใช่มีคำประสมเท่านั้น อาจเป็นวลีหรือกลุ่มคำก็ได้

ตัวอย่าง

- กระดานดำ* คือ แผ่นป้ายใช้เป็นอุปกรณ์การเขียน เป็นคำประสม
- กระเป่าดำ* คือ กระเป่าที่มีสีดำ เป็นวลี
- กินใจ* คือ เคลือบแคลง สงสัย ไม่วางใจสนิท เป็นคำประสม
- กินข้าว* เป็นประโยค

(วินัย ภูระหงษ์, ๒๕๒๕: ๗๖)

จากปัญหาการจะตัดสินว่าคำใดเป็นคำประสม คำใดไม่ใช่คำประสมนั้น อนงค์ เอียงอุบล (๒๕๒๕) ได้เสนอเกณฑ์ในการพิจารณาคำประสมไว้ ดังนี้

๑) หน่วยคำทุกหน่วยที่ประกอบกันเป็นคำใหม่จะต้องให้ความหมายใหม่ที่ร่วมกันเป็นความหมายเดียว ซึ่งมีเค้าความหมายเดิม

คำที่เรียงกันนั้น ถ้าให้ความหมายที่ร่วมกันเป็นความหมายเดียวกับเท่ากับเป็นคำประสม แต่ถ้าแต่ละคำต่างมีความหมายเดิมเต็มคำ ไม่ได้รวมกันก็เท่ากับเป็นคำเรียงกัน

ตัวอย่าง

“ทอดสะพาน”

คำว่า “ทอด” และ “สะพาน” ที่เรียงกันอยู่นี้มีความหมายเป็น ๒ ทาง

ก) ทอดสะพาน หมายถึง “การใช้สื่อสายเข้าไปทำความสนิทสนมกับผู้ที่ต้องการความคุ้นเคย” หรือหมายถึง กิริยาของหญิงที่แสดงต่อชาย เป็นการเปิดโอกาสให้ชายใกล้ชิด จะเห็นว่า คำว่า “ทอด” และ “สะพาน” ให้ความหมายที่รวมกันเป็นหนึ่งเดียว จัดเป็นคำประสม

ข) ทอดสะพาน หมายถึง การนำเอาไม้มาวางทอดเป็นสะพานเพื่อใช้เดินข้าม จะเห็นได้ว่า คำว่า “ทอด” และ “สะพาน” ต่างก็มีความหมายเต็มเต็มคำ ไม่ได้รวมกัน จัดเป็นคำ ๒ คำเรียงกัน ไม่ใช่คำประสม

๒) หน่วยคำทุกหน่วยที่ประกอบกันเป็นคำจะแบ่งแยกหรือแทรกคำหนึ่งคำใดลงไปอีกไม่ได้ ถ้าแยกหรือเอาคำอื่นมาแทรกแล้วจะทำให้ไม่สามารถสื่อความหมายตามต้องการ

ตัวอย่าง

“รับปาก”

คำประสม “รับปาก” หมายถึง สัญญาจะทำตามถ้อยคำที่พูดกัน ดังประโยค “ฉันยังไม่ได้รับปาก”

คำประสม “รับปาก” จะแยกออกจากกันโดนแทรกคำอื่นลงไปหรือย้ายที่คำหนึ่งไปไว้ต้นประโยคไม่ได้ ถ้าแยกจากกันโดยแทรกคำอื่นลงไป เช่น “*ฉันยังไม่ได้รับเลยปาก” หรือถ้าย้ายที่คำไปไว้ต้นประโยค เป็น “*ปากฉันยังไม่ได้รับ” เช่นนี้ก็ไม่สามารถสื่อความหมาย

แต่ถ้าคำที่เรียงกันไม่ใช่คำประสม เช่น รับจดหมาย ดังประโยค “ฉันยังไม่ได้รับจดหมาย” เราสามารถแยกคำทั้งสองออกจากกันโดยแทรกคำอื่นหรือย้ายที่คำคำหนึ่งไปไว้ต้นประโยคได้ ดังนี้

“ฉันยังไม่ได้รับเลยจดหมาย”

“จดหมายฉันยังไม่ได้รับ”

๓) ลักษณะนามที่ใช้ร่วมกับคำประสมประเภทนามจะต้องเป็นลักษณะนามสำหรับคำทั้งคำ ไม่ใช่สำหรับหน่วยคำใดคำหนึ่ง

ถ้าคำที่เรียงกันนั้นเป็นคำประสมประเภทนาม เมื่อจะใช้ลักษณะนาม ต้องใช้ลักษณะนามที่เป็นของคำประสมทั้งคำ อย่างไรก็ตามคำประสมบางคำอาจมีลักษณะนามตรงกับลักษณะนามของคำที่นำมาประกอบกันเป็นคำประสมได้

ตัวอย่าง

“แก้มแหม่ม” ใช้ลักษณะนาม “ผล” หรือ “ใบ”

แก้ม ใช้ลักษณะนาม “ข้าง” แหม่ม ใช้ลักษณะนาม “คน” เมื่อรวมกันเป็นแก้มแหม่ม ใช้เรียกชื่อชมพูชนิดหนึ่ง คือ *ชมพูแก้มแหม่ม* จึงใช้ลักษณะนาม “ผล” หรือ “ใบ” เป็นลักษณะนามใหม่ไม่เกี่ยวกับลักษณะนามของคำที่นำมาประกอบกันแต่ละคำ อย่างไรก็ตามคำประสมบางคำอาจมีลักษณะนามตรงกับลักษณะนามของคำแรกที่นำมาประกอบเป็นคำประสมก็ได้

ตัวอย่าง

“ปลากัด” ใช้ลักษณะนาม “ตัว”

ปลา ใช้ลักษณะนาม “ตัว” กัด เป็นคำกริยาซึ่งตามปกติจะไม่เกี่ยวข้องกับคำลักษณะนาม แต่ก็อาจพูดได้ว่า กัดก็ครั้ง กัดก็หน ครั้งหรือหน ถือเป็นคำลักษณะนามของคำกริยา “กัด” เมื่อรวม ๒ คำเข้าด้วยกัน เป็น “ปลากัด” ใช้เรียกชื่อปลาชนิดหนึ่งที่ใช้ลักษณะนามร่วมกันว่า “ตัว” ซึ่งตรงกับลักษณะนามของคำแรกที่นำมาประกอบกันเป็นคำประสม

อัญชลี สิงหน้อย (๒๕๔๘: ๑๒๑-๑๒๙) ได้กล่าวถึงคำประสมในภาษาไทยว่า ได้ผ่านกระบวนการกลายเป็นคำเดี่ยวและสภาวะการมีผลผลิต

Levi (๑๙๗๘: ๑๐ อ้างใน อัญชลี สิงหน้อย, ๒๕๔๘: ๑๒๑) ได้ให้คำจำกัดความของกระบวนการกลายเป็นคำเดี่ยว (lexicalization) ว่า เป็นกรณีที่ความหมายของโครงสร้างที่มีรูปแบบเฉพาะ (specific pattern) กลายเป็นความหมายจำเพาะ (idiosyncratic meaning) เหมือนคำเดี่ยวคำหนึ่งๆ ที่ ๑) ไม่สามารถแสดงความหมายปกติที่ได้จากกระบวนการทางไวยากรณ์ ๒) ต้องเรียนรู้แบบคำต่อคำ และ ๓) ต้องจัดรวมอยู่ในคลังศัพท์ (lexicon) ของภาษานั้นๆ

คำนามประสมประเภทต่างๆ ในภาษาไทยมีความแตกต่างในเรื่องของระดับการกลายเป็นคำเดี่ยว (degree of lexicalization) กล่าวคือ มีคำประสมทั้งที่มีความหมายตรงและไม่ตรงตามวากยสัมพันธ์ หรือเป็นความหมายจำเพาะที่ผิดไปจากความหมายจากการรวมคำเข้าด้วยกัน หากเราพิจารณากันถึงกระบวนการเกิดคำนามประสมแล้วจะเห็นว่า เมื่อแรกที่มีการนำคำมาประสมกันเพื่อใช้เรียกวัตถุต่างๆ หรือความคิดใหม่ๆ ที่เข้ามาในภาษานั้น คำประสมนั้นๆ จะมีความหมายที่ทำนายได้จากความหมายของคำสมาชิกที่นำมารวมกันซึ่งมีความตรงไปตรงมา แต่เมื่อใช้ไปในระยะหนึ่งแล้ว

จะมีการเปลี่ยนแปลงกลายมาที่มีความหมายที่ทำนายไม่ได้จากความหมายของคำสมาชิก และจะมีความเป็น “คำ” มากขึ้น เฉกเช่นคำเดี่ยวต่างๆ ไป (lexical word) จนได้รับการยอมรับบันทึกไว้ในคลังคำศัพท์ของภาษา (เช่น พจนานุกรม) (อัญชลี สิงห์น้อย, ๒๕๔๘: ๑๒๒)

เมื่อพิจารณาความหมายของคำประสมแล้วสามารถจำแนกคำประสมออกเป็น ๒ กลุ่มตามลักษณะของความหมาย คือ คำประสมที่ให้ความหมายตรงไปตรงมา (endocentric compounds) และคำประสมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ (conventionalized compounds) ซึ่งมีความหมายที่จำเพาะต่างหาก (exocentric) คำประสมชนิดแรกมีวากยสัมพันธ์และอรรถสัมพันธ์ที่เรียบง่ายและตรงไปตรงมา ในขณะที่ชนิดที่สองเป็นชนิดที่ได้ผ่านกระบวนการกลายเป็นคำ ซึ่งอาจแบ่งได้อีกเป็น ๒ ระดับ คือ คำประสมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างไม่เต็มขั้น (partially conventionalized) และคำประสมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างเต็มขั้น (fully conventionalized) หรือมีการใช้ในเชิงอุปมาแล้ว ยกตัวอย่างคำนามประสมในภาษาไทย เช่น ปลาตุ๊ก ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีในกรณีของชนิดแรกที่มีความหมายตรงตามการรวมตัวของคำสมาชิก คือ ปลาที่มีชนิดย่อยว่า ตุ๊ก เป็นต้น (อัญชลี สิงห์น้อย, ๒๕๔๘: ๑๒๑-๑๒๙)

Noss (๑๙๖๔) ได้ระบุถึงคำที่มักจะนำไปเป็นคำหลักในการประสมคำไทย คือ คำว่า คน ผู้ แม่ ช่าง เจ้า รong ชาว ที่ โรง ห้อง บ้าน เมือง ตอน และพวก ในบรรดาคำที่สามารถนำไปสร้างคำประสมได้อย่างมีผลผลิตเหล่านี้ มีคำว่าคน ผู้ แม่ และ ชาว ที่มีผลผลิตมากมายกว่าคำอื่นๆ ซึ่งคำเหล่านี้สำคัญต่อการพิจารณาโครงสร้างของคลังศัพท์ในภาษาไทย ในกรณีนี้คำดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการแบ่งประเภทของมนุษย์ขั้นพื้นฐานและสถานภาพของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับที่ DeLancey (๑๙๘๖) ได้กล่าวไว้ว่า

Since the Tai languages, like Southeast Asian languages generally, are given to elaborate linguistic reflections of social distinctions, it is not surprising to find social status reflected in Some Tai languages in the set of classifiers used for human beings.

การประสมคำที่มีผลผลิตจำนวนมากอีกลักษณะหนึ่ง คือ การนำเอาอวัยวะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำว่า หัว มาประสมกับคำอื่นๆ ซึ่งให้ความหมายที่แสดงความสำคัญของสิ่งนั้นอย่างหลากหลาย อาทิ แสดงช่วงเวลาแรก เช่น หัวคำ แสดงจุดเริ่ม เช่น หัวถนน หัวสะพาน แสดงหน่อต้นไม้ เช่น หัวหอม แสดงส่วนที่สำคัญ เช่น หัวกะทิ แสดงการเป็นผู้นำ เช่น หัวหน้า แสดงลักษณะ เช่น หัวเข่า เป็นต้น (Juntanamalaga, ๑๙๙๒)

Ungerer and Schmid (๑๙๙๖) กล่าวถึงเส้นทางของอุปลักษณ์ในภาษาว่าในระยะแรกของการใช้อุปลักษณ์ในภาษาอาจจะใช้กันในช่วงจำกัด ต่อมาผู้ใช้ภาษาคนอื่นๆ รู้จักและนำไปใช้กันมากขึ้น เช่น มีการใช้คำ “หัว” ที่แปลว่าศีรษะ ในมนทัศน์ใหม่กันแพร่หลาย เช่น หัวเตียง หัวเรือน หัวไหล่ หัวใจ และ หัวถนน เป็นต้น เมื่อ “หัว” ในมนทัศน์ใหม่นี้ถูกใช้อยู่บ่อยๆ อยู่เสมอเป็นปกติวิสัยหรือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการใช้ภาษา (conventionalized) ในชีวิตประจำวันไปจนมีการใช้โดยไม่รู้สีกว่า

เป็นอุปสรรค ก็จะทำให้คำศัพท์ว่า “หัว” นี้มีความหมายใหม่เพิ่มขึ้นอีกความหมายหนึ่ง (lexicalized) และอาจมีการบันทึกลงพจนานุกรมของภาษานั้นด้วย ทำให้บทบาทของความเป็นอุปสรรคหมดไป เพราะมีการใช้ในชีวิตประจำวันบ่อยมากจนคนส่วนใหญ่ใช้โดยที่ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นอุปสรรคไปแล้ว อุปสรรคที่พัฒนามาถึงจุดนี้จึงถูกเรียกว่า dead metaphor หรือเป็นอุปสรรคที่ตายแล้วนั่นเอง

จากแนวคิดเรื่องคำประสมทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์คำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำซึ่งเป็นข้อมูลที่ปรากฏส่วนหนึ่งของการศึกษา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจำแนกหมวดคำในภาษาไทย การกลายเป็นคำไวยากรณ์ อุปสรรค นามนัยและคำประสมที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากคำว่า “ตัว” สามารถปรากฏหรือจัดอยู่ในหลายหมวดคำ อันเป็นผลจากการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ซึ่งการกลายเป็นคำไวยากรณ์มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ เรื่องอุปสรรคและนามนัย นอกจากนี้ อุปสรรคยังเกี่ยวข้องกับคำประสมอีกด้วย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน” เป็นการศึกษาภาษาในเชิงประวัติ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งมีขั้นตอนและรายละเอียดการวิจัย ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำบอกเนื้อความและหมวดคำไวยกรณ์ตามแนวไวยกรณ์เดิม ไวยกรณ์โครงสร้างและทฤษฎีต้นแบบ การกลายเป็นคำไวยกรณ์ที่มีผู้ศึกษาไว้ทั้งในภาษาไทยและภาษาอื่นๆ คำประสม คำลักษณนาม คำสรรพนาม อุปลักษณะ และนามนัย ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

๒. การเลือกหรือการจำแนกเอกสารและขอบเขตข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาษาเชิงประวัติโดยมีระยะเวลาครอบคลุมตั้งแต่สมัยสุโขทัยต่อเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงแบ่งช่วงเวลาเก็บข้อมูลและแบ่งประเภทเอกสารที่ใช้เป็นข้อมูล ตลอดจนกำหนดจำนวนข้อมูลและขอบเขตของการเก็บข้อมูล

๒.๑ การแบ่งช่วงเวลาเก็บข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงประวัติซึ่งเป็นการศึกษาภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงภาษาเดียว ย้อนไปในอดีตไกลเท่าที่มีเอกสารเป็นหลักฐานปรากฏอยู่ คือ การศึกษาภาษาไทยย้อนไปถึงเอกสารชั้นแรก คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๑ (ดุขฎิพร ชำนิโรคนันต์, ๒๕๒๖: ๑) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากหลักฐานที่บันทึกด้วยตัวอักษรไทยที่เก่าแก่ที่สุดนั้นปรากฏในสมัยสุโขทัย คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. ๑๘๒๖) โดยผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลแบบต่อเนื่องจากสมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาอย่างต่อเนื่องชัดเจน

ในการแบ่งช่วงเวลาการเก็บข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้พิจารณาตามสมัยทางประวัติศาสตร์ ประกอบกับประเภทของเอกสารในแต่ละช่วงเวลาโดยแบ่งออกเป็น ๖ สมัย ดังนี้

สมัยที่ ๑ คือ สมัยสุโขทัย (พ.ศ. ๑๗๘๑-๑๙๘๑)^๑

สมัยที่ ๒ คือ สมัยอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐ รวมสมัยธนบุรี พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕)

สมัยที่ ๓ คือ สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๙๔)

สมัยที่ ๔ คือ สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๕๓)

สมัยที่ ๕ คือ สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๙๘)

สมัยที่ ๖ คือ สมัยปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๔๙๘-พ.ศ.๒๕๕๑)

๒.๒ การแบ่งประเภทเอกสารที่ใช้เป็นข้อมูล

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากเอกสารที่ตีพิมพ์แล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑) ซึ่งเอกสารที่จะใช้เป็นข้อมูลนี้มีหลายประเภท ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการแบ่งสมัยเอกสารในการศึกษาเชิงประวัติและจะใช้การแบ่งประเภทและสมัยของเอกสาร ช่วงสมัยในการเก็บข้อมูลทั้ง ๖ ช่วงสมัยที่กล่าวมาข้างต้น มีความแตกต่างกันในเรื่องสภาพทางสังคมและเอกสารที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูล ดังนี้

สมัยสุโขทัยเป็นช่วงสมัยที่มีสภาพทางสังคมที่เรียบง่าย เป็นสังคมแบบเครือญาติ มีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก กล่าวคือ พระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนพ่อที่ปกครองครอบครัวใหญ่ คนในสังคมไม่มีความแตกต่างทางชนชั้นหรือฐานะอย่างชัดเจน ส่วนเอกสารประเภทร้อยแก้วที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลในสมัยนี้ ส่วนใหญ่เป็นศิลาจารึก

สมัยอยุธยาและธนบุรีเป็นช่วงสมัยที่มีสภาพสังคมเป็นแบบศักดินา กล่าวคือ มีการแบ่งชนชั้นกันอย่างชัดเจนของคนในสังคม โดยแบ่งเป็นชนชั้นปกครองซึ่งได้แก่ พระมหากษัตริย์และขุนนางและแบ่งเป็นชนชั้นใต้ปกครองซึ่งได้แก่สามัญชนหรือไพร่ นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดกฎหมาย สิทธิ หน้าที่ ของคนในสังคมอย่างชัดเจน เอกสารประเภทร้อยแก้วที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลในสมัยนี้ มีความหลากหลายมากกว่าในสมัยสุโขทัย กล่าวคือ มีบันทึก จดหมายเหตุและหมายรับสั่ง

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓) เป็นสมัยที่มีการฟื้นฟูหลายด้าน เป็นสมัยที่มีการพัฒนาด้านการค้ากับต่างประเทศ การค้าสำเภาและเรือกำปั่นโดยเฉพาะกับประเทศจีน ทำให้มีคนจีนเข้ามาเป็นแรงงานเพิ่มขึ้น ต่อมาคนจีนมีบทบาททางการค้า ต้นรัชกาลที่ ๑ มีการชำระกฎหมายเก่าและตราขึ้นใหม่เรียก “กฎหมายตราสามดวง” ช่วงรัชกาลที่ ๓ ชาวต่างชาติที่มีบทบาทในสังคมเป็นกลุ่มมิชชันนารีได้นำการศึกษาและการรักษาพยาบาลมาใช้ในการเผยแผ่ศาสนา เป็นช่วงที่มีการยอมรับความเจริญจากตะวันตก บุคคลที่มีบทบาทในสังคมไทย เช่น หมออบต๋น

^๑ ช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๗๘๑-๑๙๘๑ หมายถึง ช่วงเวลาของอาณาจักรสุโขทัยที่ปกครองโดยกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วง แต่ใน พ.ศ. ๑๘๙๓ กรุงสุโขทัยเริ่มเสื่อมอำนาจลง หัวเมืองต่างๆ จึงแข็งข้อ เมืองอุทองซึ่งเป็นเมืองขึ้นของกรุงสุโขทัยเป็นเมืองใหญ่ พระเจ้าอู่ทองได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นอิสระจากกรุงสุโขทัย ดังนั้น ช่วงเวลาหรือ พ.ศ. ที่ทับซ้อนกับสมัยอยุธยาจึงเป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรสุโขทัยตกเป็นประเทศราชหรือเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรอยุธยา แต่ยังคงปกครองโดยกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วงจนกระทั่งสิ้นราชวงศ์ในปี พ.ศ. ๑๙๘๑

(แดน บีช บัดเลย์) มีชนชั้นชาวอเมริกันได้ซื้อตัวพิมพ์และแท่นพิมพ์ที่ร้อยเอกเจมส์ โรว์ ผู้คิดแบบหล่อตัวพิมพ์อักษรไทยและส่งไปทำแบบพิมพ์ที่เมืองกัลกัตตาใน พ.ศ. ๒๓๗๘ ต่อมาหมอบัตเลย์นำแท่นพิมพ์เข้ามาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๙ ใช้พิมพ์เพื่อเผยแพร่ศาสนาและพิมพ์หนังสือพิมพ์ชื่อ “บางกอกรีคอเดอร์” และรัชกาลที่ ๓ ทรงจ้างหมอบัตเลย์พิมพ์ “ประกาศห้ามสูบบุหรี่”

นอกจากนี้มีการปรับปรุงฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีและวรรณกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความมั่นคงในชาติ ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนาหรือวัฒนธรรม ในสมัยรัชกาลที่ ๑ มีการรวบรวมสิ่งที่มีอยู่เดิมและมีการปรับปรุงเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ มีการแปลวรรณกรรมต่างชาติ เช่น สามก๊ก ราชธาธิราช (มอญ) วรรณกรรมบางอย่างสะท้อนสถานการณ์ในช่วงนั้น เช่น เกี่ยวกับสงคราม นิราศรบพม่า ที่ทำดินแดง เพลงยาวนิราศ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาทเสด็จไปตีพม่า

สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาอย่างชัดเจน ได้แก่ อิทธิพลของชาติตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทต่อคนในสังคมซึ่งส่งผลให้ภาษามีการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ยังมีข้อความตอนหนึ่งในพระราชวิจารณ์เรื่องจดหมายเหตุการณ์หลวงนรินทรเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

“ภาษาในสมัยรัชกาลที่ ๔ เปลี่ยนจากภาษาใน ๓ รัชกาลก่อนมาก”

(กรมศิลปากร, ๒๕๐๑: ๖๒)

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าภาษาในสมัยรัชกาลที่ ๔ น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงจากสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ จริง เนื่องจากบุคคลที่อยู่ร่วมสมัยหรือในสมัยใกล้เคียงกันยังสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงได้

ผู้วิจัยแบ่งสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ เป็นอีกช่วงสมัยหนึ่งเนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถือเป็นสมัยที่เห็นการเปลี่ยนแปลงด้านวรรณกรรมจากสมัยรัชกาลที่ ๕ อย่างชัดเจน กล่าวคือ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ วรรณกรรมร้อยแก้วมีการขยายตัวอย่างกว้างขวาง มีเรื่องแปลและเรื่องดัดแปลงจากวรรณกรรมตะวันตกจำนวนมาก

นอกจากนี้ จากการสำรวจเอกสาร ผู้วิจัยพบว่าในช่วงสมัยนี้มีวรรณกรรมประเภทใหม่ๆ เกิดขึ้น เช่น บทละครพูด จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านวรรณกรรม ผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าจะมีอิทธิพลมาถึงการเปลี่ยนแปลงภาษาด้วย

สมัยปัจจุบัน ในงานวิจัยนี้ หมายถึง รัชกาลที่ ๙ คือ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ และสิ้นสุดการเก็บข้อมูลที่ พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นปีที่ผู้วิจัยเสนอโครงร่างวิทยานิพนธ์และได้รับอนุมัติโครงร่างวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยแยกสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ ออกจากสมัยรัชกาลที่ ๙ เนื่องจากสมัยรัชกาลที่ ๙ เป็นช่วงเวลาเดียวที่ผู้วิจัยร่วมสมัยด้วย ในทางตรงกันข้าม สมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ เป็นช่วงเวลาที่ผู้วิจัยไม่ได้ร่วมสมัย เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงไม่อาจใช้ความรู้ในฐานะที่เป็นผู้บอก

ภาษาตัดสินได้ว่า ภาษาที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ เป็นภาษาที่ถูกไวยากรณ์ หรือเป็นภาษาที่ใช้กันเป็นปกติในสมัยนั้นหรือไม่

การศึกษาคำว่า “ตัว” ในครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงประวัติ ดังนั้น สิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ คือ การเปรียบเทียบภาษาแต่ละสมัย (ดุฎฎิพร ขำนิโรคคานต์, ๒๕๒๖: ๑) เพราะการเปลี่ยนแปลง จะเห็นได้อย่างชัดเจนก็ต่อเมื่อนำภาษาทั้ง ๒ สมัยมาเปรียบเทียบกัน (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, ๒๕๒๖: ๑) ดังนั้น หากเราต้องการทราบว่าภาษาในปัจจุบันมีรูปแบบการใช้ที่เหมือนหรือต่างจาก ในอดีตหรือไม่ หรือเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตอย่างไร ก็ต้องเอาภาษาในอดีตมาเปรียบเทียบกับ ปัจจุบัน

เอกสารที่พบในสมัยต่างๆ จำแนกออกเป็น ๖ ประเภท ได้แก่

- ๑) เอกสารที่บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ประกอบด้วยเอกสารประเภทจารึกจดหมายเหตุ พงศาวดาร บันทึก ข่าว เป็นต้น
- ๒) เอกสารที่มีลักษณะเป็นจดหมายหรือมีการโต้ตอบกัน ประกอบด้วยเอกสารประเภท พระราชหัตถเลขา พระราชบัญชา พระราชสาส์น/สาส์น เป็นต้น
- ๓) เอกสารการปกครอง ประกอบด้วยเอกสารประเภทกฎหมาย หมายรับสั่ง ใบบอก ประกาศ เป็นต้น
- ๔) เอกสารวิชาการ ประกอบด้วยเอกสารประเภทพระบรมราชาธิบาย พระราชวิจารณ์ ตำรา บทความวิชาการ เป็นต้น
- ๕) เอกสารบันเทิงคดี ประกอบด้วยเอกสารประเภทนิทาน นวนิยาย เรื่องสั้น บทละครพูด เป็นต้น
- ๖) เอกสารประเพณีรวมเรื่อง ประกอบด้วยเอกสารประเภทหนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น

ประเภทของเอกสารข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณาแล้วสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งสมัย ร่วมกับเกณฑ์ทางประวัติศาสตร์ทำให้แบ่งเอกสารออกเป็น ๖ สมัย ได้ ดังนี้

- ๑) สมัยสุโขทัย เอกสารประกอบด้วยจารึกและความเรียง
- ๒) สมัยอยุธยา เอกสารประกอบด้วยจารึก ความเรียง พงศาวดาร หมายรับสั่ง และ จดหมายเหตุ ผู้วิจัยได้รวมเอกสารสมัยกรุงธนบุรีไว้ในสมัยอยุธยา เนื่องจากมีจำนวนน้อยและ ประเภทของเอกสารไม่แตกต่างกัน

๓) สมัยรัตนโกสินทร์ แบ่งออกเป็น ๔ สมัย ได้แก่

๓.๑) สมัยรัชกาลที่ ๑-๓ เอกสารประกอบด้วยพงศาวดาร ความเรียง จดหมายเหตุ กฎหมาย และวรรณคดีร้อยแก้ว

๓.๒) สมัยรัชกาลที่ ๔-๕ ประเภทของเอกสารขยายวงกว้างขึ้น มีเอกสารประเภท แสดงความคิดเห็น พระราชหัตถเลขา และนวนิยายเพิ่มขึ้น

๓.๓) สมัยรัชกาลที่ ๖-๘ เอกสารที่เพิ่มขึ้นและแตกต่างออกไปจากสมัย ก่อนหน้านั้น คือ บทละครพูด

๓.๔) สมัยปัจจุบัน เอกสารส่วนใหญ่เป็นประเภทความเรียง บทความ และนวนิยาย นอกจากนี้ ยังมีเอกสารที่เก็บบันทึกเป็นฐานข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ อีกด้วย

นอกจากนี้ หากเอกสารในประเภทเดียวกัน เช่น บทความ ความเรียง นวนิยาย ซึ่งมีจำนวนมากและมีความหมายหลากหลาย ผู้เขียนจะแบ่งเอกสารแต่ละประเภทตามหมวดหมู่ก่อน ได้แก่ ชื่อผู้แต่ง เนื้อหา สติลาการเขียน ระดับของภาษา แล้วจึงสุ่มตัวอย่างจากแต่ละหมวดหมู่เพื่อให้ได้ ข้อมูลจากเอกสารครบทุกหมวดหมู่ ทุกประเภทและมีการกระจายอย่างทั่วถึง

ส่วนเกณฑ์ในการเลือกเก็บข้อมูลนั้นเนื่องจากเอกสารในแต่ละสมัยมีปริมาณมากน้อย ไม่เท่ากัน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงอยุธยาพบว่า มีการบันทึกและตีพิมพ์แล้วจำนวนน้อย ผู้วิจัยจึงใช้ เอกสารเหล่านี้ทั้งหมด ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์เอกสารมีจำนวนมากเกินกว่าจะศึกษาได้ทั้งหมด ดังนั้น จึงจะใช้การสุ่มตัวอย่าง จากเกณฑ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้เอกสารที่ใช้เป็นข้อมูลในสมัยต่างๆ ดังนี้

สมัยสุโขทัย (พ.ศ. ๑๗๘๑ - พ.ศ. ๑๙๘๑)

- ๑) จารึกสมัยสุโขทัย
- ๒) ประชุมศิลาจารึก ภาค ๑-๓
- ๓) ไตรภูมิพระร่วง

สมัยอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๙๓ - พ.ศ. ๒๓๑๐ รวมสมัยธนบุรี พ.ศ. ๒๓๑๐ - พ.ศ. ๒๓๒๕)

- ๑) พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ
- ๒) ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาคที่ ๑
- ๓) คำให้การของขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง
- ๔) จดหมายเหตุรายวันทัพกรุงธนบุรี เล่ม ๔๐ และ ๔๒

- ๕) ประชุมหมายรับสั่ง ภาค ๑ ฉบับสมัยกรุงธนบุรี
- ๖) คำให้การชาวกรุงเก่า

สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๒๕ - พ.ศ. ๒๓๙๔)

- ๑) พงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)
- ๒) กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๓-๕
- ๓) พระราชพจนานุกรมในรัชกาลที่ ๑
- ๔) ราชพิธีของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)
- ๕) จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓
- ๖) จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ ฉบับที่ ๑-๕

สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๓๙๔ - พ.ศ. ๒๔๕๓)

- ๑) พระราชหัตถเลขาในรัชกาลที่ ๔ ชุดที่ ๓ และ ๖
- ๒) หนังสือแสดงกิจจานุกิจ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี
- ๓) จดหมายเหตุเรื่องราชทูตไทยไปประเทศอังกฤษ ของหม่อมราโชทัย
- ๔) ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒
- ๕) จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันสมัยรัชกาลที่ ๕
- ๖) พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ เรื่องไถ่บ้าน เล่ม ๑ และ ๒
- ๗) นวนิยายเรื่องความไม่พยายบาท
- ๘) เสด็จประพาสต้น
- ๙) ร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย (พ.ศ. ๒๔๑๗-๒๔๕๓)
- ๑๐) พระราชหัตถเลขา รัชกาลที่ ๕ ถึงพระยายมราช
- ๑๑) ประกาศ รัชกาลที่ ๔
- ๑๒) พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี ๑

และ ๒

- ๑๓) พระราชหัตถเลขาถึงพระโอรส (รัชกาลที่ ๕)
- ๑๔) รวมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ เรื่องพระราชหัตถเลขาในการรัชกาลที่ ๔
- ๑๕) ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย รัชกาลที่ ๔
- ๑๖) งานเขียนของเทียนวรรณ และ ก.ศ.ร. กุหลาบ

สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๕๓ - พ.ศ. ๒๔๙๘)

- ๑) สารสนสมเด็จ เล่มที่ ๓ และ ๒๕
- ๒) พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ เรื่องปลุกใจเสือป่าและโคลนตดินล้อ
- ๓) พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ เรื่องนิทานทองอิน

- ๔) จดหมายจางวางหรง้า ของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
- ๕) บทละครพูดเรื่องตาเงาะ ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
- ๖) ความทรงจำกรมพระยาดำรงราชานุภาพ
- ๗) สารสนสมเด็จ เล่มที่ ๓ และเล่มที่ ๒๕
- ๘) นวนิยายเรื่องศัตรูของเจ้าหล่อน ของดอกไม้สด
- ๙) นวนิยายเรื่องข้างหลังภาพ ของศรีบูรพา
- ๑๐) ละครแห่งชีวิต

สมัยปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๔๙๘ - พ.ศ. ๒๕๕๑)

- ๑) ปาฐกถาเรื่องสยามพากย์
- ๒) นวนิยายเรื่องคำมั่นสัญญา ของทมยันตี
- ๓) นวนิยายเรื่องผู้หญิงคนนั้นชื่อบุษอรอด ของโบตัน
- ๔) นวนิยายเรื่องคำพิพากษา ของชาติ กอบจิตติ
- ๕) นวนิยายเรื่องน้ำใสใจจริง ของ ว.วินิจฉัยกุล
- ๖) นิตยสาร in magazine (พ.ศ. ๒๕๕๑)
- ๗) คอลัมน์รู้ไปไม่ผิด ของน้ำชาติ ประชาชื่น หนังสือพิมพ์ข่าวสด พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๑
(<http://www.khaosod.co.th>)

นอกจากการเก็บข้อมูลคำว่า “ตัว” จากเอกสารในข้อ ๒.๑ แล้ว ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากพจนานุกรมสมัยต่างๆ เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า พจนานุกรมเป็นแหล่งบันทึกข้อมูลที่สำคัญซึ่งจะช่วยยืนยันการปรากฏใช้ของคำ และการที่พจนานุกรมให้ความหมายของคำที่ปรากฏใช้ในช่วงเวลาของการจัดทำพจนานุกรมนั้นเป็นการยืนยันความหมายของคำในสมัยนั้นๆ ด้วย ดังนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ภาษาในแต่ละสมัยซึ่งผู้วิจัยไม่ได้เป็นผู้ร่วมสมัยอื่นๆ ยกเว้นสมัยปัจจุบัน ดังรายการพจนานุกรม ต่อไปนี้

๑. A Dictionary of Siamese Langue ของ เจ. คัสเวล และ เจ. เอช. แชนเลอร์ พ.ศ. ๒๓๘๘
- ๒) อักษรธาภิธานศรับท์ของแบรดเลย์ แดนปีช พ.ศ. ๒๔๑๖
- ๓) ปทานุกรมของกรมศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๓๐
- ๔) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓
- ๕) พจนานุกรมไทยใหม่-ทันสมัยที่สุด (THE MOST UP-TO-DATE Thai Dictionary) นายมานิต มานิตเจริญ ผู้รวบรวม พ.ศ. ๒๕๐๔
- ๖) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕
- ๗) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๘) พจนานุกรมฉบับมติชน พ.ศ. ๒๕๔๗

- ๙) Dictionary Online (เว็บไซต์ <http://www.thai-language.com/if/๑๓๑๒๕๐>)
 ๑๐) พจนานุกรมคำใหม่ เล่ม ๑ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๐

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในเอกสารที่คัดเลือกได้ในข้อ ๒ โดยคัดลอกข้อมูลภาษาทั้งในระดับประโยคและในระดับประจักษ์ทุกที่มีคำว่า “ตัว” ปรากฏใช้พร้อมบันทึกรายละเอียดของข้อมูล ได้แก่ ชื่อหนังสือและหน้า

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. จำแนกหมวดคำของคำว่า “ตัว” โดยมีขั้นตอน ดังนี้

การวิเคราะห์ทางวากยสัมพันธ์ของคำว่า “ตัว” จะเริ่มต้นด้วยการจำแนกหมวดคำตามแนวทางของทฤษฎีไวยากรณ์ไทยแบบโครงสร้างของ วิจิตรน ภาณุพงศ์ (๒๕๒๔) เพื่อให้ทราบว่า “ตัว” จัดเป็นหมวดคำชนิดใด ต่อจากนั้นจะวิเคราะห์คำที่ได้จำแนกแล้วตามแนวทางทฤษฎีไวยากรณ์หน้าทีของ Givon (๑๙๘๔) ซึ่งมีการจำแนกหมวดหมู่ตามแนวทางทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่คำรูปเดียวกันมีหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ได้หลายหน้าที่ตามแนวทางการขยายขอบเขตต้นแบบ กล่าวคือ สมาชิกในหมวดคำหนึ่งที่มีคุณสมบัติของหมวดคำนั้นครบถ้วน ซึ่งเรียกว่า สมาชิกต้นแบบ (prototypical member) จึงจะนับว่าเป็นตัวแทนของหมวดคำนั้นๆ ส่วนสมาชิกที่มีคุณสมบัติของหมวดคำไม่ครบหรือบกพร่องไปบางประการ เรียกว่าสมาชิกรอบนอก (peripheral member)

๑.๑ แนวคิดของกรอบประโยคทดสอบ วิจิตรน ภาณุพงศ์ (๒๕๒๔) จำแนกคำอาศัยตำแหน่งที่คำแต่ละคำปรากฏอยู่เป็นเกณฑ์สำคัญ และไม่นำความหมายมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสำหรับเกณฑ์ตำแหน่งดังกล่าวมีหลักว่า คำที่เกิดในตำแหน่งเดียวกันได้จะจัดให้เป็นคำชนิดเดียวกันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า คำในหมวด (class) เดียวกัน และให้เหตุผลว่า ตำแหน่งกับหน้าที่ของคำมีความเกี่ยวข้องกัน คำที่ปรากฏในตำแหน่งเดียวกันได้จะเท่ากับทำหน้าที่อย่างเดียวกัน

วิธีการแสดงให้เห็นตำแหน่งหน้าที่ของคำได้ชัดเจน คือ การใช้กรอบประโยคทดสอบซึ่งมีลักษณะ คือ มีช่องว่างที่เป็นตำแหน่งที่คำในหมวดเดียวกัน แต่ละหมวดปรากฏและมีคำแวดล้อมคำแต่ละคำ

การจำแนกคำโดยตำแหน่งที่คำแต่ละคำปรากฏอยู่สามารถจำแนกได้ ดังนี้

(๑) คำนาม คือ คำซึ่งสามารถปรากฏในตำแหน่ง-ของกรอบประโยค ๑ และ ๒ ได้

กรอบ ๑ x / แล้ว

กรอบ ๒ x กำลัง /

- (๒) คำสรรพนาม คือ คำที่ปรากฏในตำแหน่งเดียวกับคำนามในกรอบประโยค ๑ และ ๒ ได้ แต่ไม่สามารถนำคำคุณศัพท์มาขยายคำสรรพนามได้
- (๓) คำกริยากรรม คือ คำซึ่งสามารถปรากฏในตำแหน่ง / ของกรอบประโยค ๑ และ ๒ ได้
- (๔) คำกริยากรรมย่อย คือ คำที่ปรากฏในตำแหน่งช่องว่างในกรอบประโยคนี้ได้
กรอบ ๓ นาม _____ กว่า นาม แล้ว
- (๕) คำกริยากรรม คือ คำซึ่งสามารถปรากฏในตำแหน่งช่องว่างในกรอบ
ประโยคเหล่านี้
กรอบ ๔ นาม _____ นาม แล้ว
กรอบ ๕ นาม กำลัง _____ นาม
- (๖) คำกริยาวิกรรม คือ คำซึ่งสามารถปรากฏในตำแหน่งช่องว่างในกรอบ
ประโยคเหล่านี้
กรอบ ๖ นาม _____ นาม นาม แล้ว
กรอบ ๗ นาม กำลัง _____ นาม นาม
- (๗) คำคุณศัพท์ คือ คำที่ปรากฏหลังคำนาม แล้วร่วมกันทำหน้าที่เดียวกับ
คำนาม หรือ คือ คำที่ขยายคำนาม เช่น ส่วนตัว เปล่า เก่า
- (๘) คำช่วยหลังกริยา คือ คำที่ปรากฏแทนที่คำว่า “แล้ว” ในกรอบประโยค ๑,
๔ และ ๖ ได้ เช่น อยู่ แล้ว
- (๙) คำช่วยหน้ากริยา คือ คำที่ปรากฏแทนที่คำว่า “กำลัง” ในกรอบประโยค
๒, ๕ และ ๗ ได้ เช่น เกือบ กำลัง คง จะ
- (๑๐) คำปฏิเสธ คือ คำที่ปรากฏข้างหน้าหรือข้างหลังคำช่วยหน้ากริยาบางคำ
- (๑๑) คำหน้ากริยา คือ คำที่ปรากฏหน้าคำกริยาและไม่เคยปรากฏตามลำพัง
โดยที่ไม่มีคำกริยาอยู่ด้วย ได้แก่ ไป มา
- (๑๒) คำหลังกริยา คือ คำที่ปรากฏหลังคำกริยา และไม่เคยปรากฏตามลำพัง
โดยที่ไม่มีคำกริยาอยู่ด้วย เช่น ไป มา ขึ้น ลง เข้า ออก

(๑๓) คำลงท้าย คือ คำที่ปรากฏในตำแหน่งท้ายสุดของประโยค เช่น ค่ะ จ๊ะ นะ
นำ เถอะ ไหม ฯลฯ

(๑๔) คำกริยาวิเศษณ์ คือ คำที่ปรากฏในตำแหน่งช่องว่างของกรอประกอบประโยค ๘
และไม่ใช่คำกริยา คำช่วยกริยาหรือคำลงท้าย เช่น จัง ด้วย อีก

กรอประกอบ ๘ นาม กริยา อกรรม _____

(๑๕) คำพิเศษ คือ คำที่อาจจะปรากฏต้นประโยคหรือระหว่างหน่วยประธานกับ
หน่วยกริยา หรือท้ายประโยค เช่น ปกติ โดยทั่วไป ธรรมดา

(๑๖) คำลักษณนาม คือ คำที่ปรากฏในตำแหน่งช่องว่างของกรอประกอบประโยค ๙ ได้

กรอประกอบ ๙ นาม _____ คุณศัพท์ นี้ กริยาอกรรม แล้ว

(๑๗) คำจำนวนนับ คือ คำที่ไม่ใช่คำหน้าจำนวนและปรากฏในตำแหน่งช่องว่าง
ของกรอประกอบประโยค ๑๐ ได้ เช่น ๒, ๓ บาง

กรอประกอบ ๑๐ เพื่อน จะ ซื้อ หนังสือ _____ เล่ม

(๑๘) คำลำดับที่ คือ คำที่ไม่ใช่คำกริยาอกรรมย่อย ไม่ใช่คำกำหนดเสียงตรีและ
จัตวา ซึ่งปรากฏในตำแหน่งช่องว่างของกรอประกอบประโยค ๑๑ ได้ เช่น ที่หนึ่ง หนึ่ง เดียว

กรอประกอบ ๑๑ พ่อ เพิ่ง ปลุก บ้าน หลัง _____

(๑๙) คำนำหน้าจำนวน คือ คำที่ปรากฏระหว่างคำนามกับคำจำนวนนับใน
กรอประกอบประโยค ๑๒ ได้ เช่น อีก สัก

กรอประกอบ ๑๒ เพื่อน จะ ซื้อ หนังสือ _____ ๒ เล่ม

(๒๐) คำหลังจำนวน คือ คำที่ไม่ใช่คำกริยาอกรรมย่อย ไม่ใช่คำบอกกำหนด
เสียงตรี ไม่ใช่คำกริยาวิเศษณ์ ไม่ใช่คำช่วยหลังกริยา ซึ่งปรากฏหลังคำลักษณนามในกรอประกอบประโยค
๑๓ ได้ เช่น เศษ กว่า

กรอประกอบ ๑๓ เพื่อน จะซื้อ ผ้า ๒ หลา _____

(๒๑) คำบอกกำหนดเสียงตรีและจัตวา คือ คำที่อาจจะปรากฏหลังคำนามทันที หรือมีคำลักษณนามคั่นอยู่ก่อนก็ได้ เช่น นี้ นับ ไหน อื่น ไต ต่างๆ

(๒๒) คำบอกกำหนดเสียงโท คือ คำที่จะปรากฏหลังคำนามทันทีได้ แต่จะให้มีคำลักษณนามอื่นคั่นอยู่ก่อนไม่ได้ ได้แก่ นี้ นั้น โนน นุ่น

(๒๓) คำบอกเวลา คือ คำซึ่งมีความหมายบ่งบอกเวลาและทำหน้าที่เป็นหน่วยเสริมบอกเวลาตามลำพังได้ เช่น กลางคืน เช้าๆ หรือ ทำหน้าที่เป็นหน่วยเสริมบอกเวลาตามลำพังไม่ได้ ต้องทำหน้าที่ร่วมกับคำอื่นๆ เช่น ตอน เมื่อ มะรืน

(๒๔) คำบุพบท คือ คำที่อาจจะปรากฏหน้าคำนาม หรืออาจจะปรากฏระหว่างคำกริยากับคำนามในกรอบประโยค ๑๔ ได้ เช่น ได้ จาก บน นอก

กรอบ ๑๔ นาม ช่วยหน้ากริยา กริยาอาการ _____

(๒๕) คำเชื่อมนาม คือ คำที่ปรากฏระหว่างคำนาม ๒ คำ ได้แก่ กะ กับ หรือ ของ

(๒๖) คำเชื่อมอนุพากย์ คือ คำที่ปรากฏอยู่ต้นอนุพากย์หรืออยู่หลังหน่วยประธานของอนุพากย์ เช่น ที่ เลย ก็

นอกจากจำแนกตามเกณฑ์ของตำแหน่งดังกล่าวแล้ว วิจิตรนัย ภาณุพงศ์ (๒๕๒๔) ยังได้จำแนกคำโดยอาศัยหน้าที่ของคำในประโยคเป็นเกณฑ์ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑) คำหลัก คือ คำที่สามารถปรากฏหน้าที่เป็นส่วนของประโยคตามลำพังในประโยคเริ่มได้ เช่น ผม กิน กลางคืน เดิน น่ากลัว

๒) คำไวยากรณ์ คือ คำที่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคตามลำพัง ในประโยคเริ่มได้ จะต้องทำหน้าที่นั้นๆ ร่วมกับคำหลัก แบ่งเป็น

คำขยาย

ก. คำขยายนาม คือ คำที่ทำหน้าที่ขยายนาม

ข. คำขยายกริยา คือ คำที่ทำหน้าที่ขยายกริยา

คำเชื่อม

- ก. คำเชื่อมนาม
- ข. คำเชื่อมอนุพากย์
- ค. คำบุพบท

ถึงแม้การจำแนกคำตามแบบนักไวยากรณ์โครงสร้างจะมุ่งพิจารณาที่การปรากฏของคำในประโยคเป็นหลัก โดยไม่นำความหมายมาพิจารณา แต่พบว่าการจำแนกหมวดคำบางหมวด ยังคงอิงกับเกณฑ์ทางความหมาย เช่น ในการจำแนกหมวดคำกริยาวิเศษณ์ ซึ่งจำแนกโดยใช้เกณฑ์ตำแหน่งว่า คือ คำที่ปรากฏหลังคำกริยาในตำแหน่งช่องว่างของกรอบประโยคทดสอบคือ

นาม กริยากรรม _____

คำที่ปรากฏในตำแหน่งช่องว่างในกรอบประโยคทดสอบนี้ได้ จะเป็นคำกริยาวิเศษณ์และมีเงื่อนไขอยู่ว่า จะต้องไม่ใช่คำกริยา ไม่ใช่คำช่วยหลังกริยา ไม่ใช่คำลงท้าย จึงจะถือว่าเป็นคำกริยาวิเศษณ์ ยกตัวอย่างเช่น

ข้าวย้ายจัง
เพื่อนมาด้วย
คำว่า จัง, ด้วย เป็นคำกริยาวิเศษณ์

แต่ในขณะเดียวกันคำที่ตามหลังคำกริยาสามารถเป็นคำกริยากรรมได้เช่นกัน ซึ่งในกรณีนี้ วิจิตรนั ภาณุพงศ์ ได้เสนอว่า ให้ลองนำคำที่ตามหลังคำกริยามาใช้กับคำที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยประธานของประโยคแล้วดูว่ามีความหมายเหมือนเดิมหรือไม่ ถ้ามีความหมายเหมือนเดิมก็เป็นคำกริยากรรม ถ้าไม่เหมือนเดิมหรือไม่ได้ความก็เป็นคำกริยาวิเศษณ์ ยกตัวอย่างเช่น

เขาสั่นหกล้ม แยกเป็น เขาสั่น เขาหกล้ม ได้ ฉะนั้น คำว่า หกล้ม ก็เป็นคำกริยากรรม

เขาหัวเราะเก่ง ถ้าแยกเป็น เขาหัวเราะ เขาเก่ง ความหมายจะไม่เหมือนเดิม ฉะนั้น คำว่า เก่ง ก็เป็นคำกริยาวิเศษณ์

เขาหัวเราะมาก ถ้าแยกเป็น เขาหัวเราะ เขามาก จะไม่ได้ความ เพราะ มาก ขยายหัวเราะ ฉะนั้นคำว่า มาก ในประโยคนี้ก็เป็นคำกริยาวิเศษณ์

(วิจิตรนั ภาณุพงศ์, ๒๕๒๖: ๖๔)

จะเห็นว่าต้องนำความหมายมาตัดสินชนิดของคำที่เกิดในตำแหน่งเดียวกัน จึงจะแยกความแตกต่างของคำที่เกิดซ้ำกันตำแหน่งได้ นอกจากนี้การจำแนกหมวดคำด้วยการใช้เกณฑ์ตำแหน่งเพียงอย่างเดียว จะทำให้เกิดความสับสนในเรื่องหน้าที่ของคำ ในกรณีที่เป็นคำคำเดียวกัน แต่ไปปรากฏคนละตำแหน่ง ต้องถือว่า คำคำเดียวกันนั้นจัดให้อยู่คนละหมวดคำ เช่น คำว่า ไป มา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ก. ฉันไปส่งเพื่อนที่ต่างจังหวัด ไป เป็นคำช่วยหน้ากริยา
- ข. ฉันส่งจดหมายไปต่างจังหวัด ไป เป็นคำหลังกริยา

ตัวอย่างดังกล่าว วิจิตร ภาณุพงศ์ ได้อธิบายว่า ไป เป็นคำคนละหมวดคำ แต่ได้อธิบายความหมายเพิ่มไว้ว่า ไป ในตัวอย่าง ก. และ ข. มีความหมายร่วมกัน คือ แสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทิศทางที่ห่างไปจากตัวผู้พูด เหตุผลดังกล่าวทำให้เห็นว่า ถ้าดูจากความหมายแล้ว ไป ทั้งสองคำน่าจะเป็นคำคำเดียวกัน ไม่ควรแยกเป็นคนละคำตามตำแหน่งที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้เกิดความกำกวมขึ้น

นอกจากปัญหาจากเกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำแล้ว อีกปัญหาหนึ่งซึ่งได้แก่ การสร้างกรอบประโยคทดสอบที่อ้างว่าเป็นการสร้างจากความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์ของคำในประโยคนั้น เราจะสามารถพิสูจน์ได้อย่างไรว่า ไม่มีเรื่องความหมายเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะหากดูลักษณะวิธีการสร้างกรอบประโยคทดสอบแล้ว ดูเหมือนว่าผู้สร้างหรือผู้ศึกษาภาษาจะต้องมีความรู้ทั้งทางด้านโครงสร้างและความหมายของคำที่เกิดขึ้นเสียก่อน จึงจะสามารถสร้างออกมาเป็นกรอบประโยคทดสอบออกมาได้ ทำให้ที่อ้างว่าเป็นเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์เพียงอย่างเดียวมันยังคงคลุมเครืออยู่

๑.๒ ทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่ของกิออน (Givon, ๑๙๘๔)

การจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบในขั้นแรกนั้น มีข้อบกพร่องตามที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้น นอกจากนี้ ตำแหน่งการปรากฏของคำในกรอบประโยค ทดสอบหนึ่ง ไม่ใช่ตำแหน่งที่มีคำเพียง หมวดเดียวสามารถปรากฏได้ ตัวอย่างเช่น ตำแหน่งการปรากฏของคำนามในกรอบประโยคทดสอบคำนามนั้น คำสรรพนามก็สามารถปรากฏได้ เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะใช้ทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่ของกิออน (Givon, ๑๙๘๔) ซึ่งมีการจำแนกหมวดหมู่ตามแนวทฤษฎีต้นแบบ โดยมีวิธีการจำแนกหมวดคำแบบไม่ตัดขาดจากกันโดยการใช้คุณสมบัติทางความหมายและวากยสัมพันธ์มาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำ

Givon (๑๙๘๔) ได้จำแนกคำออกเป็น ๒ ประเภท คือ คำบอกเนื้อความ (lexical words) และคำไวยากรณ์ เช่นเดียวกับที่ วิจิตร ภาณุพงศ์ ซึ่งจำแนกคำออกตามหน้าที่เป็นคำหลักและคำไวยากรณ์ Givon (๑๙๘๔: ๕๑) ได้กล่าวถึงคำบอกเนื้อความที่นับทั่วไปในภาษาต่างๆ ว่ามี ๔ ชนิดได้แก่ คำนาม คำกริยา คำคุณศัพท์และคำกริยาวิเศษณ์ กิออนได้กล่าวถึงคุณสมบัติด้านต่างๆ

ของคำบอกเนื้อความเหล่านี้ด้วย เช่น คำนามมีคุณสมบัติด้านความหมาย คือ เป็นสิ่งที่มีอยู่ (entity) มีรูปลักษณะ (physical) และเป็นรูปธรรม (concrete) คำนามมีลักษณะที่คงที่มากที่สุด (most time-stable) เปลี่ยนแปลงช้า ในด้านวากยสัมพันธ์ คำนามมีบทบาทต่างๆ เช่น เป็นประธาน (subject) หรือเป็นผู้กระทำ (agent) เป็นกรรม (object) หรือเป็นผู้ถูกกระทำ (patient) ส่วนคำไวยากรณ์ของกิออน (Givon, ๑๙๘๔: ๘๒-๘๔) มี ๕ ชนิดได้แก่ คำสรรพนาม คำนำหน้านาม/ คำชี้เฉพาะ คำเชื่อมอนุพากย์ คำอุทาน และคำกริยาช่วย

๑.๓ แนวคิดการจำแนกหมวดคำของ นันทริยา ลำเจียกเทศ (๒๕๓๙)

งานวิจัยในภาษาไทยที่ใช้แนวคิดเรื่องทฤษฎีต้นแบบ (prototype) ตามแนวไวยากรณ์หน้าที่ของ Givon (๑๙๘๔) คือ งานวิจัยของ นันทริยา ลำเจียกเทศ (๒๕๓๙) ซึ่งศึกษาเรื่อง คำไวยากรณ์ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชในภาษาไทยล้านนา โดยในการจำแนกหมวดคำ นันทริยา ลำเจียกเทศ เห็นว่าแนวคิดเรื่องทฤษฎีต้นแบบตามแนวไวยากรณ์หน้าที่ของกิออนนั้นมีวิธีการจำแนกหมวดคำแบบไม่ตัดขาดจากกัน ซึ่งจะทำให้อธิบายการกลายจากคำหลักหรือคำบอกเนื้อความไปเป็นคำไวยากรณ์ได้ดี นอกจากนี้ นันทริยา ลำเจียกเทศ ยังได้ประมวลแนวคิดของนักภาษาศาสตร์หลายคนมากำหนดเป็นคุณสมบัติของหมวดคำแต่ละหมวด ซึ่งได้แก่ คำนาม คำลักษณนาม คำบุพบท คำเชื่อมอนุพากย์ และคำสรรพนาม จากนั้นก็นำคุณสมบัติของแต่ละหมวดคำมากำหนดเป็นอรรถลักษณะ ผลการวิจัยนี้ได้ให้แนวทางใหม่ในการศึกษาไวยากรณ์ของภาษาไทยถิ่น คือ การเสนอการจำแนกหมวดคำ ตามแนวทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory) ซึ่งเป็นการจำแนกคำโดยพิจารณาคุณสมบัติที่คำมีอยู่ การจำแนกตามแนวทฤษฎีนี้แสดงให้เห็นว่าหมวดคำไม่ได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด แต่มีลักษณะเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำไวยากรณ์ที่พบในงานวิจัยนี้ก็มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดการจำแนกหมวดคำของ นันทริยา ลำเจียกเทศ เป็นแนวคิดที่ใช้ทั้งเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์และเกณฑ์ทางความหมายและสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงหน้าที่และความหมายของคำได้อย่างชัดเจน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงจะใช้แนวคิดของ นันทริยา ลำเจียกเทศ (๒๕๓๙) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์จำแนกหมวดคำของคำว่า “ตัว” และอธิบายการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “ตัว” ในสมัยต่างๆ

นันทริยา ลำเจียกเทศ (๒๕๓๙) ได้สรุปลักษณะทางความหมายและวากยสัมพันธ์ของหมวดคำแต่ละหมวดเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของคำชนิดต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

คำนาม คุณสมบัติของคำนามมี ๒ ประเภท คือ คุณสมบัติที่เป็นลักษณะบังคับที่มีคำนามต้องมี ได้แก่

(๑) คำนามมีความหมายประจำคำที่หมายถึง องค์กรหรือสิ่งที่ยังดำรงอยู่ (entity) ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม (concrete) คือ มีรูปลักษณะที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสต่างๆ

(๒) คำนามปรากฏเป็นหน่วยหลัก (head) ของนามวลี คุณสมบัติอีกประเภทหนึ่ง คือ คุณสมบัติที่เป็นลักษณะไม่บังคับ คุณสมบัติประเภทนี้เกี่ยวข้องกับการปรากฏร่วมกันของคำนามกับคำที่ทำหน้าที่ขยายคำนาม คำนามอาจปรากฏลำพังโดยไม่มีส่วนขยายได้ แต่ถ้าหากคำนามมีส่วนขยาย ส่วนขยายนี้จะมีตำแหน่งอยู่ข้างหลังคำนาม คุณสมบัติที่เป็นลักษณะไม่บังคับของคำนาม ได้แก่

(๓) คำนามปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์ได้และมีตำแหน่งอยู่หน้าคำคุณศัพท์

(๔) คำนามปรากฏร่วมกับคำแสดงปริมาณได้และมีตำแหน่งอยู่หน้าคำแสดงปริมาณ

(๕) คำนามปรากฏร่วมกับคำชี้เฉพาะได้และมีตำแหน่งอยู่หน้าคำชี้เฉพาะ

(๖) คำนามปรากฏร่วมกับส่วนขยายที่เป็นอนุพจน์ได้และมีตำแหน่งอยู่หน้าอนุพจน์

(๗) คำนามปรากฏกับส่วนขยายที่เป็นบุพบทวลีแสดงความเป็นเจ้าของหรือบุพบทวลีแสดงสถานที่ได้และมีตำแหน่งอยู่หน้าบุพบทวลี

(๘) คำนามปรากฏร่วมกับคำบุพบทได้และมีตำแหน่งอยู่หลังคำบุพบท

ผู้วิจัยจะใช้คุณสมบัติต่างๆ ของคำนามข้างต้นนี้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์คำว่า “ตัว” จากข้อมูลในสมัยต่างๆ โดยข้อมูลที่พบมีทั้งคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำเดี่ยวและคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำ

คำลักษณนาม คุณสมบัติของคำลักษณนาม มีดังนี้

(๑) คำลักษณนามปรากฏร่วมกับคำแสดงปริมาณและมีตำแหน่งอยู่หลังคำแสดงปริมาณ คุณสมบัตินี้เป็นคุณสมบัติที่เป็นลักษณะบังคับของคำลักษณนาม

(๒) คำลักษณนามปรากฏร่วมกับคำบ่งชี้ เช่น นี้ นั้น โน้น ได้

(๓) คำลักษณนามไม่มีความหมายประจำคำที่หมายถึง สิ่งที่ยังดำรงอยู่ (entity) แต่มีความหมายเป็นนามธรรมซึ่งหมายถึงหน่วย (unity)

(๔) คำลักษณนามไม่ปรากฏเป็นหน่วยหลักของนามวลี

คำสรรพนาม คำสรรพนามมีคุณสมบัติ ดังนี้

- (๑) ใช้แทนคำนามซึ่งเป็นบุคคลหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องในบริบท
- (๒) คำสรรพนามไม่ปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์
- (๓) คำสรรพนามไม่มีความหมายประจำคำที่หมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ (entity) แต่มีความหมายบอกบุรุษที่ ๑ หรือ บุรุษที่ ๒ หรือ บุรุษที่ ๓

คำเน้นความหมาย

ผู้วิจัยได้ให้คำนิยามตามคำเน้นความหมายแสดงการเน้นย้ำ (emphasizers) ของ Quirk and Greenbaum (๑๙๗๓) เนื่องจากคำว่า “ตัว” ที่ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมายในการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้แสดงระดับ (degree) การเพิ่มขึ้นของความหมาย แต่เป็นการย้ำความชัดเจนแน่นอนให้กับส่วนหลัก

คำเน้นความหมาย ถือว่าเป็นส่วนขยายที่เพิ่มขึ้นมาเพื่อแสดงการย้ำความชัดเจนของส่วนหลักซึ่งหากตัดคำเน้นความหมายออกไปก็ยังคงเป็นรูปภาษาที่ถูกไวยากรณ์ หรือสื่อสารเข้าใจได้ เช่น

ก) ที่รัฐบาลจะรับรองอย่างเดียวนั้น ไม่มีประโยชน์เลย (ตัว) ท่านและ (ตัว) ข้าพเจ้า และเราทั้งหลายทุกๆ คน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งชาติไทยต้องพร้อมใจช่วยกันในเรื่องนี้ และทางที่จะช่วยนั้น ก็คือ แสดงให้เห็นว่าเรามีหลักฐานมั่นคง

(โคลนติดล้อ หน้า ๗๒)

ข) วัดเป็นเสมือนศูนย์รวมของผู้คนในตำบลแห่งนี้ ลูกเกิดก็ต้องมาวัดให้หลวงพ่อตั้งชื่อให้ตามวันเดือนปีเกิดของเด็กที่เกิดเพื่อให้เป็นสิริมงคลกับ (ตัว) ลูก

(คำพิพากษา หน้า ๑๑)

จากตัวอย่างประโยค ก) และ ข) ข้างต้น สามารถละคำว่า “ตัว” ได้โดยยังคงเป็นประโยคที่ถูกไวยากรณ์สื่อสารเข้าใจได้ แต่หากมีคำว่า “ตัว” จะแสดงการเน้นย้ำส่วนหลักคือ “ท่าน” “ข้าพเจ้า” และ “ลูก” ตามลำดับ

๒. วิเคราะห์หน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ในแต่ละสมัย

จากการที่ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำในข้อที่ ๑ แล้ว ผู้วิจัยจะวิเคราะห์หน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” โดยในแง่ของการศึกษาพัฒนาการของคำหรือการกลายเป็นคำไวยากรณ์นั้น นักภาษาศาสตร์พิจารณาคำในแง่หน้าที่มากกว่าหมวดคำ ดังที่ Diller (๒๐๐๑) ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องการจำแนกหมวดคำไว้ โดยเฉพาะว่าคำหมวดใดบ้างเป็นคำบอกเนื้อความและคำหมวดใดบ้างเป็นคำไวยากรณ์ แต่ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ว่า กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นการจัดหมวดหมู่ใหม่จากกลุ่มคำประเภทเปิดหรือคำบอกเนื้อความ ซึ่งมีสถานภาพเป็นคำแสดงความหมาย (content status) ได้แก่ คำนามหรือคำกริยา มาเป็นกลุ่มคำประเภทปิดหรือคำไวยากรณ์ซึ่งมีสถานภาพเป็นคำแสดงหน้าที่ (function-word status) ได้แก่ คำช่วยกริยา คำบุพบท คำสันธาน คำลักษณนามและคำสรรพนาม เป็นต้น และจากการศึกษาผลงานที่เกี่ยวกับพัฒนาการหรือการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำทั้งภาษาไทยและภาษาอื่นๆ นักภาษาศาสตร์จะเรียกหมวดคำหรือประเภทของคำโดยใช้คำว่า “หน้าที่” (function) ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงพัฒนาการของคำว่า “ตัว” ที่มีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ จึงจะใช้คำว่า “หน้าที่” ในแง่มุมของการกลายเป็นคำไวยากรณ์

๓. เปรียบเทียบและอธิบายการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านหน้าที่และความหมายของข้อมูลในแต่ละสมัย

๔. สรุปภาพรวมของการขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า ตัว ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๑

การนำเสนอข้อมูลและผลการวิจัย

๑. นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์คำว่า “ตัว” โดยนำเสนอผลแบบพรรณนา

๒. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ ๔

หน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

ในบทนี้ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในปริบทต่างๆ ในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเป็น ๖ สมัย ได้แก่ สมัยที่ ๑: สมัยสุโขทัย สมัยที่ ๒: สมัยอยุธยา สมัยที่ ๓: สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยที่ ๔: สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยที่ ๕: สมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และสมัยที่ ๖: สมัยปัจจุบัน (รัชกาลที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๔) การจำแนกหน้าที่ของคำว่า “ตัว” ผู้วิจัยจะพิจารณาด้วยเกณฑ์การจำแนกที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ ผลการศึกษาคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันมีรายละเอียด ดังนี้

สมัยสุโขทัย

การศึกษาข้อมูลของคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย พบว่าคำว่า “ตัว” มีหน้าที่และความหมาย ดังนี้

๑. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำนามเดียว

ในสมัยสุโขทัย คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดียว หมายถึง “ร่างกาย” ดังที่ Ishii, Akagi, and Endo (๑๙๗๒) ได้รวบรวมคำศัพท์ที่ปรากฏในจารึกสมัยสุโขทัย โดยได้แสดงคำศัพท์ หน้าที่ ความหมาย และแหล่งที่คำศัพท์นั้นปรากฏ ดังนี้ ลำดับที่ของจารึก-ด้านของจารึก-บรรทัด เช่น ๓-๒-๔๔ หมายถึง จารึกหลักที่ ๓ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔๔

ตัว (n. body, a number, self; used as a prefix to the name of animal) พบคำว่า “ตัว” ในจารึก ดังนี้ ๑-๑-๘, ๑-๑-๑๑, ๑-๑-๑๒, ๒-๒-๑๗, ๑๐-๒-๑๖, ๑๐-๒-๑๗, ๔๙-๐-๑๗, ๔๙-๐-๒๐

จากคำนิยามว่า “ตัว” ข้างต้นนอกจากจะหมายถึงร่างกายแล้ว ยังหมายถึง ตัวเอง และใช้เติมหน้าชื่อสัตว์ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

ตัวอย่างการปรากฏของคำว่า “ตัว” เป็นคำนามเดียว ที่หมายถึง ร่างกาย เช่น

- (๑) ผูกยมบาลเอาหอกชนกไล่แทงไล่ฟ่งเขาทั้งหลายๆ ที่ก็ถูกบาดเจ็บทั่วตัวคนผุ่่นั้น
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๕)

- (๒) ยังมีเปรตจำพวก ๑ เล่าเทียรย้อมมีตัวเปื่อยเหน้าแลผอมน้ก...
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๕๖)
- (๓) ตัวแห่งพระโพธิสัตว์เจ้านั้นเรื่องงามดังทอง
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๗๓)
- (๔) แลเทพดาทั้งหลายนั้นเขารู้นิตไส้แลจะใครให้ตัวเขาใหญ่เท่าใดก็ใหญ่เท่านั้นโดยใจ
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๙๔)
- (๕) เมื่อตัวพระญามหาจักรพรรดิราชนั้นเย็นแลหนาวไส้ ตัวนางแก้วนั้นอุ่น
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๒๘)
- (๖) แลแสง ๖ สิ่งนี้เทียรย้อมพรายฉายฉวัดเฉวียนรอบตัวพระญาข้าง
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๖๙)

จากตัวอย่างที่ (๑) ถึงตัวอย่างที่ (๖) ข้างต้นนี้ คำว่า “ตัว” หมายถึง ร่างกาย โดยในตัวอย่างที่ (๑) คำว่า “ตัว” ในบริบทนี้ หมายถึง ร่างกายของคน ตัวอย่างที่ (๒) หมายถึง ร่างกายของเปรต ตัวอย่างที่ (๓) หมายถึง ร่างกายของพระโพธิสัตว์เจ้า ตัวอย่างที่ (๔) หมายถึง ร่างกายของเทพดา ตัวอย่างที่ (๕) หมายถึง ร่างกายของพระญามหาจักรพรรดิและร่างกายของนางแก้ว และตัวอย่างที่ (๖) หมายถึง ร่างกายของพระญาข้าง

จะเห็นได้ว่า คำว่า “ตัว” ที่มีความหมายว่า ร่างกาย นี้ จะหมายถึง ร่างกายของคน สัตว์ เปรต เทพดา ก็ได้ ซึ่งความหมายในบริบทที่ปรากฏในตัวอย่างที่ (๑) ถึงตัวอย่างที่ (๖) จะแสดง ความหมายที่เป็นรูปธรรม (concrete) แสดงการดำรงอยู่ทั้งในเวลาและสถานที่ (exists in both time and space) มีมิติเรื่องพื้นที่ (spatial dimensions) รวมอยู่และมีคุณสมบัติที่เป็นรูปธรรมอื่นๆ เช่น ขนาด (size) รูปร่าง (shape) เป็นต้น

นอกจากคำนาม “ตัว” จะมีความหมาย คือ “ร่างกาย” ซึ่งเป็นความหมายที่เป็นรูปธรรม ดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า คำนามเดียว “ตัว” มีการใช้ในลักษณะความหมายที่กว้างขึ้น หรือมีการขยายความหมาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (๗) เพื่อจัก...จุงเป็นพระพุท จุงจักเอาผู้-งสัตว์ทั้งหลายข้ามสงสารทุกขนี้ จุง...น
อย่าว่าจักฆ่าผู้ฆ่าคนเลย ชื่อ...ฆ่าอันใดอันยังเป็นตัว
(ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๑ พ.ศ. ๑๙๐๔)

จากตัวอย่างที่ (๗) คำว่า “ตัว” มิได้หมายถึง ร่างกาย เท่านั้น แต่หมายถึง มีร่างกายและมีชีวิตหรือหมายถึงสิ่งที่มีชีวิตอยู่

(๘) อันว่าโปลกนคัพภานั้น คือ ผู้หญิงกลางคนรักผู้ชายใดแล้วมันเอาผ้าผู้ชายนั้นมานุ่งมาห่อเชยชมต่างตัวชายนั้นหญิงนั้นก็มีความในขณะเมื่อชมผ้านั้นแล

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๗๗-๑๗๘)

จากตัวอย่างที่ (๘) คำว่า “ตัว” มิได้หมายถึงเพียงร่างกายของชายที่หญิงรักเท่านั้น แต่หมายถึง ผู้ชายซึ่งเป็นคนที่ผู้หญิงนั้นรัก

(๙) ด้วยบาป กรรม อันนางอัมพปาลิกนิกา อันได้ตำพระมหาเถรี อันเป็นชีณาสพนันไป บมิลีน แลเศษบาปนั้นยังติดตัวนางอยู่พระญาจึงว่า ดังนี้...

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๘๑)

จากตัวอย่างที่ (๙) คำว่า “ตัว” มิได้หมายถึง ร่างกายของนางอัมพปาลิกนิกา ซึ่งในปริบทนี้ เศษบาปไม่ได้ติดที่ร่างกาย แต่หมายถึง บาปยังคงติดตามชีวิตของนางอยู่

ในตัวอย่างที่ (๗) ถึงตัวอย่างที่ (๙) นั้น แสดงให้เห็นว่า คำว่า “ตัว” มีความหมายที่กว้างออก และมีความเป็นนามธรรม (abstract) มากขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดี่ยว ในตัวอย่างที่ (๑) ถึงตัวอย่างที่ (๖) กับ ตัวอย่างที่ (๗) และตัวอย่างที่ (๙) จะเห็นการเปลี่ยนแปลงทางความหมายที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ความหมายของคำว่า “ตัว” ไม่ได้ หมายถึง เพียง “ร่างกาย” แต่ยังหมายรวมถึงความมีชีวิตอีกด้วย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยสังเกตข้อมูลภาษาในสมัยสุโขทัย พบว่า มีการใช้คำว่า “ตัว” และ “ตน” ปรากฏร่วมกันจำนวนมาก จึงทำให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลคำว่า “ตน” พร้อมกันไปด้วย โดย อิชิอิ, อะคากิ และเอนโดะ (Ishii, Akagi, and Endo, ๑๙๗๒) ให้ความหมายคำว่า “ตน” และการปรากฏในจารึกสมัยสุโขทัย ดังนี้

ตน (n. body, self)

๑-๑-๘, ๒-๑-๓๒, ๒-๑-๓๔, ๒-๑-๕๑, ๒-๑-๖๕, ๒-๑-๙๒, ๒-๑-๙๒, ๒-๒-๓๑, ๒-๒-๓๔, ๒-๒-๓๗, ๒-๒-๓๘, ๒-๒-๔๗, ๒-๒-๔๘, ๒-๒-๔๘, ๒-๒-๖๑, ๒-๒-๖๖, ๒-๒-๖๙, ๒-๒-๗๐, ๒-๒-๙๐, ๓-๑-๑๔, ๓-๑-๕๖, ๓-๑-๖๐, ๓-๑-๖๖, ๓-๑-๗๑, ๓-๒-๖, ๓-๒-๑๐, ๓-๒-๒๓, ๓-๒-๔๐, ๓-๒-๔๑, ๓-๒-๔๒, ๓-๒-๔๓, ๕-๑-๒๔, ๕-๑-๒๘, ๕-๑-๒๘, ๕-๑-๑๐, ๕-๑-๓๓, ๘-๔-๑๖, ๑๐-๒-๘, ๑๐-๒-๙, ๑๐-๒-๑๕, ๑๑-๒-๒๘, ๑๑-๒-๒๙, ๓๘-๑-๘, ๓๘-๑-๑๘, ๓๘-๑-๑๙, ๓๘-๑-๒๕, ๓๘-๑-๒๙, ๓๘-๑-๓๘, ๓๘-๑-๓๙, ๓๘-๑-๔๐, ๓๘-๑-๑-๔๐, ๓๘-๑-๔๑, ๓๘-๒-๔, ๓๘-๒-๗, ๓๘-๒-๗, ๓๘-๒-๑๑, ๓๘-๒-๑๒, ๓๘-๒-๑๔, ๓๘-๒-๑๕, ๓๘-๒-๑๘, ๓๘-๒-๒๒, ๓๘-๒-๒๒, ๓๘-๒-๒๓, ๓๘-๒-๒๓, ๓๘-๒-๒๕, ๓๘-๒-๒๘, ๓๘-๒-๓๑, ๓๘-๒-๔๒, ๔๐-๑-๑๘, ๔๐-๒-๗, ๔๕-๒-๖, ๔๖-๐-๙.

ผู้เขียนสังเกตข้อมูลในไตรภูมิพระร่วง พบว่า การใช้คำว่า “ตน” และ “ตัว” จะปรากฏใช้ได้ ทั้งลักษณะที่มีความเป็นรูปธรรมและนามธรรมได้ ยกตัวอย่างเช่น

(๑๐) คนนรกผันตื่นขึ้นแลหย่อนตัวเบื้องต่ำแล้ว และฟุ้งตัวคนนั้นลงในหม้ออันใหญ่
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๓)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น คำว่า “ตัว” หมายถึง ร่างกาย

(๑๑) ครั้นว่าขึ้นไปไล่หนามจิ้งนั้นบาดทั่วตนเขาขาดทุกแห่งแล้วเป็นเปลวไฟไหม้ตน
เขาๆ อดบมิได้จึงป่วยห้วงมา
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๙)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น คำว่า “ตน” หมายถึง ร่างกาย

(๑๒) ครั้นว่าตายไปเป็นเปรตอยู่ ก็เอาเล็บมือตนขูดเนื้อตนหนังตนกินเองอยู่ทุกเมื่อ
เพื่อบาปตนลักของท่านแลสบลให้ท่านเชือตนนั้นแลฯ
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๕๒)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น คำว่า “ตน” ไม่ได้หมายถึง ร่างกาย แต่หมายถึง ตัวเอง (self)
ซึ่งเป็นความหมายที่เป็นนามธรรมนั่นเอง

(๑๓) สุภาวอันกระทำบาปด้วยตน ๓ จำพวกฯ สุภาวอันกระทำบาปด้วยปาก ๔ จำพวกฯ
สุภาวอันกระทำบาปด้วยใจ ๓ จำพวกฯ ผสมเข้าด้วยกันเป็น ๑๐ จำพวกแลฯ อันว่ากระทำบาปด้วย
ตัวมี ๓ จำพวกนั้นฉนั้นนี้ คือว่าฆ่าคนและฆ่าสัตว์อันรู้ตึงด้วยมือด้วยตีนตนฯ อนึ่งคือว่าลักเอาสินท่าน
อันท่านมิได้ให้แก่ตนและเอาด้วยตีนมือตนฯ อนึ่งคือคำชู้ด้วยเมียท่านผู้อื่นฯ
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๒)

คำว่า “ตัว” ในตัวอย่างที่ (๑๓) นี้ ไม่ได้มีความหมายว่า ร่างกาย แต่จากบริบทอาจจะแปล
ความหมายได้ว่า การกระทำหรือการกระทำบาปทางกายซึ่งจากความหมายนี้จะเห็นว่า คำว่า “ตัว”
มีความหมายเป็นนามธรรมมากขึ้น ส่วนคำว่า “ตน” มีความเป็นนามธรรมเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบการใช้คำว่า “ตัว” และ “ตน” ที่ปรากฏร่วมกันเป็นจำนวนมาก เช่น

(๑๔) อนึ่งและชื่อว่าอุปปาตักโยนนั้น หากเกิดเป็นตัวเป็นตนใหญ่แล้วที่เดียนั้น เป็นต้น
ว่าเทพดาและพรหมและสัตว์แห่งนรกนั้นแลฯ
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒)

(๑๕) แลกุมารนั้นเจ็บเนื้อเจ็บตัวตนดังคนอันท่านชังไว้ในโถอันคับแคบนักหนา
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๗๐)

(๑๖) อันพรหมโลกย์ ๔ ชั้นนี้ ชื่อปัญจมาณภูมิ พรหม ๔ ชั้นนี้ แล้วหาตัวหาตนบมิได้
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๓๓)

การที่มีการใช้คำว่า “ตน” และ “ตัว” ปรากฏข้อนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นกลวิธีอย่างหนึ่ง ที่ผู้ใช้ภาษาเลือกใช้ เมื่อมีคำหนึ่งเป็นคำไทยและอีกคำหนึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาอื่น เพื่อให้เข้าใจ ความหมายของคำที่มาจากภาษาอื่น ดังเช่นที่ปรากฏในคำสอนเป็นจำนวนมากในภาษาไทย ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า คำว่า “ตัว” เป็นคำไทย และคำว่า “ตน” เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต ผู้วิจัย สันนิษฐานว่า คำว่า “ตน” ไม่ใช่คำไทยแท้ แต่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต คือ คำว่า “ตฺนุ” (tanu) และพบข้อความที่สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานนี้ในหนังสือ เรื่อง “ลักษณะและวิวัฒนาการของ ภาษาไทย” ของขุนวิจิตรมาตรา (กาญจนาศุภพันธุ์) ซึ่งได้แสดงที่ครุสภาเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ดังนี้

“ในภาษาแขกฮินดู ได้พบคำแปลบางคำ เช่น “ตฺนุ” แปลว่า ร่างกาย คำนี้เข้าใจว่าจะมา จากคำ “ตฺนุ” ในภาษามคธสันสกฤต แต่ในภาษาไทยก็มีคำว่า “ตน” แปลว่า ร่างกาย ตรงกับแขกฮินดู คำ “ตฺนุ” ของเรามาจากไหนแน่ แผลงมาจาก “ตฺนุ” หรือว่าเอามาจาก ภาษาแขกฮินดู คำว่า “กัล” แปลว่า เครื่องจักร ก็มาตรงกับคำ “กล” แปลว่า เครื่องจักร เหมือนกัน...ภาษามคธสันสกฤต ฮินดี อะไรนั้น ถ้ามาลงทางอินเดียภาคใต้ ลงท้ายเป็น “อัน” ชื่อท่านประธานาธิบดีที่ชื่อ “ราธกฤษณะ” ก็เพราะท่านเป็นคนชาวใต้ คำ “กฤษณะ” ก็มาเป็น “กฤษณะ” แล้วท่านเลยบอกว่า คำภาษามคธสันสกฤตพวก “อัน” หรือที่ลงท้าย เป็น “อะ” นั้น ถ้ามาทางแคว้นองคราชภูร์ คือ เบงกอล เป็น “อน” ไปหมด เช่น มंत्री เป็น “มนตรี” อย่างประธานตรี ชนะ คือ ราชกร เป็น “ชน” ธนะ คือ เงิน เป็น “ธน” รวมทั้ง “กละ” ที่พูดมาข้างบน ก็เป็น “กล” ถ้าจะแยกกว้างๆ อีกที ก็ว่า ภาษาฮินดีและ ภาษาทางอินเดียภาคใต้เป็น “อัน” แล้วทางแคว้นเบงกอลเป็น “อน” เช่น ตัน เป็น “ตน” กัล เป็น “กล”

(ขุนวิจิตรมาตรา, ๒๕๑๑: ๑๒๑-๑๒๓)

จากความเห็นของขุนวิจิตรมาตราข้างต้นสอดคล้องกับคำว่า ตฺนุ ในภาษาบาลีสันสกฤต ดังนี้ ใน Sanskrit-English Dictionary ได้นิยามคำว่า “tanu” ว่า Tanu, mf (us, ūs, vī) n. thin, slender, attenuated, emaciated, small, little, minute, delicate, fine (texture, Ritus, l,๗) Tanu ๒ the body, person, self (often used like a reflexive pron.; cf. atman)

(Monier-Williams, ๑๙๗๐: ๔๓๕)

พจนานุกรมซีดี-รอมฉบับเรียนพระไตรปิฎกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฉบับภาษาไทย) ได้ให้นิยามคำว่า “ตฺนุ” ดังนี้ ตฺนุ [เวท. ตฺนุ, ตฺนวี; นาม. ตฺนุ และ ตฺนุ (อิต.)] ร่างกาย *ten (ดู ตโนติ) = Gr.Lat.tenuis, Ohg. dunnī, E. thin = บาง] ๑. (คุณ.) บาง, อ่อนนุ่ม,

น้อย, เอว บางร่างน้อย วิ. ๑๖ ๒ (วร * ส่างาม = อุตตมรูป-ธรร วิมาน. อ.๗๙; บางที่ ข้อ ๒);
เปต.อ.๔๖ (เกี่ยวกับผม: ดี +มฺฐ).---๒. (ปุ°, นปุ°) ร่างกาย (ความหมายเดิม : ส่วนที่เรียวกเล็กของ
ร่างกาย = สะเอว) วิมาน.

เนื่องจากผู้วิจัยพบคำว่า “ตน” เพียงคำเดียวในจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งถือได้ว่าเก่าแก่ที่สุดและ
ยังเป็นภาษาที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาอื่นๆ น้อยมากเมื่อเทียบกับจารึกหลักอื่นๆ ประเสริฐ ฦ นคร
(๒๕๔๙: ๒๓๑) ได้กล่าวว่า “จารึกหลักอื่นๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาเกือบทั้งสิ้น ประวัติศาสตร์และ
เรื่องอื่นๆ มีเสริมเข้ามาบ้างโดยมิได้ตั้งใจ หรือถ้าหากตั้งใจ ก็จัดเป็นวัตถุประสงค์อันรองลงไปเท่านั้น”
ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า ภาษาบาลีสันสกฤตจะเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในจารึกหลักอื่นๆ อันเป็นผลทำให้
มีคำว่า “ตน” ปรากฏเป็นจำนวนมาก

๒. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบหน้าของคำประสม

จากข้อมูลสมัยสุโขทัย พบคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำประสมโดยคำว่า “ตัว” นำหน้าชื่อสัตว์ เช่น

(๑๗) กูได้ตัวเนื้อ ตัวปลา กูเอามาแก่งอกู

(ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ.๑๘๓๕ ด้านที่ ๑)

การใช้คำว่า “ตัว” นำหน้าชื่อสัตว์ที่พบในจารึกสมัยสุโขทัยนี้มีลักษณะเดียวกับภาษาไทย
ถิ่นอื่นๆ ภาษาไทยถิ่นหลายถิ่น มีคำว่า “ตัว” ใช้ ซึ่งอาจมีเสียงแตกต่างกันออกไป แต่ไม่พบข้อมูล
คำว่า “ตน” ภาษาถิ่นที่พบ เช่น ภาษาจ้วง ที่พูดกันในประเทศจีน ซึ่ง ประเสริฐ ฦ นคร (๒๕๔๙: ๔๑)
ได้กล่าวถึงคำว่า “ตัว” ไว้ว่า “ปลา ว่า ตูเปีย ตู คือ ตัวที่เราเรียกตัวเนื้อ ตัวปลา ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ๆ
เขาเรียกว่า โต ก็มี คือ ตู ใช้กับสัตว์เล็กๆ ไปถึงสัตว์ใหญ่ใช้ โต แต่ โต คือ ตัว นั่นเอง เขาออกเสียง
“ล” เป็น “ย” ปลา เลยเป็น เปีย...” อีกตอนหนึ่งว่า “จ้วงอีกพวกหนึ่ง พ่อว่า ไป แม่ ว่า แม...ควาย
ว่า ตูวาย หมา ว่า ตูหมา ม้า ว่า ตูม้า...”

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (๒๕๑๙: ๒๗) ได้อธิบายเกี่ยวกับคำเรียกชื่อสัตว์ต่างๆ ในภาษาแสกว่า

“ลักษณะอย่างหนึ่งที่น่าสนใจในภาษาแสกเกี่ยวกับคำเรียกสัตว์ คือ แสกมีคำว่า [thua^๑]
(ทัว) “ตัว” นำหน้าคำเรียกชื่อสัตว์ทุกชนิด แต่ผู้พูดมักไม่นิยมใช้คำว่า ทัว หรือ ตัว เมื่อมี
จำนวนเลขเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ถ้าถามผู้พูดภาษาแสกว่า คำว่า หมา แมว หรือปู
ภาษาแสกเรียกว่าอะไร คำตอบที่จะได้ คือ [thua^๑ maa^๒] (ทัวหมา) “หมา” [thua^๑
meew^๓] (ทัวแมว) “แมว” [thua^๑ paw^๔] (ทัวเป่า) “ปู” จะเห็นว่าทุกคำมีคำว่า “ทัว”
หรือ “ตัว” นำหน้า แต่เมื่อต้องนับจำนวนสัตว์เหล่านี้ ผู้พูดบางคนมักไม่นิยมพูดคำว่า “ทัว”
ไว้ข้างหน้าคำนาม ลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เราอาจกล่าวได้ว่า ในภาษาแสก คำลักษณะนาม
สำหรับสัตว์เป็นคำซ้ำกับคำนามเรียกชื่อสัตว์ เช่น “ทัวแมวสองทัว” หมายถึง “แมวสองตัว”

หรือ “ท้าวหมาสามตัว” หมายถึง “หมาสามตัว” ถ้าเรานับว่า “ท้าวแมว” หรือ “ท้าวหมา” เป็นคำๆ เดียวมีสองพยางค์ เราก็อาจกล่าวได้ว่า คำลักษณนาม “ท้าว” มาจากพยางค์แรกของชื่อสัตว์ซึ่งเป็นลักษณะทั่วๆ ไปของการเกิดลักษณนามในภาษาไทย...”

ผู้วิจัยพบข้อมูล คำว่า “ตัว” นำหน้าชื่อสัตว์อีกตัวอย่างหนึ่งในไตรภูมิพระร่วง ดังนี้

(๑๘) คนผู้นั้นตายไปเกิดในนรกอันชื่อว่าสุนัขขรคนั้นแล ในสุนัขขรคนั้นมีหมา ๔ สิ่ง
หมาจำพวก ๑ นั้น นั้นขาว หมาจำพวก ๑ นั้นแดง หมาจำพวก ๑ นั้นดำ หมาจำพวก ๑ นั้นเหลือง
แลตัวหมาผู้นั้นใหญ่เท่าช้างสารทุกตัว ผู้งาและก่าอันอยู่ในนรกนั้นใหญ่เท่าเกวียนทุกๆ ตัว
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๒)

ข้อมูลนี้ คำว่า “ตัวหมา” ไม่ได้เป็นคำนามประสมที่มีคำว่า “ตัว” นำหน้าชื่อสัตว์ เนื่องจากเมื่อพิจารณาบริบทแล้วสามารถตีความหมาย “ตัวหมา” ได้ว่า ร่างกายของหมา ในสุนัขขรคนั้นใหญ่เท่าร่างกายของช้าง

ผู้วิจัยพบว่า คำประสมที่มีคำว่า “ตัว” นำหน้าชื่อสัตว์นั้นมีน้อยและปรากฏในศิลาจารึกเท่านั้น ตัวนั้นจึงสันนิษฐานได้ว่า เดิมในภาษาไทย คำว่า “ตัว” ใช้ นำหน้าชื่อสัตว์เหมือนกับที่ปรากฏใช้ในภาษาไทยถิ่นอื่นๆ แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยคำว่า “ตัว” ที่เกิดหน้าชื่อสัตว์กลายเป็นคำลักษณนาม ดังเช่นที่ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (๒๕๑๙) ได้อธิบายเกี่ยวกับคำนามเรียกชื่อสัตว์ต่างๆ ในภาษาแสกที่ยกมากล่าวข้างต้น

นอกจากคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏเป็นคำประสมใช้นำหน้าชื่อสัตว์แล้ว ในสมัยสุโขทัยยังพบคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำ ได้แก่ ตัวผู้ ตัวเมีย ยกตัวอย่างเช่น

(๑๙) นาคจำพวกหนึ่งในสมุทร ถ้าแลเมื่อใดฝูงนาคตัวเมียแลมีครรภ์แก่ แลเขาคำนี้
ในใจเขาวาฉันนี้ผิแลว่าออกลูกในกลางสมุทรนี้ๆ ตีฟองนักษนา
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๔๑)

(๒๐) ส่วนว่าเสือโคร่งเหลืองอันเป็นตัวเมียนั้น ครั้นว่าเขามีลูกมีเต้าเลี้ยงกัน ดั่งนั้น
แลเมื่อเขาไปล่าหากินได้ เขาอยากพันกว่าอยากกิน เขาอดบมิได้เขาเห็นลูกเขาเข้ามาสู่เขาเพื่อ
ความรักจะกินนม ดั่งนั้นแลเขาบมิได้รักลูกเขาเลย เขาก็กินลูกเขาเอง
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๔๓)

(๒๑) ดุจดั่งนกยางทั้งหลายมีแต่ตัวเมียแล้วหาตัวมิได้ เมื่อใดแลเขาได้ยินเสียงฟ้าร้อง
ใส่เขาหากไข่เองแลดุจดั่งแม่ไก่ได้ยินเสียงไก่ตัวผู้ร้องขัน แลมิไม่ดั่งนั้นก็มิ
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๗๘)

จากตัวอย่างที่ (๑๘) ถึงตัวอย่างที่ (๒๑) คำว่า “ตัวเมีย” และ “ตัวผู้” ก็ยังคงมีความหมายในแวดวงเกี่ยวกับสัตว์ จึงอาจกล่าวได้ว่า “ตัว” ที่เป็นคำประกอบหน้าคำประสมในสมัยสุโขทัยนี้จะเป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวกับสัตว์

๓. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นลักษณนาม

ในสมัยสุโขทัย พบคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำลักษณนามซึ่งปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสัตว์ ยกตัวอย่างเช่น

(๒๒) แล้วจึงปลุกทิ้ง ศาลาด้วย แลจึงแต่งหากระยาทา-น ...คนครอกหนึ่งให้ดู พระช้างตัวหนึ่ง ม้าตัวหนึ่ง ความตัวหนึ่ง

(ศิลาจารึกวัดบางสนุก พ.ศ. ๑๘๘๗)

(๒๓) แต่ตริจฉานอันหาตีนบมิได้ปลาใหญ่ๆ ๗ ตัวๆ หนึ่ง ชื่อตรินยาวได้ ๗๕ โยชน์แล้ว จึงปลุกทิ้ง ศาลาด้วย แลจึงแต่งหากระยาทา-น ... คนครอกหนึ่งให้ดู พระช้าง ตัว หนึ่ง ม้า ตัว หนึ่ง ความ ตัว หนึ่ง

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๓๘)

(๒๔) วันนี้เล่าพระจันทร์เจ้าขึ้นมาเป็นสองดวงแลเต็มงามบริบูรณ์เสมอกันทั้งสองอันแล ขึ้นมาเทียมกันดังราชหงส์ทองสองตัวนั้นแลเทียมกันขึ้นมาบนอากาศ

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๙๔)

(๒๕) บาบอันหนึ่งใส่คือว่าสัพพัศตัวทั้งหลาย อันมีชีวิตจิตวิญญาณรู้เหวรูตึงประดามัดตัวหนึ่งก็ดี ปลวกตัวหนึ่งก็ดี มิควรฆ่าให้ตายเลย

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๐๕)

นอกจากคำว่า “ตัว” จะใช้เป็นคำลักษณนามปรากฏกับคำนามประเภทสัตว์แล้ว ผู้วิจัยยังพบข้อมูลว่า คำว่า “ตัว” ปรากฏกับคำนาม “ศักราช” ดังนี้

(๒๖) จึงพระมหาเถรเจ้า ก็ระบิตริในใจและมารจนามหาเจตีย์มีช้างรอบประกอบด้วย พระเจ้าหย่อนดินและพระวิหารและหอพระ แล้วเสด็จศักราชขึ้นเกล้าตัว วอกนพศกนั้นไซ้

(ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์ พ.ศ. ๑๙๖๐)

(๒๗) อยู่มาในศักราชขึ้นตัวหนึ่ง ระกาสัมฤทธิศกนั้น พระมหาเถรเจ้าและนายอินทสรศักดิ์ มาคิดควรชวนกันแต่งทานโดยฉลองมหาเจตีย์และพระวิหารและหอพระ

(ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์ พ.ศ. ๑๙๖๐)

จากตัวอย่างที่ (๒๖) และตัวอย่างที่ (๒๗) ซึ่งเป็นข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดสุทัศน์ พ.ศ. ๑๙๖๐ โดยในศัพทาทิบายท้ายเล่มในจารึกสมัยสุโขทัย (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗) อธิบายความไว้ ดังนี้

“ศักราชขึ้นเก้าตัว วอกนพศก คำว่า ศักราชขึ้นเก้าตัว หมายความว่า เลขท้ายของศักราช นั้นๆ เป็นเลข ๙ หรือที่เรียกว่านพศก และตรงกับปีวอกนั้น ได้แก่ พ.ศ. ๑๙๕๙ (จ.ศ. ๗๗๘) เป็นต้น ศักราชขึ้นตัวหนึ่ง ระกาสัมฤทธิศก คำว่า ศักราชขึ้นตัวหนึ่งในที่นี้หมายความว่า ศักราชนั้นๆ เพิ่มจำนวนเลขอีกตัวหนึ่ง เช่น พ.ศ. ๑๙๕๙ เมื่อเพิ่มเลขท้ายอีกตัวหนึ่งก็เป็น พ.ศ. ๑๙๖๐ (จ.ศ. ๗๗๙) ตรงกับปีระกาสัมฤทธิศก (สัมฤทธิศกของพุทธศักราช)”

(กรมศิลปากร, ๒๕๒๗: ๔๖๙)

เมื่อพิจารณาจากคำอธิบายข้างต้นจะเห็นได้ว่าในสมัยสุโขทัย คำว่า “ตัว” ใช้กับตัวเลขของ ศักราชได้อีกด้วย

๔. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย

หน้าที่หนึ่งของคำว่า “ตัว” ที่พบในข้อมูลสมัยสุโขทัย คือ การเน้นความหมายของคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๓๓) เมื่อนั้นพระญาศรีธรรมมาโสกราชได้ยื่นค่านางอสนีธิตากล่าว ดั่งนั้น พระองค์ จึงรำพึงในพระทัย ดั่งนี้ นางจิงรำพึงทุกวันว่า ตัวนางนี้มีบุญแล้วกว่ากูนี้พึงบุญนางมีย่าแล พระองค์ จึงกล่าวก่อนางอสนีธิตาพระองค์จึงว่า เป็นคำซ้ำแตกเมาะว่าประชดให้แก่นาง ดั่งนี้...

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๔๔-๑๔๕)

จากตัวอย่างที่ (๓๓) คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เน้นความหมายของคำว่า “นาง” ซึ่งหมายถึง นางอสนีธิตา โดยที่หากไม่ใช่คำว่า “ตัว” ในบริบทนี้ก็ยังคงสื่อความหมายได้ แต่เมื่อมีคำว่า “ตัว” ปรากฏด้วยจะแสดงถึงการเน้นมากขึ้น

(๓๔) อันว่าพระจตุโลกบาลเดินดูดีดูร้ายแห่งโลกย์ทั้งหลายนี้ทุกวัน ย่อมใช้ให้เทพดา องค์อื่นมาต่างตัวในวันศีลน้อย คือ วันอัฐมิมินัน ไสยยอมใช้ลูกมาต่างตน มิแล้ววันศีลใหญ่ คือ วันบูรณ มีแล อมาพัสสานันไส้ ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ย่อมมาเองเดินดูเองๆ เมื่อเทพดามาต่างตนก็ดี ลูกธมา เองก็ดี แลตัว ธมาเองก็ดี เทียรยอมถือแผ่นทองเนื้อสุกแลถือดินสอนั้นอันทำด้วยชาติหิงคุนั้นมาด้วย แลเดินไปดูทุกแห่ง

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๔๔-๑๔๕)

จากตัวอย่างที่ (๓๔) คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เน้นความหมายของคำว่า “ธมา” ธมาในปริบทนี้ หมายถึง เทพยดา โดยที่หากไม่ใช่คำว่า “ตัว” ในปริบทนี้ก็ยังคงสื่อความหมายได้ว่า เมื่อเทพยดาที่มา แทนพระจตุโลกบาล หรือผู้เป็นลูก หรือเทพยดาเองก็ดี แต่เมื่อมีคำว่า “ตัว” ปรากฏด้วย จะแสดงถึงการเน้นมากขึ้น

ผู้วิจัยพบข้อมูลซึ่งคำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เน้นความหมายในศิลาจารึกสองแคว (พ.ศ. ๑๙๔๗) แต่ศิลาจารึกหลักนี้ชำรุดมาก อ่านได้น้อยคำ ในตอนต้นมี จ.ศ. ๗๖๖ ปีกอก ตอนปลายมีชื่อพระธรรมราชา เห็นจะเป็นพระธรรมราชาที่ ๓ มูลเหตุที่ได้จารึกก็ไม่ปรากฏหรืออาจจะปรากฏก็อ่านไม่ได้ คำจารึกที่เหลืออยู่บ้างเล็กน้อยอ่านพอได้ใจความว่า เป็นเรื่องท่านเจ้าพินสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ในเมืองชะเลียง เมืองสองแคว เมืองเชียงใหม่และเมืองสุโขทัย (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗: ๓๔๘)

ข้อความที่ปรากฏคำว่า “ตัว” ดังนี้

(๓๕) ...อันหนึ่ง ให้หุงจันทน์เจ้าธรรมราชา...คำ* ตัวเขาทั้ง-ง หลายแปดคนตัวเขา...ยนี้ พ่อตายไว้แก่ลูก ลูกตายไว้แก่หลาน หลานตายไว้แก่เหลน...เจ้า...

(ศิลาจารึกสองแคว พ.ศ. ๑๙๔๗)

จากตัวอย่างที่ (๓๕) คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เน้นความหมายของคำว่า “เขา” ซึ่งจากปริบทที่พบผู้วิจัยตีความหมายว่า ถ้าตัวเขาตายนี้ ในกรณีที่เป็นพ่อตายสมบัติให้ตกแก่ลูก ถ้าลูกตายให้ตกแก่หลานเป็นลำดับไป แต่อย่างไรก็ตามตัวอย่างนี้อาจยังไม่ชัดเจนพอเนื่องด้วยความชำรุดของจารึก ทำให้ไม่สามารถตีความหมายที่แน่ชัดได้

สมัยอยุธยา

การศึกษาข้อมูลคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยอยุธยาพบคำว่า “ตัว” มีหน้าที่และความหมาย ดังนี้

๑. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำนามเดี่ยว

ในสมัยอยุธยาพบคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดี่ยว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๓๖) ในเวลานั้นกุมารที่มีบุญนั้นก็ถูกจับไปด้วย พวกเฝ้าเด็กถึงนำไปคลอกเพลิงที่ป่าช้านอกเมือง พร้อมด้วยเด็กลูกทารกชาวบ้านทั้งปวง แต่กุมารผู้นั้นมีบุญนั้นเพลิงหาได้ไหม้ทั้งตัวไม่

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๓๓)

* เดิมอ่านว่า “คำตัว”

(๓๗) พระพุทธปฏิมากรใหญ่ที่วัดพนัญเชิงมีน้ำพระเนตรไหล พระพุทธปฏิมากรดีโลกนาล ซึ่งแกะด้วยไม้ พระศรีมหาโพธิ์นั้น พระทรงแยกออกสองภาค พระพุทธปฏิมากรทองคำเท่าตัวคน (คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๑๗๔)

(๓๘) อันว่าพระยาช้างฉัททันต์ตัวนั้นอันขาวล้วนล้วนทั้งตัวแลมีที่ตั้ง ๗ แห่ง (ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค ๑)

จากตัวอย่างที่ (๓๖) ถึงตัวอย่างที่ (๓๘) ข้างต้นจะเห็นได้ว่า คำว่า “ตัว” เป็นคำนามเดี่ยว มีความหมายว่า “ร่างกาย”

นอกจากคำว่า “ตัว” ที่พบในข้อมูลสมัยอยุธยา เป็นคำนามเดี่ยวที่มีความหมายว่า “ร่างกาย” แล้วยังพบคำว่า “ตัว” เป็นคำนามเดี่ยวที่มีการขยายความหมายออก ยกตัวอย่างเช่น

(๓๙) ไม่ซ้าก็เกิดลมสลาตันกล้าขึ้นๆ ทุกที กระทบเป็นสีแดงไปทั่วอากาศ พัดตรงมา ที่เรือพวกมนุษย์ในเรือก็พากันร้องไห้รักตัวเป็นอันมาก (คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๑๔๗)

จากตัวอย่างที่ (๓๙) คำว่า “ตัว” ในบริบทนี้ ไม่ได้หมายถึงเพียงร่างกายเท่านั้น แต่หมายถึง ชีวิตซึ่งหมายรวมถึงร่างกายด้วย

(๔๐) ครั้นแล้วมะกะโท้จึงหาช่องเข้าไปพึงพักฝากตัวอยู่กับนายช่างพระที่นั่งโรงใน (คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๒๑)

จากตัวอย่างที่ (๔๐) นี้จะเห็นได้ว่า คำว่า “ตัว” ไม่ได้หมายถึง ร่างกาย แต่หมายถึง การดำรงชีวิตซึ่งครอบคลุมความหมายถึงร่างกายด้วย ซึ่งจากตัวอย่างนี้เป็นบริบทที่ยังแสดงให้เห็น ความเป็นรูปธรรมสูงเมื่อเปรียบเทียบกับคำประสม “ฝากตัว” ในความหมายสมัยปัจจุบัน

การปรากฏของคำว่า “ตัว” ในลักษณะเดียวกับตัวอย่างที่ (๔๐) ปรากฏเป็นจำนวนมาก ในข้อมูลสมัยอยุธยา ยกตัวอย่างเช่น

(๔๑) ครั้งมาถึงเชิงเขานวรัตนคีรี เด็กคนใช้คนหนึ่งของมะกะโท้ป่วยลง มะกะโท้จึงให้ คนเหล่านั้นช่วยกันห้ามเด็กที่ป่วยนั้นขึ้นไปพักรักษาตัวอยู่บนยอดเขา (คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๒๑)

จากตัวอย่างที่ (๔๑) คำว่า “ตัว” ปรากฏหลังคำกริยา “รักษา” ในบริบทนี้ หมายถึง การรักษาร่างกายให้หายจากความเจ็บป่วย แต่ต่อมาใช้ในความหมายที่กว้างขึ้น กล่าวคือ ใช้ในความหมายว่า รักษาร่างกายให้หายจากการเจ็บป่วยก็ได้ หรือถ้าปรากฏในบางบริบทอาจหมายถึง การปกป้องรักษาชีวิตให้ปลอดภัยซึ่งชีวิตก็หมายรวมถึงร่างกายด้วย นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยนี้ไม่ได้ศึกษาข้อมูลที่เป็นคำกริยาผสม* ที่มีคำว่า “ตัว” ผู้วิจัยได้ยก ข้อมูลตัวอย่างที่ (๔๐) และตัวอย่างที่ (๔๑) มาอธิบายเพื่อแสดงให้เห็นถึงทิศทางการขยายความหมาย ของคำว่า “ตัว” ที่กว้างออกไปจากรูปธรรมไปสู่ความเป็นนามธรรมมากขึ้น

* นิตยา กาญจนวรรณ (๒๕๑๓) เรียกคำกริยาผสมนี้ว่า คำผสมกริยา และมีวิธีการทดสอบว่า คำกริยากรรมกับ คำนาม ที่เรียงกันนั้นเป็นคำผสมกริยาหรือไม่ ดังนี้

๑. คำกริยากรรมกับคำนาม

ตัวอย่าง ตัดสินใจ เดินทาง รับคำ

เรามีวิธีการทดสอบว่า คำกริยากรรมกับคำนามที่เรียงกันนั้นเป็นคำผสมกริยาหรือไม่โดยอาศัยกรอบประโยค ทดสอบ ๒ กรอบ ดังนี้

ก. ยังไม่ได้ _____ นาม ข. นาม ยังไม่ได้ _____

ถ้าหากเราสามารถย้ายที่คำกริยาในช่องของกรอบทดสอบ ก. ไปไว้ในกรอบทดสอบ ข. ได้โดยที่ความหมาย ไม่เปลี่ยน คำกริยากรรมกับคำนามที่เรียงกันนั้นถือว่าทำหน้าที่แยกกันและเป็นคำสองคำที่เรียงกัน อย่างธรรมดา

ตัวอย่าง

ก. ยังไม่ได้ เขียน จดหมาย ข. จดหมาย ยังไม่ได้ เขียน

ก. ยังไม่ได้ คืน หนังสือ ข. หนังสือยังไม่ได้ คืน

ถ้าหากเราย้ายที่คำกริยาในช่องว่างของกรอบทดสอบ ก. ไปไว้ในช่องว่างของกรอบทดสอบ ข. ไม่ได้เพราะ ไม่เป็นภาษาหรือย้ายแล้วทำให้ความหมายเปลี่ยนไป จะถือว่าคำกริยากรรมกับคำนามนั้นทำหน้าที่ร่วมกัน และเป็น คำผสมกริยา

๑. ก ยังไม่ได้ ตัดสินใจ ใจ ๑. ข ใจ ยังไม่ได้ ตัดสินใจ

๒. ก ยังไม่ได้ รับ คำ ๒. ข คำ ยังไม่ได้ รับ

จากตัวอย่างข้างบนนี้ จะเห็นได้ว่าประโยค ๑.ข และ ๒.ข ไม่เป็นภาษา จึงถือว่าย้ายไม่ได้ เพราะฉะนั้น ตัดสินใจ รับคำ จึงเป็นคำผสมกริยา

๒. คำนามกับคำกริยากรรม

ตัวอย่าง หัว สูง ใจ ดี

เรามีวิธีทดสอบว่า คำนามกับคำกริยากรรมที่เรียงกันนั้นเป็นคำผสมกริยาหรือไม่โดยอาศัยกรอบประโยค ทดสอบซึ่งมี ๕ ตำแหน่ง ๒ กรอบ ดังนี้

ก. นาม ลักษณะนาม นี้ _____ อกรรม ข. _____ นาม ลักษณะนาม นี้ อกรรม

ถ้าหากเราสามารถย้ายที่คำนามในช่องว่างของกรอบทดสอบ ก. ไปไว้ในช่องว่างของกรอบทดสอบ ข. ได้โดยที่ ความหมายไม่เปลี่ยน คำนามกับคำกริยากรรมที่เรียงกันนั้นถือว่าทำหน้าที่แยกกันและเป็นคำสองคำที่เรียง กันอย่างธรรมดา

ตัวอย่าง

ก. ตึกตา ตัว นี้ หน้า สวย ข. หน้า ตึกตา ตัว นี้ สวย

ก. เด็ก คน นั้น ผม แดง ข. ผม เด็ก คน นั้น แดง

ถ้าหากเราย้ายที่คำนามในช่องว่างของกรอบทดสอบ ก. ไปไว้ในช่องว่างของกรอบทดสอบ ข. ไม่ได้ เพราะ ไม่เป็นภาษา หรือย้ายแล้วทำให้ความหมายเปลี่ยนไป จะถือว่าคำนามกับคำกริยากรรมนั้นทำหน้าที่ร่วมกัน และเป็นคำผสมกริยา

ตัวอย่าง

๑. ก เพื่อน คน นี้ หัว สูง ๑. ข หัว เพื่อน คนนี้ สูง

๒. ก เด็ก คน นี้ ใจ ดี ๒. ข ใจ เด็ก คน นี้ ดี

จากตัวอย่างข้างบนนี้ จะเห็นได้ว่า ประโยค ๑.ข กับประโยค ๒.ข นั้นมีความหมายต่างจากประโยค ๑.ก และ ๒.ก ตามลำดับ จึงถือว่าย้ายไม่ได้ เพราะฉะนั้น หัว สูง ใจ ดี จึงเป็น คำผสมกริยา

(๔๒) แล้ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติเบิกทองแผ่พระสุพรรณบัฏ หนัก ๑ บาท ๒ สลึง กว้างยาว สำหรับจารึกพระสุพรรณบัฏ แล้ให้ตีกลองทองจำหลัก สูง ๕ นิ้วกึ่ง ใหญ่รอบ ๖ นิ้ว ทั้งฝาทั้งตัวหนัก ๒ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง สูงใหญ่รอบ สำหรับใส่แผ่นพระสุพรรณบัฏแล้ให้ตีกลองเงินหลัก ๑ ตำลึง ๒ บาท ๑ สลึง สูง ๖ นิ้วกึ่ง ใหญ่รอบ ๗ นิ้ว สำหรับใส่กลองทองซึ่งใส่พระสุพรรณบัฏ แล้ให้ตีกลองทองจำหลักทั้งฝาทั้งตัว หนักสูงใหญ่รอบ สำหรับใส่พระราชโองการ แล้ให้ตีกลองเงินจำหลักทั้งฝาทั้งตัว หนักสูงใหญ่รอบ สำหรับใส่กลองทองซึ่งใส่พระราชโองการ แล้ให้ตีผอบทองจำหลักทั้งฝาทั้งตัว หนักสูงใหญ่รอบ สำหรับใส่ตราพระครุฑพ่าห์ แล้ให้ตีค่องเงินจำหลักทั้งฝาทั้งตัว หนักสูงใหญ่รอบ สำหรับใส่ผอบทองรองพระตราครุฑพ่าห์ เป็นพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ได้กระทำ

(ประชุมหมายรับสั่ง ภาค ๑ สมัยกรุงธนบุรี หน้า ๒๙)

จากตัวอย่างที่ (๔๒) คำว่า “ตัว” ไม่ได้หมายถึง ร่างกายของสิ่งมีชีวิต แต่หมายถึงส่วนของภาชนะที่ใช้บรรจุสิ่งของ ซึ่งเป็นการแสดงความหมายเชิงอุปลักษณ์ คือ เปรียบสิ่งของที่มีรูปร่าง (shape) เหมือนกับร่างกาย (body) ของสิ่งมีชีวิต

๒. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบหน้าของคำประสม

คำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยอยุธยาเป็นคำประกอบส่วนหน้าของคำนามประสม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๔๓) ครั้นพระนเรศวรตั้งนั้นแล้ ก็ทรงช้างพระที่นั่งผ่านหน้าศาลนางเทพารักษ์นั้นไป จึงเห็นเป็นตัวแมลงงูบินตรงมาหน้าช้าง แล้ก็เข้าต้อยเอาที่อุณาโลม

(คำให้การขุนหลวงหาวัด หน้า ๒๑๕)

จากตัวอย่างที่ (๔๓) คิดว่า คำว่า “ตัว” เป็นคำประกอบส่วนหน้าของคำนามประสม โดยนำหน้าชื่อสัตว์ ซึ่งเป็นการประสมคำเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย

(๔๔) พระเจ้าหงสาวดีจึงให้เก็บทรัพย์สิน เงิน ทอง ปืนใหญ่ปืนน้อย ผู้คนช้างม้า กับช้างเผือกอีก ๕ ช้าง ทั้งรูปหล่อต่างๆ ตั้งแต่พระเจ้าอู่ทองที่อยู่ในหอพระ คือ รูปคน รูปพรหม รูปช้าง เอราวัน รูปม้า รูปราชสีห์ รูปคหสีห์ รูปนรสิงห์ รูปแกะ รูปวัวธนู รูปหงส์ รูปนกกระเรียน รูปนกใหญ่ รูปนกยูงตัวผู้ รูปนกยูงตัวเมียเหล่านี้ พระเจ้าหงสาวดีก็ให้เอาไปด้วยแล้วมอบราชสีห์ให้พระสุธรรมราชา

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๘๘)

(๔๕) พระองค์จึงพิจารณาตู่เห็นงูตัวเมียนั้นรูปงามประหลาดคอดแดงหงอนแดง

(ประชุมพงศาวดาร ภาค ๖๖ หน้า ๒๖๘)

จากตัวอย่างที่ (๔๔) และตัวอย่างที่ (๔๕) คำประสม “ตัวผู้” และ “ตัวเมีย” ที่ปรากฏในสมัยอยุธยาใช้กับสัตว์เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย

๓. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม

ในสมัยอยุธยา พบคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำลักษณนามซึ่งปรากฏร่วมกับคำนามที่หลากหลายเพิ่มขึ้นจากสมัยสุโขทัย โดยคำว่า “ตัว” เป็นลักษณนามใช้ร่วมกับคำนาม ได้แก่ สัตว์ เช่น ช้าง ม้า กา ไก่ งู ปลา หอย รูป (ปั้น) สัตว์ เลขศักราช อักษร ลือ เบี้ย สมอเรือ ตัวหนังตะลุง หุ่น อุกุศล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๔๖) อยู่มาวันหนึ่ง สมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จไปทอดพระเนตรช้างพระที่นั่ง ณ โรงในตามเคย ทรงประทับบนพระที่นั่งใกล้ช่องพระแกลบัวนพระโอรสลงไปที่แผ่นดิน ทอดพระเนตรเห็นเบี้ยตัวหนึ่งตกอยู่จึงตรัสเรียกมะกะโทว่า มอญน้อยเจ้าจงมาดูเบี้ยนี้ มะกะโทจึงคลานเข้าไปกราบถวายบังคมแล้วก็เก็บเบี้ยนั้นไว้ มีความดีใจว่า ได้พระราชทานเบี้ยตัวหนึ่ง แล้วก็หมอบเฝ้าอยู่กับหน้าพระที่นั่ง จนสมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จกลับ

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๒๑-๒๒)

(๔๗) แล้วมีนายสำเภาพ่อค้า ชื่ออั้งคูปูนี เอาสิงโตตัวหนึ่งมาถวาย กับนกกระจอกเทศตัวหนึ่ง แก่พระบรมเอกทศราชาอันเป็นใหญ่

(คำให้การขุนหลวงหาวัด หน้า ๔๑๙)

(๔๘) มาวันหนึ่งพระยากลาโหมจึงเข้าไปเฝ้าขุนชินราช แล้วทูลว่า บัดนี้ ได้ทราบว่า มีช้างเผือกตัวหนึ่งดงาม สมควรเป็นราชพาหนะ เทียวอยู่ในป่าแขวงเมืองสวรรคบุรีข้างทิศเหนือ

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๗๔)

(๔๙) ศักราช ๙๒๒ วอกศก (พ.ศ.๒๑๐๓) เสด็จไปวังข้างตำบวัดไก่อ ได้ช้างพลายพัง ๕๐ ช้าง อึ่ง อยู่ในวันเสาร์ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ ได้ช้างเผือกและตาช้างนั้นมิได้เป็นเผือกและลูกติดมาด้วยตัวหนึ่ง

(พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ หน้า ๔๕๘)

จากตัวอย่างที่ (๔๘) และตัวอย่างที่ (๔๙) จะเห็นได้ว่าในสมัยอยุธยามีคำลักษณนามใช้กับช้าง ๒ คำ คือ ตัว และ ช้าง ซึ่งมีการใช้ต่างกัน กล่าวคือ ถ้าเป็นช้างที่อยู่ในป่าจะใช้ลักษณนาม “ตัว” แต่เมื่อได้ขึ้นระวางแล้วจึงใช้ลักษณนาม “ช้าง”

(๕๐) กิตติศัพท์ที่พระมหากษัตริย์ได้ช้างเผือกถึง ๗ ช้างนั้น ปรากฏไปในนานาประเทศ พระเจ้าช้างเผือกหงสาวดีมีพระราชประสงค์จะใคร่ได้ช้างเผือกบ้าง จึงรับสั่งให้พวกอาลักษณ์จารึกพระราชสาสน์ในพระสุพรรณบัฏเป็นอักษร ๓ ตัว ตัว ๑ ความว่า ต้องการช้างเผือกตัว ๑ ความว่า

เชือก ตัว ๑ ความว่า ถ้าไม่ให้ จะเอาเชือกผูกจับเอา ๑ ครั้นจารึกแล้ว จึงให้ราชทูตเชิญพระราชสาสน์ ไปถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระมหาจักรพรรดิทรงทราบพระราชสาสน์ของพระเจ้าหงสาวดี ดั่งนั้น ก็ทรงพระพิโรธ จึงรับสั่งให้อัครราชทูตจารึกพระราชสาสน์ตอบเป็นอักษร ๓ ตัวบ้าง ตัว ๑ ความว่า ถ้าขอทานแล้วจะให้ตัว ๑ ความว่า ไม่กลัว ตัว ๑ ความว่า เราผูกจับก็เป็น (คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๗๖)

จากตัวอย่างที่ (๕๐) คำว่า “ตัว” เป็นคำลักษณนามของอักษร แต่เมื่อพิจารณาจากบริบทนี้ คำว่า “อักษร” หมายถึง ข้อความมิใช่แค่ตัวอักษรหรือตัวหนังสือเท่านั้น

(๕๑) เหตุดังนี้จึงว่า อุกุศลสี่ตัวนี้เป็นอาจารย์แล สมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้าตรัสเทศนา ในสังยุตตนิกาย ดังนี้

(ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค ๑ หน้า ๕๑)

จากตัวอย่างที่ (๕๑) คำว่า “ตัว” ใช้เป็นคำลักษณนามของ “อกุศล” ซึ่งในบริบทนี้ คือ โล โส โท โส โม โห มานะ จะเห็นได้ว่า อกุศลทั้งสี่นี้เป็นนามธรรม แต่ใช้คำลักษณนาม “ตัว”

จะเห็นได้ว่า คำว่า “ตัว” ที่ใช้เป็นลักษณนามสมัยอยุธยา นอกจากจะใช้กับสัตว์และเลข ศักราช เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัยแล้ว ยังมีการขยายการใช้กับอักษรและคำที่เป็นนามธรรม

๓. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม

ในสมัยอยุธยาพบข้อมูลคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำสรรพนาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๕๒) รุ่งขึ้นวันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๔ ค่ำ เพล่าบาย ๔ โมงเศษ พระยาทิพโกษา นำเอา จินบุนเส็ง หลวงสงขลา ซึ่งหนีไปนั้นมาทูลเกล้าฯ ถวาย จึงตรัสประภาษว่า จินบุนเส็งคิดอ่าน ทำการสงครามทั้งปวงด้วย ตัวยังมีได้เป็นข้าใต้ละอองฯ โทษถึงตายให้งดไว้ก่อนและซึ่งหลวงสงขลา นั้นได้กินน้ำพิพัฒน์สัจจาเป็นข้าใต้ละอองฯ แล้วและมาคิดการอีกเล่า โทษถึงตายอยู่แล้วจึงตรัสถามว่า ตัวจะพอใจอยู่หรือจะพอใจตายจึงตรัสว่าราชการสงครามเมืองญวนอน่ากัก เมืองญวนลูกหนายยังมี สืบไป ถ้าตัวจะใคร่อยู่จงคิดอาสาอุบายทำราชการแก้ตัวสืบไป หลวงสงขลากราบทูลพระกรุณารับ จะถือหนังสือไปเมืองญวน ก็ทรงพระกรุณาให้ตัวไป ให้บุตรภรรยาตามคุ้มไว้ และหลวงสงขลาจินบุนเส็ง ให้ตำรวจในจำไว้

(จดหมายเหตุรายวันทัพสมัยกรุงธนบุรี หน้า ๒๒๗)

จากตัวอย่างที่ (๕๒) คำว่า “ตัว” เป็นสรรพนามแทนผู้ที่พูดด้วยหรือบุรุษที่ ๒ ซึ่งในบริบทนี้ หมายถึง จินบุนเส็ง หลวงสงขลา

(๕๓) จึงตรัสประภาษว่า ถ้าจะมีเอาโทษ บัดนี้ จะเป็นเยี่ยงอย่างไป จะทำสงครามสืบไป เบื้องหน้า ได้บ้านเมืองแล้ว ลูกเจ้านายก็จะเอาไว้เป็นอาณาประโยชน์แก่ตัวเอง

(จดหมายเหตุรายวันทัพสมัยกรุงธนบุรี หน้า ๒๑๙)

จากตัวอย่างที่ (๕๓) คำว่า “ตัว” ประกอบกับคำว่า “เอง” เป็นคำประสม **ตัวเอง** ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนามโดยเป็นสรรพนามสะท้อนปรากฏหลังคำบุพบท “แก่”

๔. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย

คำว่า “ตัว” ที่พบในข้อมูลสมัยอยุธยาทำหน้าที่เน้นความหมายได้เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๕๔) ด้วยพระอัยกาเราได้ผ่านพิภพศรีสัตนาคนหุต พระบิดาเราก็ได้ผ่านพิภพจันทบุรี ตัวเรานี้ก็ได้ผ่านพิภพเชียงใหม่

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๑๒๔)

(๕๕) เราไม่เอาโยธา ด้วยธรรมยุทธสัญญาสัญญากันไว้ ถึงอุปราชากับเราก็จับ อชฌาศัยกันอยู่ ตัวท่านก็ยอมแจ่มอยู่ในใจ ควรหรือมาดูหมิ่นกันได้

(คำให้การขุนหลวงหาวัด หน้า ๓๐๙)

(๕๖) ท่านมีคุณแก่เราทั้งตัวเอ็งเป็นอันมาก เอ็งไปอยู่ปรนนิบัติเป็นทาสท่านในสถานที่ นั้นเถิด

(จดหมายเหตุรายวันทัพสมัยกรุงธนบุรี หน้า ๒๗๐)

(๕๗) พระยามนุษย์องค์นี้เจรจาลับปล้นล่อลงเข้ามาทิ้งไว้ในกลางป่า เอกาแต่ผู้เดียว เปลี่ยวใจ ชะรอยบุญตัวข้าหาไม่ ได้ผิวไม่รอดชั่วจึงหน่ายหนี ชะรอยว่ากรรมมีข้าได้ล่อลงเบียดเบียน สมณพราหมณาให้เสียศีลสิกขากรรมนั้นจึงมาถึงตัว ณ ครั้งนี้

(จดหมายเหตุรายวันทัพสมัยกรุงธนบุรี หน้า ๒๗๓)

จากตัวอย่างที่ (๕๔) ถึงตัวอย่างที่ (๕๗) เป็นการใช้คำว่า “ตัว” นำหน้าคำสรรพนาม เพื่อแสดงการเน้นความหมายของคำสรรพนามที่ตามมา ได้แก่ เรา ท่าน เอ็ง และข้า ตามลำดับ

นอกจากคำว่า “ตัว” จะทำหน้าที่เน้นความหมายปรากฏหน้าคำสรรพนามแล้ว คำว่า “ตัว” ยังปรากฏหน้าชื่อคน ชื่อตำแหน่งอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น

(๕๘) ครั้นอยู่มาพระองค์ก็มีรับสั่งให้เรียกตัวศรีปราชญ์ ก็ไม่ได้ดังประสงค์ เสนาจึงกราบทูลว่า พระยานครฆ่าเสีย อันว่าตัวศรีปราชญ์นั้นบัดนี้ถึงแก่ความตายแล้ว

(คำให้การขุนหลวงหาวัด หน้า ๓๖๖)

(๕๙) กองทัพที่ ๓

ยกไปคอยต่อสู้อำนาจกระดาน แขวงเมืองกาญจนบุรี (ไม่ปรากฏชื่อแม่ทัพ)

มีแต่ชื่อนายกอง คือ

พระยาสิหราชเดโชไชย (เห็นจะเป็นตัวแม่ทัพ)

พิไชยณรงค์ (พระยาพิชิตณรงค์)...

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๑๘๔-๑๘๕)

สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓

การศึกษาข้อมูลคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พบคำว่า “ตัว” มีหน้าที่และความหมาย ดังนี้

๑. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำนามเดี่ยว

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดี่ยว หมายถึง ร่างกาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๖๐) เพลิงก็ไหม้อยู่แต่ภายนอกบ้านประจักษ์แก่ตาคนทั้งปวง แต่รบกันสามารถจนรุ่งเห็นตัวกัน จึงรู้ว่ากรมขุนอนุรักษ์สงครามมารบ ครั้นเพลาค่ำ ๕ โมงเช้า กรมขุนอนุรักษ์สงครามและพรรคพวกพลแตกหนีไป

(พระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ หน้า ๑๓๐-๑๓๑)

จากตัวอย่างที่ (๖๐) คำว่า “ตัว” ในบริบทนี้มีความหมายถึง เห็นร่างกาย เห็นรูปร่างว่าเป็นใครได้เนื่องจากฟ้าสว่างในยามเช้า

คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดี่ยวที่พบในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ นี้ ส่วนใหญ่จะมีการขยายความหมาย กล่าวคือ ไม่ได้หมายถึงเพียงร่างกายที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๖๑) ถ้าผู้ใดขาดมิได้ถือน้ำให้บอกส่งตัวผู้นั้นเข้าไปยังลูกขุน ณ ศาลา จะเอาตัวเป็นโทษตามบทพระอัยการ

(จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๓ หน้า ๕๒)

จากตัวอย่างที่ (๖๑) คำว่า “ตัว” ไม่ได้หมายถึงเพียงร่างกาย แต่หมายถึง คน ซึ่งรวมความถึงร่างกายด้วย

(๖๒) ศิลปะเป็นอดีตเรกศิลป์จางเนื่องๆ แลควรให้ตั้งอยู่ในทศกฐกรรมบถ โดยพระราชกำหนดซึ่งโปรดพระราชทานออกไปไว้ ก็จะได้พาตัวไปสู่สุขคติภูมิอันประเสริฐ (จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๓ หน้า ๔๘)

จากตัวอย่างที่ (๖๒) คำว่า “ตัว” ในบริบทนี้ หมายถึง ชีวิตแต่เป็นชีวิตหลังความตาย

(๖๓) ๑๓๔ มาตราหนึ่ง ผู้ใดถากไม้ไกลหนทางแลมีผู้เข้ามาใกล้ ขวานหลุดจากมือไป ต้องทำน เปนบาปกำมแก่ผู้ตาย ให้ผู้ถากไปช่วยทำบุญส่งไปแก่ผู้ตาย ถ้าขวานหลุดจากมือทั้งตัวทั้งด้า ให้ใช้ค่าคนทำน

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๓ หน้า ๑๗๑)

จากตัวอย่างที่ (๖๓) คำว่า “ตัว” ไม่ได้หมายถึงร่างกายของสิ่งมีชีวิต แต่หมายถึงส่วนของ ขวานซึ่งเป็นการแสดงความหมายเชิงอุปลักษณ์ คือ เปรียบส่วนของสิ่งของเป็นส่วนองร่างกายของ สิ่งมีชีวิต

๒. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบหน้าของคำประสม

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ คำว่า “ตัว” ที่เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสมใช้ประกอบ หน้าชื่อสัตว์ เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัยและอยุธยา ดังตัวอย่างเช่น

(๖๔) นายพรานเมื่อเห็นตัวเนื้อแล้วปล่อยซึ่งปืนไปต้องเนื้อเข้า บางทีต้องที่สำคัญ ตายกับที่ บางทีมิได้ต้องสำคัญ เนื้อนั้นปลาศหนีไปแร่นอยู่ในราวป่า และนายพรานนั้นก็สกติดตามไป โดยรอยเท้าและสายโลหิตอันหยดย้อยไปกว่าจะสุตรรอยเท้าแลสุดสายโลหิต ก็พบซึ่งตัวเนื้ออันยัง ลำบากไปนั้น มีอุปมาประดุจใด

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ หน้า ๖๒)

(๖๕) ขนมแห่ง เข้าตังแห่ง น้ำตานบิก น้ำอ้อยงบ แลสรรพฟองแลต้นเข้าต้นหญ้า หยากเยื่อ ก้อนเนื้อแห่งปลาแห่งตัวปลาสดเบี่ยชั้นหนึ่งด้ายเขตจุกกะเทียมจุกหอมซาชิงกล้วยท่อน อ้อยแลขี้มา ขี้วัวขี้ควายขี้ช้าง ลูกไม้ใบไม้ทั้งกิ่งกะลาเชือกเถาว์ลหวายพาดตีทั้งซัดท่านก็ดี

(จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๓ หน้า ๕๒)

คำว่า “ตัว” ที่เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสมที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ นอกจากจะปรากฏหน้าชื่อสัตว์แล้ว ยังมีคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าเกิดขึ้น จำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๖๖) แลให้ปราศจากโมหาคตินั้น โมหะเจตสิกดวงนี้ คือ **ตัวอะวิชา** มีลักษณะอันมืดไปในที่ที่ทั้งปวง

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ หน้า ๕๓)

(๖๗) อนึ่งถ้าโจท จำเลย ตัดใจว่าหนังสือทั้งสองนั้น **ตัวอักษร**ลายมือหมีต้องกัน ให้อาลักษณ์ดูทำนองอักษรทั้งสองนั้น ถ้าทำนองอักษรฝนทองฟองมันหันอากาศราชปักซี พินเอก พินโทนฤคหิตตันทมาภูไม้ม้วนไม้มลายบาทพินลากค่าง ทำนองอักษรนั้นต้องกัน ท่านให้ฟังเอาเพน ทำนองอักษร อันเดียว

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ หน้า ๕๓)

ในกฎหมายตราสามดวงพบข้อมูลค่านามประสมที่มีคำว่า “ตัว” ปรากฏเป็นจำนวนมาก ดังที่มีการเก็บรวบรวมไว้ในดรชนี้ค้นคำในกฎหมายตราสามดวง (the computer concordance to the law of the three seals) โดยเป็นการเก็บคำพร้อมทั้งบอกแหล่งที่มา คือ เล่ม – หน้า – บรรทัด – เช่น

ตัวเรือนเบี้ย

๒-๒๘๘-๑๔ แม่นว่าเจ้าสินบอกรักดี มิได้บอกรักดีแก่ / **ตัวเรือนเบี้ย**ซึ่งมีชื่ออยู่ใน
กรมธรรม์นั้น

ตัวเลข

๕-๐๕๘-๐๒ ต่อกรมสัสดีจะเอา / **ตัวเลข** / จำยนั้น แลเจ้าหมู่จึงมาจำหน่ายเลขนั้น
อย่าให้สัสดีฟังแล้ว

๕-๒๐๕๘-๑๐ / **ตัวเลข** / นั้นจะแยกย้ายหมวดกองไปสักให้แก่ผู้จับนั้นมิได้

๕-๒๓๒-๐๑ แล / **ตัวเลข** / กับพ่อแม่พี่น้อง ซึ่งคิดอ่านกันให้โจทไปนั้น ให้เอาตัวมาลง
พระราชอาญาเขียน ๓ ยก

ตัวความ

๒-๐๔๙-๐๑ ถ้า / **ตัวความ** / มิได้ชี้ให้บน และญาติพี่น้อง พวกพ้องกลัวเนื้อความ
จะแพ้

๒-๐๔๙-๐๓ หากไปบนเอง / **ตัวความ** / มิได้รู้ ในเอาตัวบนมาปรับใหม่ตามรูปความ
แลคะดี ซึ่งมันมิได้บนนั้น ให้เร่งบังคับ บันชา ส่งไปจนแล้ว

๓. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ คำว่า “ตัว” ใช้เป็นคำลักษณนามประกอบคำนามได้หลากหลายมากขึ้นจากสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา โดยสามารถปรากฏกับคำนามประเภทสัตว์ตัวอักษร สมอเรือ ตัวหนังตะลุง หุ่น เสื้อ ตัวบาปธรรม ภูตพราย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๖๘) เกิดลมพายุใหญ่ตัดต้นมะพร้าว ต้นหมาก ต้นไม้ใหญ่ หักเป็นอันมาก เรือทอดสมอ ๔ ตัว ลู่มอยู่ประมาณ ๓ ยามเศษ จึงหายลมพายุ

(คำให้การจันทกัเรื่องเมืองบาดลั จ.ศ. ๑๒๐๘ หน้า ๔)

(๖๙) ตัวหนังเขาปักไว้กับหยวกกล้วย ๕ ท่อน ท่อนละ ๑๐ ตัว เป็นหนัง ๕๐ ตัว

(คำให้การจันทกัเรื่องเมืองบาดลั จ.ศ. ๑๒๐๘ หน้า ๑๓)

(๗๐) หุ่นนั้นเอาไม้มาทำเป็นรูปคนชายบ้างหญิงบ้าง รูปยักษ์บ้าง รูปลิงบ้าง รูปสัตว์ต่างๆ บ้าง สูงประมาณศอก คืบ มีคนชักสายกระดึกรำได้เหมือนคน โรงหนึ่ง ๔๐ ตัว ๕๐ ตัว คนเล่นประมาณ ๕๐ คน ๖๐ คน

(คำให้การจันทกัเรื่องเมืองบาดลั จ.ศ. ๑๒๐๘ หน้า ๑๕)

(๗๑) มีเสื้อถักด้วยรจจ้งตัวหนึ่ง กับหมวกทำด้วยไม้ไผ่เป็นซี่ๆ เหมือนหมวกไหหล่าง อยู่บนศิลาด้วยกัน

(คำให้การจันทกัเรื่องเมืองบาดลั จ.ศ. ๑๒๐๘ หน้า ๒๓)

๔. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม

คำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ พบที่ใช้เป็นคำสรรพนาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๗๒) มีผู้ร้องฟ้อง กล่าวโทษกันว่ามีผู้มาบอกเล่าว่าชายมาทำชู้ด้วยภรรยา และมีผู้ทำร้าย แก่ตัวแล วิญานกะ อวิญานกะ ทรพยด้วยประการใดๆ ก็ดี

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒ หน้า ๔๑)

(๗๓) ครั้นจะให้การตามสัจความจริงกลัวคดีของตัวจะแพ้

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๕ หน้า ๒๑๘)

(๗๔) เจ้าอั้งวะให้มีกระทุ้ถามว่าตัวกระทำการหยาบเข้า ยกกองทัพเข้ามาแล้วเหตุใด จึงกลับหนี บัดนี้ตัวคิดประการใด จึงกลับเข้ามา แต่ผู้เดียวอีกเล่า

(จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๑-๑๑๗๓)

ในรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ พบคำว่า “ตัว” ประกอบกับคำว่า “เอง” เป็นคำประสมตัวเอง เป็นคำสรรพนามสะท้อน (reflexive pronoun) จำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๗๕) ท่านเรียกว่าอะสมพญาณ ท่านว่าหมีเปนขณะแก่ความ ให้เลงดูเขาทั้งสอง สถานนี้ ให้พญาณนั้นพิสูทตัวเอง ถ้าขณะแก่พิสูทแล้วเปนขณะแก่ความ

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒ หน้า ๗๗)

(๗๖) ถ้ามีกิจหุระสิ่งใดๆ ก็ดี จะแก่ต่างว่าต่างจประกันหาต่างพี่น้องได้ ถ้าราษฎร จะฟ้องร้องให้พิจารณาตัวเองได้

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒ หน้า ๑๗๑-๑๗๒)

๕. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ คำว่า “ตัว” ใช้เป็นคำที่ทำหน้าที่เน้นความหมาย โดยพบว่าปรากฏหน้าคำสรรพนามหรือหน้าชื่อ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๗๗) ด้วยข้อความว่าเมื่อครั้งอ้ายพม่ายกมาตีกรุงเทพฯ มหานครศรีอยุธยาได้นั้นมหาโค เป็นฆราวาสอายุ ๒๗ ปี ตามเจ้าวัดประตูไป พลัดกันตกอยู่ณะเมืองเปรจิงบวชเป็นภิกษุได้ ๑๔ พรรษา แล้วสึกออกมามีภรรยาเกิดบุตรคือตัวมหากษณั้นได้อาศัยในสำนักมารดาเจ้าจิงกู ครั้นหม่องๆ ซิงเอา สมบัติของจิงกูได้ๆ อยู่ ๗ วัน

(จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๑-๑๑๗๓ หน้า ๑๑๑)

(๗๘) อยู่มาฝ่ายสมิงเล็กพรัายกขึ้นไปตีเมืองหลากแหลก เจ้านครสาซึ่งกินเมืองหลากแหลก นั้น ด้านทานมิได้ก็แตกหนีไป ตัวเจ้านครสาถึงแก่ความตาย สมิงเล็กพรัาก็ได้เขลยเป็นอันมาก

(ราชาธิราช หน้า ๖๓)

(๗๙) มะกะโท่จึงคิดแต่ในใจว่า เหตุใหญ่เป็นมหัศจรรย์ถึงเพียงนี้ ฝ่ายลูกค้าทั้งปวง ก็มีเป็นอันตรราย จึงคิดว่า ตัวกูนี้เห็นจะมีวาสนาภายหลังแล้วมะกะโท่ก็พาลูกหาบพ่อค้าทั้งปวงไป ถึงตำบลท่ามะตะเว พอเวลาเย็นก็เข้าอาศัยอยู่...

(ราชาธิราช หน้า ๖)

(๘๐) จึงกราบทูลพระเจ้าช้างเผือกว่า พี่ข้าพเจ้าเป็นขบถต่อพระองค์ ตัวข้าพเจ้าหาเป็น ขบถด้วยไม่ ข้าพเจ้าจะขอทำราชการฉลองพระเดชพระคุณไปกว่าจะสิ้นชีวิต บุตรภรรยาของข้าพเจ้า จะขอไว้ได้ละอองธุลีพระบาท ตัวข้าพเจ้าจะขอรับพระราชทานไปอยู่เมืองหลากแหลก จะขอต่อด้วย สมิงเล็กพรัามีให้สมิงเล็กพรัาย้ายได้...

(ราชาธิราช หน้า ๖๓)

สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ คำว่า “ตัว” มีหน้าที่และความหมาย ดังนี้

๑. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำนามเดี่ยว

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ คำว่า “ตัว” เป็นคำนามเดี่ยว โดยมีความหมาย คือ ร่างกาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๘๑) แสกน้ำดังนี้แล้ว จงชำระตัวเถิด ถ้าเห็นว่าสกนน้ำอย่างนี้นั้นยาวนาน ก็จงหามอน้ำใหญ่ๆ ใส่ น้ำเต็มตั้งไว้ในฐานที่ควรแห่งหนึ่ง ซึ่งจะไม่มีผู้เดินไปมาข้ามกรายแล้วเมื่อเวลาตัวสะอาดใจสบาย

(ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ หน้า ๑๕๐)

(๘๒) ประการหนึ่งคือสุรา ทำให้เปนโรคเกิดในตัว ให้ดับปอดเสียไปให้อายุสั้น

(หนังสือแสดงกิจจานุกิจของเจ้าพระยาทิพากรวงษ์มหาโกษาธิบดี หน้า ๒๑๘)

(๘๓) หลวงศักดิ์มันตจใจตัวสั้น เพื่อแตกโทษมตัว

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๓)

(๘๔) ท่านเปนผีที่พระขนองสังเกตุคุณฐานเปนฝิยาวตามตัว

(พระราชหัตถเลขาถึงพระราชโอรส หน้า ๗๙)

(๘๕) คนเอนตัวไปซ้ายและขวา ม้าก็เอนตัวไปตาม

(นิราศลอนดอน หน้า ๑๙๒)

คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดี่ยว นอกจากจะหมายถึง ร่างกายแล้ว ยังมีการขยายความหมายออกไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๘๖) พอไปถึงประตูซึ่งได้ลั่นกลอนไว้ก่อนเวลาจะฆ่าตัว ก็ล้มลงขาดใจตาย

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๔๓๙)

จากตัวอย่างที่ (๘๖) คำว่า “ตัว” ไม่ได้หมายถึง ร่างกาย แต่บริบทนี้มีความหมาย คือ ชีวิต กล่าวคือ หมายถึง ฆ่าตัวตาย นั่นเอง

(๘๗) ตั้งแต่เกิดมาเปนตัว ยังไม่เคยคุยออกกรสออกชาติ

(หนังสือร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย พ.ศ. ๒๔๑๗-๒๔๕๓ หน้า ๑๓๒)

(๘๘) แต่ตีฉันมาขอตัวบุตรสาวของตีฉันไป

(หนังสือร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย พ.ศ. ๒๔๑๗-๒๔๕๓ หน้า ๓๘๙)

จากตัวอย่างที่ (๘๗) และตัวอย่างที่ (๘๘) คำว่า “ตัว” ไม่ได้หมายถึงเพียงร่างกายเท่านั้น

(๘๙) แต่เข้าหุงดี เปนตัวสุกตลอด

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๔๔๒)

(๙๐) เมื่อจับตัวไนตริกแอซิดได้เช่นนี้แล้ว ยังอาจจะนำไปทำการอื่นๆ ได้อีกหลายอย่าง

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๑๘๖)

(๙๑) นายงานคนเดียวดูได้ตลอดทุกเตา ยังมีเวลาว่างอาจที่จะทำการอื่นได้ เพาะเหตุที่เครื่องทำนั้น มันเดินไปโดยลำพังตัวของมันเอง ไม่ต้องบริหารรักษา

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๑๙๔)

(๙๒) เรือนหลังนี้ทำด้วยไม้ล้วน ก่อศิลาแต่ฐานชั้นล่าง ใช้เสาแลตัวไม้สลักกลดลាយอย่างนอร์เวียน

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๑๙๕)

(๙๓) เมื่อแลดูประทุนฤาษีข่างบนคลุ่มๆ เหมือนประทุนรถโมเตอร์คาร์เมื่อซิ่งเจตนาเต็ม แต่ตัวฝาเปนรถแก่ง่อนแง่น ครอกแครกทั้งหลัง

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๑๙๘)

(๙๔) ถึงฝนไม่ตก ตัวหมอกเองนั้นก็เปนน้ำฉ่ำเปนล่องอยู่เสมอ

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๑๙๙)

(๙๕) แต่ที่โชคดีไม่มีลมที่จะหอบหมอกขึ้นจึงไม่แลเห็นอะไร ไม่ใช่แต่น้ำพุ ตัวเขาที่น้ำตกนั้นเองก็ไม่แลเห็นเสียด้วย คอยอยู่นานเห็นไม่ได้การ จึงต้องเดินต่อลงมาอีก

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๒๐๓)

ตัวอย่างที่ (๘๙) และตัวอย่างที่ (๙๕) คำว่า “ตัว” นำมาใช้กับสิ่งของหรือสรรพสิ่ง ได้แก่ ข้าวไนตริกแอซิด เต่าเชื้อเพลิง ไม้ ฝาประทุนรถ หมอก เขา ซึ่งเป็นการใช้กลไกอุปลักษณ์จาก “ตัว” ที่เป็นร่างกายของสิ่งมีชีวิตมาใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต

๒. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบหน้าของคำประสม

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ มีคำว่า “ตัว” ที่เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสมใช้ เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย ออยุธยาและรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ ซึ่งเป็นค่านามประสมชื่อสัตว์ หรือ เพศของสัตว์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๙๖) **ตัวแมงยุ่มย้อมที่กินปูนัน** เวลาอาหารลงไปถึงคล้ายรูปนกเค้าแมวออกเปนมือเปนมืดรอบ

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๑๐๘)

(๙๗) **พ่อจำทางได้รับเบนผู้นำไปดูเลี้ยงตัวผึ้ง** ซึ่งอยากเห็นอยู่แต่วานนี้แล้ว

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๓๘๐)

(๙๘) **เมื่อถึงฤดูที่ปลาจะมีไข่** สังเกตว่าปลาตัวไหนเป็นตัวผู้ ปลาตัวไหนเป็นตัวเมีย ด้วยบวมผิดปกติ

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๓๗๕)

ตัวอย่างที่ (๙๘) คำว่า “ตัวผู้” และ “ตัวเมีย” ใช้กับสัตว์ แต่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พบการขยายความหมายของทั้งสองคำนี้ โดยนอกจากจะใช้กับสัตว์แล้วยังนำไปใช้กับเกสรดอกไม้และขี้แม่เหล็กอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๙๙) **รวมใจความว่าอย่างอเมริกันใช้ไฟฟ้าตัวผู้ตัวเมีย** หมุนให้มากระทบกันเป็นประกายแรงไม่พอเขาจึงได้มาปลุกษากับมิสเตอร์เคแลนต์ คิดขึ้นใหม่ เอาแม่เหล็กเข้าไปปรับไว้ กลางไฟฟ้าตัวผู้ตัวเมียที่จะมากระทบกัน

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๑๘๔)

(๑๐๐) **ดอกกุหลาบเป็นตัวผู้ตัวเมียอยู่ในตัว** ตัวผู้ นั่นคือมีเมื่อดอยู่ที่ปลายเกสร

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๒๓๑)

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ มีคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำอีกจำนวนมาก เช่น ตัวอักษร ตัวเลข ตัวละคร ตัวเมือง ตัวอย่าง ตัวอะวิชา ตัวกรรม ฯลฯ

๓. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม

คำว่า “ตัว” ที่เป็นลักษณนามที่ใช้ประกอบค่านามได้เป็นจำนวนมากในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้แก่ สัตว์ต่างๆ เสื้อ บุหรี่ ตัวอักษร ตุ๊กตา เทวดา ตัวเลข แก้ว อี้ เตียง อี้ฐ โทษาคติ ธรรมาคณไม้ ซิการเรต ฯลฯ (ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ง) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (๑๐๑) ชั้นล่างมีตุ๊กตาสองตัวยืนอยู่ที่เสา
(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๓๘๖)
- (๑๐๒) ถ้าถึงดีแล้ว สุปชิกาเร็ดตัวหนึ่งได้ ในระหว่างกับเข้ามาสิ่งหนึ่งๆ
(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๒๗๔)
- (๑๐๓) บุหรี่ทั้งตัวขีดไฟจุด ๓ ครั้งหมด
(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๑๑๘)

๔. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ คำว่า “ตัว” ใช้เป็นคำสรรพนาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (๑๐๔) แต่อายุก็ราว ๑๕ ปี ทูลกระหม่อมเล็กไม่โปรด แลตัวไม่ช่างเล่น ช่างพูด
(พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล เล่ม ๒ หน้า ๓)
- (๑๐๕) นายเตี้ยม เลือกเป็นที่สอง และนายมานิตย์เป็นที่สาม นายพุ่มและนายมานิตย์ ทั้งสองคนนี้เพิ่งมาใหม่ การเล่าเรียนของเขา ๒ คนยังไม่เป็นหลักฐานแน่นอนหนา แต่นายเตี้ยมนั้นได้มา อยู่ชาน และเตรียมจะเข้ารอแยลมิลิตอรี คอลเลจที่แซนด์เฮิสต์ ตัวก็ออกเป็นห่วงๆ อยู่แต่ยังไม่ตกลง เข้าพระพุทเจ้าได้มีใบบอกเข้ามายังกระทรวงธรรมการยังรอฟังอยู่
(พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล เล่ม ๒ หน้า ๔)
- (๑๐๖) ก็ตามความรักความซึ้งเพราะรักตัวฤฯซึ่งใครก็ต้องกลัวตัว ฤฯผู้ที่ตัวรักจะได้ทุกซ ได้ยาก ถ้าซึ่งใครก็ต้องกลัวว่าผู้ นั้นจะได้ดีไปจะมีอำนาจคุมเหงตัว ฤฯคนที่รักของตัวว่าที่แท้ความกลัว ก็คู่กับความอยาก
(หนังสือแสดงกิจจานุกิจของเจ้าพระยาทิพากรณวงษ์มหาโกษาธิบดี หน้า ๑๒๘)
- (๑๐๗) มิสเตอร์เวสเตนกาตเชื่อว่า ตัวเอง พูดภาษาไทยไม่ได้
(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๑๖)
- (๑๐๘) ป้านุ้ยแกชรามาก จะเลี้ยงตัวเอง ไม่ได้อยู่แล้ว
(พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๑๕๔)

คำว่า “ตัวเอง” ในตัวอย่างที่ (๑๐๗) ทำหน้าที่เป็นบุรุษสรรพนาม ส่วนในตัวอย่างที่ (๑๐๘) คำว่า “ตัวเอง” ทำหน้าที่เป็นสรรพนามสะท้อน (reflexive pronoun) โดยทำหน้าที่เป็นกรรมใน ประโยคและสรรพนาม “ตัวเอง” หมายถึง “ป้านุ้ย”

๕. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ คำว่า “ตัว” เป็นคำที่ใช้เน้นความหมาย โดยปรากฏในคำสรรพนามหรือหน้าชื่อเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาและรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑๐๙) เพราะตัวก็ปตันฮยมเองเคยแต่เป็นทหาร
(พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล เล่ม ๑ หน้า ๑๕๘)

(๑๑๐) เพราะเห็นว่าตัวทูตและข้าราชการในสถานทูตควรจะเป็นคนที่รู้ภาษาไม่ต้องใช้ล่าม
(พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล เล่ม ๒ หน้า ๑๗)

(๑๑๑) แต่ตัวข้าพระพุทธเจ้าได้ให้การไว้ต่อตราการเป็นความสัตย์ความจริง
(ประกาศรัชกาลที่ ๔ หน้า ๒๐๐)

(๑๑๒) ตัวปริเฟต์เองบอกว่าถึงเวลาแล้ว เขิญเสด็จเราก็กักกันขึ้นรถ
(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๔๖๘)

(๑๑๓) อย่าให้ท่านต้องตกอยู่เมืองนครศรีธรรมราชเลย ด้วยท่านไม่มีที่จะเหลียวเห็นใคร
นอกจากตัวฉัน
(ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ หน้า ๙๖)

(๑๑๔) ทรัพย์สินสิ่งที่มีอยู่ในอำนาจ ตัวเราอาจเป็นเจ้าของ ครอบครองไว้ถ้าจะบริจาค
ให้แก่ผู้อื่น
(ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ หน้า ๙๖)

จากตัวอย่างที่ (๑๐๙) ถึงตัวอย่างที่ (๑๑๔) คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เน้นความหมายปรากฏใช้คำสรรพนามและชื่อหรือตัวบุคคล

สมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘

การศึกษาข้อมูลคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พบคำว่า “ตัว” มีหน้าที่และความหมาย ดังนี้

๑. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำนามเดียว

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดียว หมายถึง ร่างกาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑๑๕) คนเจ็บกันมากกว่ามาก ตัวฉันก็เจ็บเป็นไข้สาด้วย อาการโรคไข่นั้นตัวร้อน เหมือนจับไข้และมีเม็ดผุดขึ้นทั่วตัวคล้ายกับออกอีสุกอีใส

(ความทรงจำ หน้า ๑๔๒)

(๑๑๖) แต่ถึงจะจับพวกฟ้องได้สักกี่คนก็ยังไม่จับตัวอำมมันไม่ได้เลย ถึงกับกล่าวกันว่า บางทีเห็นตัวแล้วยิ่งมันก็ไม่ถูก

(ศัตรูของเจ้าหล่อน หน้า ๔๓๓)

(๑๑๗) ข้าพเจ้ารู้สึกฉงนใจที่หล่อนแต่งคำทั้งตัว สงสัยว่าบิดาหรือมารดาของหล่อน คงจะถึงแก่กรรมไปกะมัง

(ละครแห่งชีวิต หน้า ๕๕๕)

คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดียวที่พบในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ มีการขยายความหมาย โดยไม่ได้หมายถึงเพียงร่างกายเท่านั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑๑๘) อีกเรื่อง ๑ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ให้สืบจับโดยกวัดข้น จับได้ตัวมาประหารชีวิต ภายใน ๑๕ วัน ทั้ง ๒ ราย

(ความทรงจำ หน้า ๑๒๔)

(๑๑๙) ความรู้สึกเช่นว่ามาติดอยู่ในสันดานตั้งแต่ยังเป็นเด็กทุกคนจึงรักและยำเกรงและหมายพึ่งพ่อแม่เป็นนิสัยติดตัวมนุษย์

(ศาสนสมเด็จ เล่ม ๒๕ หน้า ๒๒๘)

(๑๒๐) นายรอดหาได้นอนในเรือนไม่ ไปทำหอไว้ต่างหากห่างจากตัวเรือนประมาณ ๑๕ ก้าว

(ประชุมนิทาน นิทานทองอิน หน้า ๔๖๓)

(๑๒๑) นายบุญเชิดก็ขึ้นบนเก้าอี้ เอื้อมมือขึ้นไปหยิบของชาวๆ บนหลังตู้ พอมือถูกเข้า ก็ร้องโวย แล้วก็หยิบลงมา ก็เป็นมีดโกนจริง ตัวมีดเปื้อนเลือดทั้งหมดครึ่งเป็นสนิมอยู่
(ประชุมนิทาน นิทานทองอิน หน้า ๔๖๖)

(๑๒๒) ตามรายงานการทำเมรุทหารที่ทูลมาก่อนผิด เพราะดูแลกรุย เอากรุยรั้วเข้าปน กับเรื่อน ปีนี้เขาสร้างขึ้นเป็นรูปแล้ว ตัวเมรุอยู่ตรงกลาง ตั้งฐานชั้นกะไดขึ้นใหญ่โต
(สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชฯ เล่ม ๓ หน้า ๑๐๗)

จากตัวอย่างที่ (๑๒๐) ถึงตัวอย่างที่ (๑๒๒) คำว่า “ตัว” นำไปใช้กับส่วนของวัตถุสิ่งของหรือ สิ่งก่อสร้าง ซึ่งเป็นการแสดงความหมายเชิงอุปลักษณ์

๒. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบหน้าของคำประสม

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ คำว่า “ตัว” ที่เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสมใช้ประกอบ หน้าชื่อสัตว์และแสดงเพศของสัตว์เช่นเดียวกับทุกสมัยที่ผ่านมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑๒๓) ประหลาดอยู่ที่เห็นตัวฝั่งเกาะเต็มรังอยู่เสมอ ไม่รู้ว่ามันผลัดเปลี่ยนกันไปเที่ยวหา ทัพสัมภาระมาทำรังด้วยประการอย่างไร
(สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชฯ เล่ม ๒๕ หน้า ๒๐๙)

(๑๒๔) สัตว์เลี้ยงตัวผู้มักจะไม่ว่าใจใส่เลี้ยงดูลูกเหมือนตัวเมีย ซึ่งถนอมรักลูกอยู่ จนกว่าจะเติบโตที่จะเลี้ยงตัวเองได้ก็ถึงเวลาที่ลูกมันไปจากรังหรือที่อยู่ ส่วนตัวผู้ นั้น ถ้าเป็นสัตว์ จำพวกนก ความเอาเป็นธุระในลูกของมันบางทีก็จะไม่สิ้นไปก่อนตัวเมีย แต่ถ้าเป็นพวกสัตว์ที่กินนม ตัวผู้นั้นก็ไม่ว่าเป็นธุระแก่ลูก

(โคลนติดล้อ หน้า ๔๙)

คำว่า “ตัว” ที่เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสมที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงสมัยรัชกาล ที่ ๘ นอกจากจะปรากฏเกี่ยวกับสัตว์แล้ว ยังมีคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้า ปรากฏเป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น

(๑๒๕) ครูให้ไม้เหลาเท่าแกนรูปอัน ๑ สำหรับชี้ตัวหนังสือที่อ่าน
(ความทรงจำ หน้า ๑๙)

(๑๒๖) พลายศรีตัวเอกจึงออกหน้าเดินรี่ รอยๆ ทำทางเหมือนพยักเรียก...
(จดหมายจากวังหรั้า หน้า ๒๘)

(๑๒๗) และคำพุดนั้นเป็นบทของ**ตัวตลก** ก็จริง

(ปลูกใจเสือป่า หน้า ๖๓)

(๑๒๘) ชาตอื่นๆ ที่เสื่อมเสียประโยชน์ เพราะญี่ปุ่นแข่งขัน หรือเพราะมีดินแดนอยู่ใกล้
เงื้อมมือญี่ปุ่น พวกมันรังเกียจญี่ปุ่นอยู่ด้วยกันทั้งนั้น ฝ่ายญี่ปุ่นก็รู้อยู่ แต่ญี่ปุ่นจะอย่างไรเป็น
ตัวปัญหา

(สารสนสมเด็จเล่ม ๒๕ หน้า ๒๒๐)

(๑๒๙) นักประพันธ์คนหนึ่งเคยเขียนว่า “สตรี คือ **ตัวความลับ**” ว่ากันว่าจริงเราผู้ชาย
มักโง่เขลา...

(ศัตรูของเจ้าหล่อน หน้า ๑๕๓-๑๕๔)

๓. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ คำว่า “ตัว” ใช้เป็นลักษณนามประกอบคำนามได้หลากหลาย
โดยสามารถปรากฏกับคำนามประเภทสัตว์ทุกชนิดตัวอักษร เลื้อ แก้อี้ รูปแกะสลัก ตุ๊กตา กางเกง
บุหรี ชิ่น ปี ฯลฯ (ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ง) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑๓๐) เจ้าคุณบันลือฯ ก็ส่งบุหรีฝรั่งให้กมลตัวแล้วตัวเล่า

(ละครแห่งชีวิต หน้า ๙๘)

(๑๓๑) ได้ทราบจากกรมหลวงสรรพสิทธิว่าเรือนลาว (เห็นจะเป็นทางอุบล) ว่าเขามีชา
ขายค้าตั้งร้านต้นอยู่โคนตั้งตอนใน ปลายอยู่ปลายตั้งที่จั่ว ไม้ตัวนั้นเขาเรียกว่า “ยิงลม” เรือนลาว
เห็นจะไม่ทำซื่อสองชั้นอย่างเรา

(สารสนสมเด็จ เล่ม ๒๕ หน้า ๑๖)

(๑๓๒) ยายพร้อมตตะลิ่งในเมื่อเรากลับไปพบแกเข้าที่แพพร้อมด้วยกางเกงแพ
สองสามตัว

(ละครแห่งชีวิต หน้า ๓๒)

๔. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม

คำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ ปรากฏใช้เป็นคำสรรพนาม
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑๓๓) “แน่ละ!” นายพลรับเสียงหนักแน่นภูมิใจที่มีคนเอาใจใส่ฟังเรื่องที่ตัวรู้ละเอียด แต่ผู้เดียว เลยลืมเมื่อปาก เขาพูดต่อน้ำกลายเป็นฟอง...

(ศัตรูของเจ้าหล่อน หน้า ๒๐-๒๑)

(๑๓๔) ในระหว่างนั้น ข้าพเจ้าเคยถามตัวเองว่าข้าพเจ้าได้ทำความดีความชอบอะไรไว้หนอ จึงได้รับความกรุณาจากชายต่างชาติผู้นี้ถึงเพียงนี้

(ละครแห่งชีวิต หน้า ๑๔๕)

(๑๓๕) นิจจา! แม้แต่ชื่อก็เยี่ยมตัวเอง! เราทั้งหลายเรียกตัวว่าไทยกลับเป็นทาสแห่ง ความประพาศติดุจทาสนั่นเอง

(โคลนติดล้อ หน้า ๘)

๕. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๘ คำว่า “ตัว” ใช้เป็นคำที่ทำหน้าที่เน้นความหมายนำหน้า ชื่อคนหรือสรรพนาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑๓๖) ที่รัฐบาลจะรับรองอย่างเดียวนั้น ไม่มีประโยชน์เลย ตัวท่านและตัวข้าพเจ้าและ เราทั้งหลายทุกๆ คน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งชาติไทยต้องพร้อมใจช่วยกันในเรื่องนี้ และทางที่จะช่วยนั้นก็ คือ แสดงให้เห็นว่าเรามีหลักฐานมั่นคง

(โคลนติดล้อ หน้า ๗๒)

(๑๓๗) อย่างที่ ๒ ถ้าในหลวงเสด็จกลับเข้าไปกรุงเทพฯ เช่น พระองค์ท่านและ ตัวหม่อมฉันไม่มีความจำเป็นจะตามเสด็จเข้าไป และดูยังไม่ปลอดภัย เพราะไม่มีอะไรเป็นประกันว่า ที่ในกรุงเทพฯ จะเรียบร้อยได้โดยเร็ว

(สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรณิชนวาทิน หน้า ๖๔)

(๑๓๘) ในเวลาเมื่อทุ่มเถียงกันอยู่นั้น ตัวฝรั่งนายแบงค์มาเห็นเข้า จะเป็นด้วยเหตุ อย่างไม่ค่อยยอมเชื่อหญิงเหลือรับเงินมาได้โดยไม่ต้องพิสูจน์

(สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรณิชนวาทิน หน้า ๑๕๕)

(๑๓๙) เมื่อหม่อมเจิมขึ้นไปเชียงใหม่ได้พบปะนับเป็นพี่น้อง ยังส่งเสียกันอยู่จนทุกวันนี้ หญิงกุมารีเรียกว่า เจ้าป่า แต่ตัวเจ้าอุบลวรรณเองตายเสียมานานแล้ว

(สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรณิชนวาทิน หน้า ๑๕๕)

สมัยปัจจุบัน

การศึกษาข้อมูลในสมัยปัจจุบันซึ่งหมายถึงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๙ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๔ นั้น พบคำว่า “ตัว” มีหน้าที่และความหมาย ดังนี้

๑. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำนามเดี่ยว

ในสมัยปัจจุบัน คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดี่ยว หมายถึง ร่างกาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑๔๐) เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็มีทางเดียว คือ เลื่อนตัวลงน้ำ เพราะทั้งทั้งเนื้อทั้งตัว มีแต่กางเกงขาสั้นสีดำ เสื้อม่อฮ่อมนั้นขมวดขยำๆ ทิ้งไว้ที่ชอกหัวเรือ

(คำมั่นสัญญา หน้า ๒๓)

(๑๔๑) หญิงหนึ่งนุ่งกระโปรงย้วยบานยาวครึ่งน่องตาหมากรุกสีฉูดฉาด ตัดกับผิวกล้าจัด เสื้อยืดรัดตัวสีหมากรุก โปกผมด้วยผ้าชีฟองบางสีฟ้า

(ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด หน้า ๕)

(๑๔๒) กลางคืนนอนๆ อยู่ใครมันเข้ามาทำ...อะไร เป็นเด็กผู้หญิงตัวเล็กนิดเดียว จะไปสู้อะไรไหว

(น้ำใสใจจริง หน้า ๒๙๓)

คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดี่ยวที่ปรากฏในข้อมูลสมัยปัจจุบันมีการขยายความเช่นเดียวกับสมัยอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น

(๑๔๓) คุณอรพินมีความเชื่อในตัวลูกศิษย์ที่ตนเลี้ยงดูมาหลายปี

(ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด หน้า ๔๔)

จากตัวอย่างที่ (๑๔๓) คำว่า “ตัว” ไม่ได้หมายถึงร่างกายเท่านั้น แต่หมายรวมถึงทุกอย่างที่รวมกันอยู่ในตัวของลูกศิษย์

(๑๔๔) มีพวกหนุ่มๆ แวะเวียนมาซื้อถั่วยืนแทะ แทะทั้งถั่วแทะทั้งตัวแม่ค้าสาว ซึ่งสาวเจ้าก็ให้ความหวังในการที่จะได้แทะอย่างอื่นกับลูกค้าทุกคนไม่มากไม่น้อยกว่ากัน

(คำพิพากษา หน้า ๑๐)

จากตัวอย่างที่ (๑๔๔) คำว่า “ตัว” ไม่ได้หมายถึงร่างกายของแม่ค้าสาว แต่หมายถึงความเป็นคนโดยรวมของตัวแม่ค้าสาว

(๑๔๕) โต๊ะครูประจำชั้นอยู่ด้านขวาของกระดานดำ แก้อื้อถูกดันเก็บไว้ในลักษณะชิดกับ
ตัวโต๊ะ

(คำพิพากษา หน้า ๒๒)

(๑๔๖) เขาเดินลงจากตัวโรงเรียนตามทางเดินซีเมนต์รอบตัวอาคาร อ้อมไปด้านหลัง
ตรงที่มีแท่งกั้นน้ำเรียงไว้เจ็ดใบแล้วไขนําลงถึงสังกะสีใบปากรูปไข่ เมื่อนํ้าเอ่อขึ้นค่อนข้างจึงปิดกั้นนํ้า
หัวถึงนํ้ากับไม้กั้นกลับมายังตัวโรงเรียนชั้นบนได้สูงขึ้นบน

(คำพิพากษา หน้า ๒๒)

จากตัวอย่างที่ (๑๔๕) และตัวอย่างที่ (๑๔๖) คำว่า “ตัว” ถูกนำมาใช้กับสิ่งของซึ่งเป็นการใช้
อุปลักษณะของคำว่า “ตัว” ที่หมายถึง ร่างกายของสิ่งมีชีวิตมาใช้กับสิ่งของเพื่อต้องการแสดงการเน้น
ส่วนของสิ่งนั้น

๒. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบหน้าของคำประสม

จากข้อมูลคำว่า “ตัว” ที่นำมาใช้เป็นคำประกอบหน้าของคำประสมในสมัยปัจจุบัน พบว่า
ยังคงมีการนำคำว่า “ตัว” มาประกอบหน้าชื่อสัตว์ และคำแสดงเพศของสัตว์ เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย
อยุธยา รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๘ และการใช้คำว่า “ตัว” ประกอบหน้าคำประสมมีความหลากหลาย
และมีเป็นจำนวนมากขึ้นจากทุกสมัยที่ผ่านมาอย่างเห็นได้ชัด ยกตัวอย่างเช่น

(๑๔๗) แสงไฟนีออนหลอดยาว ทำให้ระเบียงแคบๆ นั้นกระจ่างนวล บุรุษที่นอน
เหยียดยาวใช้ต้นคอพาดบนหมอนหวานแหงนดูตัวแมลงเงียบราวกับเปล็ดเปล็น ไกลออกไปคุณจ่า
สูบบุหรี่พ่นควันนุ้ย

(คำมั่นสัญญา หน้า ๑๓๔)

(๑๔๘) “จ๋า!” คนพูดขยับทางมะพร้าวให้ตัวแมลงเต้นเล่น ตาจ้องเป็ง สารินสายหัว
ก่อนจะคว่ำหมวกसानไบโตครอบหัวเล็กๆ นั้นไว้...

(คำมั่นสัญญา หน้า ๓๘๙)

(๑๔๙) คนอื่นที่อยากกินยังมีเยอะ เธอจงควเป็นตัวสำรองไว้ก่อนก็ได้

(น้ำใจใจจริง หน้า ๓๐๙)

(๑๕๐) “ดูแล้วก็กลุ่มแทนเอ็ง ไอ้ท่า งานศพ เคาใส่เสื้อสีแดงสดเขียว” แกพูดแล้ว
หัวเราะ อดขำไม่ได้ “ตัวเก่งตัวเขานั้น” พักพลอยหัวเราะเป็นเรื่องขบขันไปด้วย

(คำพิพากษา หน้า ๑๕๘)

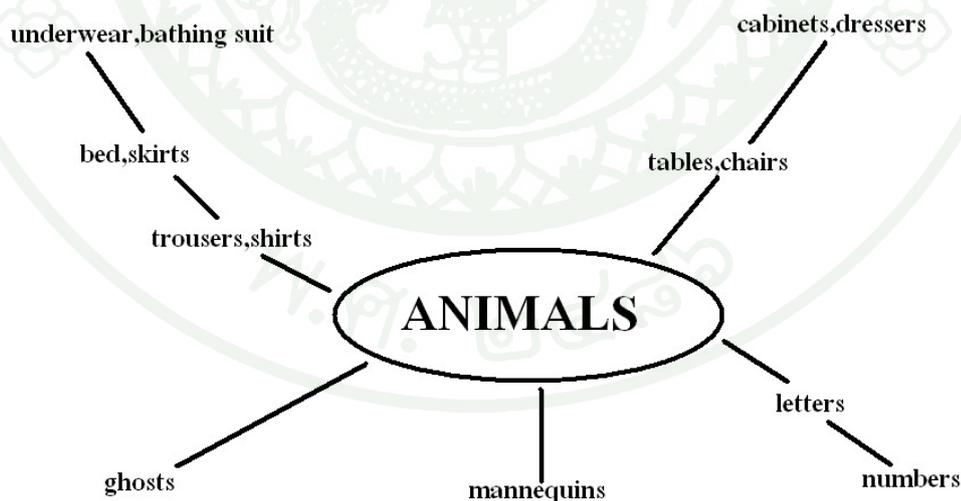
นอกจากจะพบคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” ประกอบส่วนหน้าในเอกสารที่ใช้เก็บข้อมูลในสมัยปัจจุบันแล้ว ยังพบว่า พจนานุกรมฉบับต่างๆ ได้บรรจุคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำเป็นจำนวนมาก ดังที่ปรากฏในภาคผนวก ซึ่งการมีผลผลิตของคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำจำนวนมากนี้ ผู้วิจัยจะได้อธิบายในบทที่ ๕ พร้อมพัฒนาการและปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ต่อไป

๓. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม

ในสมัยปัจจุบันมีการใช้คำว่า “ตัว” เป็นคำลักษณนามปรากฏใช้กับคำนามเป็นจำนวนมาก และหลากหลายมากขึ้นกว่าสมัยที่ผ่านมา ทั้งนี้ เนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาที่มีคำลักษณนาม ดังนั้น เมื่อมีสรรพสิ่งใหม่หรือคำนามใหม่เกิดขึ้น จึงต้องมีลักษณนามควบคู่กัน

การใช้คำว่า “ตัว” ใช้เป็นคำลักษณนามปรากฏกับคำนามที่หลากหลาย จนกระทั่งในปัจจุบันตำราเรียนหรือตำราไวยากรณ์ไม่สามารถอธิบายได้อย่างเป็นระบบครอบคลุมชัดเจนว่า คำว่า “ตัว” จะใช้กับคำนามลักษณะใด

อย่างไรก็ตามนักภาษาศาสตร์หลายท่านได้อธิบายเหตุผลที่ทำให้คำว่า “ตัว” สามารถใช้เป็นลักษณนามที่ปรากฏกับคำนามที่หลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น Carpenter (๑๙๘๗: ๔๕) กล่าวว่า โครงสร้างภายในของคำลักษณนาม คำนี้คือ การผสมผสานของต้นแบบและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ดังนี้

(Carpenter, ๑๙๘๗: ๔๖)

กล่าวคือ แต่เดิมคำลักษณนาม “ตัว” เป็นคำลักษณนามที่ใช้กับสัตว์ซึ่งมีลักษณะของการมีสี่ขาร่วมอยู่ได้ขยายไปใช้กับคำนามไต่ะ และเก้าอี้ที่มีสี่ขาหรือมีลักษณะของการมีแขนขาเช่นเดียวกัน ต่อมาก็ขยายการใช้ไปสู่เครื่องเรือนชนิดอื่นๆ เนื่องจากมีลักษณะการใช้สอยเหมือนกันกับไต่ะและเก้าอี้ ในส่วนของกางเกงและเสื้อก็เช่นกัน คือ มีลักษณะของแขนขาแล้วขยายไปใช้กับเสื้อผ้าชนิดอื่นๆ รวมไปถึงการใช้ คำลักษณนาม “ตัว” กับตุ๊กตา ตัวหนังสือ และตัวเลข นั่นก็เป็นเพราะการมีรูปร่างลักษณะร่วมกันนั่นเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าสามารถใช้คำลักษณนาม “ตัว” กับคำนามได้หลากหลายกลุ่ม ด้วยเหตุนี้เอง

คาร์เพนเตอร์จึงกล่าวว่าคำลักษณนามคำนี้แสดงคุณสมบัติเหมือนกับคำลักษณนามทั่วไป (general classifier) และตีความคำลักษณนามคำนี้ว่าเป็นคำลักษณนามที่ถูกกำหนดโดยวัจนลีลาที่ใช้ในวัจนกรรมการสนทนา โดยอ้างหลักฐานจากการใช้ภาษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมของคนหนุ่มสาว (youth culture) เกี่ยวกับเรื่องนี้ สุจริตลักษณ์ ดีผดุง (Deepadung, ๑๙๙๗) กล่าวว่า ในปัจจุบันการใช้คำลักษณนาม “ตัว” ได้ขยายวงกว้างออกไปสู่กลุ่มคนต่างๆ ไปด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากการติดต่อและรับวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีใหม่ๆ จากต่างประเทศเข้ามา โดย สุจริตลักษณ์ ดีผดุง ได้ให้ความเห็นว่า การใช้คำลักษณนามในภาษาไทย มีแนวโน้มที่จะใช้คำลักษณนาม “ตัว” เพื่อจำแนกระหว่างคำนามที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

ตามความเห็นของคาร์เพนเตอร์ข้างต้นที่เห็นว่า คำว่า “ตัว” มีคุณสมบัติเหมือนคำนามทั่วไป (general classifier) ที่ทำให้ใช้กับคำนามได้หลากหลายประเภท ซึ่งในเรื่องของลักษณนามทั่วไปนี้ มีนักภาษาศาสตร์ที่กล่าวถึงลักษณนามทั่วไปในภาษาไทยที่ใช้ได้อย่างกว้างขวางที่สุดคือ คำว่า “อัน”

เกี่ยวกับคำลักษณนาม “อัน” นั้น ขวนพิศ อัฐรัตน์ (๒๕๒๓: ๒๓-๒๕) เรียกคำ ลักษณนามคำนี้ว่า “คำลักษณนามครอบจักรวาล” เนื่องจากพบว่านับตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑-๖ ปรากฏการใช้คำลักษณนามคำนี้กับคำนามอย่างแพร่หลายมากที่สุด คือ สามารถปรากฏใช้กับคำนามที่เป็นสิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต คำนามที่เป็นสิ่งที่มีขนาดเล็กและขนาดใหญ่ คำนามที่เป็นคน สัตว์ สิ่งของ ตลอดจนคำนามที่เป็นนามธรรมได้ทั้งสิ้น

Palakornkul (๑๙๗๖: ๑๘๖-๑๙๗) อธิบายถึงคำลักษณนามในภาษาไทยว่าเป็นคำนามที่เกิดกับคำจำนวนนับ คำคุณศัพท์ และนิยามวิเศษณ์ หรือคำชี้เฉพาะ โดย อังกาบ ผลากรกุล ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการแปรในการใช้คำลักษณนามในกรณีที่คำนามคำเดียวสามารถปรากฏใช้กับคำลักษณนามได้หลายคำว่าเกิดจาก

๑. เจ้าของภาษามองเห็นลักษณะภายนอกของสิ่งของแตกต่างกัน เช่น คำนาม สร้อย ใช้กับคำลักษณนามได้ ๒ คำ คือ “เส้น” ซึ่งใช้กับของที่มีลักษณะเล็กเป็นเส้นยาว และ “สาย” ใช้กับของเป็นเส้นยาวเช่นกัน ผู้พูดจึงใช้คำลักษณนามทั้งสองสลับกันเสมอ

๒. การเรียกชื่อสิ่งของที่เกิดขึ้นใหม่มากกว่า ๑ ชื่อ เช่น เรียกพาทนะทางอากาศว่า เครื่องบิน และเรือบิน จึงมีการใช้คำลักษณะนามทั้ง “เครื่อง” และ “ลำ”

๓. การใช้ชื่อใหม่กับคำที่มีอยู่แล้ว เช่น เดิมในภาษาไทยใช้คำ ลูกไม้ ต่อมามีการใช้คำ ผลไม้ จึงมีการใช้คำลักษณะนามทั้ง “ลูก” และ “ผล”

๔. การใช้คำลักษณะนามที่กำหนดขึ้นเฉพาะคำนามบางคำ เช่น ช้าง มีคำลักษณะนามเฉพาะคือ “เชือก” แต่ในการพูดทั่วไป ผู้พูดมักจะใช้คำลักษณะนาม “ตัว” ซึ่งใช้กับสัตว์ทั่วไป

๕. คำลักษณะนามบางคำหายไป เพราะมีคนใช้น้อยและมีการใช้คำลักษณะนามคำใหม่เข้ามาแทนที่จึงเกิดการแปรในการใช้ เช่น

กล่องไม้ขีด	เดิมใช้	“กลัก”	เปลี่ยนเป็น	“กล่อง”
เลื่อน	เดิมใช้	“ปิ่น”	เปลี่ยนเป็น	“อัน”
หนังสือโบราณ	เดิมใช้	“ผูก”	เปลี่ยนเป็น	“เล่ม”
ขนมจีน	เดิมใช้	“จับ”	เปลี่ยนเป็น	“หัว”

๖. การใช้คำลักษณะนาม “อัน” กับคำนามอย่างกว้างขวาง ทำให้คำลักษณะนามคำนี้มีการแปรกับคำลักษณะนามคำอื่นๆ เช่น หวี ที่ใช้กับคำลักษณะนาม “ด้าม” หรือดินสอ ที่ใช้กับคำลักษณะนาม “แท่ง” ก็สามารถใช้กับคำลักษณะนาม “อัน” ได้

อังกาบ ผลารกุล ได้ให้ข้อสรุปว่าการใช้คำลักษณะนามที่ปรากฏกับคำจำนวนนับภาษาไทย อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงคำลักษณะนาม “อัน” จะกลายเป็นรูปแปรของคำลักษณะนามคำอื่นๆ เป็นจำนวนมาก

คำว่า “อัน” เป็นคำลักษณะนามที่นักภาษาศาสตร์หลายคนกล่าวว่าเป็นคำลักษณะนามที่ผู้ใช้ภาษาเลือกใช้มากที่สุดดังตัวอย่างแนวคิดของ ขวนพิศ อัฐรัตน์ (๒๕๒๓) และ Palakornkul (๑๙๗๖) แต่เมื่อผู้วิจัยสังเกตการณ์ใช้ภาษาของคนในสังคมกลับพบว่า ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๔) คำว่า “ตัว” เป็นคำลักษณะนามที่ผู้ใช้ภาษาเลือกใช้ เมื่อกล่าวถึงคำนามหรือสรรพสิ่งใหม่ในสังคม หรือคำนามที่มีคำลักษณะนามใช้อยู่แล้วกลับเลือกใช้คำว่า “ตัว” แทน เช่น ยา สารเคมี ซึ่งควรใช้ลักษณะนาม “ประเภท” หรือ “ชนิด” ใช้ภาษาก็ใช้ลักษณะนามตัวในทุกบริบท แม้กระทั่งการรายงานข่าวของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยซึ่งเรียกได้ว่าควรเป็นสื่อที่ใช้ภาษาอย่างเป็นแบบแผนมากที่สุดและเมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาข้อมูลจากหนังสือ “ลักษณะนาม” ของราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๓๘) ก็พบว่า คำนามที่สามารถใช้กับคำลักษณะนาม “ตัว” มีจำนวนทั้งสิ้น ๓๒๗ คำ ส่วนคำลักษณะนาม “อัน” สามารถใช้กับคำนามได้จำนวนทั้งสิ้น ๓๖๘ คำ และในจำนวนนี้มีคำนามที่สามารถใช้คำลักษณะนาม “ตัว” หรือ “อัน” ก็ได้จำนวน ๔๔ คำ

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าจากข้อมูลการใช้คำลักษณนาม “ตัว” ที่ราชบัณฑิตยสถานกำหนดและการใช้คำลักษณนาม “ตัว” จะเป็นคำลักษณนามทั่วไปและมีการใช้ได้มากกว่าคำลักษณนาม “อัน” และเป็นเหตุผลหรือแนวคิดที่จะต้องนำมาปรับการกำหนดระบบหรือหลักเกณฑ์การใช้คำลักษณนามในไวยากรณ์ไทย ต่อไป

๔. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม

จากข้อมูลในสมัยปัจจุบันพบคำว่า “ตัว” ใช้เป็นคำสรรพนามและสรรพนามสะท้อน (reflexive pronoun) ดังตัวอย่างเช่น

(๑๕๑) “มันตายแล้วนี่ ตัวทำมันตาย เข้าเกาะกินได้!
“บาปกรรมโหมะหัวพีริน” “โหมะหัวตัวด้วย” “ตัว!” ตะโกนพลางพ่นฝอย
น้ำลายใส่ “ตัวด้วย!” สารินก่นได้มากกว่า “ตัวโว้ย!” ซลันดาแผดเสียงให้ชนะให้ได้
(คำมั่นสัญญา หน้า ๑๗๖)

จากตัวอย่างที่ (๑๕๑) คำว่า “ตัว” เป็นคำทำหน้าที่เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๒ นอกจากคำว่า “ตัว” แล้วในสมัยปัจจุบันยังพบคำว่า “ตัว” ประสมกับคำว่า “เอง” เป็นคำประสม “ตัวเอง” โดยใช้เป็นบุรุษสรรพนามทั้งบุรุษที่ ๑ และบุรุษที่ ๒ และเป็นสรรพนามสะท้อน ดังตัวอย่างเช่น

(๑๕๒) ใจหนึ่งเธอคิดว่า ตัวเองโตพอจะดูแลตัวเองได้แล้ว
(น้ำใสใจจริง หน้า ๒๐)

(๑๕๓) แม้ว่าตัวเองนั้นยังอยากจะอยู่ในร่มเงาของศาสนาเป็นสาวกขององค์พระสัมมา
สัมพุทธเจ้า แต่ทุกครั้งที่สายตาเหลือบมองโยมพ่อ พักก็อดเป็นห่วงไม่ได้ เขาจะท่องบ่นสวดมนต์ต่อไป
ได้อย่างไร ในเมื่อพ่อต้องทำงานงกเงินทั้งวัน แต่ตัวเองกลับแอบอิงอยู่ในศาสนาอย่างสุขสบาย
(คำพิพากษา หน้า ๑๖)

(๑๕๔) รัฐมนตรีบางคนก็แกว่านะเขาเข้ามาเพื่อกอบโกย ไม่ผิดกับโสเภณี แต่บุญรอดนะ
มันรู้จักแต่จะพัฒนา ทั้งพัฒนาตัวเองและคนอื่น คนที่นึกถึงส่วนรวมนะหายาก มีแต่นึกถึงตัวเอง
(ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด หน้า ๑๓)

(๑๕๕) “จินต์ ตัวเองนะทำอะไรไว้จนมีพยานออกมาทนโทษนะ แล้วยังมีหน้าว่าคนอื่น”
(ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด หน้า ๔๔)

๕. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย

ในสมัยปัจจุบัน คำว่า “ตัว” ที่ทำหน้าที่เน้นความหมายโดยปรากฏหน้าคำนามที่เป็นคน ชื่อคน หรือสิ่งของ ดังตัวอย่างเช่น

(๑๕๖) ท่านพ่อของฉันก็พยายามที่จะให้ตัวฉันและลูกๆ ของท่านเป็นเจ้านาย เช่นเดียวกับองค์ท่าน

(ข้างหลังภาพ หน้า ๗๓)

(๑๕๗) วัดเป็นเสมือนศูนย์รวมของผู้คนในตำบลแห่งนี้ ลูกเกิดก็ต้องมาวัด ให้หลวงพ่อดังชื่อให้ตามวันเดือนปีเกิดของเด็กที่เกิดเพื่อให้เป็นสิริมงคลกับตัวลูก

(คำพิพากษา หน้า ๑๑)

(๑๕๘) แต่เธอก็จะต้องรับรู้ในความเป็นจริงว่า ความคร่ำครวญคิดถึงนั้นเป็นสิ่งไร้สาระต่อตัวเธอโดยแท้

(ข้างหลังภาพ หน้า ๑๑๓)

(๑๕๙) หนึ่งลูกไปยืนมองผ่านหน้าต่างกระจกออกไป เห็นแต่ทิวไม้คล้ายป่าละเมาะ โอบล้อมตัวตึก มองเท่าไรก็ไม่เห็นความเพลิดเพลิดใดๆ แผงอยู่

(น้ำใสใจจริง หน้า ๒๖๐)

จะเห็นได้ว่า การที่คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เน้นความหมายได้ในทุกสมัย ซึ่งเป็นผลจากความหมายพื้นฐานของคำว่า “ตัว” ที่เอื้อให้เกิดการเน้นความหมายของคำ

จากหน้าที่ของคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยต่างๆ สามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้ หน้าที่ของคำว่า “ตัว” ในช่วงสมัยต่างๆ ทั้ง ๖ สมัย สามารถแสดงเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒ หน้าที่ของคำว่า “ตัว” ในสมัยต่างๆ

หน้าที่ของคำว่า “ตัว”	คำนาม	คำ	คำ	คำเน้น	คำ
	สมัย เดี่ยว	ประสม	ลักษณนาม	ความหมาย	สรรพนาม
สมัยที่ ๑ สุโขทัย	✓	✓	✓	✓	-
สมัยที่ ๒ อยุธยา	✓	✓	✓	✓	✓
สมัยที่ ๓ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓	✓	✓	✓	✓	✓
สมัยที่ ๔ รัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕	✓	✓	✓	✓	✓
สมัยที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘	✓	✓	✓	✓	✓
สมัยที่ ๖ ปัจจุบัน	✓	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ ๑ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำนามเดี่ยว คำประสม คำลักษณนามและคำเน้นความหมายได้ในทุกสมัย และคำว่า “ตัว” เป็นคำสรรพนามในสมัยอยุธยาเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยไม่ปรากฏหน้าที่เป็นคำสรรพนามในสมัยสุโขทัย

ในบทที่ ๔ นี้เป็นผลการศึกษาหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเห็นได้ว่าการขยายหน้าที่และความหมายเกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยในบทต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงพัฒนาการและปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ในสมัยต่างๆ

บทที่ ๕

พัฒนาการและปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน โดยจะแบ่งหัวข้อออกเป็น ๓ หัวข้อ คือ (๑) การขยายหน้าที่ของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยปัจจุบัน (๒) การขยายความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน และ (๓) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

การขยายหน้าที่ของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

จากผลการศึกษาวិเคราะห์หน้าที่ของคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในสมัยสุโขทัยถึงปัจจุบันในบทที่ ๔ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งช่วงสมัยออกเป็น ๖ สมัยนั้น พบหน้าที่ของคำว่า “ตัว” ดังต่อไปนี้

๑. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำนามเดี่ยว

จากข้อมูลคำว่า “ตัว” ปรากฏเป็นคำนามเดี่ยวมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันในทุกสมัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยสุโขทัย

- (๑) ผุยมบาลเอาหอกชนกไล่แทงไล่ฟุงเขาทั้งหลายๆ ที่ก็ถูกบาดเจ็บทั่วตัวคนผุมนั้น
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๕)

สมัยอยุธยา

- (๒) ในเวลานั้นกุมารที่มีบุญนั้นก็ถูกจับไปด้วย พวกเฝ้าเด็กถึงนำไปคลอกเพลิงที่ป่าช้านอกเมืองพร้อมด้วยเด็กลูกทารกชาวบ้านทั้งปวง แต่กุมารผู้นั้นมีบุญนั้นเพลิงหาได้ไหม้ทั้งตัวไม่
(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๓๓)

สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓

(๓) เพลิงก็ไหม้อยู่แต่ภายนอกบ้านประจักษ์แก่ตาคนทั้งปวง แต่รบกันสามารถจนรุ่งเห็นตัวกัน จึงรู้ว่ากรมขุนอนุรักษ์สงครามมารบ ครั้นเพลาค่ำ ๕ โมงเช้า กรมขุนอนุรักษ์สงครามและพรรคพวกพลแตกหนีไป

(พระราชพงศาวดาร ฉบับตัดพันทศมาส หน้า ๑๓๐-๑๓๑)

สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕

(๔) แศกน้ำดั่งนี้แล้ว จงชำระตัวเถิด ถ้าเห็นว่าแศกน้ำอย่างนี้นั้นยาวนานก็จงหาหมอน้ำใหญ่ๆ ใส่น้ำเต็มตั้งไว้ในฐานที่ควรแห่งหนึ่ง ซึ่งจะไม่มีผู้เดินไปมาข้ามกรายแล้วเมื่อเวลาตัวสอาดใจสบาย

(ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ หน้า ๑๕๐)

สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘

(๕) คนเจ็บกันมากกว่ามาก ตัวฉันก็เจ็บเป็นไข้สาด้วย อาการโรคไข่นั้นตัวร้อนเหมือนจับไข้และมีเม็ดผุดขึ้นทั่วตัวคล้ายกับบอออกอีสุกอีใส

(ความทรงจำ หน้า ๑๔๒)

สมัยปัจจุบัน

(๖) เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็มีทางเดียว คือ เลื่อนตัวลงน้ำ เพราะทั้งทั้งเนื้อทั้งตัวมีแต่กางเกงขาสั้นสีดำ เสื้อม่อฮ่อมนั้นขมวดขยำๆ ทิ้งไว้ที่ชอกหัวเรือ

(คำมั่นสัญญา หน้า ๒๗)

๒. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสม

จากข้อมูลคำว่า “ตัว” ปรากฏเป็นส่วนประกอบหน้าคำประสมมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันในทุกสมัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยสุโขทัย

(๓) ภูได้ตัวเนื้อ ตัวปลา ภูเอามาแก่งพอกู

(ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๑๘๓๕ ด้านที่ ๑)

สมัยอยุธยา

(๘) พระเจ้าหงสาวดีจึงให้เก็บทรัพย์สิน เงิน ทอง ปืนใหญ่ปืนน้อย ผู้คนช้างม้า กับ ช้างเผือกอีก ๕ ช้าง ทั้งรูปหล่อต่างๆ ตั้งแต่พระเจ้าอู่ทองที่อยู่ในหอพระ คือ รูปคน รูปพรหม รูปช้าง เอราวัดน์ รูปม้า รูปราชสีห์ รูปคหสีห์ รูปนรสิงห์ รูปแกะ รูปว้าวธนู รูปหงส์ รูปนกกกระเรียน รูปนกใหญ่ รูปนกยูงตัวผู้ รูปนกยูงตัวเมียเหล่านี้ พระเจ้าหงสาวดีก็ให้เอาไปด้วยแล้วมอบราชสีห์ให้พระสุธรรมราชา (คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๘๘)

สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓

(๙) นายพรานเมื่อเห็นตัวเนื้อแล้วปล่อยซึ่งปืนไปต้องเนื้อเข้า บางที่ต้องที่สำคัญตาย กับที่ บางที่มีได้ต้องสำคัญ เนื้อนั้นปลาศหนีไปเร้นอยู่ในราวป่า และนายพรานนั้นก็สกดตามไป โดยรอยเท้าและสายโลหิตอันหยดย้อยไปกว่าจะสุตรอยเท้าแลสุตสายโลหิต ก็พบซึ่งตัวเนื้ออันยัง ลำบากไปนั้นมีอุปมาประดุจใด

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ หน้า ๖๒)

สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕

(๑๐) เมื่อถึงฤดูที่ปลาจะมีไข่ สังเกตว่าปลาตัวไหนเป็นตัวผู้ ปลาตัวไหนเป็นตัวเมีย ด้วยบวมผิดปกติ

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๓๗๕)

สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘

(๑๑) สัตว์เลี้ยงตัวผู้มักจะไม่เอาใจใส่เลี้ยงดูลูกเหมือนตัวเมีย ซึ่งถนอมรักลูกอยู่จนกว่า จะเติบโตที่จะเลี้ยงตัวเองได้ก็ถึงเวลาที่ลูกมันไปจากรังหรือที่อยู่ ส่วนตัวผู้ นั้น ถ้าเป็นสัตว์จำพวกนก ความเอาเป็นธุระในลูกของมันบางทีก็จะไม่สิ้นไปก่อนตัวเมีย แต่ถ้าเป็นพวกสัตว์ที่กินนม ตัวผู้ นั้น ก็ไม่เอาเป็นธุระแก่ลูก

(โคลนติดล้อ หน้า ๔๙)

สมัยปัจจุบัน

(๑๒) แสงไฟนีออนหลอดยาว ทำให้ระเบียงแคบๆ นั้นกระจ่างนวล บุรุษที่นอน เหยียดยาว ใช้ต้นคอพาดบนหมอนหวานแขนงดูตัวแมลงเงียบราวกับเปล็ดเปล็น ไกลออกไปคุณจำ สิบบุหรี่ปันควันดู

(คำมั่นสัญญา หน้า ๑๓๔)

๓. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม

คำว่า “ตัว” ปรากฏใช้เป็นคำลักษณนามมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันในทุกสมัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยสุโขทัย

(๑๓) แล้วจึงปลุกท้-ง ศาลาด้วย แลจึงแต่งหากระยาทาน ...คนครอกหนึ่งให้ดู พระข้างตัวหนึ่ง ม้าตัวหนึ่ง ความตัวหนึ่ง

(ศิลาจารึกวัดบางสนุก พ.ศ. ๑๘๘๗)

สมัยอยุธยา

(๑๔) อยู่มาวันหนึ่ง สมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จไปทอดพระเนตรข้างพระที่นั่ง ณ โรงในตามเคย ทรงประทับบนพระที่นั่งใกล้ช่องพระแกลบัววันพระโอบอุ้มลงไปแผ่นดิน ทอดพระเนตรเห็นเบี้ยตัวหนึ่งตกอยู่จึงตรัสเรียกมะกะโทว่า มอญน้อยเจ้าจงมาดูเบี้ยนี้ มะกะโทจึงคลานเข้าไปกราบถวายบังคมแล้วก็เก็บเบี้ยนั้นไว้ มีความดีใจว่าได้พระราชทานเบี้ยตัวหนึ่งแล้วก็หมอบเฝ้าอยู่กับหน้าพระที่นั่งจนสมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จกลับ

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๒๑-๒๒)

สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓

(๑๕) เกิดลมพายุใหญ่ตัดต้นมะพร้าว ต้นหมาก ต้นไม้ใหญ่ หักเป็นอันมาก เรือทอดสมอ ๔ ตัว ลูกลมอยู่ประมาณ ๓ ยามเศษ จึงหายลมพายุ

(คำให้การจีนก๊กเรื่องเมืองบาทลี จ.ศ. ๑๒๐๘)

สมัยรัชกาลที่ ๔-รัชกาลที่ ๕

(๑๖) ชั้นล่างมีตุ๊กตาสองตัวยืนอยู่ที่เสา

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๓๘๖)

สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘

(๑๗) ได้ทราบจากกรมหลวงสรรพสิทธิว่าเรือลาว (เห็นจะเป็นทางอุบล) ว่าเขามีชาขายค้าตั้งรกรากต้นอยู่โคนที่ตั้งตอนใน ปลายอยู่ปลายตั้งที่จั่ว ไม้ตัวนั้นเขาเรียกว่า “ยิงลม” เรือลาวเห็นจะไม่ทำชื่อสองชั้นอย่างเรา

(สารสนสมเด็จ เล่ม ๒๕ หน้า ๑๖)

สมัยปัจจุบัน

(๑๘) ไม่รู้สีหน้าซาตานตัวไหนคลจิตตใจให้ตีมัน บางทีอาจเป็นเพราะความกลัวกลุ่มที่สูมอยู่ในใจเป็นตัวชี้แนวทาง

(คำพิพากษา หน้า ๑๕๐)

๔. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม

จากการศึกษาหน้าที่ของคำว่า “ตัว” พบคำว่า “ตัว” ที่ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนามในช่วงสมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ไม่พบคำว่า “ตัว” ที่ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนามเฉพาะในสมัยสุโขทัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยอยุธยา

(๒๐) รุ่งขึ้นวันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๔ ค่ำ เพล่าบาย ๔ โมงเศษ พระยาทิพโกษา นำเอาจินบุนเส็ง หลวงสงขลา ซึ่งหนีไปนั้นมาทูลเกล้าฯ ถวาย จึงตรัสประภาษว่า จินบุนเส็งคิดอ่านทำการสงครามทั้งปวงด้วย ตัวยังมีได้เป็นข้าใต้ละอองฯ โทษถึงตายให้งดไว้ก่อนและซึ่งหลวงสงขลา นั้น ได้กินน้ำพิพัฒน์สัจจานเป็นใต้ละจิงตรัสถามว่า ตัวจะพอใจอยู่หรือจะพอใจตายจิงตรัสว่าราชการสงครามเมืองญวนอนาคัก เมืองญวนลูกหนายยังมีสืบไป ถ้าตัวจะใคร่อยู่จิงคิดอาสาอุบายทำราชการ แก้วตัวสืบไป หลวงสงขลากราบทูลพระกรุณารับจะถือนั่งสือไปเมืองญวน ก็ทรงพระกรุณาให้ตัวไปให้บุตรภรรยาмаาคมไว้ และหลวงสงขลาจินบุนเส็งให้ตำรวจในจำไว้

(จดหมายเหตุรายวันทับสมัยกรุงธนบุรี หน้า ๒๒๗)

สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓

(๒๑) เจ้าจะให้มีกระทุหมว่าตัวกระทำการหยาบเข้า ยกกองทัพเข้ามาแล้วเหตุใด จึงกลับหนี บัดนี้ตัวคิดประการใด จึงกลับเข้ามา แต่ผู้เดียวอีกเล่า

(จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๑-๑๑๗๓)

สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕

(๒๒) นายเตี้ยม เลือกเป็นที่สองและนายมานิตย์เป็นที่สาม นายพุ่มและนายมานิตย์ ทั้งสองคนนี้เพิ่งมาใหม่ การเล่าเรียนของเขา ๒ คนยังไม่เป็นหลักฐานแน่นอนหนา แต่นายเตี้ยมนั้นได้มาอยู่นาน และเตรียมจะเข้ารอแยลมิลิตอรี คอลเลขที่แซนด์เฮิสต์ ตัวก็ออกเป็นห่วงๆ อยู่แต่ยังไม่ตกลงเข้าพระพุทเจ้าได้มีใบบอกเข้ามายังกระทรวงธรรมการยังรอฟังอยู่

(พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล เล่ม ๒ หน้า ๔)

สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘

(๒๓) ในระหว่างนั้น ข้าพเจ้าเคยถามตัวเองว่าข้าพเจ้าได้ทำความดีความชอบอะไรไว้หนอ จึงได้รับความกรุณาจากชายต่างชาติผู้นี้ถึงเพียงนี้

(ละครแห่งชีวิต หน้า ๑๔๕)

สมัยปัจจุบัน

(๒๔) แม้ว่าตัวเองนั้นยังอยากจะอยู่ในร่มเงาของศาสนาเป็นสาวกขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ทุกครั้งที่สายตาเหลือบมองโยมพ่อ พักก็อดเป็นห่วงไม่ได้ เขาจะท่องบ่นสวดมนต์ต่อไปได้อย่างไร ในเมื่อพ่อต้องทำงานงกเงินทั้งวัน แต่ตัวเองกลับแอบอิงอยู่ในศาสนาอย่างสุขสบาย

(คำพิพากษา หน้า ๑๖)

จากการศึกษาข้อมูลคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำสรรพนาม พบว่า “ตัว” ประสมกับ “เอง” จำนวนมาก แต่เมื่อพิจารณาข้อมูล ผู้วิจัยไม่พบว่ามีการใช้คำว่า “ตัวเอง” ในเอกสารดังกล่าวแต่อย่างใด แต่พบที่มีการใช้คำว่า “ตนเอง” ในลักษณะสะท้อนตนเองโดยปรากฏในตำแหน่งกรรมของประโยค และตามหลังคำนามเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๒๕) **ติรัจฉาน**กลางจำพวกเพนที่ร้าย แลมันหากเลี้ยงตนเอง

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๖)

(๒๖) **เปรต** จำพวกหนึ่งใส่เขาเทียรยอมเอาสองมือกอบเอา... มาใส่บนหัวตนเอง

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๓๐)

เมื่อต้องการใช้หมายถึงสิ่งที่กระทำโดยลำพังตน พบว่า ในสมัยสุโขทัยจะใช้คำว่า “เอง” ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ ดังนี้

(๒๗) คำพระพุทธเจ้าเราหารังบอกไว้เองไซ้

(ศิลาจารึกนครชุม พ.ศ. ๑๙๐๐ หน้า ๓๐)

(๒๘) **ปลา**เนื้ออันหากตายเอง เขาจึงกินแล

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๓๔)

จากการศึกษาเอกสารในสมัยอยุธยา ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้คำว่า “ตัวเอง” เพียง ๑ แห่ง คือ

(๒๙) จึงตรัสประภาษว่า ถ้าจะมีเอาโทษ บัดนี้ จะเป็นเยี่ยงอย่างไป จะทำสงครามสืบไป
เบื้องหน้า ได้บ้านเมืองแล้ว ลูกเจ้านายก็จะเอาไว้เป็นอาณาประโยชน์แก่ตัวเอง

(จดหมายเหตุรายวันทัพสมัยธนบุรี หน้า ๒๑๗)

ในสมัยอยุธยาพบว่า มีการใช้คำว่า “ตัว + สรรพนาม + เอง” เพื่อแสดงลักษณะสะท้อน
ตนเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๓๐) กุมารนั้นก็นึกในใจว่าผู้มีบุญที่จะมานั้น เห็นจะเป็นตัวเราเอง กระมัง

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๓๔)

เมื่อต้องการใช้ในความหมายที่เป็นการกระทำโดยลำพังตน ก็จะใช้คำว่า “เอง” เช่นเดียวกับ
ในสมัยสุโขทัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๓๑) ยิ่งลูกศรไป ลูกศรหกกกลับมาเอง ไม่ต้องใช้คนไปเก็บ

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๕๕)

ที่น่าสนใจก็คือผู้วิจัยพบว่าในสมัยอยุธยามีการใช้รูปสะท้อนตนเอง “ตัว + สรรพนาม + เอง”
ในตำแหน่งประธานของอนุพจน์แทรกด้วย จากเดิมในสมัยสุโขทัยที่พบรูปสะท้อนตนเอง เฉพาะใน
ตำแหน่งกรรมของประโยคเท่านั้น ตัวอย่างที่พบ ได้แก่

(๓๒) พระเจ้าอยู่ทองได้ทรงฟัง... ก็ทรงพระโสมนัสยินดียิ่งนัก จึงตรัสว่าตัวเราเองเห็น
จะต้องด้วยพระพุทธรูปพยากรณ์แล้ว

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๕๑-๕๒)

จากการศึกษาเอกสารในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง ช่วงสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๖
ผู้วิจัยพบการใช้คำว่า “ตัวเอง” เพื่อแสดงลักษณะสะท้อนตนเองปรากฏในตำแหน่งกรรมของประโยค
และตามหลังคำนาม เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๓๓) ท่านเรียกว่าอะสมพญาน ท่านว่าหมีเปนขณะแก่ความ ให้เลงดูเขาทั้งสองสถานนี้
ให้พญานนั้นพิสูทตัวเอง ถ้าขณะแก่พิสูทแล้วเปนขณะแก่ความ

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒ หน้า ๗๗๑)

(๓๔) มาตราหนึ่ง ชาย หญิง ก็ต้องมีอาสนชายตัวเองไว้แก่ท่านให้ท่านใช้ แลลูก ชาย หญิง
ติดตามพ่อแม่ พี่ป้าน้าอามาด้วย มิได้เข้าในอาสนตัวเบี้ยชื้อชาย อยู่มาบุตรนั้นใหญ่ขึ้นจะไป

(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒ หน้า ๒๙๘)

(๓๕) อนึ่งผู้ใดๆ มีความขัดสนมาทำหนังสือขายตัวเองหรือบุตรภรรยาและกู้เงินท่านก็ดี
(ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ หน้า ๗๕)

(๓๖) แลพระองค์ท่านก็ชอบไปพักที่บ้านโน้น แฟมะลีนี่เป็นธรรมดาเป็นช่องที่ได้ศึกษา
ลักษณะโซโซเอตีฝรั่งอย่าง ๑ ศึกษาที่จะรู้จักษาตัวเอง
(จดหมายเหตุเสด็จประพาสยุโรป รศ. ๑๑๐ หน้า ๑๐๕)

(๓๗) หลวงจำเนียรแกเป็นคนหยิ่งที่สุดคนหนึ่งในกรุงสยาม...ตีราคาตัวเองสูงเหลือ
ประมาณ!
(บทละครพูดในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๖ หน้า ๑๔๙)

(๓๘) แลโรงร้านตึกที่ไม่ได้เข้าไว้ลีนค้าของตัวเองให้เรียกภาษีเทียบเหมือนกับที่เข้า
(ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ หน้า ๓๓)

(๓๙) เพราะแกไม่มีบ้านเรือนของตัวเอง
(พระราชนิพนธ์จดหมายรายวันรัชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จประพาสเกาะชวาครั้งหลัง หน้า ๕๖)

สำหรับการใช้รูปสะท้อนตนเองในตำแหน่งประธานของอนุพากย์แทรกนั้น พบว่า ในสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนกลางนี้ยังคงใช้คำว่า “ตัว + สรรพนาม + เอง” เช่นเดียวกับในสมัยอยุธยา
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๔๐) เจ้าคุณพูดจาไถ่ถามเขาว่าตัวเขาเอง ฤคนอื่นคนไรเปนเอเชชนต์ของพระนิเทศ
พานิชได้
(พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๖๘)

(๔๑) สู้หุนัน ตกใจว่าแต่งเต็มยศใหญ่ต้องอธิบายเพราะตัวแกเอง แต่งตัวนุ่งกางเกงสั้น
สวมถุงเท้ายาว
(พระราชนิพนธ์จดหมายรายวันรัชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จประพาสเกาะชวาครั้งหลัง หน้า ๑๔๓)

(๔๒) การที่ผมจะไปมาที่นี้บ่อยๆ คงจะทำให้เป็นที่รำคาญแก่แม่โสภากเป็นแน่แท้ ทั้งจะทำให้
ตัวผมเองไม่สบายใจ
(บทละครพูดในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖ หน้า ๑๑๔)

เมื่อต้องการใช้ในความหมายถึงการกระทำที่ทำโดยลำพังตน ก็จะใช้คำว่า “เอง” เช่นเดียวกับในสมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา ตัวอย่างประโยคที่พบมีดังนี้

(๔๓) ปีนนั้นข้าพเจ้ายังเล่นเองก็ได้

(พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๖๓๕)

(๔๔) เดินเซ่อๆ ไปก็เจอเข้าเอง

(พระราชนิพนธ์จดหมายรายวันรัชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จประพาสเกาะชวาคั้งหลัง หน้า ๒๕)

(๔๕) หล่อนควรจะหาได้เอง

(บทละครพูดในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖ หน้า ๑๑๔)

สิ่งที่ผู้วิจัยศึกษาพบอีกประการหนึ่งก็คือ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมามีการใช้คำว่า “ตัวฉันเอง” “ตัวข้าเอง” “ตัวข้าพเจ้าเอง” และ “ตัวเราเอง” ในรูปแบบของคำสรรพนามบุรุษที่หนึ่งแล้ว โดยหมายถึง “ฉัน, ผม, ข้าพเจ้า” และปรากฏในตำแหน่งประธานของประโยค ตัวอย่างเช่น

(๔๖) ตัวฉันเอง เธอก็อวเสียดจริตคิดผิดๆ ไป

(พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๔๐๐)

(๔๗) ส่วนตัวเราเอง เป็นหวัดที่ขา

(พระราชนิพนธ์จดหมายรายวันรัชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จประพาสเกาะชวาคั้งหลัง หน้า ๙๗)

(๔๘) ตัวฉันเอง เกือบจะไม่ได้เกี่ยวอะไรกับแบ่งกันนั้นแล้ว

(บทละครพูดในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖ หน้า ๕๕)

(๔๙) ตัวข้าเองต้องตัดถึง ๖ คราวจึงจะครบสามโหล

(จดหมายจางวางหรัฯ หน้า ๖๔)

(๕๐) ตัวข้าพเจ้าเองถึงจะเมาคลื่นก็ไม่สู้กระไรนัก

(เรื่องของนักเรียนเมืองอังกฤษ หน้า ๑๖๒)

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้คำว่า “ตัวเจ้าเอง” ในรูปแบบของคำสรรพนามบุรุษที่สอง ตัวอย่างเช่น

(๕๑) แต่ตัวเจ้าเองจะล้มละลายในข้อที่จะเป็นมนุษย์ต่อไปในภายหน้า

(จดหมายจางวางหรัฯ หน้า ๑๙)

(๕๒) **ตัวเจ้าเอง**จะต้องมีนิสัยใจคออันดีเป็นเครื่องหนุนเสื่อผ้าอาภรณ์ของเจ้า
(จดหมายจากวางหรั่ง หน้า ๖๕)

สำหรับการใช้คำว่า “ตัวเอง” เป็นคำสรรพนามนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าแต่เดิมจากหลักฐานที่พบในสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา ใช้โครงสร้าง **ตัว + สรรพนาม + เอง** เพื่อใช้เป็นสรรพบุรุษที่หนึ่งและบุรุษที่สอง ดังที่ได้ยกตัวอย่างแล้วข้างต้น ต่อมาเกิดการละคำสรรพนาม จึงเหลือเพียงคำว่า “ตัวเอง” หรืออาจเป็นไปได้ว่าภาษาไทยคงจะใช้คำว่า “ตัว” เพียงคำเดียวหมายถึงสรรพนามบุรุษที่สองก่อน แล้วจึงเปลี่ยนเป็น “ตัวเอง” หลักฐานที่สนับสนุนข้อสันนิษฐานนี้คือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ตัว” ว่าหมายถึง “คำว่าใช้เรียกคนอื่นโดยไม่มีอยากออกชื่อผู้ที่พูดด้วย” และแม้แต่ในปัจจุบันก็ยังคงพบว่ามีการใช้ในการพูดยกตัวอย่างเช่น

(๕๓) **ตัว**ทำไมไม่บอกว่าจะไปด้วยเล่า

สันนิษฐานว่าต่อมาภายหลังมีการเติมคำว่า “เอง” หลังคำว่า “ตัว” เพื่อการเน้นทำให้มีการใช้คำว่า “ตัวเอง” ต่อๆ กันมาในลักษณะของคำสรรพนามบุรุษที่สองซึ่งปรากฏใช้ในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามการใช้คำว่า “ตัวเอง” และ “ตัว+สรรพนาม+เอง” ในลักษณะรูปสะท้อนตนเองในภาษาไทยก็มีเงื่อนไขการใช้และการตีความที่ต่างกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๕๔) น้**บอก**ว่ามาลีทำร้าย**ตัวเอง**

(๕๕) น้**บอก**ว่ามาลีทำร้าย**ตัวเขาเอง**

การตีความรูปสะท้อนกลับในภาษาไทย ๒ คำนี้ เป็นไปตามหลักการของทฤษฎีผูกยึดที่ว่า รูปสะท้อนกลับต้องถูกผูกยึดภายในหน่วยปกครองตนเอง (Wilawan, ๑๙๙๑) แต่อย่างไรก็ตามหน่วยปกครองตนเองของสรรพนามสะท้อนกลับ “ตัวเอง” และ “ตัว + สรรพนาม + เอง” นั้นแตกต่างกัน สุปรียา วิลาวรรณ (Wilawan, ๑๙๙๑) เสนอว่า

ก. หน่วยปกครองตนเองของ “ตัวเอง” คือ

หน่วยที่เล็กที่สุดที่ประกอบไปด้วย สรรพนามสะท้อนกลับ “ตัวเอง” ประธานที่ได้รับการก (Case marked subject) และผู้ปกครอง (Governor) ของ “ตัวเอง” ดังนั้น จากตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

(๕๖) นิด**บอก**น้อยว่ามาลีเกลียด**ตัวเอง**

หน่วยปกครองตนเองของ “ตัวเอง” คือ ประโยคย่อย “ว่ามาลีเกลียด**ตัวเอง**” เนื่องจากเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดที่ประกอบไปด้วย “ตัวเอง” ประธานที่มีการกนั้นคือ มาลี และมีคำกริยา “เกลียด”

เป็นผู้ปกครอง “ตัวเอง” ดังนั้น “ตัวเอง” จึงมี “มาลี” เป็นผู้ผูกยึด เนื่องจาก “มาลี” และ “ตัวเอง” หมายถึงคนๆ เดียวกัน

ข. หน่วยปกครองตนเองของ “ตัว + สรรพนาม + เอง” คือ ประโยคใหญ่ ดังนั้น จากตัวอย่างต่อไปนี้

(๕๗) มาลีเกลียดตัวเอง

(๕๘) นิดบอกน้อยว่ามาลีเกลียดตัวเอง

คำว่า “ตัวเอง” ในตัวอย่างที่ (๕๕) จะมี “มาลี” เป็นตัวผูกยึด เพราะประโยคใหญ่ (ในกรณีนี้มีเพียงตัวอย่างเดียว) คือ “มาลีเกลียดตัวเอง” เป็นหน่วยปกครองตนเองของ “ตัวเอง” ส่วนตัวอย่างประโยคที่ (๕๖) นั้น หน่วยปกครองตนเองคือประโยคใหญ่ “นิดบอกน้อยว่า มาลีเกลียดตัวเอง” สรรพนามสะท้อนกลับ “ตัวเอง” จะมี “นิด” “น้อย” และ “มาลี” เป็นตัวผูกยึด ดังนั้น ตัวอย่างประโยคที่ (๕๖) นี้จึงกำกวม “ตัวเอง” อาจหมายถึง “นิด” หรือ “มาลี” ก็ได้ ดังนั้น จากผลการศึกษาคำว่า “ตัวเอง” ในสมัยต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้เห็นว่า คำว่า “ตัวเอง” เป็นคำสรรพนามที่เกิดจากกระบวนการกลายเป็นคำศัพท์ (lexicalization) มีหน้าที่ทางไวยากรณ์หลากหลาย ได้แก่ (๑) ทำหน้าที่เป็นสรรพนามสะท้อน (reflexive pronoun) เช่น ฉันทิยกิตตัวเองเพื่อให้แน่ใจว่าไม่ได้ฝันไป (๒) ทำหน้าที่เป็นสรรพนามเน้น (emphatic pronoun) เช่น นิสิตจะได้เรียนรู้จากการสัมผัสด้วยตัวเอง (๓) ทำหน้าที่เป็นบุรุษสรรพนาม (personal pronoun) โดยอาจอ้างถึงได้ทั้งบุรุษที่หนึ่งและบุรุษที่สอง เช่น ตัวเองลูกไหวหรือเปล่า และ (๔) ทำหน้าที่เป็นบุรุษสรรพนาม (impersonal pronoun) เช่น หากเรื่องร้ายๆ นี้เกิดขึ้นกับตัวเองเล่า

๕. คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย

คำว่า “ตัว” เป็นคำทำหน้าที่เน้นความหมายมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยสุโขทัย

(๕๙) อันว่าพระจตุโลกบาลเดินดูตูดูร้ายแห่งโลกย์ทั้งหลายนี้ทุกวัน ย่อมใช้ให้เทพดาองค์อื่นมาต่างตัวในวันศัลน้อย คือวันอัฐมีนั่น ใ้ส่วยมใช้ลูกมาต่างตน ภิแลวันศัลใหญ่ คือ วันบูรณมีแลออกมาพัสสนั้นใ้ส่ ทำวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ย่อมมาเองเดินดูเองฯ เมื่อเทพยดามาต่างตนก็ตี ลูกธมาเองก็ดี แลตัวธมาเองก็ดี เทียรย้อมถือแผ่นทองเนื้อสุกแลถือดินสอนั้นอันทำด้วยชาติหิงคุ้นมาด้วยแลเดินไปดูทุกแห่ง

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๔๔-๑๔๕)

สมัยอยุธยา

(๖๐) พระยามนุษย์องค์นี้เจรจาลับปล้นล่อวงเข้ามาทิ้งไว้ในกลางป่า เอกาแต่ผู้เดียว เปลี่ยวใจ ชะรอยบุญตัวข้าหาไม่ ได้ผู้ไม่รอดชั่วจึงหน่ายหนี ชะรอยว่ากรรมมีเข้าได้ล่อวงเปียดเบียน สมณพราหมณาให้เสียศีลสิกขากรรมนั้นจึงมาถึงตัว ณ ครั้งนี้

(จดหมายเหตุรายวันทัพสมัยกรุงธนบุรี หน้า ๒๗๓)

สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓

(๖๑) ด้วยข้อความว่าเมื่อครั้งอ้ายพม่ายกมาตีกรุงเทพฯ มหานครศรีอยุธยาได้นั้นมหาโค เป็นฆราวาสอายุ ๒๗ ปี ตามเจ้าวัดประดู่ไป พลัดกันตกอยู่ณะเมืองเปรจิงบวชเป็นภิกษุได้ ๑๔ พรรษา แล้วสึกออกมาได้ภรรยาเกิดบุตรคือตัวมหากฤษณ์นั้นได้อาศัยในสำนักมารดาเจ้าจิ้งกู ครั้นหม่องๆ ซิงเอาสมบัติของจิ้งกูได้ๆ อยู่ ๗ วัน

(จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๑-๑๑๗๓ หน้า ๑๑๑)

สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕

(๖๒) เพราะเห็นว่าตัวทูตและข้าราชการในสถานทูตควรจะเป็นคนที่รู้ภาษา ไม่ต้องใช้ล่าม (พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล เล่ม ๒ หน้า ๑๗)

สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘

(๖๓) ที่รัฐบาลจะรับรองอย่างเดียวนั้น ไม่มีประโยชน์เลย **ตัวท่านและตัวข้าพเจ้า** และเราทั้งหลายทุกๆ คน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งชาติไทยต้องพร้อมใจช่วยกันในเรื่องนี้ และทางที่จะช่วยนั้นก็คือ แสดงให้เห็นว่าเรามีหลักฐานมั่นคง

(โคลนติดล้อ หน้า ๗๒)

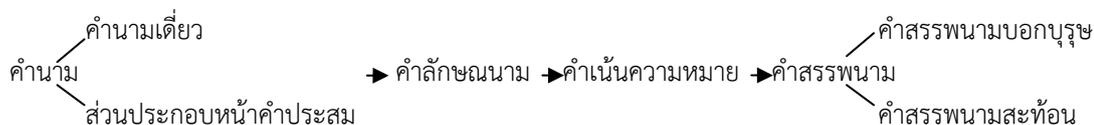
สมัยปัจจุบัน

(๖๔) วัดเป็นเสมือนศูนย์รวมของผู้คนในตำบลแห่งนี้ ลูกเกิดก็ต้องมาวัด ให้หลวงพ่อดั่งชื่อให้ตามวันเดือนปีเกิดของเด็กที่เกิดเพื่อให้เป็นสิริมงคลกับตัวลูก

(คำพิพากษา หน้า ๑๑)

จากตัวอย่างที่ (๕๙) ถึง (๖๔) คำว่า “ตัว” ปรากฏหน้าคำนามที่เป็นชื่อคนและคำสรรพนามแทนคนเพื่อแสดงการเน้นความหมาย โดยหากละคำว่า “ตัว” ก็ยังเป็นประโยคที่ถูกไวยากรณ์ แต่ไม่เกิดการเน้นย้ำความหมายของคำนามหรือสรรพนามที่ตามมา

การขยายหน้าที่ของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยปัจจุบัน สามารถแสดงภาพที่ ๒ ได้ดังนี้

ภาพที่ ๒ แสดงเส้นทางพัฒนาการด้านหน้าที่ของคำว่า “ตัว”

จากหน้าที่ของคำว่า “ตัว” ที่พบในสมัยต่างๆ ผู้วิจัยจะได้อธิบายปรากฏการณ์ที่คำว่า “ตัว” มีหน้าที่ต่างๆ ในแต่ละสมัย ต่อไป

การขยายความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาวิเคราะห์คำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบันนั้น พบว่า คำว่า “ตัว” มีการขยายความหมายมากขึ้นตามลำดับ ดังนี้

๑. คำว่า “ตัว” หมายถึงร่างกาย โดยความหมายว่า “ร่างกาย” เป็นความหมายพื้นฐาน

ร่างกาย ในที่นี้ หมายถึง ร่างกายของมนุษย์และสัตว์ หมายรวมถึงอวัยวะต่างๆ เช่น แขน ขา ลำตัว หัว ฯลฯ ซึ่งส่วนต่างๆ เหล่านี้เป็นรูปธรรมมองเห็นหรือสัมผัสได้ ยกตัวอย่างเช่น

สมัยสุโขทัย

(๖๕) เมื่อตัวพระญาณมหาจักรพรรดิราชนั้นเย็นแลหนาวไส้ ตัวนางแก้วนั้นอุ่น
(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๒๘)

สมัยอยุธยา

(๖๖) อันว่าพระยาช้างฉันทันต์ตัวนั้นอันขาวล้วนล้วนทั้งตัวแลมีที่ตั้ง ๗ แห่ง
(ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค ๑)

สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓

(๖๗) เพลิงก็ไหม้อยู่แต่ภายนอกบ้านประจักษ์แก่ตาคนทั้งปวง แต่รบกันสามารถจนรุ่งเห็นตัวกันจึงรู้ว่ากรมขุนอนุรักษ์สงครามมารบ ครั้นเพล่า ๕ โมงเช้า กรมขุนอนุรักษ์สงครามและพรรคพวกพลแตกหนีไป

(พระราชพงศาวดาร ฉบับทัพจันทนุมาศ หน้า ๑๓๐-๑๓๑)

สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕

(๖๘) ท่านเป็นผีที่พระขนองสังเกตุสัญญาณเป็นผียาวตามตัว

(พระราชหัตถเลขาถึงพระราชโอรส หน้า ๗๙)

สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘

(๖๙) คนเจ็บกันมากกว่ามาก ตัวฉันก็เจ็บเป็นไข้สาด้วย อาการโรคไข้ส่านนั้นตัวร้อนเหมือนจับไข้และมีเม็ดผุดขึ้นทั่วตัวคล้ายกับออกอีสุกอีใส

(ความทรงจำ หน้า ๑๔๒)

สมัยปัจจุบัน

(๗๐) หลิงหนึ่งนุ่งกระโปรงย้วยบานยาวครึ่งน่องตาทหารรุกสี่จุดขาด ตัดกับผิวคล้ำจัด เสื่อยี่ดรดตัวสีหมากรุก โปกผมด้วยผ้าซีฟองบางสีฟ้า

(ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด หน้า ๕)

ความหมายหลักหรือความหมายพื้นฐานของ “ตัว” คือ ร่างกาย นี้ ปรากฏในทุกสมัย

๒. คำว่า “ตัว” ขยายความหมายจากรูปธรรมเป็นนามธรรมมากขึ้น

คำว่า “ตัว” ใช้ในความหมายรวมถึงชีวิต ความรู้สึก ความเป็นคน ความหมายในลักษณะนี้พบในทุกสมัย ยกตัวอย่างเช่น

สมัยสุโขทัย

(๗๑) เพื่อจัก...จุงเป็นพระพุทฺธ จุงจักเอาผู้-งสัตว์ทั้งหลายข้ามสงสารทุกขนี้ จุง...นอย่าว่า จักฆ่าผู้ฆ่าคนเลย ซื่อ...ฆ่าอันใดอันยังเป็นตัว

(ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๑ พ.ศ. ๑๙๐๔)

สมัยอยุธยา

(๗๒) ไม่ซำก็เกิดลมสลาดันกล้าขึ้นๆ ทุกที กระทั่งเป็นสีแดงไปทั่วอากาศ พัดตรงมาที่เรือพวกมนุษย์ในเรือก็พากันร้องไห้รักตัวเป็นอันมาก

(คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๑๔๗)

สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓

(๗๓) ศิลแปดเป็นอดิเรกศิลปะจงเนืองๆ แลควรให้ตั้งอยู่ในทศกัศกรรรมบถ โดยพระราชกำหนด ซึ่งโปรดพระราชทานออกไปไว้ ก็จะได้พาตัวไปสู่สุคติภูมิอันประเสริฐ (จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๓ หน้า ๔๘)

สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕

(๗๔) พอไปถึงประตูซึ่งได้ลั่นกลอนไว้ก่อนเวลาจะฆ่าตัว ก็ล้มลงขาดใจตาย (พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๒ หน้า ๔๓๙)

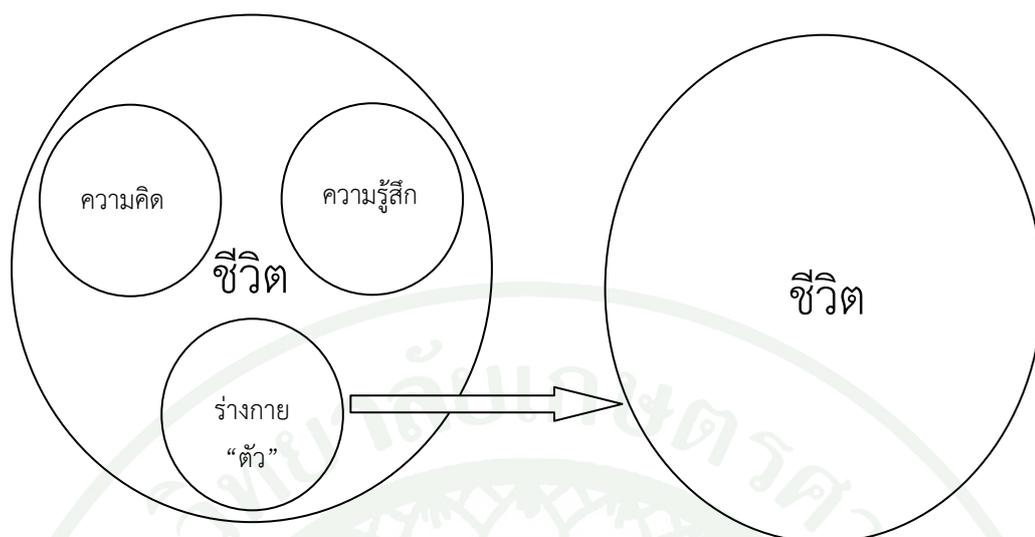
สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘

(๗๕) ความรู้สึกเช่นว่ามาติดอยู่ในสันดานตั้งแต่ยังเป็นเด็กทุกคนจึงรักและยำเกรงและหมายพึ่งพ่อแม่เป็นนิสัยติดตัวมนุษย์ (สารสนสมเด็จ เล่ม ๒๕ หน้า ๒๒๘)

สมัยปัจจุบัน

(๗๖) มีพวกหนุ่มๆ แวะเวียนมาซื้อถั่วยีนทะะ ทะะทั้งถั่วทะะทั้งตัวแม่ค้าสาว ซึ่งสาวเจ้าก็ให้ความหวังในการที่จะได้ทะะอย่างอื่นกับลูกค้าทุกคนไม่มากไม่น้อยกว่ากัน (คำพิพากษา หน้า ๑๐)

โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายความหมายในลักษณะนี้ คือ นามนัยซึ่งเป็นกลไกทางปริชานที่สำคัญยิ่งต่อการขยายความหมาย นามนัยมีหน้าที่หลักเพื่อการอ้างอิง (referential function) โดยการใช้สิ่งหนึ่งมากระตุ้นให้เกิดการตีความหมายไปยังอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ในขอบเขตมโนทัศน์เดียวกัน การที่สิ่งหนึ่งถูกนำมาใช้แทนอีกสิ่งหนึ่งเพราะในมโนทัศน์หนึ่งๆ จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลายอย่างที่มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น การกล่าวถึงองค์ประกอบหนึ่งจึงนำไปสู่ความเข้าใจอีกองค์ประกอบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันได้ ดังเช่น ในกรณีของคำว่า “ตัว” นี้ถูกนำมาใช้แทนชีวิต การมีชีวิต ความเป็นคน ซึ่งอยู่ในมโนทัศน์เดียวกันและ “ตัว” ซึ่งหมายถึงร่างกาย ก็เป็นส่วนหนึ่งของมโนทัศน์ การมีชีวิต ดังภาพที่ ๓ ต่อไปนี้

ภาพที่ ๓ แสดงกลไกนามนัยของคำว่า “ตัว”

จากภาพที่ ๓ จะเห็นได้ว่า คำว่า “ตัว” เป็นองค์ประกอบหนึ่งของชีวิตและได้นำมาใช้เป็นตัวแทนของ “ชีวิต” โดยผ่านกลไกนามนัย

๓. คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำนามเดี่ยว หมายถึง ภาชนะหรือสิ่งของนั้น มีการขยายความหมายโดยจากคำว่า “ตัว” หมายถึง ร่างกายของคนหรือสัตว์ มาใช้กับส่วนของสิ่งของ

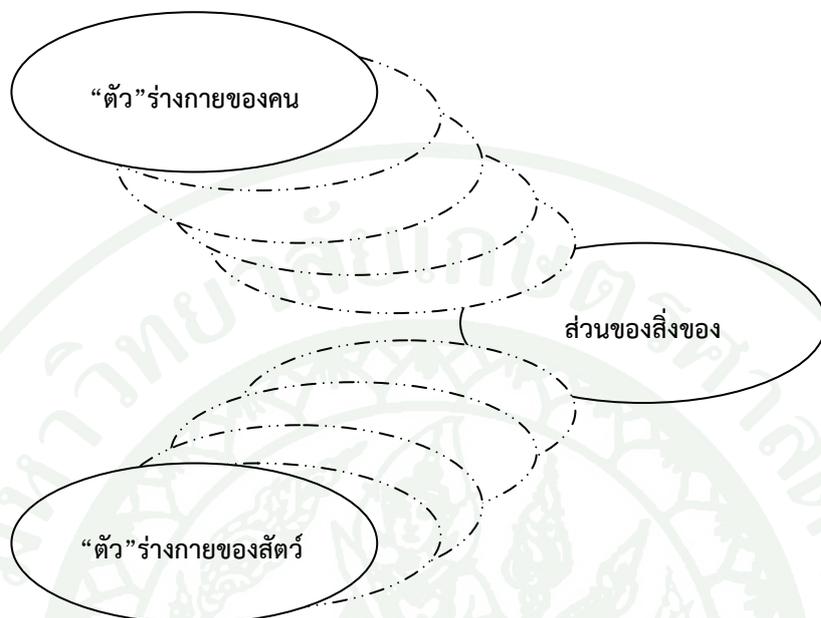
ยกตัวอย่างเช่น

(๗๗) แลให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติเบิกทองแผ่พระสุพรรณบัฏ หนัก ๑ บาท ๒ สลึง กว้างยาว สำหรับจารึกพระสุพรรณบัฏ แลให้ตีกลองทองจำหลัก สูง ๕ นิ้วกึ่ง ใหญ่รอบ ๖ นิ้ว ทั้งฝาทั้งตัวหนัก ๒ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง สูงใหญ่รอบ สำหรับใส่แผ่นพระสุพรรณบัฏแล้วให้ตีกลองเงินหลัก ๑ ตำลึง ๒ บาท ๑ สลึง สูง ๖ นิ้วกึ่ง ใหญ่รอบ ๗ นิ้ว สำหรับใส่กลองทองซึ่งใส่พระสุพรรณบัฏ แลให้ตีกลองทองจำหลักทั้งฝาทั้งตัว หนักสูงใหญ่รอบ สำหรับใส่พระราชโองการ แลให้ตีกลองเงินจำหลักทั้งฝาทั้งตัว หนักสูงใหญ่รอบ สำหรับใส่กลองทองซึ่งใส่พระราชโองการ แลให้ตีผอบทองจำหลักทั้งฝาทั้งตัว หนักสูงใหญ่รอบ สำหรับใส่ตราพระครุฑพ่าห์ แลให้ตีกล่องเงินจำหลักทั้งฝาทั้งตัว หนักสูงใหญ่รอบ สำหรับใส่ผอบทองรองพระตราครุฑพ่าห์ เป็นพนักงานพระคลังมหาสมบัติได้กระทำ

(ประชุมหมายรับสั่ง ภาค ๑ สมัยกรุงธนบุรี หน้า ๒๙)

จากตัวอย่างที่ (๗๗) คำว่า “ตัว” มีความหมายถึง ส่วนของสิ่งของคือกลองทอง กลองเงิน ผอบทอง

การเลื่อนความหมายของคำว่า “ตัว” จากร่างกายของคนหรือร่างกายของสัตว์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ไม่มีชีวิตอาจมีลักษณะต่อเนื่อง (continuum) ดังในภาพที่ ๔

ภาพที่ ๔ แสดงการเลื่อนความหมายของคำว่า “ตัว”

การขยายความหมายที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากกลไกการใช้อุปลักษณ์ (metaphor) โดยอุปลักษณ์เป็นปัจจัยเกี่ยวกับการรับรู้ในความคล้ายคลึงของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง Ullmann (๑๙๖๒: ๒๑๒-๒๑๓) กล่าวถึงอุปลักษณ์ว่า อุปลักษณ์ตั้งอยู่บนหลักการของความคล้ายคลึงทางความหมาย (similarity of sense) อุปลักษณ์ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๒ องค์ประกอบ คือ tenor หมายถึง สิ่งที่เราต้องการสื่อและ vehicle หมายถึงสิ่งที่เรานำมาเปรียบ

การใช้คำว่า “ตัว” ซึ่งเป็นร่างกายของคนหรือสัตว์มาใช้กับสิ่งของนี้ จัดเป็นอุปลักษณ์แบบคำเรียกอวัยวะของร่างกาย (anthropomorphic metaphors) ซึ่งอุปลักษณ์แบบนี้มีสิ่งที่เรานำมาเปรียบ คือ คำเรียกอวัยวะของร่างกาย (Ullmann, ๑๙๖๒: ๒๑๔-๒๑๘)

๔. ปรากฏการณ์ที่พบการเพิ่มขึ้นของคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำประกอบส่วนหน้า

ในคำประสมนั้น มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ การประสมคำ (word compound) เป็นวิธีสำคัญในการสร้างคำใหม่ในภาษาตระกูลคำโดด เช่น ภาษาไทย จีน เวียดนาม ฯลฯ ดังที่ บรรจบ พันธุเมธา (๒๕๑๕: ๒๓๗-๒๔๖) กล่าวถึงวิธีการสร้างคำในภาษาไทยใหญ่ว่ามีวิธีการผสมคำ ดังนี้

(๓) ใช้วิธีผสมคำ คือ ให้คำที่ต้องการใช้เป็นชื่อ เป็นคำตัวตั้ง และหาคำอื่นเป็นคำผสมขยาย บอกรายละเอียดให้รู้ลักษณะของชื่อนั้นๆ คำใดที่มีลักษณะเดียวกับคำตัวตั้งมักใช้คำเดียวกัน นับเป็นแนวสำหรับการตั้งชื่อสิ่งใหม่ๆ ที่มีเข้ามาในภาษา ดังนี้

ก. หมาก เป็นคำตัวตั้งสำหรับสิ่งที่มีลักษณะกลม	ข. เจ้อ-อ เป็นคำตัวตั้งสำหรับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดอันเนื่องกับใจ
หมากอ้อม (ทอพี)	เจ้อ-อ ต้าย (พอใจ = ใจตาย)
หมากปองลัม (ลูกโป่ง)	เจ้อ-อ ย้าว (ใจเย็นไม่โกรธง่าย = ใจยาว)
หมากโห (หมวก)	เจ้อ-อ สุง (จ่องหอง = ใจสูง)
หมากเฮ็บ (ลูกเห็บ)	เจ้อ-อ ถึง (คิดถึง = ใจถึง)
หมากก้อง (ลูกปืน)	เจ้อ-อ หล่า (ซีไกรธ = ใจดำ)
หมากล่อ (ล้อรถ)	เจ้อ-อ ปือด (ฉุนเฉียว = ใจสั้น)
หมากตุ้ม (กระดุม)	เจ้อ-อ เหมา (ใจไม่แน่นอน ไม่เอาจริง = ใจเบา)
หมากกอก (มะเขงก)	เจ้อ-อ ดิน (ซีพจรที่เท่า ตรงตาตุ้ม = ใจดี)
หมากลั่น (ไต)	ง. โงง เป็นคำตัวตั้งสำหรับสิ่งที่มีลักษณะห่อหุ้ม
หมากก้าว (ท้องน่อง)	โงงลู่ก้ออน (มดลูก)
ค. โต้ เป็นคำตั้งสำหรับสัตว์และคน	โงงซี (กระเพาะอาหาร)
โต้เถิน (สัตว์ป่า)	โงงแป้ง (ถุงใส่เงิน)
โต้ต้าย (ศพ)	โงงลิก (ซองจดหมาย ลิก คือ หนังสือ)
โต้ลิบ (คนเป็นๆ)	
โต้เก๋า (ตัวเอง)	

การที่คำว่า /ตัว-/ เป็นส่วนประกอบหน้าในคำประสมมีความหมายถึงสัตว์นั้น มีลักษณะเหมือนกับภาษาไทยถิ่นอื่นๆ ดังที่ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (๒๕๑๙) ได้กล่าวถึงภาษาแสกว่า คำศัพท์ที่เป็นชื่อสัตว์ต่างๆ จะมีคำว่า /thua/ เป็นคำประกอบหน้า เช่น

/thua ^๕ -raw ^๖ /	‘เหา’
/thua ^๕ -maa ^๖ /	‘หมา’
/thua ^๕ -mɛw ^๕ /	‘แมว’
/thua ^๕ -nuu ^๖ /	‘หนู’
/thua ^๕ -kaa ^๖ /	‘อีกา’
/thua ^๕ -kun ^๕ /	‘กิ้ง’
/thua ^๕ -lian ^๕ /	‘ปลาไหล’
/thua ^๕ -paw ^๖ /	‘ปู’
/thua ^๕ -truan ^๕ /	‘ไส้เดือน’

จะเห็นได้ว่า การใช้คำว่า “ตัว” ประกอบหน้าคำประสม โดยใช้ประกอบหน้าชื่อสัตว์ เป็นลักษณะที่พบในภาษาไทยถิ่นต่างๆ เช่นเดียวกับภาษาไทยในสมัยต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น

สมัยสุโขทัย

(๗๘) กูได้ตัวเนื้อ ตัวปลา กูเอามาแก่งพอกู
(ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๑๘๓๕ ด้านที่ ๑)

สมัยอยุธยา

(๗๙) ครั้นพระนเรศวรตั้งนันทน์แล้ว ก็ทรงช้างพระที่นั่งผ่านหน้าศาลนางเทพารักษ์นั้นไป
จึงเห็นเป็นตัวแมลงภู่บินตรงมาหน้าช้าง แล้วก็เข้าต๋อยเอาที่อุณาโลม
(คำให้การขุนหลวงหาวัด หน้า ๒๑๕)

สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓

(๘๐) นายพรานเมื่อเห็นตัวเนื้อแล้วปล่อยซึ่งปืนไปต้องเนื้อเข้า บางทีต้องที่สำคัญตาย
กับที่ บางทีมิได้ต้องสำคัญ เนื้อนั้นปลาศหนีไปเร้นอยู่ในราวป่า และนายพรานนั้นก็สะกดตามไป
โดยรอยเท้าและสายโลหิตอันหยดย่อยไปกว่าจะสุตรอยเท้าแลสุดสายโลหิต ก็พบซึ่งตัวเนื้ออันยัง
ลำบากไปนั้นมือประมาประดุจใด
(กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ หน้า ๖๒)

สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕

(๘๑) พ่อจำทางได้รับเปนผู้นำไปดูเลี้ยงตัวผึ้งซึ่งอยากเห็นอยู่แต่วานนี้แล้ว เรือนที่เลี้ยง
ตัวผึ้งนั้นอยู่ในสวน
(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม ๑ หน้า ๓๘๐)

สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘

(๘๒) ประหลาดอยู่ที่เห็นตัวผึ้งเกาะเต็มรังอยู่เสมอ ไม่รู้ว่ามันผลัดเปลี่ยนกันไปเที่ยวหา
ทัพสัมภาระมาทำรังด้วยประการอย่างไร
(สาส์นสมเด็จ เล่ม ๒๕ หน้า ๒๐๙)

จากการเก็บข้อมูลพบว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๑ มีการใช้คำว่า /ตัว-/ ประกอบกับคำอื่นๆ และ
ให้ความหมายหมายถึง ‘คน’ โดยพบคำประสมลักษณะนี้จำนวนมากในกฎหมายตราสามดวง เช่น

ตัวทาส
 ตัวผู้กู้
 ตัวไพร่
 ตัวโจร
 ตัวผู้ฉ้อ
 ตัวโจท
 ตัวเลก
 ตัวความ
 ตัวพิรุท

ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา พบคำที่มีคำว่า /ตัว-/ ประกอบในคำประสมและมีความหมายถึง ‘คน’ เพิ่มมากขึ้น เช่น

ตัวละคร
 ตัวเอก
 ตัวสำคัญ
 ตัวตลก
 ตัวดี

นอกจากนี้ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา มีคำประสมที่มีคำว่า /ตัว-/ ประกอบหน้า โดยที่คำประสมนั้นมีได้หมายถึง สิ่งมีชีวิต คือ สัตว์หรือคน เช่น

ตัวอย่าง
 ตัวอักษร
 ตัวเลข
 ตัวสะกด
 ตัวเมือง

ในปัจจุบันมีการสร้างคำประสมโดยใช้คำว่า /ตัว-/ เกิดขึ้นมากมาย เพื่อใช้เรียกสรรพสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งอาจจะเป็นเทคโนโลยีหรือมโนทัศน์ใหม่ เช่น

ตัวแปลงเป็นดิจิทัล
 ตัวชี้แหล่งในอินเทอร์เน็ต
 ตัวต่อปลั๊กไฟ
 ตัวเก็บและดูดความชื้น
 ตัวชี้วัด
 ตัวดัชนี

ตัวเร่ง

ตัวแม่

ปัจจัยที่มีผลทำให้ผู้ใช้ภาษาไทยเลือกคำว่า /ตัว-/ มาเป็นส่วนประกอบในการสร้างคำประสมมากขึ้นนั้น เนื่องมาจากปัจจัยด้านความหมาย อุปลักษณะและแนวเทียบ

หากพิจารณาการสร้างคำประสมที่มีคำว่า /ตัว-/ ประกอบหน้า จะพบว่า ในช่วงแรก คำประสมจะมีความหมายถึง ‘สัตว์’ ต่อมา คำว่า /ตัว-/ ประกอบในคำประสมที่มีความหมายหมายถึง ‘คน’ แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาใช้กระบวนการเปรียบเทียบ หรืออุปลักษณะ โดยใช้ลักษณะ (feature) [สิ่งมีชีวิต] ที่มีเหมือนกันใน ‘สัตว์’ และ ‘คน’ มาเทียบกัน

ต่อมาผู้ใช้เริ่มใช้คำว่า /ตัว-/ มาสร้างคำประสมที่ไม่ใช้หมายถึง ‘สิ่งมีชีวิต’ เช่น /ตัวอักษร/ ‘คำแปลภาษาอังกฤษ’, /ตัวเลข/ ‘คำแปลภาษาอังกฤษ’ เนื่องจากใช้การเปรียบเทียบรูปร่างของ อักษรและเลขว่ามีหัว หาง เหมือนสัตว์ ซึ่งเมื่อคำว่า /ตัว/ มาประกอบกับคำว่า /เลข/ ได้คำนาม ประสม /ตัวเลข/ แล้ว ผู้ใช้ภาษาจึงใช้แนวเทียบสร้างคำประสมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเลขเพิ่มขึ้น เช่น *ตัวหาร* ‘multiplier’ *ตัวคูณ* ‘divider’ *ตัวประกอบ* (เกี่ยวกับคณิตศาสตร์) ‘composition’ เป็นต้น

ส่วนคำว่า *ตัวเมือง* ‘city center’ ผู้ใช้ภาษาอาจมองว่า เป็นบริเวณที่สำคัญหรือเป็นจุดรวม เช่นเดียวกับส่วนลำตัวของสิ่งมีชีวิต หรือในคำว่า *ตัวอย่าง* *ตัวแบบ* ผู้ใช้ภาษาสร้างคำโดยใช้คำว่า /ตัว/ มาประกอบกับคำว่า /อย่าง/ และ /แบบ/ เนื่องจากคำว่า /ตัว/ หมายถึง ร่างกาย ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมและมีขอบเขตชัดเจน ซึ่งทำให้ได้คำศัพท์ใหม่ที่สื่อความหมายได้อย่างเด่นชัด

นอกจากนี้พบว่า ในวงการวิทยาศาสตร์ มีคำประสมที่มีคำว่า /ตัว/ มาประกอบเป็นจำนวนมาก เช่น

ตัวทำละลาย

ตัวกลาง

ตัวนำไฟฟ้า

ตัวแปลงสัญญาณ

เนื่องจากผู้ใช้ภาษาใช้กระบวนการอุปลักษณะเปรียบเทียบว่า เป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถกระทำการต่างๆ ได้ ซึ่งต่อมาเมื่อมีสรรพสิ่งใหม่ๆ เช่น เทคโนโลยีต่างๆ ในสังคม ผู้ใช้ภาษาจึงใช้แนวเทียบจากคำศัพท์ที่มีคำว่า /ตัว/ เป็นคำประกอบเหล่านั้นมาสร้างคำใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะคำศัพท์ที่ใช้ในวงการคอมพิวเตอร์และการสื่อสาร

การใช้อุปลักษณะและแนวเทียบในการสร้างคำประสมที่มีคำว่า /ตัว/ เป็นส่วนประกอบยังปรากฏในวงการต่างๆ มากมาย เช่น วงการภาษาศาสตร์ อันจะเห็นได้จากศัพท์ทางภาษาศาสตร์ที่บัญญัติโดยราชบัณฑิตยสถาน พบว่า มีคำศัพท์ที่มีคำว่า /ตัว/ เป็นคำประกอบหน้าคำมากถึง ๕๐ คำ ยกตัวอย่างเช่น

ตัวเขียน; บท, เขียน
 ตัวเขียนประดิษฐ์
 ตัวช่วยกริยา, คำช่วยกริยา
 ตัวเชื่อม, คำเชื่อม
 ตัวแทน, การแทน, รูปแทน
 ตัวแทนที่
 ตัวเน้นเสริมความ
 ตัวบ่งคุณลักษณะ
 ตัวบ่งชี้การก
 ตัวบท
 ตัวแบบ

Ungerer and Schmid (๑๙๙๖) กล่าวถึงเส้นทางของอุปลักษณะในภาษาว่า ในระยะแรกของการใช้อุปลักษณะในภาษา อาจจะใช้กันในวงจำกัด ต่อมาผู้ใช้ภาษาคนอื่นๆ รู้จักและนำไปใช้กันมากขึ้น เช่น มีการใช้คำว่า /หัว/ ที่แปลว่า ศีรษะ ในมนทัศน์ใหม่กันอย่างแพร่หลาย เช่น หัวเตียง หัวบันได หัวไหล่ หัวใจ หัวถนน เป็นต้น เมื่อ /หัว/ ในมนทัศน์ใหม่นี้ถูกใช้อยู่บ่อยๆ อยู่เสมอเป็นปกติวิสัยหรือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการใช้ภาษา (Conventionalized) ในชีวิตประจำวันไปจนมีการใช้โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นอุปลักษณะ ก็จะทำให้มีคำศัพท์ว่า /หัว/ นี้ มีความหมายใหม่เพิ่มขึ้นอีกความหมายหนึ่ง (lexicalized) และอาจมีการบันทึกลงพจนานุกรมของภาษานั้นด้วย ทำให้บทบาทของความเป็นอุปลักษณะหมดไป เพราะมีการใช้ในชีวิตประจำวันบ่อยมาก จนคนส่วนใหญ่ใช้โดยที่ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นอุปลักษณะไปแล้ว อุปลักษณะที่พัฒนามาถึงจุดนี้จึงถูกเรียกว่า dead Metaphor หรือเป็นอุปลักษณะที่ตายแล้ว นั่นเอง

นอกจากคำนามประสมที่มีคำว่า /ตัว/ ประกอบหน้าจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นในแต่ละสมัยแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำนามประสมที่มีคำว่า /ตัว/ ประกอบหน้าบางคำเกิดขึ้นด้วย เช่น *ตัวผู้* ‘เพศผู้ใช้กับสัตว์’ *ตัวเมีย* ‘เพศเมียใช้กับสัตว์’ ซึ่งปรากฏใช้ในความหมายดังกล่าวตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน แต่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการใช้ในความหมายใหม่ในบริบท ดังนี้

(๘๓) ดอกกุหลาบเป็น**ตัวผู้ตัวเมีย**อยู่ในตัว **ตัวผู้** คือ มีเมื่อดอยู่ที่ปลายเกสร
 (๘๔) ระวังใจความว่าอย่างอเมริกันใช้ไฟฟ้า**ตัวผู้ตัวเมีย**หนุนให้มากระทบกันเป็นประกาย
 แแรงไม่พอ เขาจึงได้มาบดถูกยากับมิสเตอร์เคแลนด์ คิดขึ้นใหม่ เอาแม่เหล็กเข้าไปรับไว้กลางไฟฟ้า
ตัวผู้ตัวเมียที่จะมากระทบกัน

(พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน)

จากตัวอย่างที่ (๘๓) จะเห็นได้ว่า คำว่า **ตัวผู้ตัวเมีย** ได้ขยายความหมายจากเดิมที่ใช้กับสัตว์
 มาใช้กับพืช และจากตัวอย่างที่ (๘๔) มีการขยายความหมายมาใช้กับแม่เหล็กไฟฟ้าซึ่งเป็นวิทยาการ
 สมัยใหม่ในสมัยนั้น สะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์มีแนวโน้มที่จะนำคำที่มีอยู่เดิมมาใช้ให้เกิดประโยชน์
 มากยิ่งขึ้น เพื่ออธิบายสรรพสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางความหมายยังมีในลักษณะอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น

คำว่า **ตัวเปล่า** พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ไม่มีอาวุธ” ต่อมา
 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ลำพัง,
 ตัวไม่ได้มีอะไรมาด้วย เช่น มาตัวเปล่า, เดินตัวเปล่า”

คำว่า **ตัวเมือง** พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เมืองภายในกำแพงรอบ”
 ต่อมา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า
 “ย่านใจกลางเมือง มักมีแม่น้ำหรือกำแพงล้อมรอบ” และพจนานุกรมฉบับมติชน พ.ศ. ๒๕๔๗
 ได้ให้ความหมายว่า “ย่านชุมชนกลางเมือง”

คำว่า **ตัวเก่ง** อักษรวิธานศรีพันธ์ ค.ศ. ๑๘๗๓ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คือ ตัวคนที่มีฝีมือนั้น
 เช่น นายทหารที่มีฝีมือเข้มแข็ง” ส่วนพจนานุกรมฉบับมติชน พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้ให้ความหมายว่า
 “(ปาก) เสื้อผ้าตัวที่นิยมใส่อยู่เสมอ”

คำว่า **ตัวโกง** อักษรวิธานศรีพันธ์ ค.ศ. ๑๘๗๓ ได้ให้ความหมายว่า “กายโกง, คือ ตัวคนที่ใจ
 ไม่ตรง, ฤกายคนนั้น” พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ผู้แสดงละครหรือลิเก
 ที่แสดงบทผู้ร้าย” และพจนานุกรมฉบับมติชน พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้ให้ความหมายว่า “ตัวร้ายในบทละคร
 ผู้แสดงบทตัวร้ายในการแสดงลิเก ละคร หรือภาพยนตร์”

คำว่า **ตัวเงินตัวทอง** พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “บุคคลมีค่า
 บุคคลจะนำโชคลาภมาให้ (สำ)” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมาย
 ไว้ว่า “เหี้ย (สำ)” และพจนานุกรมฉบับมติชน พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้ให้ความหมายว่า “เหี้ย (สำ), บุคคล
 มีค่าในกลุ่มหรือคณะ (น.)”

คำว่า **ตัวตายตัวแทน** พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ตัวหนึ่งตายไป ก็มีตัวหนึ่งแทน” ต่อมาพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ผู้ที่รับช่วงทำงานติดต่อกันไปไม่ขาดตอน” และพจนานุกรมฉบับมติชน พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้ให้ความหมายว่า “(สำ) น. บุคคลที่มีความสามารถในด้านเดียวกันมารับช่วงต่อไปไม่ขาดตอน” จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางความหมายข้างต้น เป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำประสม ที่ให้ความหมายตรงไปตรงมา (endocentric compounds) มาเป็นคำประสมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ (conventionalized compounds) ซึ่งมีความหมายที่จำเพาะต่างหาก (exocentric) โดยผ่านกระบวนการใช้ความหมายเชิงอุปมา (metaphor)

จากการศึกษาคำนามประสมที่มีคำว่า /ตัว/ เป็นคำประสม พบว่า มีการสร้างคำลักษณะนี้มากขึ้น แต่ทั้งนี้ คำว่า /ตัว/ ก็ยังคงรักษาการใช้เป็นคำประกอบนำหน้าสัตว์ในทุกสมัย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน แต่อาจมีข้อแตกต่างที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ในสมัยปัจจุบันหากใช้คำว่า /ตัว/ ประกอบหน้าชื่อสัตว์ จะเป็นการเน้นความหมายซึ่งต่างจากการเรียกชื่อสัตว์แต่เพียงอย่างเดียว

การที่ผู้ใช้ภาษาใช้คำว่า /ตัว/ มาประกอบเป็นคำนำหน้านามประสมมากขึ้นนั้น เกิดจากปัจจัยทางความหมายของคำว่า /ตัว/ ที่เอื้อให้เกิดอุปลักษณ์ ต่อจากนั้นผู้ใช้ภาษาจึงใช้แนวเทียบสร้างคำใหม่ในลักษณะเดียวกันเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากการเก็บข้อมูลจากพจนานุกรมสมัยต่างๆ ที่ปรากฏคำนามประสมที่มีคำว่า /ตัว/ เพิ่มขึ้น และผู้วิจัยพบว่า พจนานุกรมที่จัดทำโดยเอกชนมีการเก็บคำศัพท์ที่เป็นสรรพจน์ที่เกิดขึ้นในสังคม หรือคำที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น **ตัวต่อปลั๊กไฟ ตัวโน้ต ตัวแปลงเป็นดิจิทัล ตัวรักษาหน้าจอ ตัวอย่างสินค้า ตัวเลือก ตัวป่วน ตัวก่อการ ตัวหมุน ตัวจอภาพ** เป็นต้น จากการที่พจนานุกรมที่จัดทำโดยเอกชนเก็บคำที่เป็นคำศัพท์ใหม่ๆ หรือคำที่เป็นภาษาพูดเอาไว้ นั่น อาจจะทำให้เห็นแนวโน้มว่า ถ้าผู้พูดภาษาใช้คำเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง คำเหล่านี้ อาจได้รับการรวบรวมโดยราชบัณฑิตยสถานก็เป็นได้ และคำที่เป็นคำที่เคยปรากฏในพจนานุกรมฉบับเก่า ถ้าหากคนในสังคมเลิกใช้ก็อาจต้องระบุว่าเป็นคำเก่าหรือหายไปจากพจนานุกรมก็เป็นได้ ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่าการศึกษาเรื่องคำนามประสมในแง่มุมต่างๆ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการบัญญัติศัพท์และการจัดทำพจนานุกรม

๕. การใช้คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม

คำว่า “ตัว” ใช้เป็นคำลักษณนามมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน โดยมีการขยายการใช้กับคำนามที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีผู้ที่ได้ศึกษาคำลักษณนามในภาษาไทย และได้อธิบายการใช้คำว่า “ตัว” ใช้กับคำนามได้เป็นจำนวนมาก ดังนี้

Placzek (๑๙๗๘) ศึกษาคำลักษณนามในภาษาไทยมาตรฐานโดยดูความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำหลักและคำลักษณนาม

สำหรับคำลักษณนาม **ตัว** เป็นคำลักษณนามที่มีความหมายเป็นคำนาม พลาเชคกล่าวว่า มีลักษณะ ๒ ลักษณะที่นำมาตั้งเป็นความหมายหลักของคำลักษณนาม **ตัว** คือ สัตว์ และโครงร่าง (body shape) แต่พลาเชคเลือกโครงร่างเพราะมีลักษณะกว้างกว่าเมื่อเทียบกับสัตว์ ทำให้สามารถเชื่อมโยงกับคำอื่นได้ คือ โครงร่างจะรวมถึงรูปร่างอย่างปลา (fish shape) รูปร่างอย่างนก (bird shape) รูปร่างอย่างมนุษย์ (human shape) ฯลฯ และความหมายของร่าง (body) จะรวมเอา รูปทรง (shape) เข้าด้วย และไม่จำเป็นต้องเป็นสัตว์เท่านั้น ความหมายของคำลักษณนาม **ตัว** ขยายเข้าไปในคำนามหลายกลุ่ม โดยมากมักเป็นความหมายทางรูปร่างและหน้าที่

พลาเชคสรุปว่าการเลือกใช้คำลักษณนามขึ้นอยู่กับหลายเหตุผล เช่น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางวัฒนธรรม หรือความตั้งใจของผู้พูด แต่มีเกณฑ์ในการมองลักษณะหลักในการเห็นสิ่งของ (perceptual basis) ที่เป็นสามัญทุกภาษา และพบว่ารูปร่างลักษณะเป็นตัวสำคัญในการเห็นหรือจัดประเภทสิ่งของต่างๆ และในระบบของคำลักษณนามและการเลือกใช้คำลักษณนามมีการผสมกันระหว่างองค์ประกอบทางความหมายและทางไวยากรณ์

นอกจากนี้ ยังมีงานที่ศึกษาคำลักษณนามในแนวใหม่ คือ แนวปริชาน (cognitive) ซึ่งใช้ทฤษฎีต้นแบบ (prototype) ในการวิเคราะห์คำลักษณนามในแง่ที่เกี่ยวกับกระบวนการทางมโนทัศน์ของผู้พูด เช่น เกตุกานดา จตุรงค์โชค (Jaturongkachoke, ๑๙๙๕) ได้ศึกษาคำลักษณนาม ๑๘ คำ ได้แก่ ก้อน คัน ดวง ดอก ด้าม ต้น ตัว แทะ ไบ เม็ด ลูก เล่ม ลำ ผืน แผ่น เส้น หลัง อัน พบว่า การใช้คำลักษณนามเป็นการใช้คำเพื่อจำแนกคำนามออกจากกันตามระบบปริชานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้ทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ไม่ใช่การจำแนกคำนามตามรูปลักษณะของวัตถุ กล่าวคือ ระบบคำลักษณนามในภาษาไทยจะประกอบด้วยกลุ่มคำนามที่มาจากกระบวนการทางมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาดังนั้น เมื่อกล่าวถึงคำลักษณนาม “ตัว” ผู้ใช้ภาษาหลายคนอาจนึกถึงสัตว์ หลายคนอาจนึกถึงโต๊ะ นั่นก็หมายถึงการมีมโนทัศน์ในการจำแนกคำนามที่ต่างกัน แต่การจำแนกคำนามด้วยคำลักษณนามนั้น ก็ได้เป็นการแยกประเภทของคำนามออกจากกันอย่างเด็ดขาด เนื่องจากคำนามบางคำสามารถใช้กับคำลักษณนามได้มากกว่าหนึ่งคำนั่นเอง

สำหรับคำนามที่ใช้คำลักษณนามร่วมกันนั้นพบว่าคำนามดังกล่าวมีความสัมพันธ์กัน โดยอาจเชื่อมโยงกันในทางกายภาพ หรือมีส่วนประกอบเช่นเดียวกัน ฯลฯ อาทิ คำนาม สัตว์ และโต๊ะ ใช้กับลักษณนาม “ตัว” คำนามสองคำนี้มีคุณสมบัติที่เหมือนกันคือการมีสี่ขาซึ่งถือเป็นคุณสมบัติทางกายภาพที่มีอยู่ร่วมกัน หรือคำนาม ปากกาและเสียม ที่ใช้กับลักษณนาม “ด้าม” นั้น ก็มีคุณสมบัติร่วม คือ การมีที่จับ และมีส่วนที่เป็นปลายเป็นส่วนประกอบที่เหมือนกันของคำนามทั้งสอง เป็นต้น แต่ทั้งนี้ การจำแนกคำนามในลักษณะดังกล่าวก็ได้เป็นเรื่องแตกต่างกันในแต่ละบุคคล หากแต่ผู้ใช้ภาษาทุกคนจะมีมโนทัศน์ร่วมกันในเรื่องของการอุปมา (metaphor) การเรียกสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยใช้อีกสิ่งหนึ่งแทน หรือนามนัย (metonymy) โครงสร้างทางจินตนาการ (image schemata) และความ (proposition) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนฝังอยู่ในวัฒนธรรมไทย โดยเจ้าของภาษาทุกคนจะเข้าใจไปในทางเดียวกัน อาทิ คำนาม “ลูก” หมายถึง บุตรของสิ่งมีชีวิต หรือวัตถุที่มีรูปร่างกลม ต่อมาเมื่อคำ “ลูก” ถูกนำมาใช้เป็นคำลักษณนาม ก็หมายถึงเกิดการขยายขอบเขตของคำ จากเดิมที่หมายถึงบุตรและวัตถุ

ทรงกลม มาเป็นคำที่ใช้ในการจำแนกคำนาม “ผลไม้” ออกจากคำนามอื่นได้อีกด้วย เจ้าของภาษา ซึ่งมีมโนทัศน์ในการขยายขอบเขตในการใช้คำดังกล่าว ก็จะไม่ใช้คำที่ไม่มีรูปลักษณะหรือความหมายเกี่ยวข้อง เช่น ดินสอ กับคำลักษณนาม “ลูก” เป็นต้น ดังนั้น การใช้คำลักษณนามนอกจากจะเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับระบบปรีชาชนส่วนบุคคลแล้วยังมีความสัมพันธ์กับพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่เจ้าของภาษามีร่วมกันอีกด้วย

๖. การใช้คำว่า “ตัว” เป็นคำสรรพนาม

จากข้อมูลคำว่า “ตัว” ที่เป็นคำสรรพนามปรากฏใช้ตั้งแต่สมัยอยุธยาโดยพบคำว่า “ตัว” เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๒ หรือแทนผู้ที่พูดด้วย

การใช้คำว่า “ตัว” ถูกนำมาใช้เป็นคำสรรพนามนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเนื่องด้วยความหมายพื้นฐานของคำว่า “ตัว” ซึ่งหมายถึงร่างกายของสิ่งมีชีวิต เอื้อต่อการนำมาใช้เป็นคำสรรพนาม กล่าวคือ หากพิจารณาคุณสมบัติของคำสรรพนาม คำสรรพนามจะใช้แทนคำนามซึ่งเป็นบุคคลหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องในการสนทนา เพื่อไม่ต้องอ้างอิงนามนั้นซ้ำอีก คำสรรพนามไม่มีความหมายประจำ การที่ผู้ใช้ภาษาเลือกใช้คำว่า “ตัว” มาเป็นสรรพนาม เนื่องจากคำว่า “ตัว” หมายถึง ร่างกาย เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดของมนุษย์ ดังนั้น จึงแทนมนุษย์หรือคนได้ ซึ่งกลไกทางความหมายที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลจากอุปลักษณะซึ่งผ่านกระบวนการนามนัยอีกชั้นหนึ่ง กล่าวคือ คำนาม “ตัว” นำมาใช้เป็นคำสรรพนาม เนื่องจากคำนาม “ตัว” มีความหมายประจำคำที่เอื้อให้หมายถึงทั้งสิ่ง (whole) ดังนั้น ร่างกายซึ่งมีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวที่ทั้งผู้พูดและผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ตรงกัน เมื่อเราอ้างถึงคนใดคนหนึ่ง เราอ้างถึงในลักษณะที่เป็นสิ่งทั้งสิ่ง คือ เป็นคนทั้งตัว ไม่ใช่เป็นส่วนๆ ดังนั้น คำว่า “ตัว” จึงนำมาเป็นคำสรรพนาม

แต่ในสมัยสุโขทัยไม่พบคำว่า “ตัว” เป็นคำสรรพนาม เนื่องจากผู้วิจัยพบว่า ในสมัยสุโขทัยจะใช้คำว่า “ตน” เป็นคำสรรพนาม ทั้งนี้อาจเกิดจากการปรากฏของคำว่า “ตัว” ในสมัยสุโขทัยจะปรากฏเป็นคำประสมหน้าชื่อสัตว์ เช่น ตัวเนื้อ ตัวปลา ปรากฏเป็นคำลักษณนามที่ใช้กับสัตว์ ดังนั้น จึงอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้ไม่เลือกใช้คำว่า “ตัว” เป็นคำสรรพนามที่ใช้แทนคน

๗. การใช้คำว่า “ตัว” ทำหน้าที่เป็นคำเน้นความหมาย

การใช้คำว่า “ตัว” เป็นคำเน้นความหมายปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน โดยมีการขยายการใช้จากการเน้นความหมายปรากฏกับคำนามที่หมายถึงคนและขยายการใช้มาเน้นความหมายใช้กับสรรพสิ่งต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น

(๘๕) แต่ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าจะถูกก็แต่บางส่วนเท่านั้น เพราะว่าแม้แต่ตัวข้าพเจ้าเอง ซึ่งได้ใช้ชีวิตแสดงบทบาทสำคัญร่วมกับหม่อมราชวงศ์กิริติในเรื่องนี้ ก็ยังได้คาดหมายอวสานของเรื่องราวอันประหลาด

(๘๖) แต่อีกใจ ที่นี้ก็ไม่เห็นเหมือนมหาวิทยาลัยอย่างที่เราเห็นเลยซักนิด จูฬฯ กับ ธรรมศาสตร์มีตัวตึกใหญ่โตเรียงรายเต็มไปหมด

จากการใช้คำว่า “ตัว” เพื่อเน้นความหมาย เกิดจากความหมายพื้นฐานของคำว่า “ตัว” คือ ร่างกาย เป็นสิ่งที่เห็นชัดที่สุดของมนุษย์หรือสัตว์ ดังนั้น จึงดึงเอาความเด่นชัดของการรับรู้ ซึ่งเป็นรูปธรรมมาใช้เพื่อเน้นความหมาย

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” เกิดจากปัจจัยซึ่งหมายถึงเหตุที่ทำให้คำว่า “ตัว” มีการขยายหน้าที่และความหมาย ปัจจัยดังกล่าวได้แก่

๑. อุปลักษณ์ (Metaphor)

อุปลักษณ์เป็นเครื่องมือช่วยสื่อความหมายของสิ่งที่เป็นนามธรรมให้มีความชัดเจน โดยการนำสิ่งนั้นไปเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่า อุปลักษณ์ช่วยเพิ่มหรือขยายความหมายของคำและความหมายที่เพิ่มยังช่วยสะท้อนระบบวิธีคิดและวิธีการมองโลกของผู้ใช้ภาษาด้วย

คำว่า “ตัว” ที่เดิมเป็นคำนาม หมายถึง ร่างกาย แต่ต่อมาขยายหน้าที่ใช้เป็นคำสรรพนาม และคำเน้นความหมายอันเนื่องมาจากปัจจัยอุปลักษณ์ เนื่องจากคุณสมบัติของคำสรรพนาม และคำเน้นความหมาย คำเหล่านี้ไม่มีความหมายประจำคำ ไม่มีความหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาจึงเลือกใช้คำว่า “ตัว” ที่เป็นคำหลักหรือบอกเนื้อความ กล่าวคือ เป็นคำนามมีความหมายประจำคำ แสดงสิ่งที่ดำรงอยู่และเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนมาทำหน้าที่เป็นคำไวยากรณ์ นอกจากนี้ การสร้างคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำที่เพิ่มขึ้นจำนวนมากในปัจจุบันก็เกิดจากกลไกอุปลักษณ์เช่นกัน

การใช้คำว่า “ตัว” เป็นคำลักษณนามเกิดจากปัจจัยอุปลักษณ์เช่นกัน กล่าวคือ เดิมคำว่า “ตัว” ใช้กับคำนามที่เป็นสัตว์ ต่อมาใช้กับคำนามบางคำ เช่น หุ่น เสื้อ ตัวอักษร เนื่องจากผู้ใช้ภาษาใช้กระบวนการอุปลักษณ์ กล่าวคือ เปรียบคำนามเหล่านั้นว่ามีส่วนประกอบเหมือนกับสัตว์ คือ มีแขนขา หัว ลำตัว

๒. นามนัย (Metonymy)

นามนัย เป็นกลไกทางปริชานที่สำคัญยิ่งต่อการขยายความหมาย คำว่า “ตัว” มีความหมายว่า ร่างกาย มีการขยายความหมาย หมายถึง ชีวิต นั้น เป็นการใช้กลไกนามนัย ซึ่งใช้ร่างกาย ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชีวิตมาแทนความหมาย

๓. การขยายความหมายจากต้นแบบ (Prototype)

การขยายความหมายจากต้นแบบที่เห็นได้ชัดเจนของคำว่า “ตัว” คือ การใช้ “ตัว” เป็นคำลักษณนาม คำว่า “ตัว” เป็นคำลักษณนามที่ประกอบกับคำนามประเภทสัตว์ ต่อจากนั้นจึงเกิดการปรากฏใช้กับคำนามอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก

๔. การใช้แนวเทียบ (Analogy)

การสร้างคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำในสมัยสุโขทัยประกอบกับชื่อสัตว์ ต่อมามีการใช้คำว่า “ตัว” ประกอบกับคำนามอื่นๆ โดยใช้กลไกการอุปลักษณและการใช้แนวเทียบ โดยเฉพาะคำประสมที่เกี่ยวกับคำศัพท์ทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ๆ กล่าวคือ คำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำ มีความหมายทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เมื่อมีสรรพสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ดังนั้น จึงทำให้ผู้ใช้ภาษาใช้แนวเทียบสร้างคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้ามากกว่าคำว่า “ที่” “เครื่อง” “ของ” ซึ่งสื่อได้แต่สรรพสิ่งที่เป็นรูปธรรมและการสร้างคำนามด้วย “การ” และ “ความ” จะสื่อความหมายสิ่งที่เป็นนามธรรม

จากการศึกษาข้อมูลคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า คำว่า “ตัว” มีหน้าที่เป็นคำนาม คำลักษณนามและคำเน้นความหมาย และตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยปัจจุบันยังพบหน้าที่เป็นคำสรรพนามอีกด้วย ในด้านความหมายมีการเปลี่ยนแปลงชัดเจน คือ การขยายความหมายซึ่งเกิดจากปัจจัยอุปลักษณ นามนัย การขยายความหมายจากต้นแบบและการใช้แนวเทียบ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

บทที่ ๖

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ การอภิปรายผลหรือประเด็นที่น่าสังเกตและเสนอแนะแนวทางการวิจัยต่อเนื่อง จากงานวิจัยชิ้นนี้ตามลำดับ ดังนี้

สรุป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ ๒ ข้อ คือ เพื่อวิเคราะห์หน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน และเพื่อวิเคราะห์พัฒนาการของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันโดยในการศึกษาได้แบ่งช่วงเวลาออกเป็น ๖ สมัยเพื่อให้เห็นพัฒนาการหรือช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ช่วงเวลา ๖ สมัยดังกล่าว ได้แก่

สมัยที่ ๑ คือ สมัยสุโขทัย (พ.ศ. ๑๗๘๑-๑๙๘๑)

สมัยที่ ๒ คือ สมัยอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐ รวมสมัยธนบุรี พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕)

สมัยที่ ๓ คือ สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๙๔)

สมัยที่ ๔ คือ สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๕๓)

สมัยที่ ๕ คือ สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๙๘)

สมัยที่ ๖ คือ สมัยปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๔๙๘ - พ.ศ. ๒๕๕๑)

ขอบเขตของข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารที่ตีพิมพ์แล้วเท่านั้น โดยไม่จำกัดทำเนียบภาษาและจะวิเคราะห์ข้อมูลจากบริบทภาษาที่พบเท่านั้น นอกจากนี้ ในส่วนของคำประสม ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำเท่านั้น

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จำแนกหมวดคำว่า “ตัว” จัดเป็นคำชนิดใดและทำหน้าที่ใด โดยใช้แนวคิดกรอบประโยคทดสอบของ วิจิตรน ภาณุพงศ์ (๒๕๒๔) แล้วจึงใช้แนวคิดของ Givon (๑๙๘๔) และ นันทริยา ลำเจียกเทศ (๒๕๓๙) มาแยกประเภทอีกครั้ง โดยพิจารณาจากคุณสมบัติของคำแต่ละประเภท ได้แก่ คำนาม คำลักษณนาม คำสรรพนาม และคำเน้นความหมาย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พบว่า คำว่า “ตัว” ในสมัยสุโขทัยมีหน้าที่ ๔ ประการ คือ (๑) ทำหน้าที่เป็นคำนามเดี่ยว (๒) ทำหน้าที่เป็นคำประสม (๓) ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม และ (๔) เป็นคำเน้นความหมาย ส่วนคำว่า “ตัว” ในสมัยอยุธยา สมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ สมัยรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕ สมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘ และสมัยปัจจุบัน ได้พบว่ามีหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) เป็นคำนามเดี่ยว (๒) เป็นคำประสม (๓) เป็นคำลักษณนาม (๔) เป็นคำสรรพนาม และ (๕) เป็นคำเน้นความหมาย

ในด้านความหมายของคำว่า “ตัว” นั้น ผู้วิจัยได้พบว่า คำว่า “ตัว” มีการขยายความหมาย จากความหมายหลักหรือความหมายพื้นฐานซึ่งหมายถึง “ร่างกาย” ไปสู่ความหมายที่เป็นนามธรรม มากขึ้น โดยการขยายหน้าที่และความหมายนั้นเกิดจากปัจจัยสำคัญ ๔ ประการได้แก่ (๑) อุปลักษณะ (๒) นามนัย (๓) การขยายความหมายจากต้นแบบ และ (๔) การใช้แนวเทียบ

อภิปรายผล

๑. จากการศึกษาคำว่า “ตัว” ที่เป็นส่วนประกอบหน้าคำประสมนั้น พบว่า มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากเป็นคำประสมชนิดแสดงไวยากรณ์ของประโยค (synthetic nominal compounds) ซึ่ง อัญชลี สิงห์น้อย (๒๕๔๘) ได้กล่าวไว้ว่า

“ในคำนามประสมชนิดนี้ คำที่มาประกอบกัน (หน่วยสมาชิก) อย่างน้อยต้องเป็นคำกริยา และคำนามซึ่งคำกริยาและคำนามนั้น มีความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ต่อกันเช่นเดียวกับเมื่อเกิดเป็นหน่วย ประกอบของประโยค เช่น เป็นประธานหรือผู้กระทำกริยา เป็นกรรมหรือผู้ถูกกระทำกริยา ฯลฯ ยกตัวอย่าง คำนามประสมชนิดนี้ เช่น คนขับรถ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นคำประสมที่หมายถึงบุคคล ที่มีอาชีพขับรถ คำนามประสมชนิดนี้มีความหมายค่อนข้างตรงไปตรงมา (transparent) คล้ายประโยค และคำนามประสมชนิดนี้ก็มีผลผลิต (productive) สามารถสร้างได้อย่างไม่จำกัดจำนวนเช่นเดียวกับการสร้างประโยค เช่น นำคำว่า คน ไปประสมกับกริยาอื่นๆ สร้างคำประสมได้อีกเป็นจำนวนไม่จำกัด เป็นต้นว่า คนทำสวน คนเฝ้าสวน คนเดินถนน คนดู ฯลฯ จนในบางครั้งยากที่จะบอกได้อย่างชัดเจนว่าโครงสร้างนั้นๆ เป็นคำนามประสมหรือประโยค แม้ว่าจะมีนิยามไว้ว่า คำประสมมีความแตกต่างจากประโยค เนื่องจากคำประสมมีความหมายที่จำเพาะเสมือนเป็นคำเดี่ยว (idiosyncratic meanings) ไม่ใช่เป็นผลรวมของความหมายจากหลายคำที่นำมาเรียงกัน (straight forward compositional meanings) ก็ตาม”

คำว่า “ตัว” ที่ปรากฏเป็นส่วนประกอบหน้าในคำก็เช่นกันสามารถสร้างได้อย่างไม่จำกัด อันเป็นผลจากกระบวนการนามนัย กล่าวคือ คำว่า “ตัว” หมายถึง ร่างกาย ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของชีวิตมาใช้แทนชีวิต หลังจากนั้นก็ผ่านกระบวนการอุปลักษณะ เมื่อนำมาสร้างเป็นคำประสม คือ เปรียบเสมือนการกระทำอาการได้ ดังนั้น เมื่อมีสรรพสิ่งใหม่เกิดขึ้นในสังคมผู้ใช้ภาษาก็จะสร้างคำประสมใหม่ เช่น ตัวต่อปลั๊กไฟ ตัวชี้แหล่งในอินเทอร์เน็ต ตัวทำละลาย ตัวชี้วัด ตัวแปลงเป็นดิจิทัล ตัวแปลงสัญญาณ ฯลฯ ซึ่งคำประสมเหล่านี้มีโครงสร้างทางไวยากรณ์แบบประโยค คือ ประธานหรือผู้กระทำกริยา + กริยา ซึ่งหน่วยภาษาในระดับประโยค เจ้าของภาษาสามารถสร้างประโยคที่ถูกไวยากรณ์ได้อย่างไม่รู้จัก ฉะนั้น เมื่อคำประสมที่คำว่า “ตัว” มีโครงสร้างแบบประโยคจึงเอื้อให้ผู้ใช้ภาษาสร้างคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำเพิ่มขึ้นได้เรื่อยๆ เช่นกัน

๒. จากการศึกษาคำว่า “ตัว” และพบว่าคำว่า “ตัว” สามารถเป็นคำสรรพนามเน้นและสรรพนามสะท้อนได้นั้น ผู้วิจัยพบว่า ในหลายๆ ภาษาที่มีปรากฏการณ์ทางภาษาที่นำคำที่มีความหมายว่า “ตัว” หรือ “body” มาใช้เป็นสรรพนามเน้นและสรรพนามสะท้อนเช่นกัน ดังที่

Mathias (๑๙๙๙) ได้กล่าวถึงสรรพนามสะท้อนกลับในหลายๆ ภาษาว่า มีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ จากคำว่า “body” มาเป็น “คำแสดงสรรพนามสะท้อน” (reflexive marker) เช่น

Source of reflexive marker in Uto-Aztecan languages

Cahuilla	<i>tax-</i>	‘body’
Kawaiisu	<i>na-</i>	‘body’
Serrano	<i>taqa-</i>	‘body’

Reflexive marker derived form ‘body’ in Kwa languages

Efik	<i>idem (b?)</i>	‘body’
Ibibio	<i>idem (b?)</i>	‘body’
Yoruba	<i>ara (f?)</i>	‘body’

Reflexive marker derived form ‘body’ in Chadic languages

Bolanci	<i>jiw-o (a?)</i>	‘body’
Lamang	<i>ghva(b?)</i>	‘body’
Lele	<i>kus(d?)</i>	‘body’

งานวิจัย เรื่อง “The Reflexive Pronoun in Vedic: A Diachronic and Typological Perspective” ของ Kulikov (๒๐๐๗: ๑๔๑๒-๑๔๓๓) ศึกษาสรรพนามสะท้อนและสรรพนามเน้น ในภาษาสันสกฤตยุคพระเวท (vedic sanskrit) พบคำว่า /tanu-/ และ /atman-/ ซึ่งหมายถึง ร่างกาย ใช้เป็นสรรพนามสะท้อนที่ทำหน้าที่เป็นกรรมและใช้เน้น โดยงานวิจัยนี้สรุปหน้าที่และการใช้ ของสรรพนามทั้งสองคำนี้ในแง่พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ ในงานวิจัยเรื่อง สรรพนามสะท้อนยังพบว่า บางภาษาเลือกใช้คำที่มีความหมาย ว่า “self” มาเป็นสรรพนามสะท้อน เช่น ในภาษาอังกฤษ หรือใช้คำเรียกอวัยวะส่วนอื่นๆ เช่น หัว มาใช้เป็นสรรพนามสะท้อน ดังนั้น จึงสะท้อนให้เห็นการมองโลกหรือโลกทัศน์ของคนที่ใช้ภาษา แต่ละกลุ่มและสามารถนำมาสรุปในเรื่องแบบลักษณ์ภาษา (typology language) ได้

๓. เมื่อดูเส้นทางพัฒนาการของคำว่า “ตัว” ในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน ดังแสดงในภาพที่ ๒ ในบทที่ ๕ หน้า ๑๒๒ แล้วนี้ จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกับผู้ที่ศึกษาเรื่อง พัฒนาการของคำเรียกอวัยวะในภาษาต่างๆ เช่น ร่างกาย หัวใจ วิญญาณ กระดูก ฯลฯ (Moravcsik, ๑๙๗๒; Konig, ๑๙๙๗; Heine, ๑๙๙๘; Schladt, ๑๙๙๙ อ้างใน Frajzyngier and Curl, ๑๙๙๙: ๕๕-๕๖) ซึ่งมีเส้นทางกลายเป็นคำไวยากรณ์ ดังนี้

‘body parts’ → (intensifiers) → reflexive anaphors

จากความสอดคล้องดังกล่าว จึงทำให้เห็นว่ากรากลายเป็นคำไวยากรณ์อวัยวะมีลักษณะค่อนข้างเป็นสากล

๔. ในการศึกษาข้อมูลคำว่า “ตัว” ที่ปรากฏใช้ในสมัยสุโขทัยมีข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้

(๑) กูต่อข้างด้วยขุนสามชน ตนกูฟุงข้างขุนสามชนตัวชื่อมาสมืองแพ

(ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๑๘๓๕ ด้านที่ ๑)

(๒) ครุฑราชตัวเป็นพระญาแก่ครุฑทั้งหลายนั้น มีตนนั่นใหญ่ได้ ๕๐ โยชน์ ขนปีก
ซ้ายก็ดี ขนปีกขวาก็ดี หางก็ดี คอก็ดี ย่อมยาว ๕๐ โยชน์

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๓๙-๔๐)

(๓) แลอายุคนทั้ง ๓ ทวีปนั้นบ่อนจะรู้ขึ้นรู้ลงเลยสักคาบ เพราะว่าเขานั้นอยู่ใน
ปัญญาศีลทุกเมื่อมิได้ขาด เขาบ่อนจะรู้ฆ่าสัตว์ตัวเป็นให้จำตาย

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๗๗)

(๔) ครั้นว่าพระองค์คำนึงเกิดตั้งนั้นใส่ บัดใจจึงม้าแก้วตัวประเสริฐตัวดีตัวเร็ว
อันชื่อว่าม้าพลากอัสวราชตัวดีกว่าม้าทุกตัว อันเกิดในตระกูลสินธพชาติ อันงามดีดังสีเมฆแล
หมอกขาวแลมีรุ่งเรืองเขียวดังสายฟ้า แผลบรอบใส่ แลมีกีบเท้าทั้ง ๔ แลหน้าผากแดงดั่งน้ำครั่ง
ดูตัวนั้นพิลึกกำยำดังนายช่างหากแสร้งปั้น

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๒๒)

(๕) ครั้นว่าธรรมาแล้วจึงสั่งให้ประดับประดาม้าแก้วตัวประเสริฐนั้นด้วยเครื่องประดับนี้
ทั้งหลาย

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑๒๓)

จากตัวอย่างที่ ๑) ถึง ๕) ข้างต้นเมื่อพิจารณาโครงสร้าง การปรากฏจะสอดคล้องกับที่
วิไลวรรณ ฆนิษฐานันท์ (๒๕๑๙) กล่าวถึงข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับคำลักษณนาม “อัน” ว่ามีหน้าที่
ดั้งเดิม คือ ใช้แทนคำนาม เช่น “มีพระพุทธรูปอันใหม่ มีพระพุทธรูปอันราม” คำว่า “ตัว” ที่ปรากฏ
ในตัวอย่างที่ ๑) ถึง ๕) นั้น ปรากฏหน้าอนุภาคย่อยในประโยค จึงทำให้สันนิษฐานได้ว่า คำว่า “ตัว”
อาจจะเป็นคำที่ใช้แทนคำนามและพัฒนาการมาเป็นคำลักษณนามเช่นเดียวกับคำว่า “อัน”

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจซึ่งสามารถนำไปศึกษาค้นคว้าต่อไปได้ ดังต่อไปนี้

๑. จากการศึกษาคำว่า “ตัว” ที่ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนามและคำสรรพนามสะท้อนพบข้อมูลว่า คำที่มีความหมายว่า “ตัว” (body) สามารถเป็นคำสรรพนามและสรรพนามสะท้อนได้ในหลายๆ ภาษา ดังนั้น จึงน่าสนใจศึกษาภาษาในตระกูลไท หรือภาษาในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ว่ามีปรากฏการณ์เช่นเดียวกันนี้หรือไม่

๒. เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ได้จำกัดขอบเขตในการศึกษาคำประสม โดยศึกษาคำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบหน้าคำเท่านั้น แต่จากการเก็บข้อมูลพบว่า คำประสมที่มีคำว่า “ตัว” เป็นส่วนประกอบในตำแหน่งอื่นๆ ของคำปรากฏใช้จำนวนมาก เช่น ลอยตัว เก็บตัว ขายตัว ตั้งตัว กระจายตัว กระจุกตัว สลายตัว ฯลฯ จึงควรศึกษาการสร้างคำประสมเหล่านี้

๓. เมื่อกล่าวถึงการสร้างคำเพื่อเรียกสรรพสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม นักภาษาหรือตำราไวยากรณ์ไทยเล่มต่างๆ ทั้งที่เขียนโดยคนไทยและชาวต่างประเทศได้ระบุถึงคำที่มักจะนำไปเป็นคำหลักในการประสมคำ คือ คำว่า “เครื่อง” “ของ” “ที่” แต่จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า คำว่า “ตัว” เป็นคำที่นำมาสร้างคำเพื่อเรียกสรรพสิ่งใหม่ๆ จำนวนมาก ดังนั้น จึงน่าสนใจศึกษาความแตกต่างหรือเหตุผลที่เลือกใช้คำเหล่านี้มาสร้างคำใหม่ในภาษา

๔. จากการศึกษาพบว่า มีการใช้คำว่า “ตัว” และ “ตน” ปรากฏร่วมกันซึ่งผู้วิจัยได้เสนอความเห็นแล้วว่า คำว่า “ตน” เป็นคำยืมมาจากภาษาบาลีสันสกฤตและจากแนวคิดของนักอรรถศาสตร์ที่เห็นว่าไม่มีคำในภาษาที่มีความเหมือนกันทุกประการ ดังนั้น จึงน่าสนใจที่จะศึกษาความแตกต่างหรือเงื่อนไขในการใช้คำสองคำนี้ เพื่อให้ได้คำอธิบายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะเป็นแนวทางในการนิยามคำต่างๆ ในพจนานุกรมต่อไป

๕. จากการศึกษาพบว่าการใช้คำเรียกอวัยวะมาเป็นคำสรรพนามและคำเน้นความหมายนั้น ปรากฏใช้ในภาษาต่างๆ จำนวนมากในโลก และผู้วิจัยพบว่าในภาษาเขมรมีคำว่า “ขลวน” (គ្រួល) หมายถึง ตัว ตน (พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุราชชน เล่ม ๑, ๒๕๑๗) ซึ่งสามารถใช้ประกอบคำว่า “เอง” เป็น “ขลวนเอง” ซึ่งมีความหมายว่า ตัวเอง และปรากฏใช้ในหน้าที่ต่างๆ คล้ายกับภาษาไทย เช่น เป็นสรรพนามสะท้อน เป็นสรรพนามเน้นย้ำ เช่น

(๑) koun miən krun kdaw **khluən** (ลูกมีใช้ตัวร้อน)
ลูก มี ใช้ ร้อน ตัว

(๒) k^hñom t^hwəə kaa nih daoy **khluəŋ ʔaɛŋ** (ฉันทำงานนี้ด้วยตัวเอง)
ฉัน ทำ งาน นี้ ด้วย ตัว เอง

(๓) t^hŋay nih **khluəŋ ʔaɛŋ** coŋ tiw naa (วันนี้ตัวเองอยากไป
ไหน)
วัน นี้ ตัว เอง อยาก ไป ไหน

ดังนั้น จึงนำเสนอใจศึกษาแบบลักษณะภาษาในเชิงพื้นที่แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งในเรื่อง
สรรพนามชนิดต่างๆ ที่กลายมาจากคำเรียกอวัยวะและศึกษาเส้นทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์
ทั้งนี้ เพื่อความเข้าใจในเรื่องภาษาที่มีร่วมกันในพื้นที่บริเวณนี้ อันจะนำไปสู่ประโยชน์ในการจัดทำ
บทเรียน สอนภาษา การแปลภาษา และการสื่อสาร ของประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมศิลปากร. ๒๕๐๓. “จดหมายรายวันที่พสมัยธนบุรี.” น.๒๐๔-๒๖๐. ใน **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖**. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.

_____. ๒๕๐๔. “พระราชพงศาวดารความเก่า ตามต้นฉบับหลวง เขียนครั้งกรุงธนบุรี เมื่อจุลศักราช ๑๑๓๖.” น.๑๕๑-๑๗๔. ใน **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔**. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.

_____. ๒๕๑๑. “จดหมายเหตุเรื่องราวทูตไทยไปประเทศอังกฤษ.” น. ๑-๘๑. ใน **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๕**. เล่ม ๒๗. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.

_____. ๒๕๑๒. “พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม).” น.๑๑๓-๑๓๘. ใน **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๕-๖๖**. เล่ม ๔๐. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.

_____. ๒๕๑๒. “พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ.” น.๑๑๓-๑๓๘. ใน **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๕-๖๖**. เล่ม ๔๐. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.

_____. ๒๕๑๕. **จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๓๔**. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์.

_____. ๒๕๒๑. **กฎหมายตราสามดวง**. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.

_____. ๒๕๒๖. **จารึกสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.

_____. ๒๕๒๙. **จารึกในประเทศไทย**. เล่ม ๕. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ.

กรมศึกษาธิการ. ๒๔๔๔. **หนังสือพจนานุกรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร: โรงพิมพ์พิศาลบรรณินดี.

กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา. ๑๙๘๘. บทบาทของ Metaphor ในภาษาและความคิด. **Thoughts ๘** (January ๑๙๘๘): ๑๒-๒๓.

คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือหอสมุดแห่งชาติ. ๒๕๓๐. **จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓**. เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์.

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย. ๒๕๓๕. **ประชุมศิลาจารึกภาค ๗**. กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. ๒๕๒๓. **ประชุมหมายรับสั่ง
ภาคที่ ๑ สมัยกรุงธนบุรี.** กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____. ๒๕๒๕. **ประชุมหมายรับสั่งภาคที่ ๒ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก.** กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____. ๒๕๒๕. **ประชุมหมายรับสั่งภาคที่ ๓ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี. ๒๕๑๐. **ประชุม
จดหมายสมัยอยุธยา ภาค ๑.** กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

คณะกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ. ๒๕๑๐. **คำให้การของขุนหลวงหาวัดฉบับหลวง.**
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

**คำให้การชาวกรุงเก่าคำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประดิษฐ์
อักษรนิติ.** ๒๕๑๐. พระนคร: คลังวิทยา.

จรัสดาว อินทรทัศน์. ๒๕๓๙. **กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นคำบุพบทในภาษาไทย.**
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ๒๕๑๒. **ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในรัชกาลที่ ๔
ภาค ๒.** พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. ๒๕๒๑. **พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.** พระนคร: โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ๒๕๐๔. **พระราชหัตถเลขาเมื่อเสด็จประพาสไทรโยค.**
กรุงเทพมหานคร: ศรุสภา.

_____. ๒๕๑๐. **หมายรับสั่งและใบบอกในรัชกาลที่ ๕.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ประจักษ์วิทยา.

_____. ๒๕๑๗. **ไกลบ้าน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรววิทยา.

เจ คาสเวล และ เจ. เอช. แชนด์เลอร์. ๒๕๔๔. **พจนานุกรมไทย-ไทย.** กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ชลธิชา บำรุงรักษ์. ๒๕๓๑. “ทฤษฎีผูกมัด (Binding Theory) ในการวิเคราะห์ภาษาไทย.”
ภาษาและภาษาศาสตร์ ๗ (๑): ๒๕-๔๒.

ชวนพิศ อิฐรัตน์. ๒๕๒๓. คำลักษณะนามครอบครัวกาล. **เปิดกรู** ๓๔-๓๕.

ชัชวดี ศรีลัมพ์. ๒๕๓๘. การศึกษามโนทัศน์ของคำว่า “เข้า”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
 ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาติ กอบจิตติ. ๒๕๓๓. **คำพิพากษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
 คนวรรณกรรม.

ดอกไม้สด (นามแฝง). ๒๕๑๖. **ศัตรูของเจ้าท่อน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ๒๕๑๖. **ความทรงจำกรมพระยา
 ดำรงราชานุภาพ**. กรุงเทพมหานคร: บุรินทร์การพิมพ์.

ดุษฎีพร ชำนิโรศศาสนต์. ๒๕๒๖. **ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและภาษาไทยเปรียบเทียบ**. (อัดสำเนา).

ทิพากรวงษ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. ๒๕๑๓. **หนังสือแสดงกิจจานุกิจ**. กรุงเทพมหานคร:
 ศุภสภา.

ทมยันตี (นามแฝง). ๒๕๕๑. **คำมั่นสัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: ณ บ้าน
 วรรณกรรม.

เทียนวรรณ. ๒๕๔๔. **รวมงานเขียนของเทียนวรรณ**. นนทบุรี: ต้นฉบับ.

ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. ๒๕๐๔. **บทละครพูดเรื่องตาเงาะ**. พระนคร: ศุภสภา.

นริศรานุกัฏติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาและดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า
 บรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ๒๕๐๕. **สาส์นสมเด็จพระ**. พระนคร: ศุภสภา.

นวนวรรณ พันธุ์มหา. ๒๕๒๗. **ไวยากรณ์**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

_____. ๒๕๔๙. **รักษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.

นันทริยา ลำเจียกเทศ. ๒๕๓๙. คำไวยากรณ์ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืช
ในภาษาไทยล้านนา. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นายแก้วนายขวัญ (นามแฝง). ๒๕๐๙. นิทานทองอิน. น.๒๙๕-๔๙๙. ใน **ชุมนุมนิทาน
พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณาการ.

นายสำราญ (นามแฝง). ๒๕๔๔. ความไม่พยายาบท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ดับเบิลนายน.

นิตยา กาญจนวรรณ. ๒๕๑๓. คำกริยากรรมในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. ๒๕๔๗. ภาษาไทยไอเทค. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

_____. ๒๕๕๒. ปัญหาการใช้ภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

น้ำทิพย์ ภัทราวัฒน์. ๒๕๔๑. การเปลี่ยนแปลงของภาษา: ภาษาอังกฤษผ่านกาลเวลา.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรจบ พันธเมธา. ๒๕๑๕. “ลักษณะภาษาไทยใหญ่” ในพรมแดนแห่งความรู้ รวมบทความ
ของศิษยานุศิษย์ของพระยาอนูมานราชชน. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย.

_____. ๒๕๒๓. ลักษณะภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

บรัดเลย์, ปี. ๒๔๑๖. หนังสืออักษรภิธานศัพท์ (Dictionary of the Siamese Language).
พระนคร : ม.ป.ท.

บัวหลวง วงศ์ภักดี. ๒๕๒๘. การศึกษาเปรียบเทียบคำลักษณนามในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา
กับสมัยปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โบทัน (นามแฝง). ๒๕๒๔. ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น.

ประเสริฐ ฦ นคร. ๒๕๓๔. **งานจารึกและประวัติศาสตร์**. นครปฐม : โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและ
ฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน.

_____. ๒๕๔๗. **การอธิบายศิลาจารึกสมัยสุโขทัย**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. ๒๕๔๙ก. **อักษร ภาษา จารึก วรรณกรรม: รวมบทนิพนธ์ เสถียรภาพวิชาการ**.
กรุงเทพมหานคร: มติชน.

_____. ๒๕๔๙ข. **ประวัติศาสตร์เบ็ดเตล็ด**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

_____. ๒๕๕๐. **ศัพท์ในกฎหมายตราสามดวง**. น. ๑-๑๘. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ
ภาษาไทยในกฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพมหานคร: สามลดา.

ปราณี กุลละวณิชย์. ๒๕๓๙. **“หน่วยที่ ๑๗ การเปลี่ยนแปลงของภาษา” ในเอกสารการสอน
ชุดวิชาภาษาไทย ๓ หน่วยที่ ๗-๑๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. ๒๕๔๕. **แบบลักษณะภาษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงาน
วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. ๒๕๔๐. **วิพากษ์การใช้ภาษาไทย: รวมบทความจากคอลัมน์ปากกาখনก
สังเกตภาษาและจับตาภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน เล่ม ๑ ๒๕๑๗. พระนคร: จงเจริญ
การพิมพ์.

พนมพร สิงห์พันธุ์. ๒๕๑๓. **วิเคราะห์การใช้คำ “ก็” ในภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระคลัง (หน), เจ้าพระยา. ๒๕๑๒. **ราชาธิราช**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ศิลปบรรณาการ.

พระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, มูลนิธิ. ๒๕๑๔. **จดหมายเหตุ
รัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๒-๑๑๗๓**. เล่ม ๑-๒. พระนคร: ครูสภา.

พิทยาลงกรณ์, กรมหมื่น. ๒๕๓๓. **จดหมายเหตุจางวางหรง**. พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

พิมพ์ บำรุงสุข. ๒๕๑๔. คำหลายหน้าทีในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์. ๒๕๒๖. “ความหมายและการศึกษาความหมาย.” ภาษาไทย ๓ หน่วยที่ ๗-๑๕. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไพทยา มีสัจย์. ๒๕๔๐. การศึกษาคำช่วยหน้ากริยาที่กลายมาจากคำกริยาในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ๒๕๑๕. บทละครพูดเรื่อง น้อยอินทเสน ความดีมีชัย เจ้าข้า, สารวัต! เห็นแก่ลูก ตั้งจิตคิดคลั่ง. พระนคร: cursu.

_____. ๒๕๓๙. เทศนาเสือป่า. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ จำกัด.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๕. พระไตรปิฎก (ซีดี-รอม). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มานิต มานิตเจริญ. ๒๕๑๔. พจนานุกรมไทยใหม่-ทันสมัยที่สุด พ.ศ. ๒๕๐๔. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: เอกศิลปการพิมพ์.

โยเนโอะ อิชิตี, มาโมรุ ชิบายามา และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. ๒๕๓๓. ดรชนีค้นคำในกฎหมาย ตราสามดวง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๔๗๒. ประชุมพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนากร.

_____. ม.ป.ป. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓. ม.ป.ท.

_____. ๒๕๒๕. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น. ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๓๘. ลักษณะนาม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. ๒๕๔๖. ศัพท์ภาษาศาสตร์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพริ้นติ้ง.

_____. ๒๕๕๐. พจนานุกรมคำใหม่ เล่ม ๑ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: แม็ค.

_____. ๒๕๕๒. พจนานุกรมคำใหม่ เล่ม ๒ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: ยูเนียนอูลตราไวโอเร็ด.

รุ่งอรุณ ทีฆชอุณหเถียร. ๒๕๔๕. **อนิยมสรรพนามและปฤจฉฉสรรพนาม: การค้กษาเชิงประวัตติ.**
 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิไทย, พญญา. ๒๕๒๗. **ไตรภูมิภถาหรือไตรภูมิพระร่วง.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ศุรุสภา.

ว. วินิจฉัยกุล (นามปากกา). ๒๕๔๙. **น้ำใสใจจริง.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทรีบีส์.

วิจิตรมาตรา, ขุน. ๒๕๑๑. **ลักษณะและวิวัฒนาการของภาษาไทย.** พระนคร: สำนักพิมพ์
 สาส์นสวรรค์.

วิจินตน์ ภานุพงศ์. ๒๕๒๘. **ระบบหน่วยคำ: การค้กษาโครงสร้างภายในคำ.** (อัดสำเนา).

_____. ๒๕๓๒. **โครงสร้างของภาษาไทย: ระบบไวยากรณ์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วินัย ภูระหงษ์. ๒๕๒๕. “หน่วยที่ ๘ หน่วยคำและการประกอบคำในภาษาไทย.” น.๖๑-๘๘.
 ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๓ หน่วยที่ ๗-๑๕ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
 กรุงเทพมหานคร: ป. สัมพันธ์พานิชย์.

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. ๒๕๑๙. คำสันนิษฐานว่าด้วยความเป็นมาของคำลักษณนาม “อัน”.
 PASAA ๖: ๒๖๑-๒๖๖.

_____. ๒๕๑๙. **ภาษาแสดก.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. ๒๕๒๐. **ภาษาผู้ไทย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. ๒๕๓๗. **รายงานวิจัย ลักษณะภาษาไทยที่ใช้ผ่านสื่อมวลชนโทรทัศน์.** (อัดสำเนา).

_____. ๒๕๒๖. **ภาษาศาสตร้เชิงประวัตติ: วิวัฒนาการภาษาไทยและภาษาอังกฤษ.**
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศรวนีย์ สรรคบุรานุรักษ์. ๒๕๔๒. **การใช้คำลักษณนามในภาษาไทยมาตรฐานปัจจุบันของ
 ผู้พูดต่างวัย.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย,
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีอยุธยา. ๒๕๑๓. **ละครพูดเรื่อง ขนสมกับยา หลวงจำเนียรเดินทาง โพงพาง ปล่อยแก่.**
 พระนคร: ศุรุสภา.

ศรีบูรพา (นามแฝง). ๒๕๓๖. **ข้างหลังภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ดอกหญ้า.

สถาบันภาษาไทย. ๒๕๔๙. **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม ๒. คำ การสร้างคำและการยืมคำ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

สาตี อาริมิตร. ๒๕๑๙. **หน้าที่และความหมายของคำ “เลย” ในภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักพจนานุกรมมติชน. ๒๕๔๗. **พจนานุกรมฉบับมติชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

สุรางศรี ทะนงศักดิ์กุล. ๒๕๓๓. **คำลักษณะนามในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑-๘**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรีเนตร จรัสจรัสเกียรติ. ๒๕๕๑. **ย้ง: การศึกษาเชิงประวัติ**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสถียรโกเศศ (นามแฝง). ๒๕๒๒. **นิรุกติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.

อนงค์ เอียงอุบล. ๒๕๒๕. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำประสมในภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ๒๕๔๔. **ทฤษฎีไวยากรณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัญชลี สิงห์น้อย. ๒๕๔๘. **คำนามประสม: ศาสตร์และศิลป์ในการสร้างคำไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอกทีฟ พรินท์ จำกัด.

อุดม วโรตม์สิขิตติ์. ๒๕๓๗. **ภาษาศาสตร์เหมาะสมยั้งเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: ต้นธรรม สำนักพิมพ์.

_____. ๒๕๓๗. **มุมมองทางภาษาตามวิธีภาษาศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ต้นธรรมสำนักพิมพ์.

_____. ๒๕๔๒. **ไวยากรณ์ไทยในภาษาศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อุดม วโรตม์สิกขิตต์. ๒๕๔๘. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภาษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อากาศดำเกิง, หม่อมเจ้า. ๒๕๐๓. **ละครแห่งชีวิต**. พระนคร: แพร่วิทยา.

อุดมสมบัติ, หลวง. ๒๕๓๐. **จดหมายหลวงอุดมสมบัติ**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. ๒๕๑๔. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

เอกรัตน์ อุดมพร. ๒๕๕๔. **ลักษณะนาม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา.

Carpenter, K. L. 1987. **How Children Learn to Classify Nouns in Thai**. Doctoral Dissertation, Department of Linguistics, Graduate School, Stanford University.

Bybee, J., R. Perkins and W. Pagliuca. 1994. **The Evolution of Grammar: Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World**. Chicago: Chicago University Press.

Deepadung, S. 1997. **Southeast Asian Linguistic Studies in Honour of Vichin Panupong**. Chulalongkorn University Press.

Dhongde, R. V. and W. Kimgham. 1981. "Classifier in Thai-Phake." **Journal of Language and Linguistics** 1 (July-December).

Diller, A. 2001. **Grammaticalization and Tai Syntactic Change**. pp.139-176. *In* M. R. Kalaya Tingsabadh and S. A. Arthur. (eds.) *Essays in Tai Linguistics*. Bangkok : Chulalongkorn University Press.

Givon, T. 1979. **On Understanding Grammar**. New York: Academic Press.

_____. 1984. **Syntax: a Functional-Typological Introduction**. Vol. 1-2. Amsterdam: John Benjamins Pub. Co.

_____. 1989. **Mind, Code and Context: Essays in Pragmatics**. Hillsdale: Erlbaum.

Haas, M. R. 1942. "The Use of Numeral Classifiers in Thai." **Language** 18: 201-205

- Heine, B., U. Claudi and F. Hunnemeyer. 1991. **Grammaticalization: A Conceptual Framework.** Chicago: Chicago University Press.
- Heine, B. and M. Reh. 1984. **Grammaticalization and Reanalysis in African Language.** Hamburg: Buske.
- Hopper, P. J. 1991. "On Some Principles of Grammaticization." pp.17-35.
In Traugott, E. C. and B. Heine (Eds). **Approaches to Grammaticalization.**
Vol.1. Amsterdam: John Benjamins.
- Hopper, P. J. and E. C. Traugott. 1993, 2003. **Grammaticalization.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Ishii, Y., O. Akagi and N. Endo. 1972. **A Glossarial Index of The Sukhothai Inscriptions: SEAS Discussion Paper No.53.** Kyoto: Kyoto University.
- Juntanamalaga, P. 1992. "On the Semantics of Thai Compound in hua 'Head'." pp. 154-167. In Carols J., J. Compton and F. Hartmann (eds.). **Paper on Tai Language, Linguistics and Literature in Honor of William J. Gedney on His 77th Birthday.** Northern Illinois University.
- Kittay, E. F. 1989. **Metaphor: Its Cognitive Force and Linguistic Structure.** Oxford: Clarendon Press.
- Kulikov, L. 2007. "The Reflexive Pronouns in Vedic: A Diachronic and Typological Perspective." **Lingua** 117: 1412-1433.
- Kullavanijaya, P. 2002. "A Historical Study of /thii/ in Thai." pp.1-28. In Diller, A. and J. A. Edmondson (eds.). **The Tai-Kadai Languages.** London: Routledge Press.
- Lakoff, G. 1984. **Woman, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind.** Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. and M. Johnson. 1980. Conceptual Metaphor in Everyday Language. **The Journal of Philosophy** LXXVII 8: 453-487.

Lyons, J. 1969. **Introduction to Theoretical Linguistics**. Cambridge: Cambridge University Press.

Methawee, Y. 2010. “The Thai Compound Words Beginning with the /tua/ Morpheme.” *In Proceedings of International Conference on Language, Society and Culture in Asian Contexts*. Mahasarakham: Mahasarakham University.

Monier-Williams, S. M. 1970. **Sanskrit-English Dictionary**. Delhi: Motilal Banarsidass.

Noss, R. B. 1964. **Thai Reference Grammar**. Washington, D.C: The Superintendent of Documents, U.S. Government Printing Office.

Palakornkul, A. 1976. “Some Observations on Variation and Change in the Use of Classifier in Thai.” *PASAA* 6: 186-197.

Placzek, J. 1978. **Classifiers in Standard Thai: A Study of Semantic Relations Between Headwords and Classifiers**. Master’s thesis, Department of Philosophy, Graduate School, The University of British Columbia.

_____. 1992. **The Perceptual Foundation of the Thai Classifier System**. Illinois: Northern Illinois University.

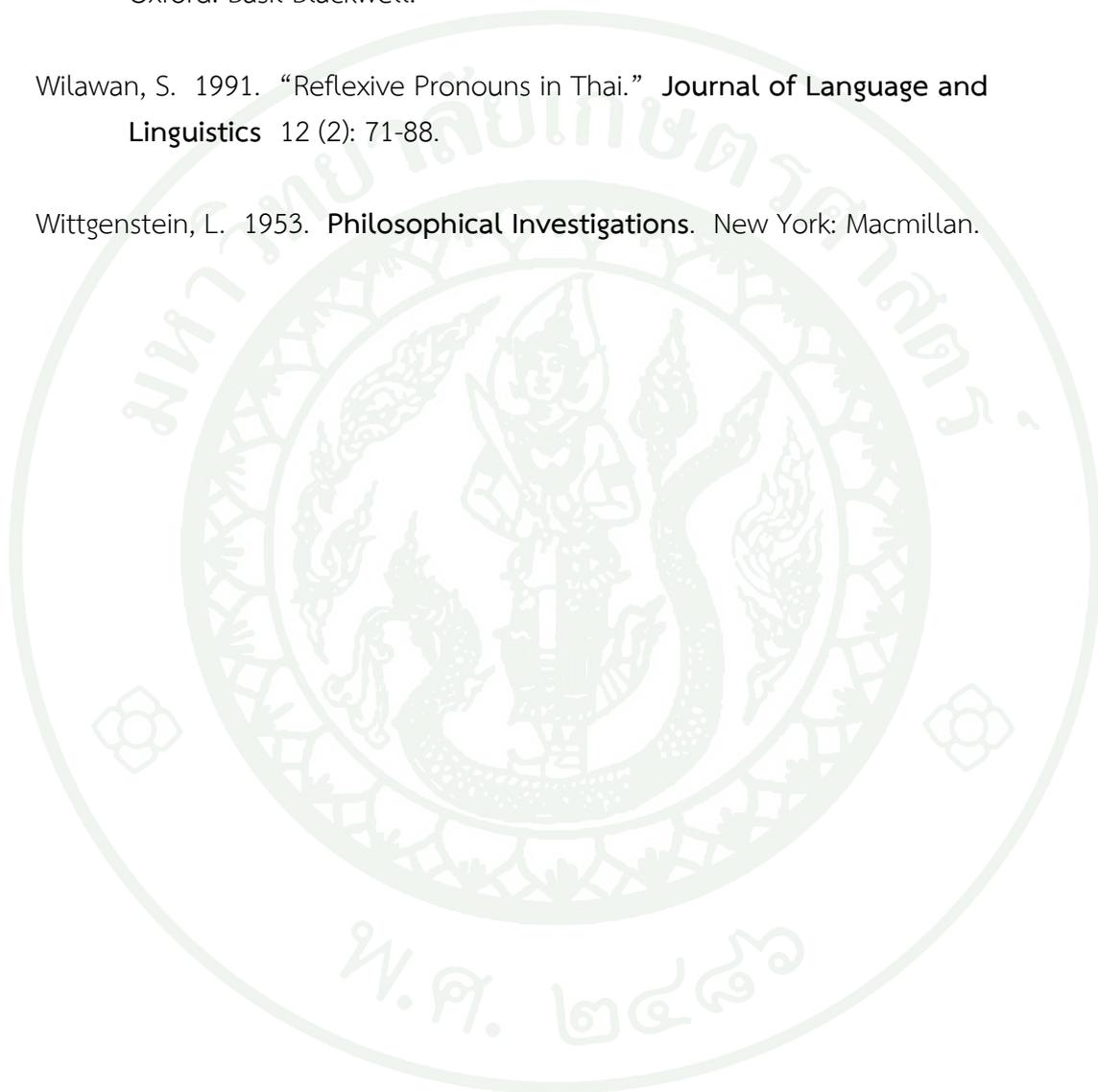
Quirk, R. and B. S. Green. 1973. **A University Grammar of English**. London: Longman.

Robins, R. H. 1988. **General Linguistics An Introductory Survey**. Longmans.

Rosch, E. 1977. “Human Categorization.” pp.1-49. *In* Niel, W. (ed.). **Studies in Cross Cultural Psychology**. Vol. 1. London: Academic Press.

Schachter, P. 1975. “Parts-of-speech.” *In* Timothy Shopen (ed.). **Language Typology and Syntactic Description Volume I: Clause Structure**. Cambridge: Cambridge University Press.

- Schladt, M. 1999. "The Typology and Grammaticalization of Reflexives." pp. 103-123. *In* Zygmunt, F and S. C. Traci S. 1999. **Reflexives form and Functions**. University of Colorado.
- Ullmann, S. 1970. **Semantics: An Introduction to the Sciences of Meaning**. Oxford: Basil Blackwell.
- Wilawan, S. 1991. "Reflexive Pronouns in Thai." **Journal of Language and Linguistics** 12 (2): 71-88.
- Wittgenstein, L. 1953. **Philosophical Investigations**. New York: Macmillan.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
คำว่า “ตัว” ที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับต่างๆ

คำว่า "ตัว" ที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับต่างๆ

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑	ตัว ๑	นั่นคือกาย	Body, animal; entire	องค์, กาย, คือตนนั่นเอง, เช่นเขาพูดกันว่า, ตัวเรา, ตัวท่าน, ตัวผู้, ตัวเมีย เป็นต้น	ท. รูป, ตน, กาย, ร่าง	(น.) รูป, ตน, ตนเอง. เป็นคำใช้เรียกแทน คน สัตว์ และสิ่งของ บางอย่าง เช่น ม้า ๕ ตัว, ตะปู ๓ ตัว, ตัวละคร, ตัวหนังสือ เป็นต้น;	(น.) รูป, ตน, ตนเอง; ผู้แสดง เช่น ตัวละคร, ตัวพระเอก; เลข เช่น ตัวตั้ง ตัวลบ; เรียกแมลง และสัตว์เล็กๆ เช่น ตัวหนอน ตัวแก้ว ตัวแมลง;	(น.) รูป, ตน, ตนเอง. เป็นคำใช้เรียกแทน คน สัตว์ และสิ่งของ บางอย่าง เช่น ตัวละคร ตัวหนังสือ;	(น.) รูป, ตน, ตนเอง. เป็นคำใช้เรียกแทน คน สัตว์ และสิ่งของ บางอย่าง เช่น ตัวละคร ตัวหนังสือ;	(น.) ตน, รูป, ขึ้น,		(n.) [of a person] self; himself; herself; yourself; themselves; [things] itself, [of an object] entity; item; body, (theatrical) character [of an insect or animal, or of a human carnally] a body, (n.) one (generic word [e.g. the small one])

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
	ตัว ๑				ท. เอง, มัน, ท่าน	(ส.) ใช้เรียกคนอื่นโดยไม่อยากออกชื่อผู้ที่พูดด้วย เช่น ตัวทำไม่จริงไม่ทำ, มักใช้นำหน้าคำประสม แปลว่า ผู้.	(ส.)สรรพนามบุรุษที่สอง เท่ากับ 'เธอ' หรือ 'แก' (ไม่สุภาพ) ;	(ส.)ใช้เรียกผู้พูดที่ตนพูดด้วยในฐานะคนเสมอกันที่สนิทกัน เช่น ตัวจะไปไหน.	(ส.)ใช้เรียกผู้พูดที่ตนพูดด้วยในฐานะคนเสมอกันที่สนิทกัน เช่น ตัวจะไปไหน.	(ส.)สรรพนามบุรุษที่ ๒ ใช้กับผู้มีสถานะเสมอกัน เช่น ตัวคิดยังงี้กับเรื่องนี้, สรรพนามแทนผู้ที่ถูกอ้าง คำพูดซ้ำ โดยที่ในคำพูดเดิมเป็นสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง เช่น เซอเรนสบรกว่า ตัวเป็นขุนนางวิลาส เข้ามาถึงกรุงแล้ว ก็เหมือนเป็นขุนนางที่กรุงฯ เหมือนกัน (ประชุมพงศ. ภาค ๖๒), ตัวเองหรือตัวเขาเอง ก็ใช้.	(ส.) ๑. คำใช้เรียกผู้ที่ตนพูดด้วยในฐานะคนเสมอกันที่สนิทกัน เช่น ตัวจะไปไหน. (พจน.) ๒. คำใช้แทนผู้ที่พูดด้วย (มักใช้เข้ากับ เขา ซึ่งออกเสียงว่า เค้า) เช่น ตัวมาช้าจัง เขารอตั้งนาน	(prep) [of a person] self; himself; herself; yourself; themselves; body, [๒nd person pronoun, calling someone in a cute way] you

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
	ตัว ๑		of one's self, to one's self, himself				(ล.) ใช้เป็น ลักษณนาม เรียกจำนวน คำนาม เช่น ตัวละคร ๓ ตัว เลข ๓ ตัว; ใช้ เป็นลักษณนาม เรียกจำนวน สัตว์-แมลง และ สิ่งของอื่นๆ บางอย่าง เช่น ควาย ๕ ตัว เสื่อ ๑ ตัว แมลง ๓ ตัว ตะปู ๕ ตัว เก้าอี้ ๒ ตัว ฯลฯ	(ล.)ลักษณนาม ใช้เรียกสัตว์และ วังของบางอย่าง เช่น ม้า ๕ ตัว, ตะปู ๓ ตัว, เสื่อ ๒ ตัว;	(ล.)ลักษณนาม ใช้เรียกสัตว์และ วังของบางอย่าง เช่น ม้า ๕ ตัว, ตะปู ๓ ตัว, เสื่อ ๒ ตัว;	(ล.)ลักษณนาม เรียกสัตว์ เครื่องใช้บาง ชนิด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ หรือเลข หรืออักษรว่า ตัว เช่น ม้า ๓ ตัว ร เรือ ๒ ตัว.		[numerical classifier for digits, bodies, shirts, pants, suits, animals, fish, germs, chairs, tables, desks, software title]
	ตัว ๑									(ว.) เรียกเพลง ไทยบางเพลง ที่มีหลายท่อน เช่น เพลงเชิด จิ้งมี ๔ ตัว, หรือเรียก ท่อนใดท่อนหนึ่ง เช่น เชิดจิ้งท่อน ๑ ก็เรียกว่า เชิดจิ้งตัว ๑ เป็นต้น.		

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
	ตัว ๒		Numerical designation of animals. Three houses, - Two hens.			(น.) ในวิชาเลขคณิต เรียกเลขในวิธีทำว่าตัว เช่น ตัวบวก ตัวลบ ตัวคูณ ตัวหาร, เลขที่ตั้งไว้สำหรับทำบวกลบคูณหาร เรียกว่าตัวตั้ง.		(น.) (คณิต) เรียกเลขในวิธีทำว่า ตัว เช่น ตัวบวก ตัวลบ ตัวคูณ ตัวหาร.	(น.) (คณิต) เรียกเลขในวิธีทำว่า ตัว เช่น ตัวบวก ตัวลบ ตัวคูณ ตัวหาร.			[orthography] number; digit' character; figure
๒	ตัวกู			ตนเรา, รูปเรา, คือตัวของเรานั้น, เป็นตำหนักถึงตัว, ถ้าเป็นคำผู้ใหญ่ พูดกับเด็กเป็นต้น, เขาก็ถือว่าเป็นคำอวยาบ								
๓	ตัวกระตุ้น											(n.) stimulus; motive; incentive; spur
๔	ตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ											(n.) economic stimulus; an economic stimulant

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๕	ตัวกระทำ											(n.) [human or non-human] actor; performer; agent; factor [chemistry] reagent
๖	ตัวกรรม			คือ ตัวบุญาภิ สังขาร, อะบุญาภิ สังขาร, เป็นผู้ ตกแต่งให้ได้สุข แลทุกขนั้น, เช่น คนดี คนชั่ว เป็นต้น.								
๗	ตัวกลม											(adj.) [is] round bodied; round body
๘	ตัวกลั่น					(น.) ผู้ที่เลือกสรร แล้ว.	(น.) ผู้ที่ได้รับ การเลือกสรร แล้ว, ผู้เป็นเลิศ หรือยอดเยี่ยม ในหมู่	(น.) ผู้ที่เลือกสรร แล้ว.	(น.) ผู้ที่เลือกสรร แล้ว.	(น.) ผู้ที่เลือกสรร มาแล้ว.		(n.) an outstanding person; a prominent man; a carefully chosen person; the chosen one

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๙	ตัวกลาง๑						(น.) คนกลาง			(น.) ๑.คนกลาง, ผู้ประสานงาน		
๑๐	ตัวกลาง๒									(น.) ๒.ตัวเรียง พิมพ์ตะหัวชนิด หนึ่ง ใหญ่กว่า ตัวธรรมดา ใช้ สำหรับโปรยหัว แบ่งออกเป็น ตัวกลางบาง ตัวกลางหนา และตัวกลาง โปร่ง		
๑๑	ตัวกลาง๓						(น.) (ฟิลิกส์) สิ่งที่เป็น ทางเดินของแสง หรือเสียง (medium)	(น.) (วิทยา) สิ่งที่แสงหรือ เสียงหรือคลื่น แม่เหล็กไฟฟ้า ต้องเคลื่อนที่ ผ่าน.	(น.) (วิทยา) สิ่งที่แสงหรือ เสียงหรือคลื่น แม่เหล็กไฟฟ้า ต้องเคลื่อนที่ ผ่าน.	(น.) ๓.สิ่งที่แสง หรือเสียงหรือ คลื่นแม่เหล็ก ไฟฟ้าต้อง เคลื่อนที่ผ่าน		
๑๒	ตัวกลาง บาง						(น.) ตัวพิมพ์ ขนาดเดียวกับ กลางหนา แต่เส้นบางกว่า เขียนย่อ ก.บ.					

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๓	ตัวกลาง หนา						(น.) ตัวพิมพ์ ที่ใหญ่กว่า ตัวฝรั่งเศส ย่อมกว่าโป่ง ๓๒ เขียนย่อว่า ก.น. ดูตัวอย่าง ที่ข้อความว่า 'ชนิดของการ พิมพ์' ซึ่งอยู่ ตอนบนของ ล้อมกรอบตัว ก.น. ใหม่เส้นดำ และหนากว่า					
๑๔	ตัวกลาง โปร่ง						(น.) ตัวพิมพ์ ชนิดใหญ่กว่า กลางหนาขนาด เดียวกับโป่ง ๓๒ แต่เส้นบาง กว่า เขียนย่อว่า ก.ป.					
๑๕	ตัวกะเปี้ยก										(น) ตัวเล็กชนิด เดียว เช่น เด็ก ตัวกะเปี้ยกแค่นี้ จะให้ยกของ หนักขนาดนั้น ได้อย่างไร	

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๖	ตัวการ			องค์การ, คือ ตัวคนที่เป นผู้กระทำ นั้น, เช่น อายผู้ร้าย ที่ลงมือ นั้น, เรียก ว่าตัวการ		(น.) ผู้ก่อเหตุ ผู้ทำให้เหตุ เกิดขึ้นในทาง อาญา ผู้มีสิทธิ ที่จะทำฐานะเป็น ส่วนตัวได้, ถ้า มอบอำนาจให้ ผู้อื่นทำแทน ผู้มอบเรียก ตัวการ ผู้รับ เรียก ตัวแทน.	(น.) ผู้ก่อเหตุ, ผู้มอบอำนาจ ให้ตัวแทน	(น.) ผู้ก่อเหตุ ผู้ทำให้เหตุ เกิดขึ้นในทาง อาญา, ผู้ที่ทำให้ เหตุเกิดในทาง อาญา; ผู้เป็น เจ้าของตัวใน กิจธุระที่มอบให้ ผู้อื่นทำแทน ผู้มอบเรียกว่า ตัวการ ผู้รับ มอบเรียกว่า ตัวแทน	(น.) ผู้ก่อเหตุ; (กฎ) ตาม กฎหมายอาญา ตัวการ หมายความถึง บุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ซึ่งร่วมกระทำ ความผิด ด้วยกัน; ตาม กฎหมายแพ่ง ตัวการ หมายความถึง บุคคลซึ่งมอบ อำนาจโดยตรง หรือโดยปริยาย ให้บุคคลอีกคน หนึ่งทำการแทน ตน.	(น.) ผู้ก่อเหตุ; ผู้กระทำ ความผิด; บุคคลซึ่งมอบ อำนาจโดยตรง หรือโดยปริยาย ให้บุคคลอีกคน หนึ่งทำการแทน ตน.		(n.) ringleader; culprit; chief; proxy; cuase; reason; origin; source; motive
๑๗	ตัวการันต์											(n.) [the silent punctuation mark]
๑๘	ตัวกำหนด						(น.) (คณิต) เลข หรืออักษร ที่สมมติขึ้นใน การคำนวณ (determinant)					(n.) determinatio n; decision' determining factor

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๙	ตัวเก่ง					(น.) ผู้ ตัว หรือ สิ่ง ที่มุ่งหมายไว้ เฉพาะ, ตัวที่มี น้ำหนักมากกว่า ตัวอื่น	(น.) (ไฟ) ที่กะว่า กิน, (ม้าแข่ง- นักมวย) ที่กะว่า จะชนะ, ผู้แข่งขันที่กะว่า จะชนะเลิศ	(น.) ผู้ ตัว หรือ สิ่ง ที่คาดหวังไว้ อย่างมั่นใจ.	(น.) ผู้ ตัว หรือ สิ่ง ที่คาดหวัง ไว้ อย่างมั่นใจ.	(น.) คนหรือ สัตว์ที่ถูก คาดหมายไว้ อย่างมั่นใจ.		(n.) the one with the highest potential to win; a revealed result
๒๐	ตัวเกร็ง											(adj., phr., idm.) tense and unrelaxed body due to excitement or anxiety
๒๑	ตัวเก่ง			คือ ตัวคนที่มีฝีมือ นั้น, เช่น นายทหารที่มี ฝีมือเข้มแข็ง						(ปาก) เสื้อผ้า ตัวที่นิยมใส่ อยู่เสมอ.	(น.) เสื้อ กระโปรง หรือ กางเกงที่ใส่แล้ว ดูดีที่สุด ใน ความคิดของผู้ ใส่จึงใส่บ่อย เช่น เขาจะไป ไทหนักใส่เสื้อตัว เก่งตัวนี้ประจำ.	
๒๒	ตัวโกง			กายโกง, คือ ตัว คนที่ใจไม่ตรง, ฤ กายคนนั้น.			(น.) ผู้แสดง ละครหรือลิเกที่ แสดงบทผู้ร้าย			(น.) ตัวร้ายใน บทละคร, ผู้แสดงบทตัว ร้ายในการแสดง ลิเก ละคร หรือ ภาพยนตร์.		(n.) villain; negative role; negative character

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๒๓	ตัวแกน			คือ ตัวคนที่แกน ไม่มีสิ่งใดนั้น, เปรียบเหมือน ขุมที่แกนเป็นต้น.								
๒๔	ตัวแก้ว											(n.) [a type of] caterpillar
๒๕	ตัวเกะกะ			คือ อาการตัวคน ที่เดินเกะกะ, เดิน ไม่ตรงทางนั้น , เช่น คนพาลเมา ด้วยของขี้ต่างๆ								
๒๖	ตัวเก่า						(น.) ตัวพิมพ์ ที่ใช้มานาน หรือชำรุดแล้ว ; (สแลง) โสเภณี ที่หาเงินมานาน แล้ว			(สำ) เรียกคน เก่งที่ยังเก่งอยู่ ประจำสำนัก มานาน อย่าง คณะละคร คณะนักกีฬา โสเภณี เป็นต้น.		
๒๗	ตัวขยัน									(น.) คนขยันแข็ง เช่น ชีชะ หม่อมฝัวตัวขยัน เป็นโรนักริรียา เหมือนเป็นใบ้ (ไกรทอง)		
๒๘	ตัวขี้เกียจ											(n.) lazybones; idler; dawdler; sluggard

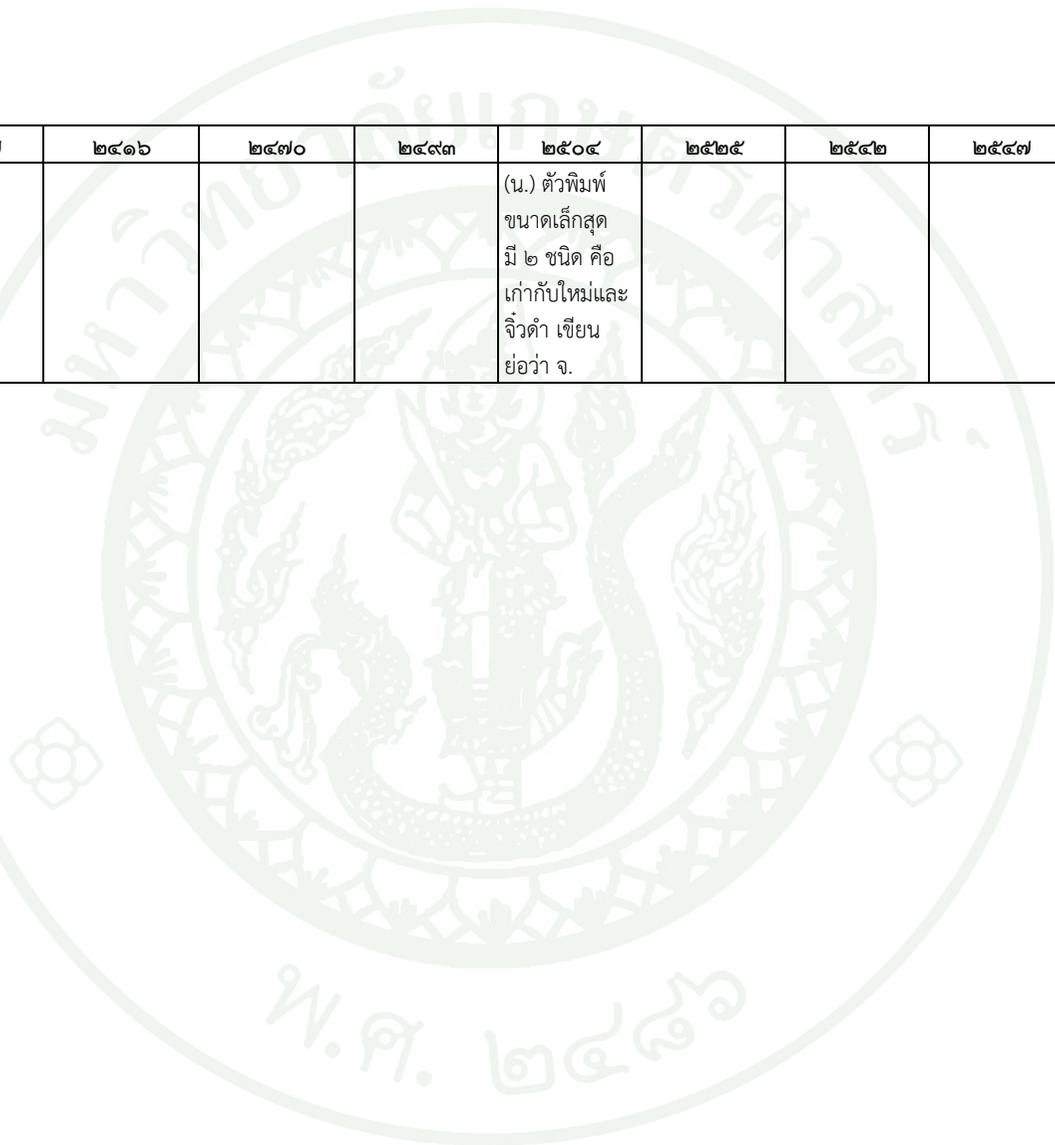
ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๒๙	ตัวเขียน						(น.) อักษร ที่เขียนด้วย ลายมือ					
๓๐	ตัวเขาเอง											(n.) he himself; she herself
๓๑	ตัวครั่ง											(n.) the lac insect, Laccifer lacca
๓๒	ตัวคูณ					(น.) ตัวคูณ	(น.) เลขที่คูณ ตัวตั้ง					(n.) multiplier
๓๓	ตัวคูณร่วม น้อย						(น.) (คณิต) เลขจำนวนน้อย ที่สุดที่เอาเลข จำนวนอื่น ตั้งแต่สอง จำนวนขึ้นไปมา หารได้ลงตัว เขียนย่อ ค.ร.น. เช่น ๑๒ เป็นตัว คูณร่วมน้อย ของ ๔ กับ ๖ (Least Common Multiple เขียน ย่อ L.C.M.)	(น.) จำนวนเต็ม บวกที่มีค่าน้อย ที่สุดซึ่งนำไป หารด้วยจำนวน เต็มบวกอื่นๆ ตั้งแต่ ๒ จำนวนขึ้นไป แล้วจะได้ ผลลัพธ์ลงตัว พอดี เช่น ๗๐ เป็นตัวคูณ ร่วมน้อยของ ๑๔ และ ๓๕, ใช้อักษรย่อว่า ค.ร.น.	(น.) จำนวนเต็ม บวกที่มีค่าน้อย ที่สุดซึ่งนำไป หารด้วยจำนวน เต็มบวกอื่นๆ ตั้งแต่ ๒ จำนวนขึ้นไป แล้วจะได้ ผลลัพธ์ลงตัว พอดี เช่น ๗๐ เป็นตัวคูณ ร่วมน้อยของ ๑๔ และ ๓๕, ใช้อักษรย่อว่า ค.ร.น.			

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๓๔	ตัวโค							(น.) ชื่อหนึ่ง ของดาวฤกษ์ อาร์ทรา มี ๑ ดวง, ดาวตา สำเภา ดาวอหะ หรือ ดาวอัททา ก็เรียก	(น.) ชื่อหนึ่ง ของดาวฤกษ์ อาร์ทรา มี ๑ ดวง, ดาวตา สำเภา ดาวอหะ หรือ ดาวอัททา ก็เรียก	(น.) ชื่อหนึ่ง ของดาวฤกษ์ อาร์ทรา.		
๓๕	ตัวใคร ตัวมัน						(ว.) ต่างคนต่าง ช่วยตัวเอง	(ว.) ต่างคนต่าง เอาตัวรอด แต่ลำพัง.	(ว.) ต่างคนต่าง เอาตัวรอด แต่ลำพัง.	(ว.) ต่างคนต่าง ไม่ขึ้นอยู่แก่กัน, ต่างคนต่างเอา ตัวรอดโดย ลำพัง.		(adv., phr.) every man for himself; talking care only oneself and not anyone else
๓๖	ตัวเงิน			รูปเงิน, คือรูป ของเงินนั้น.		(น.) เงินสด.	(น.) เงินสด	(น.) เงินสด.	(น.) เงินสด.			(น.) hard cash
๓๗	ตัวเงิน ตัวทอง									(ส่า.) เหี้ย		(n., phr.) money maker; ready source of income; valuable person; rainmaker (in business)

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
							(น.) บุคคลมีค่า, บุคคลที่จะนำโชคกลับมาให้		(น.) (ปาก) เหี้ย	(น.) บุคคลที่มีค่าในกลุ่มหรือคณะ.		(n.) water moniter; water lizard (Varanus salvator)
๓๘	ตัวจักรใหญ่						(อุป) บุคคลซึ่งเป็นสมองหรือหัวหน้าดำเนินการ	(ส่า.) บุคคลซึ่งเป็นสมองหรือเป็นหัวหน้าในการดำเนินการ.	(ส่า.) บุคคลซึ่งเป็นสมองหรือเป็นหัวหน้าในการดำเนินการ.	(ส่า.) บุคคลซึ่งเป็นสมองหรือเป็นหัวหน้าในการดำเนินการ.		
๓๙	ตัวจริง											(n.) real one, the real McCoy, genuine or original (copy of, say, legal document)

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๔๐	ตัวจริง เสียงจริง										(น.) ๑. ผู้ที่เป็น คนคนนั้นโดย แท้ ไม่ใช่ผู้อื่น เช่น เสียงอ่าน บทกวีนี้เป็น เสียงของกวีที่ ไร้อัตตวิปลาศ จริงเขียนนะ. (น.) ๒. ผู้อ่าน หรือบทบาท อย่างแท้จริง เช่น บริษัทนี้ ลูกชายเป็น ประธาน แต่ ผู้บริหารตัวจริง เสียงจริงคือพ่อ นั่นเอง.	
๔๑	ตัวจอภาพ											(ก.) [Computer & IT] monitor
๔๒	ตัวจํานำ						(น.) บุคคลที่ถูก มอบไว้เป็น ตัวประกัน, ตัวประกัน ก็เรียก	(น.) ตัวแทนที่ไต่ อยู่เป็นประกัน ในความซื้อตรง มั่นคงของผู้เป็น หัวหน้าหรือ ประมุข.	(น.) บุคคลที่มี ค่าในกลุ่มหรือ คณะ.ตัวแทน ที่ให้อยู่เป็น ประกันใน ความซื้อตรง มั่นคงของผู้เป็น หัวหน้าหรือ ประมุข.	(น.) บุคคลที่มี ค่าในกลุ่มหรือ คณะ.ตัวประกัน		

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
	ตัวจิ๋ว						(น.) ตัวพิมพ์ ขนาดเล็กสุด มี ๒ ชนิด คือ เก่ากับใหม่และ จิ๋วคำ เขียน ย่อว่า จ.					

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๔๓	ตัวจิ๊ด						(น.) พยาธิชนิดหนึ่ง เกิดจากกินปลาดิบ, หนอนต้น ก็เรียก	(น.) ชื่อพยาธิชนิดหนึ่ง <i>Gnathostoma spinigerum</i> ในวงศ์ Gnathostomatae ลำตัวสีแดง ยาว ๑๐-๕๐ มิลลิเมตร ตัวเต็มวัยพบในกระเพาะของสุนัข แมว และเสือดาว พบในปลา กุ้ง กบ หรือสัตว์เลื้อยคลาน ติดต่อกับคนได้ เมื่อกินสัตว์เหล่านี้ที่ยังดิบ ซึ่งมีตัวอ่อนของพยาธิชนิดนี้อยู่ในตัวอ่อน เมื่ออยู่ในคนสามารถเคลื่อนตัวไปตามเนื้อเยื่อส่วนต่างๆ ได้ อาจเป็นตุ่มนูนขึ้นมาตามผิวหนังและปวดบวม, หนอนต้น ก็เรียก.	(น.) ลำตัวสีแดง ยาว ๑๐-๕๐ มิลลิเมตร ตัวเต็มวัยพบในกระเพาะของสุนัข แมว และเสือดาว พบในปลา กุ้ง กบ หรือสัตว์เลื้อยคลาน ติดต่อกับคนได้ เมื่อกินสัตว์เหล่านี้ที่ยังดิบ ซึ่งมีตัวอ่อนของพยาธิชนิดนี้อยู่ในตัวอ่อน เมื่ออยู่ในคนสามารถเคลื่อนตัวไปตามเนื้อเยื่อส่วนต่างๆ ได้ อาจเป็นตุ่มนูนขึ้นมาตามผิวหนังและปวดบวม, หนอนต้น ก็เรียก.	(น.) ชื่อพยาธิชนิดหนึ่ง ตัวยาวราว ๑๐-๓๐ มิลลิเมตร อาศัยอยู่ในกระเพาะสัตว์บางชนิด และติดต่อกับคนได้ เมื่อแพร่กระจายมากจะชอนไชตามผิวหนัง ทำให้รู้สึกคัน เป็นตุ่มนูนแล้วเคลื่อนที่ไปเรื่อยๆ, หนอนต้น ก็เรียก.		(n.) nematode, roundworm, any of several worms of the phylum Nematoda, including hookworm and pinworm

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๔๔	ตัวใจิก						(น.) ตัวตลก ไฟ ที่ผสมตรงกับไฟ อื่นได้ทุกชนิด			(น.) ตัวตลก; ไฟ ที่ผสมกับตัวอื่น ได้ทุกชนิด.		
๔๕	ตัวโจร											(n.) villain
๔๖	ตัวฉกาจ											(n.) master
๔๗	ตัวเฉพาะ											(n.) prime number
๔๘	ตัวซัง				คือ คนที่ซังนั้น.							
๔๙	ตัวชี้วัด										(น.) สิ่งที่ใช้เป็น ตัวกำหนดหรือ เป็นเครื่องวัด ความสำเร็จ ของผลงาน เช่น โครงการทุก โครงการต้องมี ตัวชี้วัด จึงจะรู้ ว่าประสบ ความสำเร็จมาก น้อยแค่ไหน. คมม. ดัชนีชี้วัด	(n.) indicator
๕๐	ตัวชี้แหล่งใน อินเทอร์เน็ต											(n.) URL (Universal Resource Locator)

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๕๑	ตัวชูโรง						(น.) ผู้แสดงนำ เช่น พระเอก นางเอก ผู้เป็น หัวเรี่ยวหัวแรง					(n.) primary player; star; leading actor or actress (n.) featured dish (in a restaurant)
๕๒	ตัวเซ็ด					(น.) ผู้ที่ออกหน้าวิงเด่น (เป็นคำปริยายจากเซ็ดหนึ่ง).	(น.) ผู้ที่ถูกบุคคลอื่นหนุนหลังให้ทำการออกหน้าแทนตน	(น.) ผู้ที่ถูกใช้ให้ออกหน้าแทน.	(น.) ผู้ที่ถูกใช้ให้ออกหน้าแทน.	(น.) ผู้ที่ถูกใช้ให้มิบทบาทแทน.		(n.) puppet; front man; staw-man; dummy
๕๓	ตัวชุกชน			คือ ตัวคนที่ไม่อยู่ สุข, ไม่นิ่งนอน								
๕๔	ตัวชวย									(น.) บุคคลที่เชื่อว่านำแต่โชคร้ายมาให้.		(n.) (showing dislike) person who is a jinx, a person who brings bad luck
๕๕	ตัวแซ						(น.) ตัวแซ หรือ ตัวตงเซียม ตัวพิมพ์ชนิดใหญ่กว่าโป่ง ๔๘ ยอกว่า ตัวพาดหัว หรือตัวไม้					

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๕๖	ตัวดี						(น.) ตัวการ ตัวสำคัญ ตัวเอ้	(น.) ตัวสำคัญ, ตัวต้นเหตุ, (มักใช้ในเชิง ประชด).	(น.) ตัวสำคัญ, ตัวต้นเหตุ, (มักใช้ในเชิง ประชด).	(น.) ตัวการ, ตัวสำคัญ (มักใช้ ในเชิงประชด).		(n.) culprit; that particular person
๕๗	ตัวเดิม											(n.) same one; same person; same piece
๕๘	ตัวตงเซียม						(น.) ตัวพิมพ์ ชนิดใหญ่กว่า โป่ง ๔๘ ยอกว่า ตัวพาดหัวหรือ ตัวไม้					
๕๙	ตัวตน						(น.) รูปร่าง เช่น ผีไม่มีตัวตน			(น.) รูปร่าง, ลักษณะที่ แสดงถึงภาวะ การดำรงอยู่ ของคนหรือ สัตว์.		(n.) body; shape; physique; form; human body; appearance; substnce; real person; self
๖๐	ตัวตรง						(ว.) (ยืน) ตรง นึ่งอยู่ (น.) ตัวอักษร หรือตัวพิมพ์ที่ ไม่เอน			(ว.) (ยืนหรือนั่ง) หลังตรง (น.) ตัวอักษร หรือตัวพิมพ์ ที่ไม่เอน.		(adj.) straight (up) (n.) regular script; non- italic character

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๖๑	ตัวตลก						(น.) ผู้แสดงบท ขบขัน ผู้ที่ใครๆ เห็นก็อดขบขัน ไม่ได้					(n.) comedian; clown; buffoon
๖๒	ตัวต่อ									(น.) ชิ้นส่วน ที่นำมาต่อ เป็นรูปภาพ. (อ. jigsaw).		(n.) wasp
๖๓	ตัวต่อตัว						(ว.) หนึ่งต่อหนึ่ง	(น.) หนึ่งต่อหนึ่ง (มักใช้ใน การต่อสู้).	(น.) หนึ่งต่อหนึ่ง (มักใช้ใน การต่อสู้).	(น.) หนึ่งต่อหนึ่ง (มักใช้ใน การต่อสู้).		
๖๔	ตัวต่อ ปลั๊กไฟ											plug converter
๖๕	ตัวตั้ง					(น.) ผู้เป็นหลัก, ผู้รับผิดชอบ		(น.) ๑.(ปาก) คำตั้ง.	(น.) ๑.(ปาก) คำตั้ง.	(น.) (ปาก) คำตั้ง.		
						(น.) จำนวน เลขที่ตั้งไว้ก่อน สำหรับบวกลบ คูณหาร.	(น.) จำนวน เลขที่ตั้งไว้ สำหรับบวกลบ คูณหาร.	(น.) ๒.จำนวน เลขที่ตั้งไว้ก่อน สำหรับบวกลบ คูณหาร.	(น.) ๒.จำนวน เลขที่ตั้งไว้ก่อน สำหรับบวกลบ คูณหาร.	(น.) จำนวน เลขที่ตั้งไว้ก่อน สำหรับบวกลบ คูณหาร.		
๖๖	ตัวตั้งตัวตี					(น.) ผู้เป็นหัว แรงสำคัญ	(น.) ผู้เป็นหัว เรี่ยวหัวแรงใน การทำกิจกรรม ต่างๆ, ผู้ที่ตั้งตัว เป็นหัวหน้าใน การทำงาน อย่างออกหน้า ออกตา.	(น.) ผู้เป็นหัว เรี่ยวหัวแรงใน การทำกิจกรรม ต่างๆ, ผู้ที่ตั้งตัว เป็นหัวหน้าใน การทำงาน อย่างออกหน้า ออกตา.	(น.) ผู้เป็นหัว เรี่ยวหัวแรงใน การทำกิจกรรม ต่างๆ.	(น.) แกนนำ หรือหัวหน้าใน การทำกิจกรรม ต่างๆ.		(n.) orgnizer; pricipal party

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๖๗	ตัวตาม						(น.) ตัวอักษร ตัวเล็กของ อังกฤษ			(น.) อักษรโรมัน ตัวเล็กซึ่งโดย ปรกติใช้เขียน ตามอักษรต้น ของคำซึ่งเป็น ตัวใหญ่.		
๖๘	ตัวตายตัว แทน						(ว.) คนหนึ่งตาย ไปก็มีคนแทน	(สำ) (น.) ผู้ที่รับ ช่วงทำงาน ติดต่อกันไปไม่ ขาดตอน.	(สำ) (น.) ผู้ที่รับ ช่วงทำงาน ติดต่อกันไปไม่ ขาดตอน.	(สำ) (น.) บุคคล ที่มีความสามารถ ในด้านเดียวกัน มารับช่วงต่อไป ไม่ขาดตอน.		
๖๙	ตัวตุ่น											(n.) mole
๗๐	ตัวติด						(น.) ชื่อพยาธิใน ชั้น Cestoda ตัวแบนเป็น ปล้องเรียงต่อ กันเป็นแถบยาว หัวมีอวัยวะใช้ เกาะยึด ถัดจาก หัวเป็นคอซึ่ง เป็นส่วนที่สร้าง ปล้องออกมา เรื่อยๆ บางชนิด มีเพียง ๒-๓ ปล้อง บางชนิด มีถึง ๑,๐๐๐ ปล้อง ปล้อง ท้ายสุดเกิดก่อน ปล้องถัดจากคอ	(น.) ชื่อพยาธิใน ชั้น Cestoda ตัวแบนเป็น ปล้องเรียงต่อ กันเป็นแถบยาว หัวมีอวัยวะใช้ เกาะยึด ถัดจาก หัวเป็นคอซึ่ง เป็นส่วนที่สร้าง ปล้องออกมา เรื่อยๆ บางชนิด มีเพียง ๒-๓ ปล้อง บางชนิด มีถึง ๑,๐๐๐ ปล้อง ปล้อง ท้ายสุดเกิดก่อน ปล้องถัดจากคอ	(น.) เรียกพยาธิ ที่มีรูปร่างอย่าง เส้นกวยเตี๋ยว ยาวเป็นเปลาะๆ ต่อเนื่องกัน ส่วนหัวมีอวัยวะ เกาะยึดเกาะดูด อาหารในลำไส้ ของมนุษย์ สัตว์ ที่มีกระดูกสัน หลังและสัตว์ เลี้ยงลูกด้วยนม บางชนิด, พยาธิ ตัวแบน ก็เรียก.			(n.) tapeworm

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
								เกิดหลังสุด แต่ละปล้องมี อวัยวะทั้งเพศผู้ และเพศเมีย รวมอยู่ด้วยกัน มักอาศัยดูด อาหารในลำไส้ ของมนุษย์และ สัตว์มีกระดูกสัน หลังทำให้เป็น โรคโลหิตจาง ถ้ามีจำนวนมาก จะปกกัน ทางเดินอาหาร ทำให้มีอาการ ปวดท้องอย่าง รุนแรง มีหลาย ชนิดและ หลายวงศ์ เช่น ชนิด Taenia solium ซึ่ง ตัวอ่อนเรียก สาคุ (Cysticercus cellulosae) อยู่ในเนื้อหมู ชนิด T. saginata ซึ่งตัวอ่อน ซึ่งตัวอ่อน	เกิดหลังสุด แต่ละปล้องมี อวัยวะทั้งเพศผู้ และเพศเมีย รวมอยู่ด้วยกัน มักอาศัยดูด อาหารในลำไส้ ของมนุษย์และ สัตว์มีกระดูกสัน หลังทำให้เป็น โรคโลหิตจาง ถ้ามีจำนวนมาก จะปกกัน ทางเดินอาหาร ทำให้มีอาการ ปวดท้องอย่าง รุนแรง มีหลาย ชนิดและ หลายวงศ์ เช่น ชนิด Taenia solium ซึ่ง ตัวอ่อนเรียก เม็ดสาคุ อยู่ใน เนื้อหมู ชนิด T. saginata ซึ่งตัวอ่อนอยู่ใน เนื้อวัว, ทั้ง ๒ ชนิด อยู่ในวงศ์			

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
								อยู่ในเนื้อวัว, ทั้ง ๒ ชนิด อยู่ในวงศ์ Taeniidae และเป็นพยาธิ ในลำไส้เล็กของ มนุษย์และสัตว์ เลี้ยงลูกด้วยนม บางชนิด.	Taeniidae และเป็นพยาธิ ในลำไส้เล็กของ มนุษย์และสัตว์ เลี้ยงลูกด้วยนม บางชนิด.			
๗๑	ตัวเต็ง			คือ ตัวที่หนัก, ตัวใหญ่นั้น, เช่น คนแหงหวาย, ถ้าแหงตัวใดหนัก, ตัวนั้นเรียก ตัวเต็ง.				(น.) ตัวที่มี น้ำหนักใน การคาดหมาย ว่าจะชนะ มากกว่าตัว อื่นๆ.	(น.) ตัวที่มี น้ำหนักใน การคาดหมาย ว่าจะชนะ มากกว่าตัว อื่นๆ.	(น.) ตัวที่เป็น ที่คาดหมายว่า จะชนะ, ตัวเก็ง, เช่น มีเพื่อน ชอบนักรักใคร่ ชื่อไม่ได้ตัวเต็ง แก่งแก (เงาะป่า)		
๗๒	ตัวโต						(น.) ตัวใหญ่ ผู้มีอำนาจ มากกว่า					
๗๓	ตัวได้ป์									(น.) เรียก ตัวอักษร พิมพ์ติดที่ใช้ ในต้นฉบับส่ง เรียงพิมพ์. (อ.type).		

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๗๔	ตัวถัง						(น.) (รถยนต์) coach-work ส่วนของรถ ที่เป็นรูปคัน		(น.) ส่วนของรถยนต์ที่ใช้รับน้ำหนักบรรทุก มี ๒ ประเภท คือ ตัวถังแบบมีโครงแชสซี และตัวถังแบบไม่มีโครงแชสซี.	(น.) โครงสร้างที่เป็นรูปคันของรถ.		(n.) body of a car; coach-work; vehicle body
๗๕	ตัวถูกดำเนินการ											(n.) person compelled to action
๗๖	ตัวทำละลาย						(น.) (เคมี) สารที่ผสมกับสารอื่นแล้วทำให้อาหารอื่นเข้าผสมนั้นละลายตัว เช่น น้ำกับเกลือ เอาเกลือใส่น้ำเกลือจะละลายหายไปใต้น้ำ เป็น 'ตัวละลาย' (solvent) เกลือเป็น 'ตัวละลาย' (solute)					
๗๗	ตัวทำลูกหมา									(ว.) (ปาก) คำเปรียบว่ารูปร่างเล็ก แต่ทำเป็นอวดเก่ง.		

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๗๘	ตัวเท่า หม้อแกง									ว. (เขี้ยว ตัวหนังสือ) โต จนเกินงาม.		
๗๙	ตัวแทน					(ดูคำว่า "ตัวการ")	(น.) ผู้ทำกิจ แทนบุคคลอื่น (ดู 'ตัวการ' ด้วย)	(น.) ผู้ได้รับมอบ ให้ทำการแทน.	(น.) (กฎ) บุคคล ผู้มีอำนาจทำ การแทนบุคคล อื่น; ชื่อสัญญา ซึ่งให้บุคคลคน หนึ่ง เรียกว่า ตัวแทน มีอำนาจทำการ แทนบุคคลอีก คนหนึ่งเรียกว่า ตัวการ และ ตัวแทนตกลงจะ ทำการนั้น.	(น.) ผู้ที่ได้รับ มอบหมายแทน บุคคลอื่น.		(n.) agent; an agency; representativ e; delegate
๘๐	ตัวแทน ขาย											(n.) sale representative
๘๑	ตัวแทน ค้าต่าง							(น.) (กฎ) บุคคล ซึ่งทำการซื้อ หรือขาย ทรัพย์สินหรือ รับจัดทำกิจการ ค้าขายในนาม ของตนแทน ตัวการ.	(น.) (กฎ) บุคคล ซึ่งในทางค้าขาย ทำการซื้อ หรือ ขายทรัพย์สิน หรือรับจัดทำ กิจการค้าอย่าง อื่นในนามของ ตนเองต่าง ตัวการ.			

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๘๒	ตัวแทนโฆษณา											(n.) advertising agency
๘๓	ตัวแทนช่วง							(น.) (กฎ) บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งจากตัวแทนอีกต่อหนึ่งให้กระทำการแทนตัวการ.	(น.) (กฎ) บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งจากตัวแทนอีกต่อหนึ่งให้กระทำการแทนตัวการ.			
๘๔	ตัวแทนเขต							(น.) (กฎ) ตัวแทนที่ไม่ได้รับแต่งตั้งจากตัวการโดยตรงแต่ถูกตัวการเขตให้เป็นตัวแทนของตนหรือเขตตัวเองเป็นตัวแสดงแทน.	(น.) (กฎ) ตัวแทนที่ไม่ได้รับแต่งตั้งจากตัวการโดยตรงแต่ถูกตัวการเขตให้เป็นตัวแทนของตนหรือตัวการรู้แล้วยอมให้ตัวแทนเขตตัวเองออกแสดงเป็นตัวแทน.			
๘๕	ตัวธรรมดา							(น.) ตัวพิมพ์ชนิดใหญ่กว่าตัวจิ๋ว เล็กกว่าตัวฝรั่งเศส เป็นตัวพิมพ์ที่ใช้เรียงพิมพ์มากกว่าชนิดอื่นทุกชนิด มีหลายแบบ เขียนย่อ ธ.ด.				

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๘๖	ตัวนาง						(น.) ตัวนางเอก ผู้แสดงเป็น นางเอก	(น.) ผู้แสดง ละครรำหรือ ระบำ เข้าเครื่อง ละครรำ ใช้ลีลา ท่ารำแบบหญิง, นางเอกในเรื่อง ลิเก ละคร.	(น.) ผู้แสดง ละครรำหรือ ระบำ เข้าเครื่อง ละครรำ ใช้ลีลา ท่ารำแบบหญิง, นางเอกในเรื่อง ลิเก ละคร.	(น.) ผู้หญิงนำ ฝ่ายหญิง, นางเอก.		(n.) heroine; actress; leading lady; leading damcer (in a ballet)
๘๗	ตัวนำ						(น.) อักษรตัว ใหญ่ของอังกฤษ (capital letter), ผู้ชักจูง ให้คนอื่นทำตาม; (ฟิลิกส์) สารที่ ยอมให้กระแส ไฟฟ้า หรือ ความร้อน ผ่านตัวมันไปได้ (conductor)	(น.) (ฟิลิกส์) สารที่กระแส ไฟฟ้าหรือความ ร้อนผ่านไป ได้ง่าย.	(น.) (ฟิลิกส์) สารที่กระแส ไฟฟ้าหรือความ ร้อนผ่านไป ได้ง่าย.	(น.) สารที่ กระแสไฟฟ้า หรือความร้อน ผ่านได้สะดวก; ตัวอักษร พิมพ์ใหญ่ ภาษาอังกฤษ		(n.) conductor (person); leader (person); chief (person)
๘๘	ตัวนำ สังยุค						(น.) (ไฟฟ้า) ตัวนำที่พบกััน ณ จุดๆหนึ่ง (conjugate conductor)					
๘๙	ตัวนี้ ของคุณ											(ex.) "This is yours."
๙๐	ตัวโน้ต											a (written) note

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๙๑	ตัวบท						(น.) ทฤษฎี เรขาคณิต			(น.) ข้อบัญญัติ ที่เป็นคำกว้างๆ ครอบคลุม ยัง ไม่ได้อธิบาย ขยายความ.		
๙๒	ตัวบท กฎหมาย						(น.) ข้อบัญญัติ ของกฎหมาย					
๙๓	ตัวบรรจง											(n.) elaborate handwriting
๙๔	ตัวบวก					(น.) ตัวบวก	(น.) เลขที่นำมา บวกหรือรวม กับตัวตั้ง					
๙๕	ตัวบริการ											[Internet] server
๙๖	ตัวบ้าน						(น.) บ้านภายใน มุมทั้งสิ้น					
๙๗	ตัวบึ้ง											(n.) caterpillar
๙๘	ตัวเบียน											(n.) parasite
๙๙	ตัวเบียฬ					คือ การที่ตัวคนซี ขอ, ฤๅษีชะโมย นั้น, เช่น คน ขอทาน, ฤๅคนมี ไฉไลของแผ่นดิน.						
๑๐๐	ตัวแบบ					คือ สิ่งของที่เป นตัวอย่างนั้น.						
๑๐๑	ตัวเบา									(ว.) คำเปรียบ ว่าโล่งแก หรือ หมดความทุกข์ ความกังวล.		

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๐๒	ตัวประกอบ๑						(น.) ผู้แสดงบทบาท ไม่สำคัญ เช่น แสดงเป็ทหาร นางระบำ ฯลฯ	(น.) ผู้แสดงบทบาท ไม่สำคัญในภาพยนตร์ ละคร เป็นต้น เพียงประกอบบทบาทของตัวเอกเท่านั้น.	(น.) ผู้แสดงบทบาท ไม่สำคัญในภาพยนตร์ ละคร เป็นต้น เพียงประกอบบทบาทของตัวเอกเท่านั้น.	(น.) ตัวแสดงที่ไม่ใช่ผู้แสดงนำ		(n.) [theater, acting] minor role; supporting role
	ตัวประกอบ๒						(น.) (คณิต) ตัวเลขจำนวนน้อยที่หารแยกมจากเลขจำนวนมาก (factor) เช่น ๒,๓, และ ๕ เป็นตัวประกอบของ ๓๐	(น.) จำนวนที่เมื่อคูณกันแล้วทำให้เกิดอีกจำนวนหนึ่ง เช่น $๒ \times ๓ = ๖$ ๒ และ ๓ ต่างเป็นตัวประกอบของ ๖.	(น.) จำนวนที่เมื่อคูณกันแล้วทำให้เกิดอีกจำนวนหนึ่ง เช่น $๒ \times ๓ = ๖$ ๒ และ ๓ ต่างเป็นตัวประกอบของ ๖.			(n.) [math] factor
๑๐๓	ตัวประกัน						(น.) ตัวจํานำ	(น.) บุคคลที่ถูกยึดหน่วงตัวไว้เพื่อใช้ต่อรอง.	(น.) บุคคลที่ถูกยึดหน่วงตัวไว้เพื่อใช้ต่อรอง.	(น.) บุคคลที่ถูกยึดครองไว้เพื่อต่อรอง.		(n.) hostage
๑๐๔	ตัวปลิง								(น.) เหล็กที่ทำเป็นหมุดแหลมโค้งสำหรับตอกเพลากระดานยึดให้แน่นสนิท, เขี้ยวตะขาบ ตะปลิง หรือ ปลิง ก็เรียก.			

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๐๕	ตัวป่วน										(น.) ผู้ที่ทำให้ เกิดความ วุ่นวาย เช่น เขา เป็นตัวป่วน ประจำ สำนักงานชอบ แกล้งคนโน้น คนนี้.	(n.) troublemaker ; wrecker
๑๐๖	ตัวปั๊ม น้ำมัน											(n.) gas pump
๑๐๗	ตัวโป่ง						(น.) ตัวพิมพ์ ขนาดใหญ่ มีหลายชนิด เรียงลำดับจาก เล็กไปหาใหญ่ ดังนี้ โป่ง๓๒ โป่งใหม่ โป่ง๔๐ โป่ง๔๘ โป่ง๗๒ โป่งพิเศษ					
๑๐๘	ตัวโป่งใหม่						(น.) ตัวพิมพ์ ชนิดใหญ่กว่า โป่ง ๓๒ ย่อม กว่าโป่ง ๔๐ รูปลักษณะแบบ เดียวกับโป่ง ๔๐ เขียนย่อ ป.ม.					

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang	
๑๐๙	ตัวเป็นเกลียว							(ว.) (สำ) ขยันทำงานอยู่ตลอดเวลา; แสดงกิริยาทำทางด้วยความรู้สึกรุนแรง เช่น ครั้งได้ข้าวผัดตัวเป็นเกลียว. (ไกรทอง)	(ว.) (สำ) อาการที่ทำงานอย่างขยันขันแข็งมากจนไม่มีเวลาได้พักผ่อน;แสดงกิริยาทำทางด้วยความรู้สึกรุนแรง เช่น ครั้งได้ข้าวผัดตัวเป็นเกลียว. (ไกรทอง).	(ว.) (สำ) ขยันขันแข็ง, ยุ่งอยู่กับงาน.		(adv.) (to work) strenuously; arduously	
๑๑๐	ตัวเป็นเกลียวหัวเป็นนอต									(ปาก) คำพูดเล่นเป็นเชิงล้อคำว่า ตัวเป็นเกลียว โดยหมายความว่าทำงานยุ่งมากตลอดเวลา.	(ว.) ลักษณะการทำงานอย่างขยันขันแข็งมากจนไม่มีเวลาได้พักผ่อน เช่น เราทำงานตัวเป็นเกลียวหัวเป็นนอตอย่างนี้เงินยังไม่พอใช้เลย (นอตมาจาก อ. nut).		
๑๑๑	ตัวเป็นขน									(ว.) (สำ) ขี้เกียจมาก.			
๑๑๒	ตัวเปล่า						(ว.) ไม่มีอาวุธ	(ว.) ลำพัง ตัวไม่ได้มีอะไรมาด้วย เช่น มาตัวเปล่าเดินตัวเปล่า.	(ว.) ลำพัง ตัวไม่ได้มีอะไรมาด้วย เช่น มาตัวเปล่าเดินตัวเปล่า.	(ว.) ลำพังตัวไม่ได้มีอะไรมาด้วย เช่น มาตัวเปล่า.		(adj., n.) a man without property; bare-handed	
							ไม่มีสามี ภรรยาหรือภรรยา	ยังไม่มีครอบครัว เช่น ฉันทิ้งตัวเปล่าอยู่	ยังไม่มีครอบครัว เช่น ฉันทิ้งตัวเปล่าอยู่	ไม่มีทั้งคู่ตรงและลูก, ตัวเปล่าเล่าเปลือยก็ว่า.		unmarried person	

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๑๓	ตัวเปล่า เล่าเปลือย								(ว.) ยังไม่มี ครอบคร้ว เช่น ฉันยังตัวเปล่า อยู่, ตัวเปล่า เล่าเปลือย ก็ว่า, ถ้าฟัง ตัวไม่ได้ มีอะไรมาด้วย เช่น มาตัวเปล่า เดินตัวเปล่า.	(ว.) ไม่มีทั้งคู่ ตรงและลูก, ตัวเปล่าเล่า เปลือยก็ว่า.		
๑๑๔	ตัวเป็นๆ										(น.) ตัวจริงที่ สัมผัสได้ เช่น ได้เห็นหรือได้ ฟังเสียงโดย ไม่ผ่านสื่อ เช่น เมื่อวานขามา ถ่ายละครกัน แถวนี้ ฉนั้นเลย ได้เห็นดารา ตัวเป็นๆ.	
๑๑๕	ตัวแปร							(น.) จำนวนจริง หรือจำนวน เชิงซ้อนที่มีค่า ได้หลายๆ ค่า ในช่วงหรือเซต ที่กำหนดให้. (อ. variable).	(น.) จำนวนจริง หรือจำนวน เชิงซ้อนที่มีค่า ได้หลายๆ ค่า ในช่วงหรือเซต ที่กำหนดให้. (อ. variable).			(น.) underlying variable; pivotal factor; free variable
๑๑๖	ตัวแปลง เป็น ดิจิทัล											(น.) [Computer & IT] digitizer

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๑๗	ตัวผู้	นั่นคือสัตว์ที่มีไข่ตัวเมียนั้นเรียกว่าตัวผู้	(ตัวผู้) Male.	คือ สัตว์ทั้งปวงที่มีไข่ตัวเมีย.		(น.) เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรูปแหลมยาว เช่น กลี้อ ว่ากลี้อตัวผู้ ที่มีเดือยสำหรับสอดหรือเสียบเข้าไปในสิ่งหนึ่ง เช่น ตัวไม้ เครื่องเรือน ว่าตัวผู้, เรียกต้นไม้ที่ไม่มีลูกตลอดไป ว่าตัวผู้, เช่น มะยมตัวผู้.	(น.) สัตว์ซึ่งมีเพศตรงข้ามกับตัวเมีย; เรียกสิ่งที่มีเดือยสำหรับสอดหรือเสียบเข้าไปในสิ่งหนึ่งว่า ตัวผู้; เรียกสิ่งของที่มีรูปแหลมยาวว่าตัวผู้ เช่น กลี้อตัวผู้; เรียกต้นไม้ที่ไม่มีลูกว่า ตัวผู้ เช่น มะยมตัวผู้	(น.) เพศผู้ (ใช้เฉพาะสัตว์และพืชบางชนิด) เช่น แมวตัวผู้, เกสรตัวผู้; เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรูปแหลมยาว เช่น กลี้อตัวผู้, เรียกสิ่งที่มีเดือยสำหรับสอด เช่น กระจับปี่, กระจับปี่ตัวผู้, นอตตัวผู้, เรียกต้นไม้ที่ไม่มีผลตลอดไป เช่น มะละกอตัวผู้.	(น.) เพศผู้ (ใช้เฉพาะสัตว์และพืชบางชนิด) เช่น แมวตัวผู้; เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรูปแหลมยาว เช่น กลี้อตัวผู้, เรียกสิ่งที่มีเดือยสำหรับสอด เช่น กระจับปี่, นอตตัวผู้, เรียกต้นไม้ที่ไม่มีผลตลอดไป เช่น มะละกอตัวผู้.	(น.) เพศผู้ (เรียนเฉพาะสัตว์และพืชบางชนิด); เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรูปแหลมยาว เช่น กลี้อตัวผู้, เรียกสิ่งที่มีเดือยสำหรับสอดหรือเสียบเข้าไปในสิ่งอื่นว่า ตัวผู้ เช่น กระจับปี่ตัวผู้ เรียกต้นไม้ที่ไม่มีผลว่า ตัวผู้ เช่น มะยมตัวผู้		(n.) male animal
๑๑๘	ตัวฝรั่งเศษ					(น.) ตัวพิมพ์ชนิดที่ใหญ่กว่าตัวธรรมดา ย่อมกว่าตัวกลางหนา ตัวอย่างดังศัพท์ที่นำ เขียนย่อว่า ผ.ศ. ตัว ผ.ศ. ใหม่เส้นคำและหนากว่า	(ดู "ตัวพิมพ์")	(ดู "ตัวพิมพ์")				

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๑๙	ตัวพ่อ										(น.) ผู้ชายที่มีความสามารถเป็นพิเศษยิ่งกว่าคนอื่น ๆ ในกลุ่ม เช่น การประกวดร้องเพลงคราวนี้มีตัวพ่อถึง ๓ คน แต่ไม่มีตัวแม่เลย	
๑๒๐	ตัวพระ						(น.) ผู้แสดงนำฝ่ายชาย พระเอก	(น.) ผู้แสดงละครจำหรือระบำ เข้าเครื่องละครรำ ใช้ลีลาทำรำแบบชาย, พระเอกในเรื่องลิเก ละคร.	(น.) ผู้แสดงละครจำหรือระบำ เข้าเครื่องละครรำ ใช้ลีลาทำรำแบบชาย, พระเอกในเรื่องลิเก ละคร.	(น.) ผู้แสดงละครจำหรือระบำ เข้าเครื่องละครรำ ใช้ลีลาทำรำแบบชาย, พระเอกในเรื่องลิเก ละคร.		(n.) actor; lead male dancer (in a ballet); leading role; protagonist
๑๒๑	ตัวพิมพ์						(น.) อักษรที่พิมพ์เป็นเล่มหนังสือ ; ตะกั่วที่หล่อเป็นรูปตัวอักษรที่ใช้เรียงพิมพ์ ตัวพิมพ์มีหลายชนิดด้วยกัน ดูรายละเอียด 'ตัวพิมพ์'	(น.) ตัวอักษรที่หล่อด้วยตะกั่ว ใช้เรียงพิมพ์ มีหลายชนิด เช่น ตัวโป่ง ตัวฝรั่งเศส; เรียกตัวพิมพ์ใหญ่ในภาษาอังกฤษ.	(น.) ตัวอักษรที่หล่อด้วยตะกั่ว ใช้เรียงพิมพ์ มีหลายชนิด เช่น ตัวโป่ง ตัวฝรั่งเศส; เรียกตัวพิมพ์ใหญ่ในภาษาอังกฤษ.	(น.) ตัวอักษรที่หล่อด้วยตะกั่วที่ใช้เรียงพิมพ์ มีหลายชนิด เช่น ตัวไม้ ตัวเข็ม; เรียกตัวพิมพ์ใหญ่ในภาษาอังกฤษว่าตัวพิมพ์, ตัวนำ ก็เรียก.		(n.) print font; typeface

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๒๒	ตัวพาดหัว						(น.) ตัวไม้หรือตัวพาดหัวตัวพิมพ์ขนาดใหญ่ที่สุดมักใช้พาดหัวในหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมาก					(n.) weevil; aphid; louse
๑๒๓	ตัวเพียร			คือ ความหมั่นความอุสาห์นั้น.								
๑๒๔	ตัวมอด											(n.) [Thai transcription of the foreifn loanword t "moth"]
๑๒๕	ตัวมาร									(น.) บุคคลผู้ที่คอยขัดขวางความสุขหรือความเจริญของผู้อื่น		

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang	
๑๒๖	ตัวเมีย		Female.	คือตัวของเมียเรา, ถ้าสัตว์ทั้งปวงที่มีชีวิตผู้, เช่น พวกผู้หญิงทั้งปวงนั้น.		(น.) เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรูหรือขอให้สิ่งอื่นเกาะหรือสอดได้ ว่าตัวเมีย เช่น กระเบื้องตัวเมีย	(น.) สัตว์ซึ่งมีเพศตรงข้ามกับตัวผู้; ช่องเสียบไฟฟ้า เรียกตัวเมีย; เรียกสิ่งที่มีรูหรือขอให้สิ่งอื่นเกาะหรือเสียบเข้าได้ว่า ตัวเมีย เช่น กระเบื้องตัวเมีย; (สแลง) เรียกผู้ชายที่ไม่สู้คนว่าตัวเมีย	(น.) เพศเมีย (ใช้เฉพาะสัตว์และพืชบางชนิด) เช่น แมวตัวเมีย; เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรูหรือขอรับให้สิ่งอื่นเกาะหรือสอดเข้าได้ เช่น กระเบื้องตัวเมีย นอตตัวเมีย.	(น.) เพศเมีย (ใช้เฉพาะสัตว์และพืชบางชนิด) เช่น แมวตัวเมีย; เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรูหรือขอรับให้สิ่งอื่นเกาะหรือสอดเข้าได้ เช่น กระเบื้องตัวเมีย นอตตัวเมีย.	(น.) เพศเมีย (เรียกเฉพาะสัตว์และพืชบางชนิด) เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรูหรือขอรับให้สิ่งอื่นเกาะหรือสอดเข้าได้ เช่น กระเบื้องตัวเมีย (ปาก) เรียกผู้ชายที่แสดงอาการชิวาต ไม่สู้คนหรือมีท่าที่กระตุงกระตั่งว่า ตัวเมีย หรือหน้าตัวเมีย.		(n.) a female animal mother dog; bitch	
๑๒๗	ตัวแมลง											(n.) bug; insect	
๑๒๘	ตัวแม่											(น.) ๑ ผู้หญิงที่มีความสามารถเป็นพิเศษยิ่งกว่าคนอื่นๆ ในกลุ่ม เช่น การประกวดร้องเพลงคราวนี้มีตัวพ่อถึง ๓ คน แต่ไม่มีตัวแม่เลย. (ว) ๒ มาก, อย่างยิ่ง, เช่น ผู้หญิงคนนี้แรดตัวแม่เลย ແຫລະ.	

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๒๙	ตัวเมือง						(น.) เมือง ภายในกำแพง รอบ	(น.) ย่านใจ กลางเมือง มักมีแม่น้ำ หรือกำแพง ล้อมรอบ.	(น.) ย่านใจ กลางเมือง มักมีแม่น้ำ หรือกำแพง ล้อมรอบ.	(น.) ย่านชุมชน กลางเมือง.		(n.) the heart of the city; urban area
๑๓๐	ตัวไม้					(น.) ไม้ที่จะไว้ สำหรับทำสิ่ง ต่างๆ มีเครื่อง เรือน เป็นต้น.	(น.) ไม้ที่จะต่อ เครื่องเรือน หรือใช้ในการ ก่อสร้าง , ตัวพิมพ์ขนาด ใหญ่ที่ใช้พาด หัวข่าว หนังสือพิมพ์	(น.) ไม้ที่แต่งไว้ เพื่อคุมกันเข้า เป็นเรือน เป็นต้น.	(น.) ไม้ที่แต่งไว้ เพื่อคุมกันเข้า เป็นเรือน เป็นต้น.	(น.) ไม้ที่แต่งไว้ เพื่อคุมกันเข้า เป็นเรือน เป็นต้น, ตัวพิมพ์ ขนาดใหญ่ ใช้พาดหัว หนังสือพิมพ์.		(n.) structural timber; structural lumber a coward; craven; unmanly males
๑๓๑	ตัวยง						(น.) ผู้เก่งกล้า, ตัวเอ้, ตัวสำคัญ			(น.) คนที่เป็น ยอด.		(n.) expert; champion; important one
๑๓๒	ตัวยิ้น						(น.) ผู้ที่ถูก กำหนดให้เป็น ตัวหลัก สำหรับ ให้คนอื่นมาเป็น คู่ชิงตำแหน่ง (ใช้แก้กีฬา); ผู้ที่เป็นหลักใน การงานอย่างใด อย่างหนึ่ง, ตัวยิ้นโรง หรือ ตัวยิ้นพื้น ก็ว่า.	(น.) ผู้ที่ถูก กำหนดให้เป็น ตัวหลัก สำหรับ ให้คนอื่นมาเป็น คู่ชิงตำแหน่ง (ใช้แก้กีฬา); ผู้ที่เป็นหลักใน การงานอย่างใด อย่างหนึ่ง, ตัวยิ้นโรง หรือ ตัวยิ้นพื้น ก็ว่า.	(น.) ผู้ที่ถูก ไว้วางใจให้เป็น ตัวหลัก สำหรับ ให้คนอื่นมาเป็น คู่ชิงตำแหน่ง (ใช้แก้กีฬา); ผู้ที่เป็นหลักใน การงานอย่างใด อย่างหนึ่งซึ่งจะ เอาผู้อื่นมาแทน ได้ , ตัวยิ้นโรง หรือ ตัวยิ้นพื้น ก็ว่า.			

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๓๓	ตัวยุ่ง											(n.) [person who is a] meddler; troublemaker
๑๓๔	ตัวเขี้ยว											(n.) butterfly lizard, <i>Liolepis belliana</i> ; small-scaled lizard
๑๓๕	ตัวโย่ง											(adj.) (is) tall and lanky
๑๓๖	ตัวรอง											(n.) underling
๑๓๗	ตัวร้าย									(น.) บุคคลที่มีฝีมือสูง; บุคคลที่มีเล่ห์เหลี่ยมมาก, บุคคลที่ร้ายกาจ		(adj.) [is] sassy; fierce; crude
๑๓๘	ตัวร้อน								(น.) อาการของร่างกายที่มีอุณหภูมิสูงกว่าปกติ.			(n.) a fever
๑๓๙	ตัวรักษาหน้าจอ											(n.) [computer] screensaver
๑๔๐	ตัวเรือด											(n.) bedbug, <i>Climac Lectularius</i>
๑๔๑	ตัวแร็กคูน											(n.) racoon

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๔๒	ตัวเรือน เบีย	นั่นคือตัวทาส นั่นเรียกว่า ตัวเรือนเบีย										
๑๔๓	ตัวไร											(n.) mallophaga; chicken mite; biting lice
๑๔๔	ตัวลบ					(ดูคำว่า "ตัว")	(น.) เลขที่นำมา ลบ หรือหักออก จากตัวตั้ง					
๑๔๕	ตัวละคร						(น.) ผู้แสดง ละคร		(น.) (วรรณ) ผู้มีบทบาทใน วรรณกรรม ประเภทละคร นวนิยายเรื่อง สั้นและเรื่อง แต่งประเภท ต่างๆ.			(n.) [theater, acting] a character
๑๔๖	ตัวละลาย						ดู 'ตัวทำละลาย'					
๑๔๗	ตัวลิเก						(น.) ผู้แสดงลิเก					
๑๔๘	ตัวเล็ก						(น.) ข้าราชการ ชั้นผู้น้อย เช่น ตัวเล็กกินคำเล็ก คือ ข้าราชการ ชั้นผู้น้อย ก็คอร์รัปชั่น แต่น้อย; อักษร อังกฤษที่ใช้เป็น ตัวตาม			(น.) พนักงาน ชั้นผู้น้อยที่ไม่มี ความสำคัญ, เป็นคำเรียก ลูกเล็กๆ อย่างเอ็นดู.		

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๔๙	ตัวเลข						(น.) เครื่องหมาย ที่ขีดเขียนแสดง จำนวน	(น.) สัญลักษณ์ ที่ใช้แทนจำนวน จริง เช่น ๑๒ ๕๓ VIII. (อ. numeral).	(น.) สัญลักษณ์ที่ ใช้แทนจำนวน จริง เช่น ๑๒ ๕๓ VIII. (อ. numeral).			(n.) number; figure; digit; numeral
๑๕๐	ตัวเลขไทย											(n.) Thai digits; Thai numerals
๑๕๑	ตัวเลข โรมัน											(n.) Roman numeral (s)
๑๕๒	ตัวเล่น											(n.) performer
๑๕๓	ตัวเลือก											(n.) choice; alternative; option
๑๕๔	ตัวเลือด											(n.) bug
๑๕๕	ตัวเหลี่ยม						(น.) ตัวพิมพ์ ขนาดเดียวกับ ตัวธรรมดา แต่มีลักษณะ เป็นเหลี่ยม					
๑๕๖	ตัวสะกด						(น.) พยัญชนะ ท้ายคำหรือ พยางค์ที่ทำ หน้าที่บังคับ เสียงให้เป็นไป ตามมาตรา ต่างๆ เช่น น เป็นตัวสะกด ในมาตรา กน.	(น.) พยัญชนะ ท้ายคำหรือ พยางค์ที่ทำ หน้าที่บังคับ เสียงให้เป็นไป ตามมาตรา ต่างๆ เช่น น เป็นตัวสะกด ในมาตรา กน.	(น.) พยัญชนะ ท้ายคำหรือ พยางค์ที่ทำ หน้าที่บังคับ เสียงให้เป็นไป ตามมาตรา ต่างๆ			[Thai orthography] the final, or syllable- ending consonant in a syllable

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๕๗	ตัวสังเกต											(n.) observer
๑๕๘	ตัวสังเกตการณ์											(n.) observer
๑๕๙	ตัวสั่น						(ก.) รำงไหว ระริกด้วย ความหนาวหรือ ด้วยความกลัว					(v.) (of person or animal) to tremble shake, shudder or quiver (adv.) as a person or animal) tremblinglr; ih shuddering or silvering
๑๖๐	ตัวสำรอง									(น.) บุคคลที่ เตรียมไว้แทน ตัวจริง.		(n.) [of a play or film] an understudy
										(น.) ตัวร้าย ในบทละคร, ผู้แสดงบท ตัวร้ายใน การแสดงลิเก ละคร หรือ ภาพยนตร์.		
๑๖๑	ตัวแสบ									(น.) ตัวร้าย		
๑๖๒	ตัวเสียด											(n.) a creep, a despicable person
												(n.) skunk

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๖๓	ตัวสำคัญ						(น.) คนสำคัญ, หัวหน้า, หัวโจก		(น.) (ปาก) ตัวร้าย เช่น เด็กคนนี้แหละ ตัวสำคัญนัก ขอบรั้งแก เพื่อน.			(n.) principl actor (in a play)
๑๖๔	ตัวนอน						(ดูคำว่า "ตัว")			(น.) ด้ายดักเป็น ห่วงเล็กๆ ติดตัว เสื้อสำหรับติด เครื่องหมายมี อินทรธนู เป็นต้น; อีฐู ปูพื้นที่แต่ละ แผ่นมีรอยหยัก หรือแ่งสำหรับ ต่อเข้ากับแผ่น อื่นๆ ส่วนที่เป็น เส้นเกลียว รอบเพลา สำหรับเฟือง เคลื่อนที่เข้า เรียกว่า เฟืองตัวนอน.		
๑๖๕	ตัวหนังสือ					(น.) ตัวหนังสือ	(น.) อักษร พยัญชนะ, ลายลักษณ์ อักษร	(น.) เครื่องหมาย ที่ใช้ขีดแทน เสียงหรือคำพูด.	(น.) สัญลักษณ์ แทนเสียงหรือ คำพูด.			(n.) letter of the alphabet

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๖๖	ตัวหนังสือ ภาษาอังกฤษ											(n.) a letter of the Roman alphabet
๑๖๗	ตัวหลัก											(n.) the pillar of the side, the anchorman [in football/ soccer]
๑๖๘	ตัวหาร					(ดูคำว่า "ตัว")	(น.) เลขที่นำมาหารตัวตั้ง หรือแบ่งตัวตั้งให้เท่าๆ กัน	(ดูคำว่า "ตัว")	(ดูคำว่า "ตัว")			(n.) mathematical divisor
๑๖๙	ตัวหาร ร่วมมาก						(คณิต) ตัวหารร่วมซึ่งมากที่สุดที่หารเลขจำนวนอื่นๆ ตั้งแต่สองจำนวนขึ้นไปได้ ลงตัว เขียนย่อว่า ห.ร.ม. เช่น ๑๕ เป็น ห.ร.ม. ของ ๔๕ และ ๗๕ (highest Common Factor เขียนย่อ H.C.F.)	จำนวนเต็มบวกที่มีค่ามากที่สุดซึ่งนำไปหารจำนวนเต็มบวกอื่นๆ ตั้งแต่ ๒ จำนวนขึ้นไปได้ ลงตัวพอดี เช่น ๗ เป็นตัวหารร่วมมากของ ๑๔ และ ๓๕, ใช้อักษรย่อว่า ห.ร.ม.	จำนวนเต็มบวกที่มีค่ามากที่สุดซึ่งนำไปหารจำนวนเต็มบวกอื่นๆ ตั้งแต่ ๒ จำนวนขึ้นไปได้ ลงตัวพอดี เช่น ๗ เป็นตัวหารร่วมมากของ ๑๔ และ ๓๕, ใช้อักษรย่อว่า ห.ร.ม.			

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๗๐	ตัวเหม็น											(n.) skunk
๑๗๑	ตัวเหี้ย											(n.) [a rude insult, same as] เหี้ย
๑๗๒	ตัวใหญ่						(น.) ข้าราชการ ชั้นผู้ใหญ่ เช่น ตัวใหญ่ก็กิน คำใหญ่ คือ ข้าราชการ ชั้นผู้ใหญ่ ก็คอร์รัปชั่น ครั้งละมากๆ, ตัวโตกว่า; อักษรอังกฤษ ใช้เป็นตัวนำ					
๑๗๓	ตัวไหม						(น.) ตัวหนังสือ ที่เพิ่งนำมาใช้; (สแลง) หลิ่ง ที่เพิ่งเริ่มอาชีพ โสเภณี					
๑๗๔	ตัวไหม									หนอนไหม.		(n.) silkworm

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๗๕	ตัวอย่าง					(น.) แบบที่ยกมาอ้าง, ส่วนที่แสดงคุณสมบัติของส่วนทั้งหมด.	(น.) แบบที่ยกมาอ้าง, สินค้าที่นำมาให้ดูก่อนตกลงซื้อขาย; เเยียงซึ่งให้คนอื่นทำตาม	(น.) สิ่งที่น่ามาอ้างเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะที่เป็นส่วนรวมทั้งหมด เช่น ยกตัวอย่าง. ว. ที่แสดงแบบอย่างหรือคุณภาพเป็นต้นแทนส่วนทั้งหมด ของสิ่งนั้นๆ เช่น ของตัวอย่าง, ที่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น ครูตัวอย่างนาตัวอย่าง.	(น.) สิ่งที่น่ามาอ้างเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะที่เป็นส่วนรวมทั้งหมด เช่น ยกตัวอย่าง. ว. ที่แสดงแบบอย่างหรือคุณภาพเป็นต้นแทนส่วนทั้งหมด ของสิ่งนั้นๆ เช่น ของตัวอย่าง, ที่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น ครูตัวอย่างนาตัวอย่าง.	(น.) ของที่แทนสิ่งที่เหลือทั้งหมดในประเภทเดียวกัน; ต้นแบบ, โดยปริยายหมายถึงแบบอย่างที่ดี.		(phr.) for example...
๑๗๖	ตัวอย่าง เช่น											(phr.) for instance; for example
๑๗๗	ตัวอย่าง สินค้า											(n.) sample merchandise
๑๗๘	ตัวอ่อน						(น.) แมลงหรือหนอนที่ยังเล็กอยู่; (อุปมา) หนิงรุ่นสาว					(n.) caterpillar; embryo

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๗๙	ตัวอ่อน ในครรภ์											(n.) fetus
๑๘๐	ตัวอักษร						(น.) ตัวหนังสือ					(n.) alphabet; script; letter; type; font
๑๘๑	ตัวอักษร ไทย											(n.) Thai scripts or alphabets
๑๘๒	ตัวเอ้						(น.) ตัวสำคัญ, หัวใจ			(น.) หัวใจ		(n.) leading performer; leading actor
๑๘๓	ตัวเอก						(น.) ผู้ที่มี บทบาทเด่นใน เรื่องลิเก ละคร เป็นต้น.	(น.) ผู้ที่มี บทบาทเด่นใน เรื่องลิเก ละคร เป็นต้น.	(น.) ผู้ที่มี บทบาทสำคัญ ในการแสดง.			(n.) actor or actress in a leading role
๑๘๔	ตัวเอง									(ว.) ของเราเอง เช่น อยู่บ้าน ตัวเองไม่ได้เข้า เขาอยู่		(n.) yourself; self; alone; oneself; by oneself; own; one's own
										(ส.) เป็นสรรพ นามบุรุษที่ ๒ เช่น ตัวเองจะ ไปไหนด้วยไหม		

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang	
๑๘๕	ตัวเอน						(น.) ตัวพิมพ์ ขนาดเดียวกับ ตัวธรรมดา แต่ย้หลัง เขียน ย่อ อ. บางโรง พิมพ์หล่อขึ้นใช้ เป็น ๒ ชนิด ชนิดดังกล่าว ข้างบนเรียก 'เอนเล็ก' อีกชนิดหนึ่งตัว เชื่องกว่า เรียก 'เอนใหญ่'			(น.) ตัวอักษร หรือตัวพิมพ์ที่มี ลักษณะเอก เพื่อนเน้น ข้อความนั้นๆ.			
๑๘๖	ตัวเอียง											(n.) italic characters in typing and writing	
๑๘๗	ตัวๆ			เปนเสียงดั่งเมื่อ เขาร้อง, เมื่อภาย เธอเปนต้น, เสียง พวกผีกายเรือ พระที่นั่งนั้น									

ภาคผนวก ข
คำนามประสมที่มีคำว่า “ตัว” ประกอบหน้าคำในสมัยต่างๆ

คำนามประสมที่มีคำว่า “ตัว” ประกอบหน้าคำในสมัยต่างๆ

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว		ตัว
๒	ตัวกู			ตัวกู								
๓	ตัวกระตั้น											ตัวกระตั้น
๔	ตัวกระตั้น เศรษฐกิจ											ตัวกระตั้น เศรษฐกิจ
๕	ตัวกระทำ											ตัวกระทำ
๖	ตัวกรรม			ตัวกรรม								
๗	ตัวกลม											ตัวกลม
๘	ตัวกลั่น					ตัวกลั่น	ตัวกลั่น	ตัวกลั่น	ตัวกลั่น	ตัวกลั่น		ตัวกลั่น
๙	ตัวกลาง๑						ตัวกลาง			ตัวกลาง		
๑๐	ตัวกลาง๒									ตัวกลาง		
๑๑	ตัวกลาง๓						ตัวกลาง	ตัวกลาง	ตัวกลาง	ตัวกลาง		
๑๒	ตัวกลางบาง						ตัวกลางบาง					
๑๓	ตัวกลางหนา						ตัวกลางหนา					
๑๔	ตัวกลางโปร่ง						ตัวกลางโปร่ง					
๑๕	ตัวกะเปี้ยก										ตัวกะเปี้ยก	
๑๖	ตัวการ			ตัวการ		ตัวการ	ตัวการ	ตัวการ	ตัวการ	ตัวการ		ตัวการ
๑๗	ตัวกำหนด						ตัวกำหนด					ตัวกำหนด
๑๘	ตัวแก้ง					ตัวแก้ง	ตัวแก้ง	ตัวแก้ง	ตัวแก้ง	ตัวแก้ง		ตัวแก้ง
๑๙	ตัวเกร็ง											ตัวเกร็ง
๒๐	ตัวแก้ง			ตัวแก้ง						ตัวแก้ง	ตัวแก้ง	
๒๑	ตัวโกง			ตัวโกง			ตัวโกง			ตัวโกง		ตัวโกง
๒๒	ตัวแกน			ตัวแกน								

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๘๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๒๓	ตัวแก้ว											ตัวแก้ว
๒๔	ตัวกะกะ			ตัวกะกะ								
๒๕	ตัวเก่า						ตัวเก่า			ตัวเก่า		
๒๖	ตัวโกง									ตัวโกง		
๒๗	ตัวขยัน									ตัวขยัน		
๒๘	ตัวซี้เกียจ											ตัวซี้เกียจ
๒๙	ตัวเขียน						ตัวเขียน					
๓๐	ตัวเขาเอง											ตัวเขาเอง
๓๑	ตัวครั่ง											ตัวครั่ง
๓๒	ตัวคุณ					ตัวคุณ	ตัวคุณ					ตัวคุณ
๓๓	ตัวคุณ ร่วมน้อย						ตัวคุณ ร่วมน้อย	ตัวคุณ ร่วมน้อย	ตัวคุณ ร่วมน้อย			
๓๔	ตัวโค							ตัวโค	ตัวโค	ตัวโค		
๓๕	ตัวใครตัวมัน						ตัวใครตัวมัน	ตัวใครตัวมัน	ตัวใครตัวมัน	ตัวใครตัวมัน		ตัวใครตัวมัน
๓๖	ตัวเงิน			ตัวเงิน		ตัวเงิน	ตัวเงิน	ตัวเงิน	ตัวเงิน			ตัวเงิน
๓๗	ตัวเงินตัวทอง						ตัวเงินตัวทอง		ตัวเงินตัวทอง	ตัวเงินตัวทอง		ตัวเงินตัวทอง
๓๘	ตัวจักรใหญ่						ตัวจักรใหญ่	ตัวจักรใหญ่	ตัวจักรใหญ่	ตัวจักรใหญ่		
๓๙	ตัวจริง											ตัวจริง
๔๐	ตัวจริง เสียงจริง										ตัวจริง เสียงจริง	
๔๑	ตัวจอภาพ											ตัวจอภาพ
๔๒	ตัวจํานำ						ตัวจํานำ	ตัวจํานำ	ตัวจํานำ	ตัวจํานำ		
๔๓	ตัวจิว						ตัวจิว					
๔๔	ตัวจืด						ตัวจืด	ตัวจืด	ตัวจืด	ตัวจืด		ตัวจืด
๔๕	ตัวโจ๊ก						ตัวโจ๊ก			ตัวโจ๊ก		
๔๖	ตัวโจร											ตัวโจร

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๘๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๔๗	ตัวฉกาจ											ตัวฉกาจ
๔๘	ตัวเฉพาะ											ตัวเฉพาะ
๔๙	ตัวซัง			ตัวซัง								
๕๐	ตัวชี้แหล่งในอินเทอร์เน็ต											ตัวชี้แหล่งในอินเทอร์เน็ต
๕๑	ตัวชูโรง						ตัวชูโรง					
๕๒	ตัวขีด					ตัวขีด	ตัวขีด	ตัวขีด	ตัวขีด	ตัวขีด		ตัวขีด
๕๓	ตัวชุกชน			ตัวชุกชน								
๕๔	ตัวช่วย								ตัวช่วย			ตัวช่วย
๕๕	ตัวแซ						ตัวแซ					
๕๖	ตัวดี						ตัวดี	ตัวดี	ตัวดี	ตัวดี		ตัวดี
๕๗	ตัวเดิม											ตัวเดิม
๕๘	ตัวตงเซียม						ตัวตงเซียม					
๕๙	ตัวตน						ตัวตน			ตัวตน		
๖๐	ตัวตรง						ตัวตรง			ตัวตรง		
๖๑	ตัวตลก						ตัวตลก					ตัวตลก
๖๒	ตัวต่อ									ตัวต่อ		ตัวต่อ
๖๓	ตัวต่อตัว						ตัวต่อตัว	ตัวต่อตัว	ตัวต่อตัว	ตัวต่อตัว		
๖๔	ตัวต่อปลั๊กไฟ											ตัวต่อปลั๊กไฟ
๖๕	ตัวตั้ง๑					ตัวตั้ง	ตัวตั้ง	ตัวตั้ง	ตัวตั้ง	ตัวตั้ง		
	ตัวตั้ง๒						ตัวตั้ง	ตัวตั้ง	ตัวตั้ง	ตัวตั้ง		ตัวตั้ง
๖๖	ตัวตั้งตัวดี						ตัวตั้งตัวดี	ตัวตั้งตัวดี	ตัวตั้งตัวดี	ตัวตั้งตัวดี		
๖๗	ตัวตาม						ตัวตาม			ตัวตาม		
๖๘	ตัวตาย						ตัวตาย	ตัวตาย	ตัวตาย	ตัวตาย		
	ตัวแทน						ตัวแทน	ตัวแทน	ตัวแทน	ตัวแทน		
๖๙	ตัวตุน											ตัวตุน

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๗๐	ตัวติด							ตัวติด	ตัวติด	ตัวติด		ตัวติด
๗๑	ตัวตั้ง			ตัวตั้ง				ตัวตั้ง	ตัวตั้ง	ตัวตั้ง		
๗๒	ตัวโต						ตัวโต					
๗๓	ตัวโตปี									ตัวโตปี		
๗๔	ตัวถ้ง						ตัวถ้ง		ตัวถ้ง	ตัวถ้ง		ตัวถ้ง
๗๕	ตัวถูก ดำเนินการ											ตัวถูกดำเนินการ
๗๖	ตัวทำละลาย						ตัวทำละลาย					
๗๗	ตัวเท่า ลูกหมา									ตัวเท่า ลูกหมา		
๗๘	ตัวเท่า หม้อแกง									ตัวเท่า หม้อแกง		
๗๙	ตัวแทน						ตัวแทน	ตัวแทน	ตัวแทน	ตัวแทน		ตัวแทน
๘๐	ตัวแทนชาย											ตัวแทนชาย
๘๑	ตัวแทนคำ ต่าง							ตัวแทนคำต่าง	ตัวแทนคำต่าง			
๘๒	ตัวแทน โฆษณา											ตัวแทน โฆษณา
๘๓	ตัวแทนช่วง							ตัวแทนช่วง	ตัวแทนช่วง			
๘๔	ตัวแทนเขต							ตัวแทนเขต	ตัวแทนเขต			
๘๕	ตัวธรรมดา						ตัวธรรมดา					
๘๖	ตัวนาง						ตัวนาง	ตัวนาง	ตัวนาง	ตัวนาง		ตัวนาง
๘๗	ตัวนำ						ตัวนำ	ตัวนำ	ตัวนำ	ตัวนำ		ตัวนำ
๘๘	ตัวนำส่งยุค						ตัวนำส่งยุค					
๘๙	ตัวนี้ของคุณ											ตัวนี้ของคุณ
๙๐	ตัวโน้ต											ตัวโน้ต

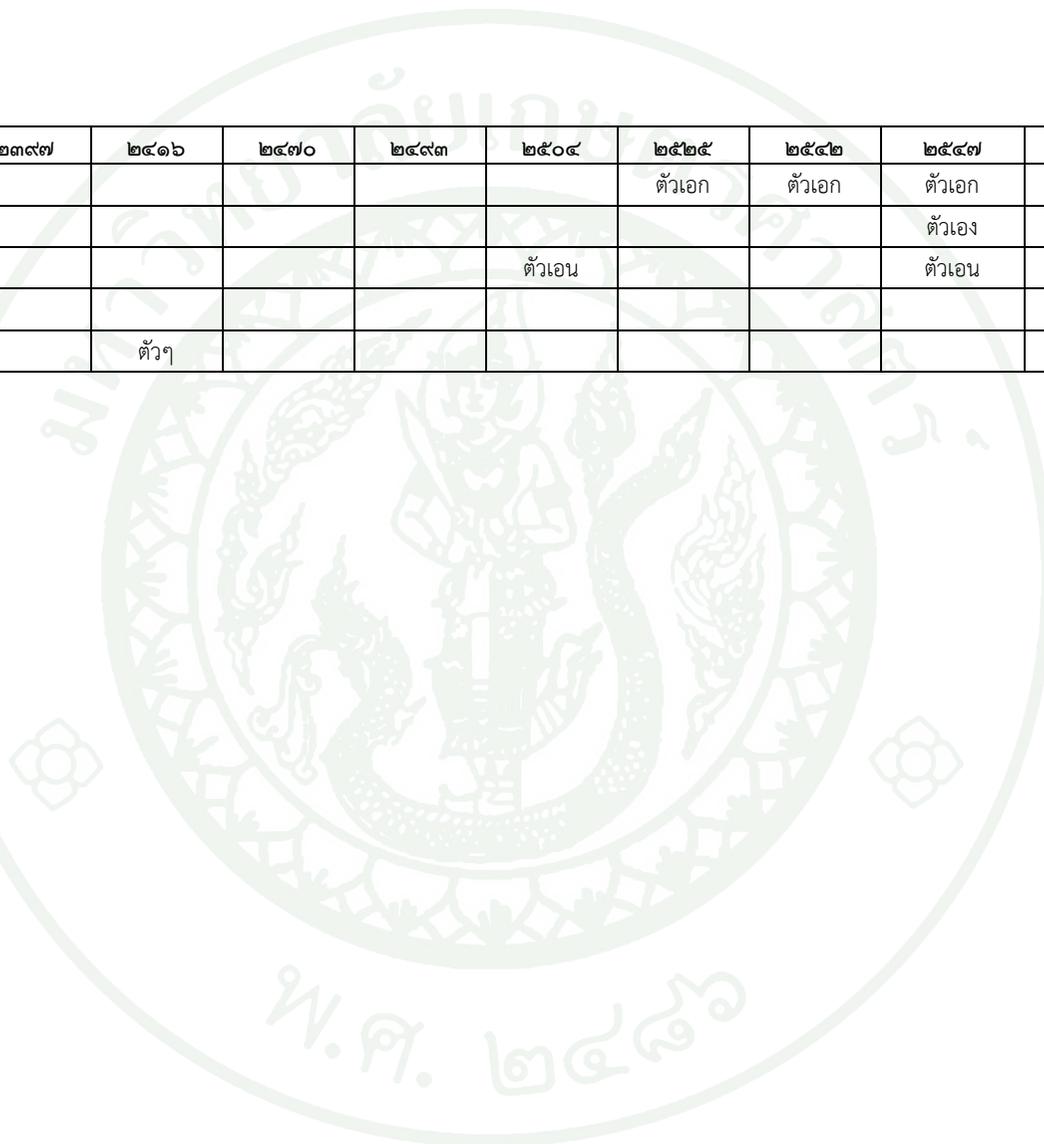
ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๙๑	ตัวบท						ตัวบท			ตัวบท		
๙๒	ตัวบท กฎหมาย						ตัวบท กฎหมาย					
๙๓	ตัวบรรจง											ตัวบรรจง
๙๔	ตัวบวก					ตัวบวก	ตัวบวก					
๙๕	ตัวบริการ											ตัวบริการ
๙๖	ตัวบ้าน						ตัวบ้าน					
๙๗	ตัวบุง											ตัวบุง
๙๘	ตัวเบียน											ตัวเบียน
๙๙	ตัวเบียฬ			ตัวเบียฬ								
๑๐๐	ตัวแบบ			ตัวแบบ								
๑๐๑	ตัวเบา									ตัวเบา		
๑๐๒	ตัวประกอบ๑						ตัวประกอบ	ตัวประกอบ	ตัวประกอบ	ตัวประกอบ		ตัวประกอบ
	ตัวประกอบ๒						ตัวประกอบ	ตัวประกอบ	ตัวประกอบ			ตัวประกอบ
๑๐๓	ตัวประกัน						ตัวประกัน	ตัวประกัน	ตัวประกัน	ตัวประกัน		ตัวประกัน
๑๐๔	ตัวปลิง								ตัวปลิง			
๑๐๕	ตัวป่วน											ตัวป่วน
๑๐๖	ตัวปืมน้ำมัน											ตัวปืมน้ำมัน
๑๐๗	ตัวโป้ง						ตัวโป้ง					
๑๐๘	ตัวโป้งใหม่						ตัวโป้งใหม่					
๑๐๙	ตัวเป็นเกลียว							ตัวเป็นเกลียว	ตัวเป็นเกลียว	ตัวเป็นเกลียว		ตัวเป็นเกลียว
๑๑๐	ตัวเป็นเกลียว หัวเป็นน็อต									ตัวเป็นเกลียว หัวเป็นน็อต		
๑๑๑	ตัวเป็นชน									ตัวเป็นชน		
๑๑๒	ตัวเปล้า๑						ตัวเปล้า	ตัวเปล้า	ตัวเปล้า	ตัวเปล้า		ตัวเปล้า
	ตัวเปล้า๒						ตัวเปล้า	ตัวเปล้า	ตัวเปล้า	ตัวเปล้า		ตัวเปล้า

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๑๓	ตัวเปล่า เล่าเปลือย								ตัวเปล่า เล่าเปลือย	ตัวเปล่า เล่าเปลือย		
๑๑๔	ตัวเป็นๆ										ตัวเป็นๆ	
๑๑๕	ตัวแปร							ตัวแปร	ตัวแปร			
๑๑๖	ตัวแปลงเป็น ดิจิทัล											ตัวแปลงเป็น ดิจิทัล
๑๑๗	ตัวผู้		ตัวผู้	ตัวผู้		ตัวผู้	ตัวผู้	ตัวผู้	ตัวผู้	ตัวผู้		ตัวผู้
๑๑๘	ตัวฝรั่งเศส						ตัวฝรั่งเศส	ตัวฝรั่งเศส	ตัวฝรั่งเศส			
๑๑๙	ตัวพ่อ										ตัวพ่อ	
๑๒๐	ตัวพระ						ตัวพระ	ตัวพระ	ตัวพระ	ตัวพระ		
๑๒๑	ตัวพิมพ์						ตัวพิมพ์	ตัวพิมพ์	ตัวพิมพ์	ตัวพิมพ์		ตัวพิมพ์
๑๒๒	ตัวพาดหัว						ตัวพาดหัว					ตัวพาดหัว
๑๒๓	ตัวเพียร			ตัวเพียร								
๑๒๔	ตัวมอด											ตัวมอด
๑๒๕	ตัวมาร									ตัวมาร		
๑๒๖	ตัวเมีย		ตัวเมีย	ตัวเมีย		ตัวเมีย	ตัวเมีย	ตัวเมีย	ตัวเมีย	ตัวเมีย		ตัวเมีย
๑๒๗	ตัวแมลง											ตัวแมลง
๑๒๘	ตัวแม่										ตัวแม่	
๑๒๙	ตัวเมือง							ตัวเมือง	ตัวเมือง	ตัวเมือง		ตัวเมือง
๑๓๐	ตัวไม้				ตัวไม้	ตัวไม้	ตัวไม้	ตัวไม้	ตัวไม้	ตัวไม้		ตัวไม้
๑๓๑	ตัวยง					ตัวยง				ตัวยง		ตัวยง
๑๓๒	ตัวยืน							ตัวยืน	ตัวยืน	ตัวยืน		
๑๓๓	ตัวยุ่ง									ตัวยุ่ง		ตัวยุ่ง
๑๓๔	ตัวแย้											ตัวแย้
๑๓๕	ตัวโย่ง											ตัวโย่ง

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๓๖	ตัวรอง											ตัวรอง
๑๓๗	ตัวร้าย									ตัวร้าย		ตัวร้าย
๑๓๘	ตัวร้อน								ตัวร้อน			ตัวร้อน
๑๓๙	ตัวรักษา หน้าจอ											ตัวรักษาหน้าจอ
๑๔๐	ตัวเรือด											ตัวเรือด
๑๔๑	ตัวเร็กคูน											ตัวเร็กคูน
๑๔๒	ตัวเรื่อนเบีย	ตัวเรื่อนเบีย										
๑๔๓	ตัวไร											ตัวไร
๑๔๔	ตัวลบ					ตัวลบ	ตัวลบ					
๑๔๕	ตัวละคร						ตัวละคร		ตัวละคร			ตัวละคร
๑๔๖	ตัวละลาย						ตัวละลาย					
๑๔๗	ตัวลิเก						ตัวลิเก					
๑๔๘	ตัวเล็ก						ตัวเล็ก			ตัวเล็ก		
๑๔๙	ตัวเลข						ตัวเลข	ตัวเลข	ตัวเลข			ตัวเลข
๑๕๐	ตัวเลขไทย											ตัวเลขไทย
๑๕๑	ตัวเลขโรมัน											ตัวเลขโรมัน
๑๕๒	ตัวเล่น											ตัวเล่น
๑๕๓	ตัวเลือก											ตัวเลือก
๑๕๔	ตัวเลือด											ตัวเลือด
๑๕๕	ตัวเหลี่ยม						ตัวเหลี่ยม					
๑๕๖	ตัวสะกด							ตัวสะกด	ตัวสะกด	ตัวสะกด		ตัวสะกด
๑๕๗	ตัวสังเกต											ตัวสังเกต
๑๕๘	ตัวสังเกตการณ์											ตัวสังเกตการณ์
๑๕๙	ตัวสั้น						ตัวสั้น					
๑๖๐	ตัวสำรอง									ตัวสำรอง		ตัวสำรอง

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๖๑	ตัวแสบ									ตัวแสบ		
๑๖๒	ตัวเสียด											ตัวเสียด
๑๖๓	ตัวสำคัญ						ตัวสำคัญ		ตัวสำคัญ			ตัวสำคัญ
๑๖๔	ตัวนอน						ตัวนอน			ตัวนอน		
๑๖๕	ตัวหนังสือ					ตัวหนังสือ	ตัวหนังสือ	ตัวหนังสือ	ตัวหนังสือ			ตัวหนังสือ
๑๖๖	ตัวหนังสือ ภาษาอังกฤษ											ตัวหนังสือภาษาอังกฤษ
๑๖๗	ตัวหลัก											ตัวหลัก
๑๖๘	ตัวหาร					ตัวหาร	ตัวหาร	ตัวหาร	ตัวหาร			ตัวหาร
๑๖๙	ตัวหาร ร่วมมาก						ตัวหาร ร่วมมาก	ตัวหาร ร่วมมาก	ตัวหาร ร่วมมาก			
๑๗๐	ตัว همین											ตัว همین
๑๗๑	ตัวเหี้ย											ตัวเหี้ย
๑๗๒	ตัวใหญ่						ตัวใหญ่					
๑๗๓	ตัวใหม่						ตัวใหม่					
๑๗๔	ตัวใหม่									ตัวใหม่		ตัวใหม่
๑๗๕	ตัวอย่าง					ตัวอย่าง	ตัวอย่าง	ตัวอย่าง	ตัวอย่าง	ตัวอย่าง		ตัวอย่าง
๑๗๖	ตัวอย่างเช่น											ตัวอย่างเช่น
๑๗๗	ตัวอย่าง สินค้า											ตัวอย่างสินค้า
๑๗๘	ตัวอ่อน						ตัวอ่อน					ตัวอ่อน
๑๗๙	ตัวอ่อน ในครรภ์											ตัวอ่อน ในครรภ์
๑๘๐	ตัวอักษร						ตัวอักษร					ตัวอักษร
๑๘๑	ตัวอักษรไทย											ตัวอักษรไทย
๑๘๒	ตัวเอ้						ตัวเอ้			ตัวเอ้		ตัวเอ้

ลำดับที่	คำ	๒๓๘๘	๒๓๙๗	๒๔๑๖	๒๔๗๐	๒๔๙๓	๒๕๐๔	๒๕๒๕	๒๕๔๒	๒๕๔๗	๒๕๕๒	thai-lang
๑๘๓	ตัวเอก							ตัวเอก	ตัวเอก	ตัวเอก		ตัวเอก
๑๘๔	ตัวเอง									ตัวเอง		ตัวเอง
๑๘๕	ตัวเอน						ตัวเอน			ตัวเอน		
๑๘๖	ตัวเอียง											ตัวเอียง
๑๘๗	ตัวๆ			ตัวๆ								

ภาคผนวก ค

การเปรียบเทียบคำลักษณนาม “ตัว” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
กับหนังสือลักษณนาม พ.ศ. ๒๕๕๔

การเปรียบเทียบคำลักษณนาม “ตัว” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กับหนังสือลักษณนาม พ.ศ. ๒๕๕๔

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณนาม		หนังสือลักษณนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณนาม	หมายเหตุ
	ก			ก		
๑.	กงข้าง, กงค้ำง	ตัว, อัน	๑.	กงข้าง, กงค้ำง (กงที่ตรึงข้างท้องเรือสลับกับกงวาน, ไม่รูปโค้งที่ตั้งเป็นโครงเรือด้านกว้าง; โครงที่ยาวตลอดความกว้าง)	ตัว, อัน	
๒.	กงพัด (ไม้เหลียมสอดในรูซึ่งเจาะที่โคนเสาเรือน)	ตัว	๒.	กงพัด (ไม้เหลียมสอดในรูซึ่งเจาะที่โคนเสาเรือน ปลายทั้ง ๒ ยื่นออกมาวางอยู่บนหมอนตัว (ซึ่งเรียกว่าจั่ว) ข้างละต้น, หรือถ้าไม่เจาะรูก็ใช้เป็น ๒ อันตีข้างขนาดโคนเสาข้างละอันวางอยู่บนหมอนเหมือนกัน เพื่อกันทรุด)	ตัว	
๓.	กงวาน	ตัว, อัน	๓.	กงวาน (กงที่มีรูสำหรับน้ำเดินที่ท้องเรือ)	ตัว, อัน	
๔.	กบ (ชนิดต่างๆ สำหรับใส่ไม้)	ตัว	๔.	กบ (เครื่องมือช่างสำหรับใส่ไม้ ทำหน้าไม้ให้เรียบ ให้เป็นรางหรือลอกบัว ลอกลวด มีมากชนิดด้วยกัน เช่น กบบรรทัด กบบัว)	ตัว	
๕.	กบ (เหลาดินสอ)	ตัว, อัน	๕.	กบ (เครื่องมือเหลาดินสอ)	ตัว, อัน	
			๖.	กบ (ชื่อสัตว์สี่เท้าสะเท็นน้ำสะเท็นบก ไม่มีหาง ตีนแบน มีหนังติดเป็นพืด กระโดดได้ไกล ว่ายน้ำได้เร็ว มักวางไข่ในน้ำ เมื่อยังเป็นตัวอ่อนจะมีหาง อยู่ในน้ำเรียกว่าลูกอ๊อด ภายหลังจากงอกขา หางหดหายไปแล้วขึ้นอาศัยบนบก หน้าแล้งอยู่แต่ในรู ไม่ออกมาหาอาหารชั่วคราว เรียกว่า กบจำศีล มีหลายชนิด)	ตัว	
			๗.	กบ (สลักไม้ที่ใส่ไว้ด้านในส่วนล่างตอนกลางของบานหน้าต่างหรือประตู ไขกบนี้สอดเข้าในช่องเจาะตัวไม้ธรมิ)	ตัว, อัน	
๖.	กรณช์ (เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์)	ตัว	๘.	กรณช์ (เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์มีรูปเป็น ✓)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๗.	กรด (สารเคมี)	ตัว	๙.	กรด (สารเคมีชนิดหนึ่ง มีรสเปรี้ยว โดยปกติใช้กัดหรือทำให้ สิ่งอื่นแปรไป)	ตัว	
๘.	กรวด,จรวด (ดอกไม้เพลิง)	ดอก, ตัว	๑๐.	กรวด, จรวด (ชื่อดอกไม้ไฟชนิดหนึ่ง ใช้ไม้จรวดจุดติด มีหางยาว เมื่อจุดชนวนแล้วเหวี่ยงให้พุ่งขึ้นสูง)	ดอก, ตัว	
๙.	กระจัง (ลาย)	ตัว, แถว, แผ่น	๑๑.	กระจัง (ชื่อลายอย่างหนึ่ง ใช้เป็นลวดลายสำหรับ เครื่องประดับที่อยู่บนชิ้นหรือตามขอบของสิ่งบางอย่าง เช่น ชั้นฐาน ธรรมาสน์)	ตัว, แถว, แผ่น	
๑๐.	กระจับ (เครื่องแขวนเนื้อเปลดัด)	ตัว, พวง	๑๒.	กระจับ (เครื่องแขวนเนื้อเปลดัด)	ตัว, พวง	
๑๑.	กระจับ (ฝักของไม้ชนิดหนึ่ง)	ตัว, ฝัก	๑๓.	กระจับ (ชื่อไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นลอยอยู่ในน้ำโดยอาศัยก้านใบ เป็นพู่ ฝักแกสีดำ แข็ง มี ๒ เขา คล้ายเขาควางเนื้อในขาว รสหวานมัน)	ตัว, ฝัก	
๑๒.	กระโตแก้ว, บันโตแก้ว	ตัว	๑๔.	กระโตแก้ว, บันโตแก้ว (ชั้นสำหรับวางพัดใบลานหรืออาวูธ)	ตัว	
๑๓.	กระต่าย (เครื่องมือสำหรับชูดมะพร้าว)	ตัว	๑๕.	กระต่าย (เครื่องมือสำหรับชูดมะพร้าว)	ตัว	
๑๔.	กระต่ายมือ (เครื่องมือสำหรับชูดมะพร้าว)	ตัว	๑๖.	กระต่ายมือ (เครื่องมือสำหรับชูดมะพร้าว)	ตัว	
๑๕.	กระโปรง	ตัว	๑๗.	กระโปรง (ผ้าถุงผู้หญิงแบบสากล)	ตัว	
๑๖.	กระพอง, กำพอง (ตัวไม้อันบนที่เป็นราว ลูกกรงเรือหรือเกวียน)	ตัว, อัน	๑๘.	กระพอง, กำพอง (ชื่อตัวไม้อันบนที่เป็นลูกกรงเรือหรือ เกวียน)	ตัว, อัน	
๑๗.	กระสือ	ตัว, ตน	๑๙.	กระสือ (ผีชนิดหนึ่งที่ถือว่าเข้าสิงในตัวผู้หญิงชอบกินของ โสโครก)	ตัว, ตน	
๑๘.	กระหัง, กระหาง	ตัว,ตน	๒๐.	กระหัง, กระหาง (ผีชนิดหนึ่งที่ถือว่าเข้าสิงในตัวผู้ชาย)	ตัว, ตน	
๑๙.	กลอน (เครื่องสลักประตูหน้าต่าง)	ตัว				
๒๐.	กลอน (ไม้ที่พาดบนแปสำหรับวางเครื่องมือ หลังคา)	ตัว, อัน	๒๑.	กลอน (ไม้ที่พาดบนแปสำหรับวางเครื่องมือหลังคาจาก)	ตัว, อัน	
๒๑.	ก่วาน	เครื่อง, ตัว	๒๒.	ก่วาน (เครื่องมือสำหรับอุดหรือยกของหนัก)	เครื่อง, ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๒๒.	ก่อง (ชื่อแผ่นผ้าที่ปิดอกหญิงคล้ายเต่าที่หญิงรุ่นสาวใช้)	ตัว, ผืน	๒๓.	ก่อง (ชื่อแผ่นผ้าที่ปิดอกหญิงคล้ายเต่าที่หญิงรุ่นสาวใช้)	ตัว, ผืน	
๒๓.	ก่องกอย	ตน, ตัว	๒๔.	ก่องกอย (ผิป่าพวกหนึ่งร้องก่องกอย เชื่อกันว่ามีตีนเดียว ไม่มีสลับหัวเข้า ชอบสูบลีดที่เท้าคนที่นอนหลับพักผ่อนในป่า)	ตน, ตัว	
๒๔.	กั้งหัน, จั้งหัน	ตัว	๒๕.	กั้งหัน (สิ่งที่ประกอบด้วยใบพัด หมุนได้ด้วยกำลังลม)	ตัว	
๒๕.	กาก, ภาพาก (ภาพเขียนที่เป็นตัวประกอบในเรื่อง)	ตัว, ภาพ	๒๖.	กาก, ภาพาก (ภาพเขียนประกอบเรื่องราว)	ตัว, ภาพ	
๒๖.	กางเกง	ตัว	๒๗.	กางเกง (เครื่องนุ่ง ๒ ขา)	ตัว	
๒๗.	กาบพรหมศร	ตัว	๒๘.	กาบพรหมศร (ชื่อกาบกระหนกชนิดหนึ่ง ที่ประกอบกับโคนเสา)	ตัว	
๒๘.	กาบพรหมสิงห์	ตัว	๒๙.	กาบหน้าสิงห์ (กาบที่มีลักษณะเป็นหน้าสิงห์ ใช้เป็นลายประกอบฐานสิงห์)	ตัว	ฉบับราชบัณฑิตยสถานใช้ว่ากาบพรหมสิงห์ หนังสือลักษณะนามใช้ว่า กาบหน้าสิงห์
๒๙.	การ์ตูน	ตัว, เรื่อง	๓๐.	การ์ตูน (ภาพล้อ, ภาพตลก)	ตัว, เรื่อง	
๓๐.	กำพอง, กระทบง (ตัวไม้อันบนที่เป็นราวลูกกรงเรือหรือเกวียน)	ตัว, อัน				
๓๑.	กัณนร	ตน, ตัว	๓๑.	กัณนร (อมนุษย์ในนิยายโบราณ มีลักษณะเป็นครึ่งคนครึ่งนก)	ตน, ตัว	
๓๒.	กัณรี	ตน, ตัว	๓๒.	กัณรี (กัณนรเพศหญิง)	ตน, ตัว	
๓๓.	กั (ฐานสำหรับรองแจกันหรือกระถางต้นไม้)	ตัว	๓๓.	กั (ฐานสำหรับรองสิ่งของหรือสำหรับนั่ง ทำด้วยวัสดุต่างๆ มีรูปร่างต่างๆ กัน)	ตัว	
๓๔.	กีตาร์	ตัว	๓๔.	กีตาร์ (เครื่องดีดชนิดหนึ่งทำรูปคล้ายซอฝรั่ง มี ๖ สาย ใช้มือดีด)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๓๕.	กี๋ราบ, กี๋หย่ง (ฐานสำหรับรองแจกันหรือกระถางต้นไม้)	ตัว, อัน	๓๕.	กี๋ราบ, กี๋หย่ง (ฐานสำหรับรองรับแจกันหรือกระถางต้นไม้)	ตัว, อัน	
๓๖.	กุกุญแจ (เครื่องมือ)	อัน, ตัว, ชุด				
๓๗.	กุกุญแจ, ประแจ	ดอก, ลูก, แม่, ตัว, (แม่กุกุญแจ); ชุด				
๓๘.	กุกุญแจประจำหลัก, กุกุญแจเสียง (เครื่องหมายที่ใช้ในการบันทึกเสียงดนตรี)	ตัว	๓๖.	กุกุญแจประจำหลัก, กุกุญแจเสียง (เครื่องหมายที่ใช้ในการบันทึกเสียงดนตรีสากล)	ตัว	
๓๙.	กุกุญแจเสียง, กุกุญแจประจำหลัก (เครื่องหมายที่ใช้ในการบันทึกเสียงดนตรี)	ตัว	๓๗.	กุกุญแจเสียง, กุกุญแจประจำหลัก (เครื่องหมายนี้ใช้ในการบันทึกเสียงดนตรีสากล)	ตัว	
			๓๘.	กุกุญแจแหวน (เครื่องมือโลหะชนิดหนึ่งตอนปลายมีลักษณะคล้ายแหวนขอบเหลี่ยม มีขนาดตายตัว ใช้สำหรับขันหรือคลายนอต)	ตัว	
๔๐.	กุกุบ (ทองรีดเป็นแผ่นตัดเป็นชิ้นเล็กๆ)	ตัว	๓๙.	กุกุบ (ของหนึ่งชนิดหนึ่ง เมื่อตัดทองคำใบขึ้นสีที่เล็กลงๆ สอดในกระดาษแก้วหนาแผ่นเล็กซ้อนกันเป็นตั้งแล้วใส่ในของหนึ่งนั้น สีของแผ่นทองคำให้บางออกไป)	ตัว	
๔๑.	เกราะ (เครื่องสวมใส่สำหรับป้องกันอาวุธ)	ตัว, ชุด, สำรับ	๔๐.	เกราะ (เครื่องหุ้ม สำหรับป้องกันอาวุธ)	ตัว, ชุด, สำรับ	
๔๒.	แก้อ้อ (ชนิดต่างๆ)	ตัว	๔๑.	แก้อ้อ (ที่สำหรับนั่งมีขา)	ตัว	
๔๓.	เกี่ยมม้อ	ตัว	๔๒.	เกี่ยมม้อ (ของกินชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งข้าวเจ้า เป็นตัวๆ คล้ายลอดช่อง)	ตัว	
๔๔.	เกี้ยว	ตัว	๔๓.	เกี้ยว (ของกินชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งสาลีเป็นแผ่นห่อหมูสับเป็นต้น)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๔๕.	แกงไต	ตัว	๔๔.	แกงไต (รอยกากบาท ซึ่งบุคคลไม่รู้หนังสือขีดเขียนลงไว้เป็นสำคัญ)	ตัว	
๔๖.	โกรกราก (เครื่องมือสำหรับเจาะไม้)	ตัว, อัน	๔๕.	โกรกราก (เครื่องมือสำหรับเจาะไม้)	ตัว, อัน	
๔๗.	ขนม	เรียกตามลักษณะ เช่น ขึ้น อัน แผ่น ตัว, เรียกตามภาษาชนะ	๔๖.	ขนม (ของกินที่ไม่ใช่กับข้าว มักปรุงด้วยแป้ง หรือข้าวกับกะทิ หรือน้ำตาล)	เรียกตามลักษณะ เช่น ขึ้น อัน, ตัว; เรียกตามภาษาชนะที่บรรจุ เช่น ถ้วย ชาม	
๔๘.	ขอ, ตะขอ, ตาขอ (เครื่องมือสำหรับติดเครื่องแต่งกาย)	ตัว, คู่	๔๗.	ขอ, ตะขอ (เครื่องมือสำหรับติดเครื่องแต่งกาย)	ตัว, คู่	
๔๙.	ขอ, ตะขอ, ตาขอ (เครื่องมือสำหรับสอย ชัก เกี่ยว)	ตัว, อัน, เล่ม (ถ้ามีด้าม)	๔๘.	ขอ, ตะขอ (เครื่องมือใช้สอย ชัก หรือเกี่ยวสิ่งต่าง ๆ)	ตัว, อัน, เล่ม	
			๔๙.	ขาก้วย (กางเกงจีนขาสั้น)	ตัว	
๕๐.	ข้าวเกรียบปากหม้อ	ตัว	๕๐.	ข้าวเกรียบปากหม้อ (ชื่อของว่างชนิดหนึ่ง ทำด้วยข้าวเจ้า ละเลงบนผ้าที่ขึงปากหม้อ มีไส้ทำด้วยกุ้งหรือหมู)	ตัว	
๕๑.	ข้าวต้มน้ำวุ้น	ตัว, ห่อ				
๕๒.	ขิม	ตัว	๕๑.	ขิม (ชื่อเครื่องดนตรีจีนชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายพระจันทร์ครึ่งซีก ใช้ตี)	ตัว	
๕๓.	ข้อ (ไม้เครื่องบนสำหรับยึดหัวเสาด้านขวาง)	ตัว	๕๒.	ข้อ (ชื่อไม้เครื่องบนสำหรับยึดหัวเสาด้านขวาง)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๕๔.	เข็บบัต (ตัวโน้ตดนตรี)	ตัว	๕๓.	เข็บบัต (ชื่อตัวเครื่องหมายเสียงที่ใช้บันทึกเสียงดนตรีสากล มี ๔ ชนิด คือ เข็บบัตชั้นเดียว เข็บบัต ๒ ชั้น เข็บบัต ๓ ชั้น และ เข็บบัต ๔ ชั้น)	ตัว	
๕๕.	เข็มกลัด, เข็มช้อนปลาย	ตัว	๕๔.	เข็มกลัด, เข็มช้อนปลาย (เครื่องประดับสำหรับกลัดสไบ และเสื้อผ้า เข็มใช้สำหรับกลัดเสื้อผ้า)	ตัว	
๕๖.	เข็มช้อนปลาย, เข็มกลัด	ตัว	๕๕.	เข็มช้อนปลาย, เข็มกลัด (เครื่องประดับสำหรับกลัดสไบ และเสื้อผ้าเป็นต้น)	ตัว	
๕๗.	เข็มหมุด	ตัว	๕๖.	เข็มหมุด (เหล็กแหลมอย่างเข็มแต่ท้ายมีปุ่มกลม ใช้กลัดกระดาด)	ตัว	
๕๘.	เขี้ยวตะขาบ, ตะปลิง, ปลิง (เหล็กสำหรับเพลาะเพดาน)	ตัว	๕๗.	เขี้ยวตะขาบ (เหล็กหมุดแหลมโค้งอย่างเขี้ยวของตะขาบ ใช้ตอกเพลาะกระดานยึดให้แน่นสนิท)	ตัว	
๕๙.	เขี้ยวหมา (ไม้หรือเหล็กสำหรับเพลาะกระดาน)	ตัว	๕๘.	เขี้ยวหมา (ไม้หรือเหล็กทำคล้ายเขี้ยวสำหรับเพลาะกระดานให้สนิท)	ตัว	
๖๐.	โขนสด, หนั่งสด	ตัว, โรง				
๖๑.	ค ครองแครง	ตัว	๕๙.	ค ครองแครง (ชื่อขนมทำด้วยแป้งเป็นรอยริ้วๆ คล้ายฝาย หอยแครง ต้มกับกะทิ รสมันๆ เค็มๆ ถ้าทอดกรอบเคล้าน้ำตาลเคี้ยว เรียกว่า ครองแครงกรอบ)	ตัว	
๖๒.	คร่าว	ตัว	๖๐.	คร่าว (ชื่อตัวไม้ที่ตรึงกับเสาสำหรับตีสังกะสีหรือไม้ทับเพื่อทำฝายหรือรั้ว)	ตัว	
๖๓.	ครุฑ	ตัว	๖๑.	ครุฑ (พญานกที่เป็นพาหนะของพระนารายณ์ ใช้เป็นตราแผ่นดิน และเครื่องหมายทางราชการ)	ตัว	
๖๔.	ควง (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว	๖๒.	ควง (เครื่องหมายปีกกาใช้ควงคำหรือข้อความซึ่งอยู่คนละบรรทัดเข้าด้วยกัน)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
			๖๓.	ควง (ตะปูที่มีเกลียว เรียกว่า ตะปูควง)	ตัว, ดอก	
			๖๔.	ควาย (ชื่อสัตว์เคี้ยวเอื้องชนิดหนึ่ง เป็นสัตว์กบคู่ รูปร่างใหญ่ สีดำหรือเทา เขาโค้งยาวใต้คางและหน้าอกมีขนขาว)	ตัว	
			๖๕.	คอกกระเช้า (เสื่อคอกกลม ตัวหลวม ไม่มีแขน มีจีบรูตรงคอก เรียกว่า เสื่อคอกกระเช้า)	ตัว	
๖๕.	คอยล์ (อุปกรณ์ไฟฟ้า)	ตัว	๖๖.	คอยล์ (อุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้ประกอบเครื่องยนต์ของรถยนต์ ทำหน้าที่แปลงไฟฟ้าแรงต่ำ จากแบตเตอรี่ให้เป็นไฟฟ้าแรงสูง)	ตัว	
๖๖.	คันทวย, ทวย (ไม้เท้าแขน)	ตัว	๖๗.	คันทวย, ทวย (ไม้เท้าที่รับเต้า บางที่เป็นรูปนาค)	ตัว	
๖๗.	คันบวย	ตัว	๖๘.	คันบวย (ตัวไม้ยึดข้อฟ้าต่อกับสันนอกไก่)	ตัว	
๖๘.	คาน (ตัวไม้เครื่องเรือน)	ตัว	๖๙.	คาน (เครื่องเรือนที่ยัดเสาะและรองตงทำด้วยไม้เป็นต้น)	ตัว	
๖๙.	คานคอดิน	ตัว	๗๐.	คานคอดิน (คานที่วางบนเสาต่อม่อมักจะเสมอระดับดิน)	ตัว	
๗๐.	คานเรือ	ตัว	๗๑.	คานเรือ (ไม้รอดที่รองรับของหนัก)	ตัว	
๗๑.	เครื่องสูบน้ำ	เครื่อง, ตัว	๗๒.	เครื่องสูบน้ำ (เครื่องสูบน้ำขั้นสูงที่สุดที่ใช้ไฟฟ้า)	เครื่อง, ตัว	
๗๒.	เครื่องหมาย	ตัว, อัน	๗๓.	เครื่องหมาย (สิ่งที่ทำขึ้นแสดงความหมายเพื่อจดจำ หรือ กำหนดรู้ ทั่วไป)	ตัว, อัน	
๗๓.	เครื่องหมาย (ทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์)	ตัว	๗๔.	เครื่องหมาย (สิ่งที่ทำขึ้นแสดงความหมายเพื่อจดจำ หรือ กำหนดรู้เฉพาะทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์)	ตัว	
๗๔.	แคร่ (ชนิดที่มีเสาหรือขาเป็นเครื่องรองรับ)	ตัว	๗๕.	แคร่ (ที่สำหรับนั่งหรือนอน โดยมากมีรูปเป็นสี่เหลี่ยม มักทำด้วยฟากหรือไม้ไผ่ซี่ ๆ ชนิดที่มีเสาหรือขาเป็นเครื่องรองรับ)	ตัว	
๗๕.	โคมูตร (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว	๗๖.	โคมูตร (เครื่องหมายสุดเรื่องในหนังสือรุ่นเก่า)	ตัว	
๗๖.	งิ้ว	ตัว, โรง	๗๗.	งิ้ว (ละครจีนแบบโบราณ)	ตัว, โรง	
๗๗.	เงือก (สัตว์น้ำในนิยาย)	ตัว	๗๘.	เงือก (สัตว์น้ำในนิยายเล่ากันว่า ท่อนบนเป็นคน ท่อนล่างเป็นปลา)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
	จ			จ		
๗๘.	จรวด, กรวด (ดอกไม้เพลิง)	ดอก, ตัว	๗๙.	จรวด, กรวด (ชื่อดอกไม้ไฟชนิดพุ่งขึ้นสูง บรรจุดินดำ มีหางยาว)	ดอก, ตัว	
๗๙.	จ้องหนอง	ตัว	๘๐.	จ้องหนอง (เครื่องที่ทำให้เกิดเสียงเพลงโดยใช้ปากคาบและกระตุกหรือชักเชือกให้สั้น)	ตัว	
๘๐.	จะเข้ (เครื่องดนตรี)	ตัว	๘๑.	จะเข้ (เครื่องดนตรีไทยชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายตัวจระเข้)	ตัว	
๘๑.	จักร (รูปเป็นวงกลม มีพื้นเพื่อง เช่น จักรนาฬิกา)	ตัว	๘๒.	จักร (สิ่งที่มีรูปเป็นวงกลม มีพื้นเพื่องหมุนด้วยพลังงานต่างๆ เช่น จักรนาฬิกา)	ตัว	
๘๒.	จิ้งหล่อ, จั๊นหล่อ, จำหล่อ	ตัว, อัน	๘๓.	จิ้งหล่อ, จั๊นหล่อ, จำหล่อ (เครื่องกีดขวางในสมัยโบราณ)	ตัว, อัน	
๘๓.	จันทัน	ตัว	๘๔.	จันทัน (ชื่อตัวไม้เครื่องบนแห่งเรือนอยู่ตรงกับชื่อสำหรับแปลนหรือรับระแนง)	ตัว	
๘๔.	จันหล่อ, จังหล่อ, จำหล่อ	ตัว, อัน				
๘๕.	จำหล่อ, จังหล่อ, จันหล่อ	ตัว, อัน	๘๕.	จำหล่อ, จังหล่อ, จันหล่อ (เครื่องกีดขวางในสมัยโบราณ)	ตัว, อัน	
๘๖.	จุดลูกน้ำ, จุลภาค (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว	๘๖.	จุดลูกน้ำ (เครื่องหมายวรรคตอนมีรูปดังนี้ “,” สำหรับคั่นวรรคตอนของข้อความ)	ตัว	
๘๗.	จุลภาค, จุดลูกน้ำ (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว				
๘๘.	เจ้ง, เจ้ง (เครื่องดนตรีจีน)	ตัว	๘๗.	เจ้ง, เจ้ง (เครื่องดนตรีจีนชนิดหนึ่งมีสายสำหรับดีดคล้ายจะเข้)	ตัว	
	ช			ช		
๘๙.	ช่อฟ้า	ตัว	๘๘.	ช่อฟ้า (ชื่อตัวไม้ที่ติดอยู่บริเวณหน้าจั่ว รูปเหมือนหัวนาค (หน้าบัน))	ตัว	
๙๐.	ช้าง (ช้างป่า)	ตัว	๘๙.	ช้าง (ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ตัวสีเทา มีงมุกยื่นยาวเรียกว่า งวง (ช้างป่า))	ตัว	
๙๑.	เชิงกลอน	ตัว	๙๐.	เชิงกลอน (ไม้ประกับปลายเท้าตลอดชายคาเรือน)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๙๒.	เชิงชาย	ตัว	๙๑.	เชิงชาย (ไม้เครื่องเรือนรูปแบบ สำหรับชายคาเรือนที่ไม่มีกลอน)	ตัว	
๙๓.	ซิ่น, ผ้าซิ่น	ผืน, ตัว, ถุง	๙๒.	ซิ่น, ผ้าซิ่น (ผ้าถุงอย่างหนึ่งที่ผู้หญิงนุ่ง)	ผืน, ตัว, ถุง	
			๙๓.	ญวน (ชื่อปลาทะเล ลำตัวป้อม แบนข้าง หัวโต ปากกว้าง และเข็ดขื่น พบในบริเวณชายฝั่ง ปลาใบขนุนก็เรียก)	ตัว	
๙๔.	ดอกจัน (เครื่องหมาย)	ตัว	๙๔.	ดอกจัน (เครื่องหมายรูปกลมๆ เป็นจกๆ ดังนี้ “*”)	ตัว	
๙๕.	ดอกไม้หน้า	ดอก, ตัว	๙๕.	ดอกไม้หน้า (ดอกไม้ไฟที่จุดให้วิ่งไปบนผิวน้ำ)	ดอก, ตัว	
๙๖.	ดाल (กลอนประตู่ หน้าต่าง)	ตัว, อัน	๙๖.	ดาล (กลอนประตู่ที่ทำด้วยไม้สำหรับขัดบานประตู)	ตัว, อัน	
๙๗.	ตง (ตัวไม้เครื่องเรือน)	ตัว	๙๗.	ตง (ไม้เครื่องเรือนที่วางบนรอดหรือคานสำหรับรองพื้นกระดาน)	ตัว	
๙๘.	ตะกาง, สะกาง (เครื่องดักจระเข้)	ตัว	๙๘.	ตะกาง, สะกาง (เครื่องดักจระเข้)	ตัว	
๙๘.	ตะขอ, ขอ, ตาขอ (เครื่องสำหรับติดเครื่องแต่งกาย)	ตัว, คู่	๙๘.	ตะขอ, ขอ, ตาขอ (เครื่องสำหรับติดเครื่องแต่งกาย)	ตัว, คู่	
๙๙.	ตะขอ, ตาขอ, ขอ (เครื่องสำหรับสอย ชักเกี่ยว)	ตัว, อัน, เล่ม (ถ้ามีด้าม)	๙๙.	ตะขอ, ตาขอ, ขอ (เครื่องสำหรับสอย ชัก เกี่ยว)	ตัว, อัน, เล่ม	
๑๐๐.	ตะเข้ (ตัวไม้เครื่องเรือน, ไม้ยึดเสาเรือนหรือเสาเขื่อน)	ตัว	๑๐๐.	ตะเข้ (ตัวไม้จากกลางจัวบ้านตรงมายังชายคาพาดเป็นมุม ๔ มุม มีเฉพาะบ้านทรงปั้นหยา หรือทรงมนิลา, ไม้ยึดเสาเรือนหรือเสาเขื่อน)	ตัว	
๑๐๑.	ตะปลิง, เขี้ยวตะขาบ, ปลิง (เหล็กสำหรับเกาะยึดวัตถุที่แยกกันให้ติดกัน)	ตัว	๑๐๑.	ตะปลิง, ปลิง (เหล็กสำหรับเกาะยึดวัตถุที่แยกให้ติดกัน)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๑๐๒.	ตะปู, ตาปู	ตัว, ดอก	๑๐๒.	ตะปู, ตาปู (สิ่งที่ทำด้วยโลหะ มีปลายแหลมหัวมนแบนขนาดต่างๆ กัน สำหรับตรึงสิ่งอื่นให้แน่น)	ตัว, ดอก	
๑๐๓.	ตะพานหนู (ไม้กระดานเล็กตรึงทับบนไม้เชิงกลอน)	ตัว	๑๐๓.	ตะพานหนู (ไม้กระดานเล็กตรึงทับบนไม้เชิงกลอน (หน้าบัน))	ตัว	
๑๐๔.	ตั้ง	ตัว	๑๐๔.	ตั้ง (ที่นั่งไม่มีพนัก อาจมีขาหรือไม่มีขาก็ได้)	ตัว	
๑๐๕.	ตัวกาก (ตัวประกอบในโขนละคร)	ตัว	๑๐๕.	ตัวกาก (ตัวประกอบในโขนละคร)	ตัว	
๑๐๖.	ตัวตั้ง (จำนวนเลข)	ตัว	๑๐๖.	ตัวตั้ง (จำนวนเลขที่ตั้งไว้ก่อนสำหรับบวกลบคูณหาร)	ตัว	
๑๐๗.	ตัวโน้ต	ตัว	๑๐๗.	ตัวโน้ต (สัญลักษณ์กำหนดเสียงดนตรี)	ตัว	
๑๐๘.	ตัวประกอบ (คณิตศาสตร์)	ตัว	๑๐๘.	ตัวประกอบ (จำนวนที่เมื่อคูณกันแล้วทำให้เกิดอีกจำนวนหนึ่ง)	ตัว	
๑๐๙.	ตัวปากกา	ตัว	๑๐๙.	ตัวปากกา (ส่วนที่ใช้เขียน)	ตัว	
๑๑๐.	ตัวแปร (คณิตศาสตร์)	ตัว	๑๑๐.	ตัวแปร (จำนวนจริงที่มีค่าได้หลายๆ ค่าในช่วง หรือเซตที่กำหนดให้)	ตัว	
๑๑๑.	ตัวพิมพ์	ตัว	๑๑๑.	ตัวพิมพ์ (ตัวอักษรที่หล่อด้วยตะกั่วใช้เรียงพิมพ์)	ตัว	
๑๑๒.	ตัวไม้ (เครื่องเรือน)	ตัว	๑๑๒.	ตัวไม้ (ไม้ที่แต่งไว้เพื่อค้ำกันเข้าเป็นเรือน)	ตัว	
๑๑๓.	ตัวเลข	ตัว	๑๑๓.	ตัวเลข (สัญลักษณ์ที่ใช้แทนจำนวนจริง เช่น ๑๒, VI)	ตัว	
๑๑๔.	ตัวสะกด	ตัว				
๑๑๕.	ตัวหนังสือ	ตัว	๑๑๔.	ตัวหนังสือ (เครื่องมือที่ใช้ขีดเขียนแทนเสียงหรือคำพูด)	ตัว	
๑๑๖.	ตาไก่, ตางิ้ว (โลหะ)	ตัว	๑๑๕.	ตาไก่, ตางิ้ว (โลหะที่ทำเป็นรูใช้เหลื่อมรูผ้าหรือรูหนึ่งเพื่อกันช่องลึกลับ)	ตัว	
๑๑๗.	ตาไก่, ฟองมัน (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว	๑๑๖.	ตาไก่, ฟองมัน ชื่อเครื่องหมายชนิดหนึ่ง มีรูปร่างนี้ “๑” สำหรับเขียนขึ้นต้นบรรทัด	ตัว	
๑๑๘.	ตาขอ, ขอ, ตะขอ (เครื่องสำหรับติดเครื่องแต่งกาย)	ตัว, คู่	๑๑๗.	ตาขอ, ขอ, ตะขอ (เครื่องสำหรับติดเครื่องแต่งกาย)	ตัว, คู่	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๑๑๙.	ตาขอ, ขอ, ตะขอ (เครื่องสำหรับสอย ชัก เกี่ยว)	ตัว, อัน, เล่ม (ถ้ามีด้าม)	๑๑๘.	ตาขอ, ขอ, ตะขอ (อุปกรณ์สำหรับสอย ชัก เกี่ยว)	ตัว, อัน, เล่ม	
๑๒๐.	ตางั่ว, ตาไก่	ตัว				
๑๒๑.	ตาปู, ตะปู	ตัว, ดอก				
๑๒๒.	ตีนคู้	ตัว	๑๑๙.	ตีนคู้ (ชื่อเรียกสระอุ)	ตัว	
๑๒๓.	ตีนผี (เดือยใต้ห้องนาศะดุ้งที่ยึดกับแป)	ตัว	๑๒๐.	ตีนผี (เดือยใต้ห้องนาศะดุ้งที่ยึดกับแป (หน้าบัน))	ตัว	
๑๒๔.	ตีนผี (ส่วนของจักรเย็บผ้าที่ไต่กดผ้าเวลาเดินจักรยกขึ้นลงได้)	ตัว	๑๒๑.	ตีนผี (ส่วนของจักรเย็บผ้าที่ไต่กดผ้า เวลาเดินจักรยกขึ้นลงได้)	ตัว	
๑๒๕.	ตีนเหยียด	ตัว	๑๒๒.	ตีนเหยียด (ชื่อเรียกสระอุ)	ตัว	
๑๒๖.	ตุ๊กตา	ตัว	๑๒๓.	ตุ๊กตา (ของเล่นของเด็ก ซึ่งทำเป็นรูปคนหรือสัตว์)	ตัว	
๑๒๗.	ตุ๊กตา (ชื่อเสათ้ายนซ้อคัด)	ตัว	๑๒๔.	ตุ๊กตา (ชื่อเสათ้ายนซ้อคัด)	ตัว	
๑๒๘.	ตุ๊กตุน	ตัว	๑๒๕.	ตุ๊กตุน (ของเล่นสำหรับเด็ก ทำเป็นรูปสัตว์หรือสัตว์ประหลาดต่างๆ)	ตัว	
๑๒๙.	ตุ๊ดตู่	ตัว	๑๒๖.	ตุ๊ดตู่ (ชื่อสัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่ง สกุดเดียวกับตะกวด)	ตัว	
๑๓๐.	เต่า, เอี่ยม	ตัว, ผืน	๑๒๗.	เต่า, เอี่ยม (แผ่นผ้าสำหรับคาดหน้าอกเด็กเล็กๆ)	ตัว, ผืน	
๑๓๑.	เต้า (ตัวไม้)	ตัว	๑๒๘.	เต้า (เครื่องบนของเรือนสำหรับสอดที่ช่องปลายเสาเชิงกลอน (หน้าบัน))	ตัว	
๑๓๒.	เต้ากระสุน (คันกระสุนตอนกลางที่มีลักษณะนูนขึ้นมาหรือตามด้วยไม้ให้นูนขึ้นมา)	ตัว	๑๒๙.	เต้ากระสุน (คันกระสุนตอนกลางที่มีลักษณะนูนขึ้นมา หรือด้ามด้วยไม้ให้นูนขึ้นมา)	ตัว	
๑๓๓.	เต้าหับ (ไม้ที่ตีติดกับข้างเรือด้านในด้วยลูกประสักสำหรับยึดหลักแจวให้แน่น)	ตัว	๑๓๐.	เต้าหับ (ไม้ที่ตีติดกับข้างเรือด้านในด้วยลูกประสักสำหรับยึดหลักแจวให้แน่น)	ตัว	
๑๓๔.	แตร์	ตัว	๑๓๑.	แตร์ (เครื่องดนตรีในจำพวกเครื่องเป่า มีปากบาน)	ตัว	
๑๓๕.	โต๊ะ	ตัว	๑๓๒.	โต๊ะ (สิ่งที่ทำด้วยไม้ เป็นต้น พื้นราบเป็นรูปต่างๆ มีขา)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๑๓๖.	ถ ถุงสำเร็จ (ผ้าชิ้นผู้หญิงที่ตัดเย็บแบบผ้าถุง ป้าย)	ตัว	๑๓๓.	ถ ถุงสำเร็จ (กระโปรงผู้หญิงที่ตัดแบบผ้าถุงป้าย)	ถุง, ตัว	
๑๓๗.	ท ทโรมโบน	ตัว	๑๓๔.	ท ทโรมโบน (ชื่อแตรประเภทหนึ่ง)	ตัว	
๑๓๘.	ท ทริมเป็ด	ตัว	๑๓๕.	ท ทริมเป็ด (ชื่อแตรประเภทหนึ่งมีเสียงแหลม)	ตัว	
๑๓๙.	ทรานซิสเตอร์	ตัว	๑๓๖.	ทรานซิสเตอร์ (อุปกรณ์กึ่งตัวนำไฟฟ้าขนาดเล็กมากมีขั้ว ๓ ขั้ว สำหรับต่อเข้ากับวงจรไฟฟ้าภายนอก เพื่อควบคุมและขยาย กระแสไฟฟ้า)	ตัว	
๑๔๐.	ทวย, คันทวย (ไม้เท้าแขน)	ตัว	๑๓๗.	ทวย, คันทวย (ไม้เท้าแขนที่รับเต้าเครื่องบนของเรือน)	ตัว	
๑๔๑.	ทัง (แท่งเหล็กสำหรับช่างใช้รองรับในการตี โลหะบางชนิดให้เป็นรูปต่างๆ)	ตัว, อัน	๑๓๘.	ทัง (แท่งเหล็กที่ช่างใช้รองรับในการตีโลหะบางชนิดให้เป็นรูป ต่างๆ)	ตัว, อัน	
๑๔๒.	ทณฑฆาต (เครื่องหมาย)	ตัว	๑๓๙.	ทณฑฆาต (ชื่อเครื่องหมายไม้ใช้ฆ่าตัวอักษรที่ไม่ต้องการออกเสียง มีรูปดังนี้ “ ฃ ”)	ตัว, อัน	
๑๔๓.	เท้าแขน (ตัวไม้สำหรับค้ำยันของหนักเช่นกัน สาดให้มีกำลังทรงตัวอยู่ได้)	ตัว	๑๔๐.	เท้าแขน (ตัวไม้สำหรับค้ำยันของหนัก เช่น กันสาด ให้มีกำลัง ทรงตัวอยู่ได้)	ตัว	
๑๔๔.	ธ ธรมีประตุ (ไม้รองรับกรอบล่างประตุ)	ตัว, อัน	๑๔๑.	ธ ธรมีประตุ (ไม้รองรับกรอบล่างของประตุ)	ตัว, อัน	
๑๔๕.	ธาดู (สาร)	ธาดู, ตัว	๑๔๒.	ธาดู (สารเนื้อเดียวล้วนซึ่งประกอบด้วยอะตอมที่มีโปรตอน จำนวนเดียวกันในนิวเคลียส)	ธาดู, ตัว	
๑๔๖.	น นกต่อ	ตัว (เป็นนก), คน (เป็นคน)	๑๔๓.	น นกต่อ (คนที่ทำหน้าที่ติดต่อหรือชักจูงหลอกล่อคนอื่นให้ หลงเชื่อ, นกที่ใช้หลอกล่อนกตัวอื่นให้หลงเข้าหา)	คน (เป็นคน), ตัว (เป็นนก)	
๑๔๗.	นกวีด	ตัว	๑๔๔.	นกวีด (เครื่องมือสำหรับใช้เป่าให้มีเสียงดังหวีด)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๑๔๘.	นมหนู	ตัว	๑๔๕.	นมหนู (ส่วนของปิ่นที่สวมแก๊ป, ส่วนของเครื่องใช้มีรูสำหรับฉีดน้ำมันออกมา)	ตัว	
๑๔๙.	นฤคหิต, นิคหิต, หยาดน้ำค้าง (เครื่องหมาย)	ตัว	๑๔๖.	นฤคหิต, นิคหิต, หยาดน้ำค้าง (ชื่อเครื่องหมายรูปดังนี้ “๐”)	ตัว	
๑๕๐.	นอต	ตัว	๑๔๗.	นอต (ท่อนหรือแผ่นโลหะสั้น ๆ มีรูเป็นเกลียวตรงกลาง (สลักเกลียว))	ตัว	
๑๕๑.	นาค	ตัว	๑๔๘.	นาค (งูใหญ่มีหางอนเป็นสัตว์ในนิยาย)	ตัว	
๑๕๒.	นาคเบียน	ตัว				
๑๕๓.	นาคปัก	ตัว	๑๔๙.	นาคปัก (รูปหัวนาคที่ปักกับบันแถลงบนหลังคาปราสาทหรือบุษบก)	ตัว	
๑๕๔.	นาครวย	ตัว	๑๕๐.	นาครวย (ตัวไม้ที่ทำอย่างตัวนาค ทอดตัวลงมาจากอกไถถึงแปหาญทั้ง ๒ ข้างของหน้าบัน)	ตัว	
๑๕๕.	นาคสะดุ้ง	ตัว	๑๕๑.	นาคสะดุ้ง (ตัวไม้ที่ทำอย่างตัวนาค ทอดต่อลงมาจากแปหาญถึงหางหงส์ทั้ง ๒ ข้างของหน้าบัน)	ตัว	
๑๕๖.	นางระบำ	คน, นาง, ตัว	๑๕๒.	นางระบำ (ผู้หญิงที่รับจ้างเต้นรำ)	คน, นาง, ตัว	
๑๕๗.	นางอ้อม (คร่าวเสาเพนียด)	ตัว	๑๕๓.	นางอ้อม (คร่าวเสาเพนียด)	ตัว	
๑๕๘.	นิคหิต, นฤคหิต, หยาดน้ำค้าง (เครื่องหมาย)	ตัว				
๑๕๙.	โน้ต (ตัว)	ตัว	๑๕๔.	โน้ต, โน้ตเพลง (เครื่องหมายกำหนดเสียงดนตรี)	ตัว	
๑๖๐.	โนรา, มโนราห์ (ศิลปะการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของภาคใต้)	ตัว, เรื่อง, คณะ, โรง	๑๕๕.	โนรา, มโนราห์ (ศิลปะการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของภาคใต้)	ตัว, เรื่อง, คณะ, โรง	
	บ			บ		
๑๖๑.	บราลี	ตัว, อัน	๑๕๖.	บราลี (ยอดเล็ก ๆ มีสีฐานดุษยอดพระทราลัยใช้เสียบราย ๆ ไปตามมอกไถหลังคา)	ตัว, อัน	
๑๖๒.	บันไดแก้ว, กระไดแก้ว	ตัว	๑๕๗.	บันไดแก้ว, กระไดแก้ว (ที่รองพระคัมภีร์หรือพาดพระแสง)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๑๖๓.	บันไดเลื่อน	ตัว, แห่ง	๑๕๘.	บันไดเลื่อน (บันไดที่เคลื่อนได้ด้วยกำลังไฟฟ้า)	ตัว, แห่ง	
๑๖๔.	บันแถลง	ตัว	๑๕๙.	บันแถลง (หน้าบันขนาดเล็กใช้ประดับเป็นกระจัง)	ตัว	
๑๖๕.	บานพับ	ตัว, อัน	๑๖๐.	บานพับ (เหล็กหรือทองเหลืองที่ใช้ติดบานประตูหน้าต่างเพื่อให้พับเข้ามาหรือเปิดออกได้)	ตัว, อัน	
๑๖๖.	บารอมิเตอร์	ตัว, อัน	๑๖๑.	บารอมิเตอร์ (เครื่องมือที่ใช้สำหรับวัดความกดดันของบรรยากาศ)	ตัว, อัน	
๑๖๗.	บุหรี	มวน, ตัว, เรียกตาม ลักษณะ บรรจุภัณฑ์ เช่น ซอง ห่อ หีบ	๑๖๒.	บุหรี (ยาสูบ)	มวน, ตัว, ซอง, ห่อ	
๑๖๘.	เบ็ด	ตัว	๑๖๓.	เบ็ด (เครื่องมือสำหรับตกปลาหรือกุ้ง)	ตัว	
๑๖๙.	เบส (เครื่องดนตรี)	คั่น, ตัว	๑๖๔.	เบส (เครื่องดนตรี)	คั่น, ตัว	
๑๗๐.	เบ๊ย (หอย, ตัวหมากรุก)	ตัว	๑๖๕.	เบ๊ย (หอยชนิดหนึ่ง หลังนูน ท้องแบน เปลือกแข็ง, ตัวหมากรุก)	ตัว	
๑๗๑.	แบนโจ (เครื่องดนตรี)	ตัว	๑๖๖.	แบนโจ (เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง มีสาย ๕ สาย ใช้มือดีด)	ตัว	
๑๗๒.	แบล็กส์ต์	ตัว	๑๖๗.	แบล็กส์ต์ (อุปกรณ์ไฟฟ้า)	ตัว	
๑๗๓.	ปลั๊ก, ปลั๊กไฟ	ตัว, ปลั๊ก, อัน	๑๖๘.	ปลั๊ก, ปลั๊กไฟ (อุปกรณ์ไฟฟ้า ใช้เสียบเข้ากับเต้ารับเพื่อให้กระแสไฟฟ้าเคลื่อนที่ผ่านเข้าสู่เครื่องใช้ไฟฟ้า)	ตัว, ปลั๊ก, อัน	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๑๗๔.	ปลิง, เขี้ยวตะขาบ, ตะปลิง (เหล็กสำหรับเกายืดวัตถุที่แยกกันให้ติดกัน)	ตัว	๑๖๙.	ปลิง, ตะปลิง (เหล็กสำหรับเกายืดวัตถุที่แยกให้ติดกัน)	ตัว	ในหนังสือลักษณะนามไม่มีคำว่า เขี้ยวตะขาบเช่นในฉบับราชบัณฑิตยสถาน
๑๗๕.	ปะกน, ลูกปะกน	ตัว, ลูก				
๑๗๖.	ปะกำ (ลูกตั้ง)	ตัว, อัน	๑๗๐.	ปะกำ (ลูกตั้งฝาที่คาบพริ้ง)	ตัว, อัน	
๑๗๗.	ปะกำ (เสาที่บากไม้เป็น ๒ ขาสำหรับคาบไม้อื่น)	ตัว, อัน	๑๗๑.	ปะกำ (ไม้ที่ทำเป็น ๒ ขา สำหรับคาบไม้อื่น)	ตัว, อัน	
๑๗๘.	ปะตียน (กระจิง ๒ ข้างพระราชยาน)	ตัว	๑๗๒.	ปะตียน (กระจิง ๒ ข้าง พระราชยาน)	ตัว	
๑๗๙.	ปั่นจั่น	ตัว	๑๗๓.	ปั่นจั่น (เครื่องยกของหนักประกอบด้วยเสาและรอก)	ตัว	
๑๘๐.	ปั่นลม, ป่านลม (ชื่อไม้แผ่นปิดหัวแป)	ตัว	๑๗๔.	ปั่นลม, ป่านลม (ชื่อไม้แผ่นที่พาดบนหัวแปใช้ปิดริมหลังคา ด้านหัวและท้ายเรือน)	ตัว	
๑๘๑.	ปืมน้ำ	ตัว	๑๗๕.	ปืมน้ำ (เครื่องสูบน้ำ)	ตัว	
๑๘๒.	ปืมลม	ตัว	๑๗๖.	ปืมลม (เครื่องสูบลม)	ตัว	
๑๘๓.	ปากกา (เครื่องสำหรับหนีบของใช้)	ตัว	๑๗๗.	ปากกา (เครื่องสำหรับหนีบของใช้ ทำด้วยไม้หรือเหล็ก)	ตัว	
๑๘๔.	ปาห้องโก๋	ข้าง, คู่, ตัว	๑๗๘.	ปาห้องโก๋ (ของกินชนิดหนึ่งของจีน ทำด้วยแป้งสาลีตัดเป็นท่อนๆ แล้วจับเป็นคู่ติดกัน)	คู่, ตัว	
๑๘๕.	ป่านลม, ป่านลม (ชื่อไม้แผ่นปิดหัวแป)	ตัว				
๑๘๖.	ปีศาจ, ปีศาจ	ตน, ตัว	๑๗๙.	ปีศาจ, ปีศาจ (ผี)	ตน, ตัว	
๑๘๗.	ปีกกา (เครื่องหมาย)	ตัว, คู่	๑๘๐.	ปีกกา (เครื่องหมายอย่างนี้ “{ }” สำหรับควงข้อความเข้าด้วยกัน)	ตัว, คู่	
๑๘๘.	ปีศาจ, ปีศาจ	ตน, ตัว				
๑๘๙.	เป็ก (หมุด)	ตัว	๑๘๑.	เป็ก (หมุดสำหรับตรึงสิ่งต่างๆ เช่น กระดาน)	ตัว	
๑๙๐.	เปรต	ตน, ตัว	๑๘๒.	เปรต (สัตว์จำพวกหนึ่งเกิดในอบายภูมิ)	ตน, ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๑๙๑.	แป	ตัว	๑๘๓.	แป (ไม้เครื่องเรือนที่วางบนจันทัน สำหรับกลอนพาด)	ตัว	
๑๙๒.	แปรก (เครื่องเกี่ยวนหรือรถชนิดหนึ่งสำหรับ ประกบหัวเพลากับคานกันลูกล้อไม่ให้ เลื่อนหลุด)	ตัว	๑๘๔.	แปรก (เครื่องเกี่ยวนหรือรถชนิดหนึ่ง สำหรับประกบหัวเพลากับคานกันลูกล้อไม่ให้เลื่อนหลุด)	ตัว	
๑๙๓.	ไปยาล (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว	๑๘๕.	ไปยาล (เครื่องหมายลศ คำ รูปดังนี้ “ฯ” เรียกว่า ไปยาลน้อย และ “ฯลฯ” เรียกว่า ไปยาลใหญ่)	ตัว	
	ผ			ผ		
๑๙๔.	ผ้าซิ่น, ซิ่น	ผืน, ตัว, ถุง	๑๘๖.	ผ้าซิ่น, ซิ่น (ผ้าถุงอย่างหนึ่งที่ผู้หญิงนุ่ง)	ผืน, ตัว, ถุง	
๑๙๕.	ผ้าถุง	ถุง, ตัว	๑๘๗.	ผ้าถุง (เครื่องนุ่งของผู้หญิงซึ่งใช้ผืนผ้าเย็บริมด้านข้างให้ติดกัน)	ถุง, ตัว	
๑๙๖.	ผ้าอังสะ	ตัว, ผืน	๑๘๘.	ผ้าอังสะ (ผ้าที่ภิกษุสามเณรใช้ห้อยเฉียงบ่า)	ตัว, ผืน	
๑๙๗.	ผี (ชนิดต่าง ๆ)	ตน, ตัว	๑๘๙.	ผี (สิ่งที่คนเชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ มีทั้งดีและร้าย)	ตน, ตัว	
๑๙๘.	ฝนทอง (เครื่องหมายที่รูปสระ)	ตัว	๑๙๐.	ฝนทอง (เครื่องหมายที่รูปสระเป็นรูปขีดอย่าง “ ” นี้ สำหรับเขียนบนพินทุ อี เป็นสระอี)	ตัว	
	พ			พ		
๑๙๙.	พยัญชนะ	ตัว	๑๙๑.	พยัญชนะ (ตัวอักษรที่ใช้แทนเสียงพยัญชนะ)	ตัว	
๒๐๐.	พรีง (ชื่อไม้ที่ใช้เป็นโครงสร้างของเรือนไทย ภาคกลางวางรอบตัวเรือน อยู่บนหัวรอด)	ตัว	๑๙๒.	พรีง (ชื่อไม้ที่ใช้เป็นโครงสร้างของเรือนไทยภาคกลาง ตั้งอยู่บนหัวรอด รัศรอบเสาทั้ง ๔ ด้าน)	ตัว	
๒๐๑.	พัดลม	เครื่อง, ตัว, อัน	๑๙๓.	พัดลม (เครื่องพัดให้เย็นด้วยแรงไฟฟ้า)	เครื่อง, ตัว, อัน	
๒๐๒.	พินทุอี, พินทุอี	ตัว	๑๙๔.	พินทุอี, พินทุอี (รูปสระอี)	ตัว	
๒๐๓.	พุก (เครื่องกระเบื้องที่ตรึงฝาสำหรับยึด สายไฟฟ้า)	ตัว; คู่	๑๙๕.	พุก (เครื่องกระเบื้องที่ตรึงกับฝาสำหรับยึดสายไฟฟ้า)	ตัว, คู่	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๒๐๔.	พุก (ไม้ที่ตอกประรับสิ่งหนัก ๆ)	ตัว	๑๙๖.	พุก (ไม้ที่ตอกประกบไว้สำหรับรับสิ่งหนัก ๆ)	ตัว	
	ฟ			ฟ		
๒๐๕.	ฟองมัน, ตาไก่ (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว	๑๙๗.	ฟองมัน, ตาไก่ (ชื่อเครื่องหมายชนิดหนึ่ง มีรูปตาไก่ “๑”)	ตัว	
๒๐๖.	ฟันเฟือง, เฟือง	ตัว	๑๙๘.	ฟันเฟือง, เฟือง (ซีโดยรอบตัวจักร)	ตัว	
๒๐๗.	ฟันหนู (เครื่องหมายที่รูปสระ)	ตัว	๑๙๙.	ฟันหนู (ชื่อเครื่องหมาย ๒ ชนิด ดังนี้ “ ”)	ตัว	
๒๐๘.	เฟือง, ฟันเฟือง	ตัว				
	ภ			ภ		
๒๐๙.	ภาพกาก, กาก (ภาพเขียนที่เป็นตัวประกอบในเรื่อง)	ตัว, ภาพ	๒๐๐.	ภาพกาก (ภาพเขียนที่เป็นตัวประกอบในเรื่อง)	ตัว, ภาพ	
๒๑๐.	ภูต, ภูตผี	ตน, ตัว	๒๐๑.	ภูต, ภูตผี (ผีชนิดหนึ่ง)	ตน, ตัว	
	ม			ม		
๒๑๑.	มโนราห์, โนรา (ศิลปะการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของภาคใต้)	ตัว, เรื่อง, คณะ	๒๐๒.	มโนราห์, โนรา (ศิลปะการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของภาคใต้)	ตัว, เรื่อง	
๒๑๒.	มหัพภาค (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว	๒๐๓.	มหัพภาค (เครื่องหมายวรรคตอน รูปดังนี้ “ . ”)	ตัว	
๒๑๓.	มอเตอร์	ตัว, ลูก	๒๐๔.	มอเตอร์ (อุปกรณ์แปลงพลังงานไฟฟ้าให้เป็นพลังงานกล)	ตัว, ลูก	
๒๑๔.	มัมมี่ (สัตว์)	ตัว	๒๐๕.	มัมมี่ (ซากสัตว์อับน้ำยากันเน่าเปื่อย)	ตัว	
๒๑๕.	ม้า (ที่รองนั่ง, สัตว์)	ตัว	๒๐๖.	ม้า (ที่รองนั่ง, สัตว์ชนิดหนึ่ง)	ตัว	
๒๑๖.	มาตร, มิเตอร์ (เครื่องวัด)	ตัว	๒๐๗.	มาตร (เครื่องวัดต่างๆ)	ตัว, อัน	
๒๑๗.	มิเตอร์, มาตร (เครื่องวัด)	ตัว	๒๐๘.	มิเตอร์ (มาตรวัด, เครื่องวัด)	ตัว, อัน	
๒๑๘.	เม็ด (ตัวหมากรุก)	ตัว	๒๐๙.	เม็ด (ตัวหมากรุกที่อยู่ข้างขวาขุน)	ตัว	
๒๑๙.	แม่กุกุญแจ (ตัวกุกุญแจ คือเครื่องลั่นกุกุญแจ)	แม่, ตัว	๒๑๐.	แม่กุกุญแจ (ลูกกุกุญแจที่ไขตัวกุกุญแจชนิดเดียวกันได้ทั่วไป ตัวกุกุญแจที่ต้องใช้ลูกกุกุญแจไข)	แม่, ตัว	
๒๒๐.	แม่แรง	ตัว	๒๑๑.	แม่แรง (เครื่องมือที่ใช้สำหรับติด งด หรือยกของหนัก)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๒๒๑.	แม่ลาย (ลายดอกที่เป็นประธานมีซ้ำๆ กัน เป็นแถวไป)	ตัว	๒๑๒.	แม่ลาย (ลายตอนที่ประธานมีซ้ำๆ กันเป็นแถวไป)	ตัว	
๒๒๒.	ไม้กากบาท (เครื่องหมาย)	ตัว	๒๑๓.	ไม้กากบาท (เครื่องหมายรูปดังนี้ “ x ”)	ตัว	
๒๒๓.	ไม้คร่าว	ท่อน, อัน, ตัว	๒๑๔.	ไม้คร่าว (ชื่อตัวไม้ที่ตรงกับเสาสำหรับตีสังกะสี)	ท่อน, อัน, ตัว	
๒๒๔.	ไมโครโฟน	ตัว	๒๑๕.	ไมโครโฟน (เครื่องที่ใช้สำหรับขยายเสียงให้ดังขึ้น)	ตัว	
๒๒๕.	ไมโครมิเตอร์	ตัว	๒๑๖.	ไมโครมิเตอร์ (เครื่องมือที่ใช้สำหรับวัดระยะที่สั้นมากๆ)	ตัว	
๒๒๖.	ไม้ง่าม (เครื่องหมาย)	ตัว	๒๑๗.	ไม้ง่าม (เครื่องหมาย)	ตัว	
๒๒๗.	ไม้จัตวา (เครื่องหมายรูปวรรณยุกต์)	ตัว	๒๑๘.	ไม้จัตวา (เครื่องหมายวรรณยุกต์ รูปดังนี้ “ ˘ ” บอกเสียง สูงสุดใน ๕ เสียง)	ตัว	
๒๒๘.	ไม้ตรี (เครื่องหมายรูปวรรณยุกต์)	ตัว	๒๑๙.	ไม้ตรี (เครื่องหมายวรรณยุกต์ รูปดังนี้ “ ˆ ”)	ตัว	
๒๒๙.	ไม้ไต่คู้ (เครื่องหมาย)	ตัว	๒๒๐.	ไม้ไต่คู้ (เครื่องหมายรูปดังนี้ “ ˆ ”)	ตัว	
๒๓๐.	ไม้ทันทฆาต (เครื่องหมาย)	ตัว	๒๒๑.	ไม้ทันทฆาต (เครื่องหมายสำหรับฆ่าตัวอักษรที่ไม่ต้องการออกเสียง รูปดังนี้ “ ˆ ”)	ตัว	
๒๓๑.	ไม้โท (เครื่องหมายรูปสระ)	ตัว	๒๒๒.	ไม้โท (เครื่องหมายวรรณยุกต์ รูปดังนี้ “ ˆ ”)	ตัว	
๒๓๒.	ไม้ผัด, ไม้หันอากาศ, ทางกัณฑ์ (เครื่องหมายรูปสระ)	ตัว	๒๒๓.	ไม้ผัด, ไม้หันอากาศ (เครื่องหมายสระ รูปดังนี้ “ ˆ ”)	ตัว	
๒๓๓.	ไม้มลาย (เครื่องหมายรูปสระ)	ตัว	๒๒๔.	ไม้มลาย (เครื่องหมายสระ รูปดังนี้ “ ˆ ”)	ตัว	
๒๓๔.	ไม้ม้วน (เครื่องหมายรูปสระ)	ตัว	๒๒๕.	ไม้ม้วน (เครื่องหมายสระ รูปดังนี้ “ ˆ ”)	ตัว	
๒๓๕.	ไม้ยมก (เครื่องหมายรูปสระ)	ตัว	๒๒๖.	ไม้ยมก (เครื่องหมายรูปดังนี้ “ ˆ ” สำหรับอ่านซ้ำความ หรือซ้ำคำข้างท้าย ๒ หน)	ตัว	
๒๓๖.	ไม้ยามักการ, ยามักการ (เครื่องหมายบังคับให้ให้อ่านพยัญชนะควบ ใช้ในการเขียน คำบาลีสันสกฤตรุ่นเก่า)	ตัว	๒๒๗.	ไม้ยามักการ (เครื่องหมาย รูปดังนี้ “ ˆ ”)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๒๓๗.	ไม้ระแนง, ระแนง	ตัว, ท่อน, อัน	๒๒๘.	ไม้ระแนง, ระแนง (ไม้ที่ตีทับบนกลอน หรือจันทันสำหรับ มุงกระเบื้อง)	ตัว, ท่อน, อัน	
๒๓๘.	ไม้หน้า (เครื่องหมายรูปสระ)	ตัว	๒๒๙.	ไม้หน้า (เครื่องหมายสระ รูปดังนี้ “ ะ ” หรือ “ แ ”)	ตัว	
๒๓๙.	ไม้หน้าอากาศ, ไม้ผัด, หางกั้งหัน (เครื่องหมาย รูปสระ)	ตัว				
๒๔๐.	ไม้เอก (เครื่องหมายรูปวรรณยุกต์)	ตัว	๒๓๐.	ไม้เอก (เครื่องหมายวรรณยุกต์ รูปดังนี้ “ ́ ”)	ตัว	
๒๔๑.	ไม้โอะ (เครื่องหมายรูปสระ)	ตัว	๒๓๑.	ไม้โอะ (เครื่องหมายสระ รูปดังนี้ “ ๑ ”)	ตัว	
๒๔๒.	ย ยติงค์, ยติงค์ (เครื่องหมายวรรณยุกต์)	ตัว	๒๓๒.	ยติงค์ (เครื่องหมายขีดสั้น “ - ” ใช้เป็นเครื่องหมายให้รู้ว่า พยางค์หน้ากับพยางค์หลังนั้นติดกันหรือเป็นคำเดียวกัน)	ตัว	
๒๔๓.	ยติงค์, ยติงค์ (เครื่องหมายวรรณยุกต์)	ตัว				
๒๔๔.	ยามักการ, ไม้ยามักการ (เครื่องหมายบังคับ ให้อ่านพยัญชนะควบ ใช้ในการเขียนคำบาลี สันสกฤตรุ่นเก่า)	ตัว	๒๓๓.	ยามักการ (ชื่อเครื่องหมายบังคับให้อ่านพยัญชนะควบ มีรูปดังนี้ “ ๕ ”)	ตัว	
๒๔๕.	ร รย, รยระกา (ตัวไม้ที่ทับหัวแปดตอนหน้าจั่ว สำหรับกันลมตีกระเบื้อง)	ตัว	๒๓๔.	ร รย, รยระกา (ตัวไม้ที่ทอดลงมาบนหัวแปดตอนหน้าจั่ว)	ตัว	
๒๔๖.	รหัส	ตัว	๒๓๕.	รหัส (ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้ในเครื่องมือเครื่องใช้)	ตัว	
๒๔๗.	รอก	ตัว	๒๓๖.	รอก (เครื่องผ่อนแรงชนิดหนึ่ง)	ตัว	
๒๔๘.	รอด (ไม้ที่สอดครุเสาทิ้งคู่สำหรับรับกระดาน พื้นเรือน)	ตัว	๒๓๗.	รอด (ไม้ที่สอดครุเสาทิ้งคู่สำหรับรับกระดานพื้นเรือน)	ตัว	
๒๔๙.	ระแนง, ไม้ระแนง	ตัว	๒๓๘.	ระแนง, ไม้ระแนง (ไม้ที่เหลื่อมขนาดยาวใช้ตีทับบนกลอน หรือจันทันสำหรับมุงกระเบื้อง)	ตัว, ท่อน, อัน	
๒๕๐.	ระวิง (เครื่องปั่นด้าย)	ตัว	๒๓๙.	ระวิง (เครื่องปั่นด้าย)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๒๕๑.	ระหัด	ตัว	๒๔๐.	ระหัด (เครื่องวิดน้ำอย่างหนึ่งเป็นรางใช้ถีบด้วยเท้าหรือ นูดด้วยเครื่องจักร)	เครื่อง, ตัว, ราง	
๒๕๒.	รา (ไม้กระหนาบอยู่ใต้พื้นเรือนระหว่าง รอดหรือตง)	ตัว	๒๔๑.	รา (ไม้ที่กระหนาบอยู่ใต้ท้องพริ้งรับพื้นเรือน เพื่อไม่ให้ พื้นอ่อนอยู่ระหว่างรอดหรือตง)	ตัว	
๒๕๓.	รา, ราคอเสา (ไม้จิมเสาที่ปากหลุม)	ตัว	๒๔๒.	รา, ราคอเสา (ไม้จิมเสาที่ปากหลุมซึ่งยังไม่ได้กลบดิน เพื่อกันไม่ให้อินเอน)	ตัว	
๒๕๔.	ราคอเสา, รา (ไม้จิมเสาที่ปากหลุม)	ตัว				
๒๕๕.	รุ่งกินน้ำ	ตัว	๒๔๓.	รุ่งกินน้ำ (แถบแสงเจ็ดสีที่ปรากฏบนท้องฟ้า)	ตัว	
๒๕๖.	ลวดเย็บกระดาศ ล	ตัว, แผง เรียกตาม ลักษณะ บรรจุภัณฑ์ เช่น กล่อง	๒๔๔.	ลวดเย็บกระดาศ (ลวดที่ใช้สำหรับเย็บกระดาศ) ล	ตัว, แผง, กล่อง	
๒๕๗.	ลวดเย็บกระดาศ	ตัว				
๒๕๘.	ลวดช่อง (ขนม)	ตัว	๒๔๕.	ลวดช่อง (ชื่อขนมอย่างหนึ่งทำด้วยแป้ง)	ตัว	
๒๕๙.	ละคร	ตัว, โรง, คณะ	๒๔๖.	ละคร (การเล่นจำพวกหนึ่ง)	ตัว, โรง, คณะ	
๒๖๐.	ลำโพง (เครื่องขยายเสียง, โทรโข่ง)	ตัว	๒๔๗.	ลำโพง (เครื่องขยายเสียง โทรโข่ง)	ตัว	
๒๖๑.	ลำยอง	ตัว	๒๔๘.	ลำยอง (ส่วนประกอบช่วงบนของบันลุ่มปราสาท หรือวิหาร (หน้าบัน))	ตัว	
๒๖๒.	ลิ้น, วาล์ว (อุปกรณ์สำหรับปิดเปิดอย่าง ประตุน้ำหรือในเครื่องจักร เครื่องยนต์)	ตัว, อัน	๒๔๙.	ลิ้น, วาล์ว (อุปกรณ์สำหรับปิดเปิดให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น อากาศ น้ำ เป็นต้น หยุดการเคลื่อนที่ผ่านหรือผ่านไป)	ตัว, อัน	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๒๖๓.	ลิ้นกระบือ (ไม้แผ่นบางๆ สำหรับสอดเพลาระหว่างกระดานให้สนิท แข็งแรง)	ตัว	๒๕๐.	ลิ้นกระบือ (ไม้แผ่นบางๆ สำหรับสอดเพลาระหว่างกระดานให้สนิท แข็งแรง)	ตัว	
๒๖๔.	ลิฟท์	ตัว	๒๕๑.	ลิฟต์ (ห้องเล็กๆ ใช้เครื่องกล สำหรับนำคนหรือสิ่งของขึ้นลงในอาคารสูงๆ)	ตัว	
๒๖๕.	ลูกกรอก	ตัว	๒๕๒.	ลูกกรอก (ลูกที่ตายตั้งแต่อยู่ในท้อง มีร่างกายครบบริบูรณ์ แต่ขนาดเล็ก)	ตัว	
๒๖๖.	ลูกกระแอม (ลายที่ผูกเป็นตัวลอยๆ)	ตัว	๒๕๓.	ลูกกระแอม (ลายที่ผูกเป็นตัวลอยๆ ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนใช้สำหรับอุดหรือปิดช่องไฟระหว่างลายกระหนกเครือวัลย์)	ตัว	
๒๖๗.	ลูกน้ำ	ตัว	๒๕๔.	ลูกน้ำ (ลูกอ่อนของยุงที่ยังอาศัยอยู่ในน้ำ เมื่อแก่จะกลายเป็นยุง)	ตัว	
๒๖๘.	ลูกปะกน, ปะกน	ตัว, ลูก	๒๕๕.	ลูกปะกน (ไม้ลูกสกดฝาเรือน สำหรับเอากระดานกรุ)	ตัว, ลูก	
๒๖๙.	ลูกมะหวด	ตัว	๒๕๖.	ลูกมะหวด (ไม้กลมตั้งเรียงเป็นลูกกรง)	ตัว	
๒๗๐.	ลูกศร (เครื่องหมาย)	ตัว	๒๕๗.	ลูกศร (เครื่องหมายสำหรับชี้ตำแหน่งหรือเป้า)	ตัว	
๒๗๑.	เลื่อยไฟฟ้า	ตัว, เครื่อง	๒๕๘.	เลื่อยไฟฟ้า (เลื่อยที่ใช้กระแสไฟฟ้า)	ตัว, เครื่อง	
๒๗๒.	วงเล็บ (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว (แยกแต่ ละตัว), คู่	๒๕๙.	วงเล็บ (เครื่องหมายรูปดังนี้ “ () ”)	ตัว (แยกแต่ ละตัว), คู่	
๒๗๓.	วรรณยุกต์, วรรณยุกต์	ตัว	๒๖๐.	วรรณยุกต์, วรรณยุกต์ (เครื่องหมายแสดงเสียงสูงต่ำของคำในภาษาไทย มี ๔ รูป)	ตัว	
๒๗๔.	วัดตมิตเตอร์	ตัว	๒๖๑.	วัดตมิตเตอร์ (เครื่องมือวัด)	ตัว	
๒๗๕.	วาล์ว, ลิน (อุปกรณ์สำหรับปิดเปิดอย่าง ประตุน้ำหรือในเครื่องจักรเครื่องยนต์)	ตัว	๒๖๒.	วาล์ว, ลิน (อุปกรณ์สำหรับปิดเปิดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ประตุน้ำ หรือในเครื่องจักรเครื่องยนต์)	ตัว, อัน	
๒๗๖.	ว้าว	ตัว	๒๖๓.	ว้าว (เครื่องเล่นอย่างหนึ่งไม่มีผู้เล่นเป็นโครงรูปร่างต่างๆ)		

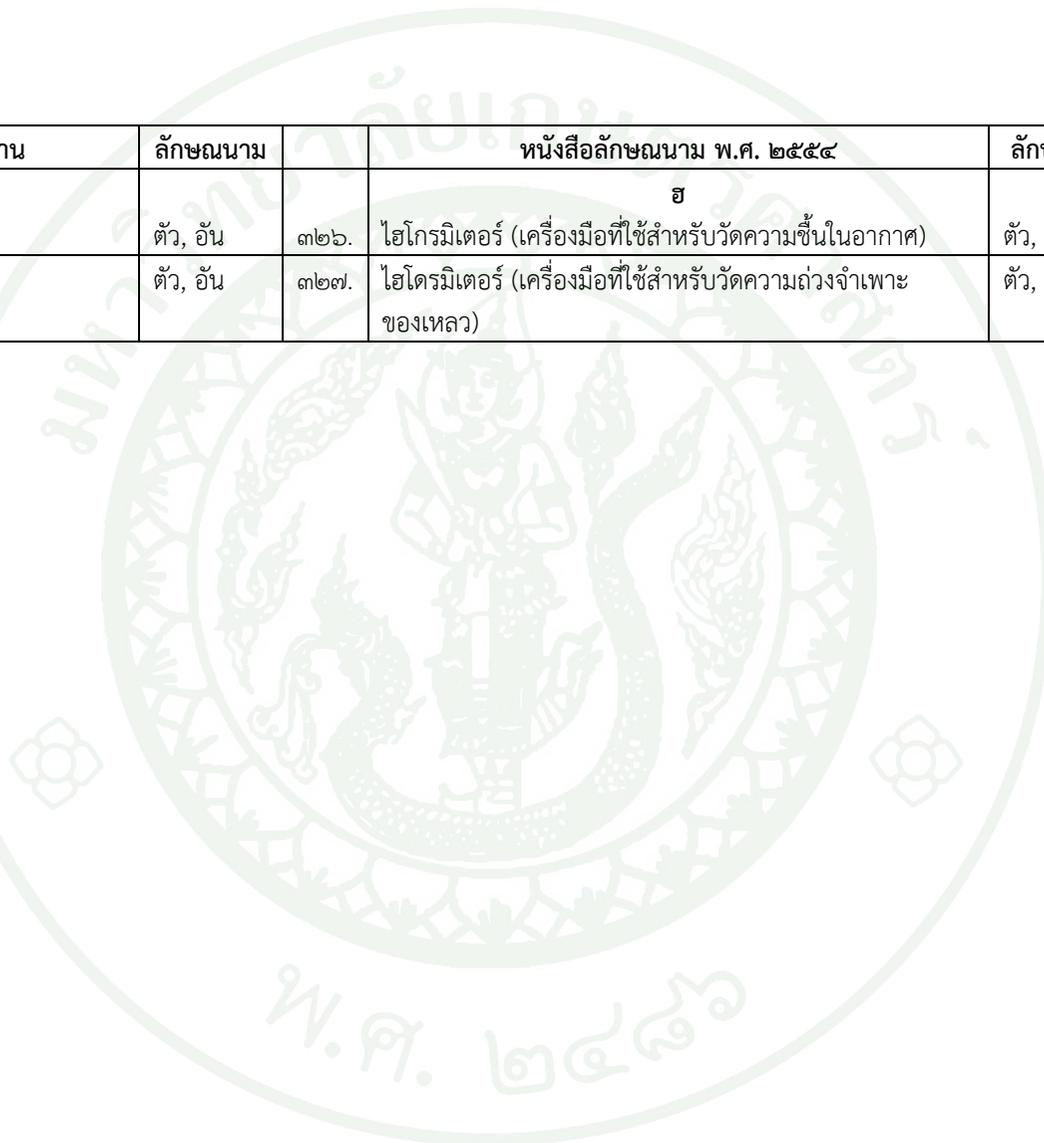
	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๒๗๗.	วิสรวชนี (เครื่องหมายรูปสระ)	ตัว	๒๖๔.	วิสรวชนี (เครื่องหมายสระรูปตั้งนี้ “ ะ ”)	ตัว	
๒๗๘.	วิโอลา (เครื่องดนตรี)	ตัว	๒๖๕.	วิโอลา (เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง)	ตัว	
๒๗๙.	โวลต์มิเตอร์	ตัว	๒๖๖.	โวลต์มิเตอร์ (เครื่องมือวัดแรงเคลื่อนไฟฟ้า)	ตัว, อัน	
	ส			ส		
๒๘๐.	สนับเพลา	ตัว	๒๖๗.	สนับเพลา (กางเกงชั้นใน มีชายยาวประมาณครึ่งแข้ง)	ตัว	
๒๘๑.	สปริง	ตัว	๒๖๘.	สปริง (สิ่งที่ยืดและหดหรือคืนตัวได้)	ตัว	
๒๘๒.	สมอเรือ	ตัว	๒๖๙.	สมอเรือ (ของหนักใช้ทอดลงในน้ำให้เกาะดินเวลาจอดเรือ เพื่อไม่ให้เรือเคลื่อนที่ไปที่อื่น)	ตัว	
๒๘๓.	สยูน (เหล็กนำ ใช้ตอกย้าหัวตะปู)	ตัว	๒๗๐.	สยูน (เหล็กนำ ใช้ตอกย้าหัวตะปู)	ตัว	
๒๘๔.	สระ (ตัวอักษร)	ตัว	๒๗๑.	สระ (ตัวอักษรที่ใช้แทนเสียงสระ เช่น ะ า)	ตัว	
๒๘๕.	สลัก (กลอนประตูปูหน้าต่างแบบเก่า)	ตัว, อัน	๒๗๒.	สลัก (กลอนประตูปูหน้าต่างแบบเก่า)	ตัว, อัน	
๒๘๖.	สลักเกลียว (สำหรับใส่ขันนอต)	ตัว	๒๗๓.	สลักเกลียว (แท่งโลหะที่หัวมีลักษณะกลมหรือเหลี่ยม ตอนปลายมีเกลียวสำหรับใส่ขันนอต)	ตัว	
๒๘๗.	สลักเพชร (ไม้หรือเหล็กรูปเตี้ย ใช้สอดขัดกลอนประตูปูหน้าต่าง)	ตัว, อัน	๒๗๔.	สลักเพชร (ไม้หรือเหล็กรูปเตี้ยใช้สำหรับสอดหรือขัดกลอนประตูปูหน้าต่าง เพื่อไม่ให้เคลื่อนที่)	ตัว, อัน	
๒๘๘.	สว่าน (เครื่องมือ)	ตัว	๒๗๕.	สว่าน (เครื่องมือช่างไม้กลายเป็นเกลียวแหลม สำหรับเจาะไข)	ตัว	
๒๘๙.	สวิตซ์	ตัว, อัน	๒๗๖.	สวิตซ์ (อุปกรณ์ไฟฟ้าชนิดหนึ่ง ใช้เปิดปิดวงจรไฟฟ้า)	ตัว, อัน	
๒๙๐.	สะกาง, ตะกาง (เครื่องดักจระเข้)	ตัว	๒๗๗.	สะกาง, ตะกาง (เครื่องดักจระเข้อย่างหนึ่ง)	ตัว	
๒๙๑.	สะพาน (ไม้พาดระหว่างหัวเสารับคอสเสาในอาคารก่อโบราณ)	ตัว	๒๗๘.	สะพาน (ไม้พาดระหว่างหัวเสารับคอสองของอาคารที่สร้างในสมัยโบราณ)	ตัว	
๒๙๒.	สะพานไฟ (อุปกรณ์สำหรับตัดกระแสไฟจากวงจร, (ปาก) สวิตซ์ขนาดใหญ่)	ตัว	๒๗๙.	สะพานไฟ (อุปกรณ์สำหรับตัดกระแสไฟจากวงจร (ปาก) สวิตซ์ขนาดใหญ่)	ตัว	
๒๙๓.	สัญลักษณ์	อย่าง, ตัว	๒๘๐.	สัญลักษณ์ (สิ่งที่กำหนดกันขึ้นเพื่อให้ใช้หมายความแทนอีกสิ่งหนึ่ง)	อย่าง, ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๒๙๔.	สัตว์	ตัว	๒๘๑.	สัตว์ (สิ่งมีชีวิตซึ่งแตกต่างไปจากพรรณไม้)	ตัว	
๒๙๕.	สัปดาห์ (ที่นั่งบนหลังช้าง)	ตัว, หลัง	๒๘๒.	สัปดาห์ (ที่นั่งบนหลังช้าง, แหยงช้าง)	ตัว, หลัง	
๒๙๖.	สายยู	ตัว, ชูด	๒๘๓.	สายยู (สายโซ่ใช้ล่ามบานประตูให้ติดกับที่ใส่กุญแจ)	ตัว, ชูด	
๒๙๗.	สาร (เคมี)	ชนิด, ตัว	๒๘๔.	สาร (สิ่งที่มีองค์ประกอบเป็นอย่างเดียวกัน)	ชนิด, ตัว	
๒๙๘.	เสียบหนู (เครื่องหมาย)	ตัว	๒๘๕.	เสียบหนู (ไม้ฟันทองที่เขียนบนสระอิเป็นสระอี)	ตัว	
๒๙๙.	เสียบหนู (ไม้ที่เสียบกับไม้ข้างควายที่ขนาบหลังคาเรือน)	ตัว	๒๘๖.	เสียบหนู (ไม้ที่เสียบกับไม้ข้างควายที่ขนาบหลังคาเรือน)	ตัว	
๓๐๐.	เสื่อ (เครื่องสวมกายท่อนบน)	ตัว	๒๘๗.	เสื่อ (เครื่องสวมกายท่อนบนทำด้วยผ้าเป็นต้น)	ตัว	
๓๐๑.	โสร่ง	ตัว, ผืน	๒๘๘.	โสร่ง (ผ้านุ่งเป็นถุง มีลวดลายต่างๆ อย่างชาวขามลาญุ่น)	ตัว, ผืน	
๓๐๒.	หนังสือ (หนังสือสัตว์)	แผ่น, ผืน, ตัว				
๓๐๓.	หนังสือตะลุง	ตัว, โรง	๒๘๙.	หนังสือตะลุง (การมหรสพอย่างหนึ่งใช้หนังสือเล็กเป็นภาพเล็กๆ เชิดในจอ)	ตัว, โรง	
๓๐๔.	หนังสือสด, โขนสด	ตัว, โรง	๒๙๐.	หนังสือสด (การมหรสพอย่างหนึ่ง)	ตัว, โรง	
๓๐๕.	หนังสือใหญ่	ตัว, โรง	๒๙๑.	หนังสือใหญ่ (การมหรสพอย่างหนึ่งใช้หนังสือเล็กเป็นรูปภาพคล้ายหนังสือตะลุง แต่มีขนาดใหญ่กว่าและเชิดหน้าจอใช้ปี่พาทย์บรรเลง)	ตัว, โรง	
๓๐๖.	หมากแยก (ตัว)	ตัว, ชูด	๒๙๒.	หมากแยก (ของเล่นของเด็กอย่างหนึ่ง)	ตัว, ชูด	
๓๐๗.	หมากรบ (ตัว)	ตัว, ชูด	๒๙๓.	หมากรบ (ตัวสำหรับใช้ในการเล่นหมากรบ)	ตัว, ชูด	
๓๐๘.	หมากรุก (ตัว)	ตัว, ชูด				
๓๐๙.	หมากฮอส (ตัว)	ตัว, ชูด	๒๙๔.	หมากฮอส (ตัวสำหรับใช้ในการเล่นหมากฮอส)	ตัว, ชูด	
๓๑๐.	หมุด	ตัว	๒๙๕.	หมุด (เครื่องสำหรับตริ่งหรืออุดรู)	ตัว	
๓๑๑.	หยาดน้ำค้าง, นฤคหิต, นิคหิต (เครื่องหมาย)	ตัว	๒๙๖.	หยาดน้ำค้าง, นฤคหิต, นิคหิต (ชื่อเครื่องหมาย รูปดังนี้ “ ° ”)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๓๑๒.	หัวเทียน (อุปกรณ์เครื่องยนต์)	หัว, ตัว	๒๙๗.	หัวเทียน (อุปกรณ์เครื่องยนต์ทำหน้าที่ให้ประกายไฟฟ้าในการจุดระเบิด)	หัว, ตัว	
๓๑๓.	หัวนกกกระจอก (อุปกรณ์รถยนต์)	ตัว	๒๙๘.	หัวนกกกระจอก (อุปกรณ์รถยนต์ทำหน้าที่หมุนจ่ายกระแสไฟแรงสูงให้เข้าสู่หัวเทียน)	ตัว	
๓๑๔.	หางกั้งหัน, ไม้ผัด, ไม้หันอากาศ (เครื่องหมายรูปสระ)	ตัว				
๓๑๕.	หางปลา (ตัวไม้รูปสามเหลี่ยมสำหรับยึดติดกับรอกเป็นต้น)	ตัว	๒๙๙.	หางปลา (ตัวไม้รูปสามเหลี่ยม สำหรับยึดติดกับรอก เป็นต้น)	ตัว	
๓๑๖.	หางหงส์	ตัว	๓๐๐.	หางหงส์ (เครื่องประดับที่ทำเป็นรูปคล้ายหางหงส์ ติดอยู่ปลายจันทันหน้าจั่วของโบสถ์และพระที่นั่ง)	ตัว	
๓๑๗.	หีบเพลงชัก	เครื่อง, ตัว	๓๐๑.	หีบเพลงชัก (เครื่องดนตรีประเภทเครื่องลม)	เครื่อง, ตัว	
๓๑๘.	หุ่น	ตัว	๓๐๒.	หุ่น (รูปปั้น รูปแบบที่จำลองจากของจริงต่างๆ)	ตัว	
๓๑๙.	หูช้าง (ไม้สำหรับค้ำยันชายคา)	แผ่น, ตัว	๓๐๓.	หูช้าง (ไม้สำหรับค้ำยันชายคา)	แผ่น, ตัว	
๓๒๐.	เหงา (ชื่อลายกระหนกตัวแรก)	ตัว	๓๐๔.	เหงา (ชื่อลายกระหนกตัวแรก)	ตัว	
๓๒๑.	เหงาปั้นลม	ตัว	๓๐๕.	เหงาปั้นลม (ลายกระหนกที่ติดอยู่ที่ปั้นลม)	ตัว	
๓๒๒.	แหวน (โลหะหรือแผ่นหนังเป็นต้น ที่ทำสำหรับรองเพื่อกันสึกหรอหรือให้กระชับแน่น)	ตัว, อัน	๓๐๖.	แหวน (โลหะหรือแผ่นหนังเป็นต้น ที่สำหรับรองเพื่อกันสึกหรอหรือให้กระชับแน่น)	ตัว, อัน	
๓๒๓.	อกไก่ (ไม้เครื่องเรือนที่พาดบนเสาดังเป็นสันหลังคา)	ตัว	๓๐๗.	อกไก่ (ไม้เครื่องพาดบนเสาดังเป็นสันหลังคา)	ตัว	
๓๒๔.	อกเลา (ไม้ที่เป็นสันทาบอยู่ที่บานประตูหรือหน้าต่างแบบโบราณ)	ตัว	๓๐๘.	อกเลา (ไม้ที่เป็นสันทาบอยู่ที่บานประตู หรือหน้าต่าง เพื่อบังช่องที่บานประตูหรือหน้าต่างทั้ง ๒ บานประกบกัน)	ตัว	
๓๒๕.	อรหัน (ชื่อสัตว์ในนิยาย)	ตัว	๓๐๙.	อรหัน (ชื่อสัตว์ในนิยาย หัวเหมือนคนมี ปีก มี ๒ เท้า)	ตัว	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
๓๒๖.	อเส (ตัวยัดไม้เสาส่วนบนของเรือน, ไม้ยัดหัวกงเรือ)	ตัว	๓๑๐.	อเส (ตัวไม้ซึ่งประกบยึดเสาส่วนบนของเรือ (ไม้ยัดหัวกงเรือน))	ตัว	
๓๒๗.	ออร์แกน	หลัง, เครื่อง, , ตัว	๓๑๑.	ออร์แกน (เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง)	หลัง, เครื่อง, ตัว	
๓๒๘.	อักขระ	ตัว	๓๑๒.	อักขระ (ตัวหนังสือ)	ตัว	
๓๒๙.	อักษร (ตัวหนังสือ)	ตัว	๓๑๓.	อักษร (ตัวหนังสือ)	ตัว	
๓๓๐.	อังกะลุง	ตัว, ตับ, ชุด	๓๑๔.	อังกะลุง (เครื่องดนตรีอย่างหนึ่งของชาว ชัยเขยาให้เกิดเสียง)	ตัว, ตับ, ชุด	
๓๓๑.	อังสะ	ตัว	๓๑๕.	อังสะ (ผ้าที่พระภิกษุสามเณรใช้ห้อยเฉียงบ่า)	ตัว	
๓๓๒.	อัญประกาศ (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว (แยกแต่ ละตัว)	๓๑๖.	อัญประกาศ (เครื่องหมายวรรคตอนรูปดังนี้ “----” สำหรับ เขียนคร่อมคำหรือข้อความ)	ตัว (แยกแต่ ละตัว, คู่)	
๓๓๓.	อฒภาค (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว	๓๑๗.	อฒภาค (เครื่องหมายวรรคตอนรูปดังนี้ “ ; ” สำหรับคั่นคำ หรือประโยค)	ตัว	
๓๓๔.	อัศเจรีย์ (เครื่องหมายวรรคตอน)	ตัว	๓๑๘.	อัศเจรีย์ (เครื่องหมายวรรคตอนรูปดังนี้ “ ! ” สำหรับเขียน กำกับไว้หลังคำอุทาน)	ตัว	
๓๓๕.	อิเล็กทรอนิกส์	เครื่อง, ตัว, หลัง	๓๑๙.	อิเล็กทรอนิกส์ (เครื่องดนตรีไฟฟ้าชนิดหนึ่ง สามารถทำเสียงดนตรี หลายชนิดได้ในเวลาเดียวกัน)	เครื่อง, ตัว, หลัง	
๓๓๖.	อุณาโลม (เครื่องหมาย)	ตัว	๓๒๐.	อุณาโลม (เครื่องหมาย)	ตัว	
๓๓๗.	อูด (เครื่องที่ทำให้ว่ามีเสียงดังเมื่อถูกลมพัด)	อัน, ตัว	๓๒๑.	อูด (เครื่องที่ทำให้ว่ามีเสียงดังเมื่อถูกลมพัด)	อัน, ตัว	
๓๓๘.	เอี่ยม, เต่า	ตัว, ผืน	๓๒๒.	เอี่ยม, เต่า (แผ่นผ้าสำหรับติดหน้าอกเด็กเล็กๆ)	ตัว, ผืน	
๓๓๙.	แอก	อัน, ตัว	๓๒๓.	แอก (ส่วนของยานพาหนะบางชนิด เป็นไม้ขวางบนคอวัว หรือควายที่ไถนาหรือเทียมคู่ลากเกวียน)	อัน, ตัว	
๓๔๐.	แอมมิเตอร์	ตัว, อัน	๓๒๔.	แอมมิเตอร์ (เครื่องวัดค่าของกระแสไฟฟ้า)	ตัว, อัน	
๓๔๑.	โอห์มมิเตอร์	ตัว, อัน	๓๒๕.	โอห์มมิเตอร์ (เครื่องมือไฟฟ้าที่ใช้สำหรับวัดค่าของ ความต้านทาน)	ตัว, อัน	

	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ลักษณะนาม		หนังสือลักษณะนาม พ.ศ. ๒๕๕๔	ลักษณะนาม	หมายเหตุ
	ฮ			ฮ		
๓๕๒.	ไฮโกรมิตอร์	ตัว, อัน	๓๒๖.	ไฮโกรมิตอร์ (เครื่องมือที่ใช้สำหรับวัดความชื้นในอากาศ)	ตัว, อัน	
๓๕๓.	ไฮโดรมิตอร์	ตัว, อัน	๓๒๗.	ไฮโดรมิตอร์ (เครื่องมือที่ใช้สำหรับวัดความถ่วงจำเพาะของเหลว)	ตัว, อัน	

ภาคผนวก ง
ลักษณะนาม "ตัว" ที่ปรากฏใช้กับคำนามตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

ลักษณะนาม "ตัว" ที่ปรากฏใช้กับคำนามตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

ลำดับ	สมัยสุโขทัย	สมัยอยุธยา	สมัย ร.๑-ร.๓	สมัย ร.๔-ร.๕	สมัย ร.๖-ร.๘	สมัยปัจจุบัน
๑	หนู	ช้าง, ช้างพัง	ช้าง	ตัวพิมพ์ภาษาไทย	ประชาชน	เสือ
๒	ช้าง	ม้า	ม้า	ตัวละคร	ม้า	ปลาเค็ม
๓	ช้างสาร	กา	นกกา	เนื้อ (สัตว์)	โค	ปลาเค็ม
๔	ม้า	ปลา	เสือ	เสือ	หมา, สุนัข	นกกระยางขาว
๕	วัว	มด	โค	วานร	ลูกหมู	ตะปู
๖	ควาย	สัตว์	กระบือ	เสือ	ช้าง	ไก่แจ้, ไก่
๗	หมา	สิงโต	แกะ	สุนัข	ปลา	ผีห่าชาตาน, ผี
๘	แร้ง	โค	เป็ด	ปลา	แมงโค	มด
๙	กา	กระบือผู้เมีย	หมู	ไก่	ลิง	หมา
๑๐	นก	แพะ	จดหมาย (ขอเติม ความจดหมายอีก ๒ ตัว ๓ ตัวเกิด)	โค	ปี	กางเกงขาสั้น, กางเกง, กางเกง ว้ายน้ำ
๑๑	ปลา	ไก่	ตัวบาปธรรม	ม้า	ตัวอักษร	สัตว์
๑๒	ราชสีห์	งู, งูสรพิษ		ช้างเผือก, ช้างพัง	นาค	พัดลม
๑๓	ราชหงส์	คางคก		นกคิริบูน	ตุ๊กตา	โต๊ะ
๑๔	พระญาหงส์	ปลาปักกุ้งหอย		ปลาโลมา	แก้อ้วนมยาว	ตั้ง
๑๕	ครุฑราช	เหยี่ยว		กิ้ง	นกพิราบ	หมา
๑๖	มด	นกกระจอกเทศ		เสือกัก	นกแก้ว	แมว
๑๗	ปลวก	รูปสัตว์		บุหรี	ช้างเผือก	ตัวอักษร, ตัวหนังสือ
๑๘	สัตว์	เลขศักราช		ตัวอักษร	หงส์หล่อ	กระป๋อง
๑๙	สัตว์เดรัจฉาน	อักษร		ปลาเงินปลาทอง	เทวรูปหล่อ	สติ
๒๐	สัตว์นรก	อกุศลสัตว์		แมลงวัน	จระเข้	บุหรี
๒๑	เปรต	เสือ		แก้อื้อ	แมว	โคโกโม
๒๒	นาค	เปี้ย		เสือ	จิว	กระเทย
๒๓	เทพยดาทา	กล่องทองจำหลัก (ทั้งฝาทั้งตัวคน)		กลักขีดไฟ	เสือ	กีตาร์
๒๔	ตัวคนฝูงนั้น	สมอเรือ		ตุ๊กตา	รูปราชสีห์ฉลัก	โต๊ะเขียนหนังสือ
๒๕		ตัวหนังสือตะลุง		ผึ้ง	รูปช้างสลัก	นกกระยางสีขา
๒๖		หุ่น		เทวดา	รูปตุ๊กตา	ลูกหมา, ลูกแมว
๒๗				กวาง	กางเกงแพร	สินค้ำ
๒๘				เป็ด	บุหรี	โฆษณา
๒๙				หมีดำ	แก้อ้วนม	ตัวละคร
๓๐				วัว	แก้อื้อหวาย	ตุ๊กตาหมี
๓๑				เลข	จีน	บ็อกเซอร์
๓๒				เรนเดียร์	แก้อื้อยก	เสือ, เสือยัด, แจ็กเก็ต

ลำดับ	สมัยสุโขทัย	สมัยอยุธยา	สมัย ร.๑-ร.๓	สมัย ร.๔-ร.๕	สมัย ร.๖-ร.๘	สมัยปัจจุบัน
๓๓				กา	แก้อั้วยาว	ไก่
๓๔				ธรรมาคันไม้		งู
๓๕				หนู		ยุ้ง
๓๖				ไลออน		วิชาเรียน
๓๗				งู		ม้า
๓๘				ซิกาเรต		ดีวีดี
๓๙				มาโดนา		ทอริน (สาร)
๔๐				เนื้อ (สัตว์)		กลูคูโร โนแลกโตน
๔๑				หมา		วิตามิน
๔๒				ยุ้ง		โครโมโซม
๔๓				ฟ้า		โป๊ยกั๊ก, เครื่องหมาย ๘ ตัว หรือ ๘ ทิศ
๔๔				แพะ		อสุจิ
๔๕				สุนัข		สุนัข
๔๖				เลขพุทธศักราช		อินโนซิทอน
๔๗				ตัวเลข		ซูโครส
๔๘				มด		สารเคมี
๔๙				กระบือ		ฮอร์โมน
๕๐				แกะ		โฆษณา
๕๑				สัตว์เดียรัจฉาน		หนังตะลุง
๕๒				เต่า		นกกระเรียน (พับ)
๕๓				สัตว์		ค่าออกเทน
๕๔				กระต่ายชนิ		นกอินทรี
๕๕				สุนัขโน		มังกร
๕๖				โทษาคติ		โสร่ง
๕๗				ข้าหลวง		เว็บไซต์
๕๘				เจ้านาย		เซิร์ฟเวอร์
๕๙				เตี้ยง		ตะปู
๖๐				อัฐิ		รุ่ง
๖๑						สารต้านอนุมูล อิสระ

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวเมธาวิ ยุทธพงษ์ธาดา
วัน/เดือน/ปีเกิด	วันที่ ๑๒ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๒๐
สถานที่เกิด	จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย (เกียรตินิยมอันดับ ๑) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	๕๐ ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐